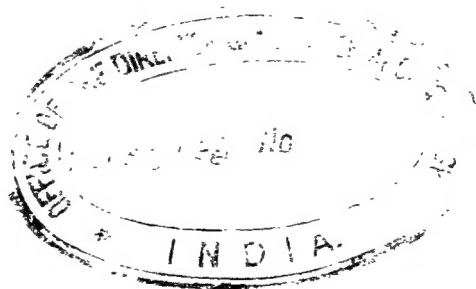

~~A38+~~

Vol 102

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

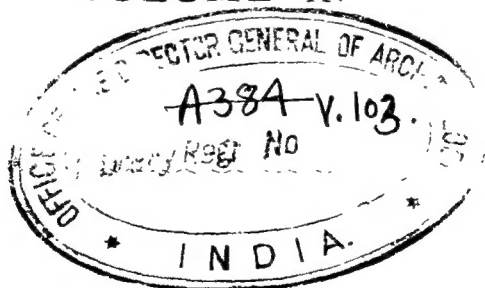
14434

EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME II.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1907.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. 14434

Date 1.5.1961

Call No. S. 2. V. 8. 1. / Bell / Cal.

PREFACE.

In preparing the text of this second volume of the Baudhāyana-śrautasūtra the editor has had to cope with many more difficulties than he had to do when preparing the text of the first volume. Indeed, a few months ago I was almost despairing of obtaining sufficient material for this volume. The fact is, that the tradition of these parts of the sūtra, describing for the greater part the rituals, partly obsolete, partly less observed than the darśapūrṇamāsa, agnyādheya and agniṣṭoma, is, throughout India, a very bad one. The MSS. of Bombay, Benares, Gwalior, Dhar and Ujjain are all together more or less corrupt and seem partly to derive from one archetype, in which not only were lost the right arrangement of the materials and the numbering of the praśnas, adhyāyas and khaṇḍikās, but the text of which was also hopelessly corrupt in many a passage. And no complete copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, which would have been of paramount use, seems to be extant. Although Professor Hultsch has taken all possible pains to hunt up more MSS. from Southern India and has set to work two pandits to unearth more material, he has, alas, not succeeded. Professor Bhandarkar of Elphinstone College also was kind enough to provide me with more material, but it was of the same kind: on the whole corrupt from beginning to end.

Nearly despairing, I wrote to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief to the India Office, requesting him to look over, for my sake, once more the Mackenzie Collection of Sanskrit MSS. preserved at the India Office. And he was so fortunate as to light upon one MS. (cp. *infra* the enumeration of the MSS.) containing a wholly independent tradition of the text I stood in need of so much. This MS., too, is far from faultless, but it throws light on many a difficult passage, and, what is the main point, the arrangement of the praśnas seems to be correct in this MS. Before I knew this Mackenzie MS., I had my doubts about which part of the sūtra constituted the so-called uttarā tatih. In the MS. from Benares, where the praśnas are all numbered by a *secunda manus* (cp. my paper "Ueber das rituelle Sūtra des Baudhāyana," p. 12), the praśna coming after the dvādaśāha and gavām ayana, numbered here as the 17th, contains the atirātra, the sautrāmaṇi and the ekādaśini. In the copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, known to me from the beginning up to the aupānuvākya (consequently giving the first fourteen praśnas complete), is found neither the aśvamedha nor the dvādaśāha and gavām ayana, but immediately after the aupānuvākya comes the ekādaśini. Now, as the MS. of Bhavasvāmin ends with the words: *iti bhavasvāmikṛte*

kalpavivarane tatau dvitīyo 'dhyāyaḥ, and the Mackenzie MS. agrees exactly with this numbering, as it gives the number *dvitīyaḥ* precisely at the end of the passage treated lastly by Bhavasvāmin, there is no doubt at all that the Mackenzie MS. is *right* and that the *uttarā tatiḥ* begins with the *atirātra* and the *immediately following ekādaśini*. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th *praśna* should have contained the *atirātra*, *saṅtrāmaṇi* and *ekādaśini* must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS. agrees in this respect with Bhavasvāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned: thus the numbering of the *praśnas* and partially that of the *adhyāyas* in the text coming after the *gavām ayana* is wholly different from the numbering followed by me in citing passages from *Bauddhāyana* in my above paper on this *sūtra*. But however valuable this Mackenzie MS. may be, it has not cleared up all the *dubia* regarding the arrangement of the materials. There are two more points to be settled. The first is a question analogous to a difficulty in the construction of the text of Vol. I (the place where the *pravargya* had to be put in), viz., the place to be assigned to the *Kāthakasūtra*. In the MSS. from Benares (Be) and Bombay (B) it is numbered as the 18th, in the MS. Haug it is numbered as the 21st. The Mackenzie MS. assigns a place to this *praśna* between the *agnicayana* and the *vājapeya*, without, however, giving a *praśna-number* to it.¹ As the contents of this *praśna* are mentioned neither in the *Dvaidha-* nor in the *Karmāntasūtra*, no further information is to be obtained from these texts. But as it is highly improbable that this *praśna* should have formed part of the *uttarā tatiḥ*, the number 18 assigned to it by Be and B can by no means be right. In accordance with the MS. Haug,² and with the place occupied by this material in the *brāhmaṇa* (viz., at the end of the *Taitt. Brāhm.*) I have inserted it after the *uttarā tatiḥ*. In consequence of this new arrangement the numbers of the following *praśnas* (*Dvaidha*, *Karmānta* and *Prāyaścitta*) will have to be changed accordingly. By doing so I may come into collision with the original numbering, which, it seems, is unknown to us. But this is a point of minor importance.

Another question has also puzzled me greatly. In the *uttarā tatiḥ*, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

¹ *Praśna numbers* are not found in the Mack. MS.

² This MS. gives as the number of the *Kāthakapraśna*: 21; the same MS. numbers the three *Karmāntapraśnas*: 22, 23, 24; and the *Dvaidhapraśnas*: 25. etc. This is obviously an error (cp. my paper on the *Bauddh. sūtra*, p. 13, 14) But at any rate this MS. inserts the *Kāthaka* immediately before *Dvaidha* and *Karmānta*.

adhyāyas are found, the contents of which are entirely foreign to a śrautasūtra, viz. the adhyāyas 12 and 13 of praśna 17, treating of the samāvartana, a subject we would expect to be treated rather in the grhyasūtra. Now, the tradition of the grhyasūtra is in this respect not wholly consistent either. Most of the MSS. of the grhyasūtra have in the grhyasūtra proper (second praśna) a chapter commencing thus: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, and in the so-called paribhāṣā-sūtra a chapter commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, etc. This last part is identical with the long passage found in the Mackenzie MS. of the śrautasūtra and here inserted as adhyāya 12 of the first uttarā tatiḥ praśna. This distribution of the material in the MSS. of the grhyasūtra cannot possibly be right, for obviously the passage *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* refers to the passage *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, which therefore must have preceded. I possess a very good copy in Grantha writing of the whole grhyasūtra, kindly procured me by Professor Hultsch. In this MS. the long passage commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate* (the passage given by the Mackenzie MS. as forming part of the śrautasūtra) stands where the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam* is inserted by the other MSS. Before the Mackenzie MS. came into my hands I thought this was all right. But not long ago I received one more copy of the grhyasūtra, copied from an original preserved at Madras. This MS. throws some light on this hitherto obscure point. Where the other MSS. (except the one from Madras, designed by me as M) have the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, this MS. reads: *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam; asya samāvartanasya nātra pāṭhah, kiṃtu anyatra pāṭhitam; atra saṃgrhya vilikhitam atropayogāt*; then comes the text given by Mackenzie as xvii. 12 and 13, and the rest of the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*. Now, as it is impossible that the passage referred to in the opening words *ity uktam samāvartanam* could have followed, it seems highly probable that the treatment of the samāvartana was originally incorporated in the uttarā tatiḥ, and that here the Mackenzie MS. is right too. I possess now another copy of the complete grhyasūtra, which confirms this statement. This MS. gives in the second praśna the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktam samāvartanam*, but in the paribhāṣā the text given by the Mackenzie MS. (as xvii. 12, 13) is not found. It is not improbable that the scribes of our śrautasūtra, finding the treatment of the samāvartana foreign to a śrautasūtra, omitted it and inserted it in a more proper place (the grhyasūtra), disturbing, in doing so, the first praśna of the uttarā tatiḥ. For it is remarkable that none of all the other MSS. of the śrautasūtra give for this praśna (the 17th) any adhyāya- or khaṇḍikā-number; the Mackenzie MS., on the other hand, gives the adhyāya- and khaṇḍikā-numbers, and, in accordance with this

fact, at the close of this praśna, all the pratikas of the adhyāyas and khaṇḍikās, including those of the chapters on samāvartana. How it occurred to the diasceuaists of the śrautasūtra to insert the samāvartana among the subjects treated in the śrautasūtra, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. ii. The tradition of the cayana, vājapeya and rājasūya chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value: entire passages, omitted by all the other MSS., are found *here*, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous reading of all the other MSS. As no complete copy of the Vivaraṇa seems to be available, we are thrown upon our own resources to understand the meaning of this text. Of some use are, of course, the cognate texts of Āpastamba and Hiraṇyakeśin, but, as these are much more real sūtras than the text of Baudhāyana, and consequently, on the whole, much shorter, the help procured from these texts is rather inefficient. In passages, where new words or unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, *e.g.*, in the description of the vrātyastomas: here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete: some final leaves are wanting; consequently the text of the important last chapters of the second uttarātatiḥpraśna had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of Pururavas and Uśanas.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of Baudhāyana will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendās graecas*, as, after years of inquiry, no more help seemed to be forthcoming.

After these preliminary remarks, I shall now give a list of the MSS. used in editing Vol. ii.

1. M, being No. xxviii. (new number: 92) of the Mackenzie Collection at the India Office, see Wilson, a descriptive catalogue of the Oriental MSS. collected by Lt.-Col. Mackenzie, Vol. i., p. 6; old palmleaf MS. in Nandināgari characters, 44 c.m. long, 2½ large, well-written but slightly injured; the pagination is continuous. It contains the following parts:—

(a) karmāntasūtra, one leaf numbered 2 and containing Karm. i., kh. 3 from: ° *ta āvāpo bhavati tantram tu unto jagatīti*, close of kh. 5; then on 20 leaves numbered 21-41, the rest of the Karmānta, beginning praśna ii., kh. 27. from: ° *brhaspatibhyām tvā jṣṭam* unto the end of the Karmānta.

(b) śulbasūtra foll. 42-50 a.

- (c) cayanasūtra foll. 50a-72.
- (d) kāthakasūtra foll. 73-77.
- (e) vājapeya foll. 78-83.
- (f) rājasūya foll. 83-93.
- (g) iṣṭikalpa foll. 94-105.
- (h) aupānuvākya foll. 106-122.
- (i) aśvamedha foll. 123-137.
- (k) dvādaśāha foll. 137-148.
- (l) uttarā tatiḥ (first praśna) foll. 149-168.
- (m) ekāhas (sec. praśna) foll. 168-182.

The MS. breaks off after the 10th adhy. of praśna xviii.

2. B. cp. Preface to Vol. i., p. vii.

3. Be (Be 115) cp. ib. p. vii, viii.

4. U, being a nearly complete collection of the Baudh.-sūtras, neatly written on paper in Nāgari by the same hand. From Ujjain. The avāntaradikṣā is not found in this collection. It contains on 158 leaves (numbered continuously) the contents of Vol. i.; the pravargya comes *after* the agniṣṭoma; it closes with kh. 17. Then come the agnicayana, vājapeya, etc. No praśna numbers are given here and in the following parts, which are all numbered separately; its colophon runs: *śake 1762 bhādrapada kṛṣṇa 2 ravivāsare taddine āṭhavele ity upanāmakaganeśabhaṭṭātma-jārāma-candrena likhitam*. Through the kind mediation of Professor Bhandarkar I was allowed the use of this MS.

MSS. containing single parts:—

5. H cp. Preface to Vol. i., p. viii.: cayana, vājapeya, atirātra, aptoryāma, ekādaśinī, kāthaka, and sautrāmaṇi.

6. F cp. Preface to Vol. i., p. ix. (vājapeya).

7. D, being a collection of various parts of the sūtra found at Dhar, the loan of which was procured to me also by Professor Bhandarkar. Paper, Nāgari writing, different handwriting. It contains the iṣṭikalpa in a rather good tradition, although badly written; the dvādaśāhapraśna, atirātra, uttarā tatiḥ, very badly written and in the same hopelessly corrupt tradition as the other MSS.

8. Tr, being a copy in Grantha writing on paper from an original in Trichinopoly, pretending to be a complete śrautasūtra (!). It contains: the whole of the text already published in Vol. i.; the pravargya, together with its prāyaścitta and the avāntaradikṣā, precedes the agniṣṭoma. After the agniṣṭoma come: 1. cayana (foll. 225-276); 2. sautrāmaṇi (foll. 277-282); 3. vājapeya (foll. 282-297); 4. atirātra (foll. 297-305); 5. aptoryāma (foll. 305-306); 6. the three prāyaścitta praśnas (foll. 306-343). The praśna numbering of this copy is utterly worthless.

9. MS, being the sūtra passages of the cayana as found in the mahāgnisarvasva, in Grantha writing on palmleaves, belonging to the India Office: cp. Burnell, a catalogue of Sanskrit MSS., Part i., p. 27; MSc, the reading presented by the Mahāgnisarvasva commentary itself.

10. Bu, the text of the cayana as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh. 24, breaking off after the words : *nīhanty āvṛhyāśmānam upa*.

11. Be 11, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 9: dvādaśāha (without gavām ayana), rājasūya, vājapeya.

12. T, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 12: rājasūya only. Of the rājasūya MSS. B Be and U agree mostly ; on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.

13. Be 8, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 10 (here cited as B 4) contains the iṣṭikalpa.

14. Be, a copy of the aupānuvākya praśna from Benares (Nāgari, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).

15. Be, a copy of the kāthakasūtra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 10), paper, Nāgari, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the atirātra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 12), paper, Nāgari, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the aupānuvākya from Gwalior on paper in Nāgari, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the sautrāmaṇi in the collection of Sanskrit MSS. preserved at Tübingen (M.a. i., 317) Nāgari, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the ekādaśinīsūtra contained in the MS. of the Mahāgnisarvasva, cp. supra No. 9.

Other sources, which were of more or less help, are the Vivaraṇa of Bhavasvāmin up to the aupānuvākya, the Vivaraṇa of the atirātra, the aptoryāma and the sautrāmaṇi, and lastly the Prayogasāra of Keśavasvāmin on the contents of which cp. my paper on the Bandh.-sūtra, p. 15.

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

- उखाः संभरिष्यन्पकल्पयते ऽश्वं च गर्दभं च तयोरेव रश्ने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्मीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तमुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्वः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावास्येन वा हविषेष्टा नचत्रे
 वागेण शालाः शम्यान्यासे गर्तं खानयति ' तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति ' समां विलेन करोति ' तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तमुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विषुवति
 १० स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्मीकवपां निदधाति ' तां दक्षिणतो वैश्वो
 गोपायन्नास्ते ' ऽथोत्तरः शालाखण्डमग्रेण स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 सिकता निवपति ' तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिक-
 ताभिराभ्राग्निं करोति ' तं कुशतरुणकैर्दूर्वाग्रन्थिभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति ' तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति ' तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथैता-
 वश्चगर्दभावग्रेण शालां पल्पूलितौ तिष्ठतो ' ऽन्तर्वेद्यभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्ने ' परिस्तृणन्ति ' दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आज्यं विला-
 २० प्योत्पूय सुचि चतुर्गृहौतं गृहीत्वाहवनौये सावित्राणि जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमाने ' ॥ १ ॥

युञ्जानः प्रथमं मन इति षडृचो ऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

1

तृगेषेमं नो देव सवितरिति यजुरेतद्वा वा यजुषा वावस्व-
 त्याहुतिं नवमीः ऊलोपतिष्ठत च्चा स्तोमः समर्धयेत्था-
 भिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मयेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छ-
 त्यथ रश्नामादत्त इमामगृभ्णवश्नामृतस्येति ' तथाश्वमभि- ५
 दधाति प्रवर्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रश्नामादत्ते '
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जाथाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति दाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति ' तमनुमन्त्रयते प्रवर्तन्ने-
 ह्यवक्रामन्नस्तीरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा सयुजा सह पृथिव्याः
 सधस्यादग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्छेहीति ' प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते ' १०
 वैश्वः पृच्छति पुरुषाः किमच्छेयेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्छेम
 इतीतरे प्रत्याह्वरथ वल्मीकवपामुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीथ्यम-
 ङ्गिरस्वद्वरिष्याम इत्यथोपातियन्त्यन्वग्निरुषसामयमस्यदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुषा च रश्मीननु द्यावा-
 पृथिवी आततानेत्यैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य १५
 वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमिति दाभ्यामथास्य पृष्ठं मर्ह-
 ज्यते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मान्तरिचः समुद्रस्ते योनिः ।
 विख्याय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यत इत्यत्र यं यजमानो
 देष्टि तमश्वस्याधस्यदं ध्यायत्यथैनं प्राञ्चमुत्क्रमयत्युत्क्रामोदक्र-
 मीदिति दाभ्यामथैतं पदाश्रयमङ्गिरस्पृष्टजति ॥ २ ॥ २०

आपो देवीरपृष्टज मधुमतीरयच्छाय प्रजाभ्यः । तासां
 स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभि-
 जुहोति जिघर्म्यग्निं मनसा धृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्यैवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्मि वचसा धृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं त्वमग्ने
 शुभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमिति द्वाभ्यामथोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनायाणि तृणानि स॒स्तीर्य तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनधीवमुत्तरलोमोपसृणत्वात्पां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायाद्यैने संमृशति शर्म
 च स्थः संवसायामिति द्वाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्मृद५ हरति ॥ ३ ॥

पुरीथो ऽसि विश्वभरा इति^१ तासां चतस्रो गायत्र्यश्च-
 तसस्त्रिष्टुभः^१ स पिण्डं पिण्डं वैवर्चा हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्ड५ हरत्यथैतमवटं^१ विश्वलोपेन पूरयित्वाङ्गिरसृजति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधातृत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 त्पुष्करपर्णं मृदि निधाय समुचित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्योक्ते-
 णोपनहति सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः
 १० सुवः । वामो अग्ने विश्वरूप५ संवयस्व विभावसो इत्यथैन-

१ Thus only M Bhāv.; चयैनमवटं all the other MSS.

मादायोपोत्तिष्ठत्युद^१ तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्वं ऊ षु ए ऊतय इति
 द्वाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्रे चान्-
 विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाः स्वक्तः प्र मातृभ्यो
 अधि कनिकदद्वा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन ५
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशुचो मान्तरिचं मा वनस्यतीनित्यं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रैतु वाजी कनिकददित्यन्वञ्चं
 गर्दभं नानदद्वासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीथ्यं मा पाद्यायुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिकदत्सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं १०
 पुरीथ्यमाशुर्दूतो वह्नादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं
 समुद्रियम् । अग्न आयाहि वीतय इत्यथेमे समौक्षत क्षतं
 सत्यमृतं सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते^१ वैश्वः पृच्छति
 पुरुषाः किं भरयेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वङ्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ऊरथैनं खर उपावहरन्त्योषधयः^१ प्रतिगृहीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदध्वमेनमिति द्वाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्याश्च गर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रग्ने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विस्त्रस्यति वि पाजसा पृथुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U ; उप om. HB Ms. रोतिष्ठ० Be.

१ उपावहरत्य० B Be.

- येनमद्भिर्हपसृजत्यापो^१ हि ष्टा मयोमुत्र इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसम^१येनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृजति मित्रः सःसृज्य पृथिवीमय-
 क्ष्माय त्वा सःसृजामीति दाभ्याम^१येनः संभरति रुद्राः संभृत्य
 ५ पृथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स्य इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य
 त्रीन्पिण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सःसृष्टां
 वसुभी रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसे-
 त्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली रुक्पर्देत्यनु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन कन्दसेति^१ सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु शल्येत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन कन्दसा विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वा-
 नुष्टुभेन कन्दसेत्यथ वै भवति प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाय^१ श्रुद्धिं करोतीति^१ स यदेव त्रिहंरति त्रिरनु-
 १५ लिम्पति तेन श्रुद्धिं प्रादेशमाचीमूर्ध्नामपरिमितां तिरश्चीं
 करोत्यथास्यै श्रुद्धौ वा चतुरङ्गुले वा रास्त्रां पर्यस्त्यदित्यै
 रास्त्रासीत्यथास्या अनुदिशमष्टावश्रीरुचयति^१ रास्त्रासन्धिषु
 चाश्रिसन्धिषु चाष्टौ स्तनान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमस्तनां नवमीं करोत्यथास्यै बिलं गृह्णात्यदितिस्ते
 २० बिलं गृह्णातु पाङ्केन कन्दसेत्यैनां खरे निदधाति कृत्वाय

१ Thus M Be Tr HU (pr.m.), Bhav.; उपावद्धजत्य० BU (sec.
 m.) Ms.

सा महीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
द्वितीयां तूष्णीं पञ्च चर्षभास्त्रिस्रश्च^१ मण्डलेष्टकाः^१ ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिग्रिष्यते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति^१
तासूपवातासूपकल्पयत एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकमादीष मुख्यामुखां धूपयति^१
वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण कन्दसेति प्रतिपद्य वरुणस्त्वा
धूपयत्वित्यातोऽन्तरतश्च बाह्यतश्च^१ सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं द्वितीयां तूष्णीं पञ्च चर्षभास्त्रि-
स्रश्च मण्डलेष्टकाः^१ अथोत्तरेण शालामुखबिलमिवावटं
खानयत्यदितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-^{१०}
रस्त्रस्त्रनत्वटेति^१ तं पचनेनावस्तौर्यं तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्त्रदधत्स्व इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं द्वितीयां तूष्णीं पञ्च
चर्षभास्त्रिस्रश्च मण्डलेष्टकाः^१ प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यथैनाः
पचनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छाद्य मृदावलिन्यति^१ चतुरङ्गुलमनुदिश-^{११}
मादीपनायातिग्निनश्चथोपोषति^१ ॥ ६ ॥

धिषणास्त्रेति पुरस्ताद् ग्रास्त्रेति दक्षिणतो वरूचयस्त्रेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem.: •चर्षभास्त्रि•
(or च चर्षभास्त्रि•); again some of the MSS. om. the first च ।

१ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; अभिलिंपति B Bu Tr
Ms Kś.

१ Before चतुर• Be B Bu Tr U (sec. m.) Ms ins. नाश् ।

पश्चाज्जनयस्वेत्युत्तरतो^१ ऽथैनाः परिददाति मित्रैतामुखां पचैषा
 मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्या इति^१ ता अक्ला वा रात्र्या
 वा पचन्ते^१ यदि प्रातरुपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्तासु पक्तासूपकल्पयते गोपयश्कागापयो धृष्टिमश्रंसंदावः
 ५ सतः संदः खारीः ग्रिकं कृष्णाजिनमित्येतत्समादायाभ्यै-
 त्यभीमां महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत अवसा
 पृथिवौम् ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतः अवो देवस्य सानसिम् । द्युम्नं
 चित्रश्रवस्तममित्यथ धृष्टिमादाय मुख्याया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः । सुवाङ्मृत
 १० शक्तेत्यैनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ दृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमि-
 त्यैनामाश्रये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आष्टणे-
 त्यैनाः संदः श्रेण परिगृह्य सते ऽवधाय कागापयसा-
 च्छणत्ति ॥ ७ ॥

वसवस्त्वाच्छृदन्तु गायत्रेण कृन्दसेति प्रतिपद्य विश्वे त्वा
 १५ देवा वैश्वानरा आच्छृदन्त्वानुष्टुमेन कृन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्ताच्छृष्ट्वा गोपयसाभिविध्यन्दयत्येवमेव द्विती-
 यामाच्छृण्त्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः स्तिसस्य मण्डले-
 ष्टका^१ अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते ऽश्मचूर्णानि
 कागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युच्योल्मुकेनाभितपति^१ सः हैव
 २० रोहति^१ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्छनं पिष्ट्वा येषां मृत्पायश्चित्ताय परिश्रेते तथा सःसृज्य
कृत्वा पक्वाञ्चूद्य निदधाति^१ तासां यदा दसस्य उपर-
मत्यथैनाः खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छा-
द्योत्तरे शालाखण्डे शिष्य आसजति^१ ता आ काला-
त्परिश्रेते^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वाद्यव्येन पशुना यजते^१ तस्य तदुप-
कृतं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संग्रामे हतयोरश्वस्य च वैश्वस्य
च शिरसौ^१ दौत्यन्त ऋषभं पचन्ते^१ वृष्णिं च वस्त्रं चाहर-
न्येतत्परिशिरो^१ ऽथास्त्रेषां पूर्वधुरेव पाशुबन्धिकी वेदिर्विमिता
भवति^१ तां परित्यक्तैर्ध्वजैर्हर्तुमेव प्रसिद्धं पौरो- १०
डाग्निकं चिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्व परिग्राहं परिगृह्णाति^१
करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ
चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं
निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्रेरावृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
ग्राहं परिगृह्ण चोद्युपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः सन्ध्या संप्रेषमाह १५
प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिर्हवसादय सुवः^१ स्रधितिः^१ सुचस्य
संमृद्धिं तूष्णीं वृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनद्धाज्येन च दध्ना
चोदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुग्रीवाणि विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं
पाशुबन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता याचयेकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुवं and after स्रधितिं, some only after सुवं; M om. स्रधितिं and has सुवं सुचस्य; cp. Vol I. 112, 7.

माषाग्न्यर्पणशाखां मृत्पिण्डमुदपात्रमुत्कुषी१ सप्तधा विदष्टां
 वल्मीकवपाः संदग्नेनमित्येतत्समादाय पशुग्रीवाण्यभ्येति ।
 दक्षिणत एतत्पुरुषाग्रि उपगते ज्येष्ठेतराख्य प्राचीनावीतं
 कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्रिः परिकीर्य चिरपसलेः पर्णशाखया
 १ परिकर्षति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न द्रप्यति
 पञ्चभिर्मानवैर्यम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकर्षति
 वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
 नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव
 १० परिकर्षति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
 देवाश्च ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाश्चापचित्यतीत्यथादत्ते दक्षि-
 णेन वल्मीकवपाः सव्येन संदग्नेन पुरुषाग्रिः । प्राणैः प्राणा-
 न्निधायाशये वल्मीकवपां निदधात्यैतत्पुरुषाग्रिरो ऽभ्युक्ष्यो-
 त्कुष्य१ प्रचाख्य मृदाभिलिम्पत्यनभिलिम्पग्राणानथेतराणि चये-

१ Thus (उत्कुषी१ or •षी) Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
 Ms and Msc (both the Burnell MS. and the MS. of Tübingen);
 उत्कुषी१ Bhav. (Cidambara MS.); उत्कुषि१ B; M उत्कुषी१ or उत्कुषी१ ।
 According to the Bhāṣya it is : सुसंबदा दक्षैवल्का; Msc. : उल्का दक्षैः
 समावदा दीर्घाकारोत्कुषी भवेदिति गोपालः ।

१ Thus U (pr. m.) Bhav. ; भ्युक्ष्योत्कुष Tr ; भ्युत्कुष Be U (sec m);
 भ्युत्कुष B Ms; भ्युक्ष्य only M; Bu is corr. and in H this whole
 chapter is missing.

षैव निस्तिष्ठन्त्यभ्युत्कृष्यैव^१ प्रचास्य मृदाभिलिम्पन्त्यनभिलिम्पन्तः
प्राणान्^२चेनान्यद्भिः प्रोक्षन्तो^३ निदधाति^४ तान्या काला-
त्परिश्रेरे^५ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^६ । प्र वो वाजा अभिद्यव दत्ये-
कादश^७ । समास्त्राग्र ऋतवो वर्धयन्त्विति दश^८ । तासां ज्योति-
भ्रतीमपोद्धृत्य नव धाव्यालोके दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाव्ये
दधात्यथ युष्ठा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^९ । ताः परा-
चौरनूच्यमानास्तुर्विंशतिः संपद्यन्ते^{१०} ज्योतिभ्रतीं त्वेवोत्तमा-
मन्वाहाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याधारमाधारयत्यथात
आप्रीणामेव मीमांसा^{११} अथ समिधो भवन्तीति द्वादश^{१२} ।
तासां तानूनपातीमपोद्धृत्य नाराग्र^{१३} वसिष्ठानां^{१४} दधात्यपो-

१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युत्कृष्यैव ; thus also Bu with var. r: अभ्युत्कृष्यैव ; अभ्युत्कृष्यैव M Tr. ; Bhav.: चवेष्ट संधापयति तापयिता प्रचास्य मृदाभिलिम्पति; as Bhav. has explained उत्कृष्य, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्धा perhaps here simply उत्कृष्यैव without अभि is to be read.

२ Thus M only in accordance with Bhav. (अद्भिः प्रोक्षन्तः पशोः प्रोक्षणेन सह यथा प्रोक्ष्यते तथा निदधाति) ; प्रोक्षन्दक्षिणतो Ms. and Msc. (but the commentary runs : अद्भिः प्रोक्ष्णाय दक्षिणतो निदधाति । पशुप्रोक्षणेन यथा प्रोक्षितानि भवन्ति तथा दक्षिणतः पशोर्निदधानीति यावत्) ; प्रोक्षन्दक्षिणतो U ; प्रोक्ष्य दक्षिणतो Bu Tr B Be ; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U ; is it commented upon by Bhav. and Ms.

४ वसिष्ठानां some of the MSS.

द्वृत्य नाराग्रशीं तानूनपातीमन्त्रेषां गोत्राणामथ पीवो ऽन्नाः
 राधे ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमच्छा नो नियुङ्गिरिति हविषः^१ इति^२
 नु यदि मिश्रो भवति^३ यद्यु वै सर्ववायव्य^४ एव भवति
 ५ पीवो ऽन्नाः राधे ऽनु यमित्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य द्वे हविषो^५ ऽथ यदि सर्वप्राजापत्य^६ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य^७ द्वे हविषः^८ सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्त्येतेतानि पशु-
 ग्रीर्षाण्यभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्ड शिक्येष्वामजत्येतै-
 १० त्सर्पशिर स्रन्द्या विद्यथ शिक्यपागे प्रयद्याति^९ तान्या
 कालात्परिगरे^{१०} ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपक्षः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत इष्टकाद्याग्नि-
 दक्षिणास्र^२ यदि रात्रिमृतं चेद्यमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्सरमृतं दीर्घा ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 १५ औदुम्बरीमुख्यासन्दीं तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्सरन्नि-
 मात्राणि ग्रीर्षाण्यनूच्यानि सा मौञ्जीभी रज्जुभिर्व्यूता भव-

१ om. B Be U Ms.

२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा०, but cp. xvi. 11 and 19.

३ Thus again only M ; सर्वः प्रा० the other MSS.

४ पशु० fails in some of the MSS.

५ All the MSS. exc. B and Ms insert अथ before यदि ; but the clause यदि रात्रिमृतं चे० भ० seems to be the protasis of the foregoing स उपक० इष्ट० ; Msc. : •ग्निदक्षिणास्योपकल्पयत इति पूर्वोक्तान्वयः ।

त्येकसराभिः फलकाभिस्त्रीर्णा मृदावलिप्ता^१ षडुद्यामं दादशो-
 द्यामं वा मौञ्जः^२ शिक्वां मुञ्जकुलायं कुमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 ङ्कतीं च शमीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरीः समिधस्त्रिस्तो
 नानावृक्ष्या एकविंशतिनिर्वाधः^३ रुक्मां^४ प्रज्ञाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^५ जुष्टे देवयजने शाला कारिता भवत्यधेनं
 तीर्थादानीय पवयित्वा चिह्नविषमग्निदौर्घणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै हृते चरं वैश्वानरं दादश-
 कपालमिति^६ तस्यै तावन्त्युत्पीदन्ति यावन्ति दौर्घणीयाया^७
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संवाच्य प्राङेत्य
 भ्रुवामायायाज्यस्थाल्यां प्रत्यवनीयाज्यस्थाल्याः स्तुवेणोपघात-
 मग्निदौर्घाज्जतीर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः^८ स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः^९
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः^{१०} स्वाहा वाचो विष्टतिमग्निं
 प्रयुजः^{११} स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णाः^{१२} सुचमौद्ग्रहणं^{१३}
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 धसि धुक् वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यत्रैतत्पूर्वपात्रमन्तर्वदि निनय-
 त्यथारोणाहवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ सुस्था-

१ Thus MH Bhav.; ब्रह्ममिलि. B Be U Ms. Msc.

२ Thus M Tr Be Bu U Ms; the other MSS. षोडश. ; but cp. TS.

मुखां याचति ^१ तस्याऽऽश्रुत्पिण्डान्पूतिद्वेषानीति संप्रकीर्त्या-
 व्यसुवं प्रत्यस्याहवनौघस्थान्तमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्त्वा
 दूःहस्त्रेति दाभ्यामथैनां परिददाति मित्रैतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपालैः सःसृजेदिति ^१ सा यदि भिद्यत एतान्येव
 कपालान्यवाञ्छनं पिष्ट्वा यैषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिश्रुते तथा
 सःसृज्य कृत्वा पक्वाच्छृङ्ग निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्नरीषादन्नकामस्थावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्थान्मथित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति ^१ स य एवैष उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुलायमवदधाति या ते अग्न ओजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्वाहेत्यथ क्रुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 १५ द्रुक्चः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकङ्कतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अधि संवत इति वैकङ्कतीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमथ सीद त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते ^१ ऽथ पञ्चौदुम्नरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc. B which is corrupt and
 Bu, which is incomplete) : भिद्यत एतान्येव ; cp. supra p. 7, 20.

यदग्ने यानि कानि च यदन्त्युपजिह्विका रात्रिः प्राचम-
 प्रयावं नामा पृथिव्या याः सेना अभीवररीरित्यथैनं पञ्चर्चेन
 रात्रोन्नेनोपतिष्ठते कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 नानावृत्त्याः समिधो ऽभ्यज्यादधाति दष्ट्राभ्यां मलिच्छूनित्या-
 श्वत्थीं ये जनेषु मलिच्छव इति वैकङ्कतीं यो अस्मभ्यमरा- ५
 तीयादिति शमीमयीमथ सः श्रितं मे ब्रह्मोदेषां बाह्व अति-
 रमित्युत्तमे औदुम्बरी वाचयन्नेवाभ्यादधात्यत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति ' सुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 त्यथैतामासन्दीं व्यस्तशिक्षपाशां जघनेनाहवनीथं निदधाति '
 तस्यामिण्ड्वाभ्यां परिगृह्णोऽस्त्वमाषादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निं स्वे योनौ विभर्तुं स्वा ।
 तां विश्वैर्देवैर्दत्तुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यथासीन उत्तरनिर्वाधं रुक्मां प्रतिमुञ्चते दृशानो रुक्मा
 इत्यथ शिक्षपाशं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नक्तोषासेति दाभ्यां ' तूष्णीं कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेक्षते १५
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोम आत्मा
 साम ते तनूर्वामदेवं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं ' पुच्छं
 कृन्दांस्तृङ्गानि धिष्णिताः शफा यजूंषि नामेत्यथैनमुद्गृह्णाति
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति ' पुरस्तादेवास्यैते

दीर्घाः शिष्यपात्राः^१ कारिता भवन्ति^२ सो^३ ऽत्र^४ वैव^५ सति^६
क्रमते ऽपि वैनमुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं हृन्द आरोह
प्रथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विभ इति चतुर्भिरनु-
५ च्छन्दसं^१ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^२ न चतुर्थाय प्रक्रामति^३
नाहवनीयमुपात्येत्याक्रन्ददित्येतामन्वाहाय दक्षिणमः समभि
पर्यावर्तते ऽग्रे ऽभ्यावर्तिक्षेत्रे अङ्गिरः पुनरुर्जा सह रथ्येति
चतसृभिरथोदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिष्यपात्र-
मुन्मुञ्चत उदुत्तमं वरुण पात्रमस्मदित्यथैनमाहरत्या त्वाहार्ध-
१० मये बृहन्नृषसामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामत्र यं कामयेत
राजन्यः राष्ट्रः स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्टमेव भवतीति
ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति बीद त्वं
मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सहः साभिरत्र मुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्यथास्मै व्रतं प्रदास्यन्नपतीयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वाक्षपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोस्य-
मुपसमिन्द्रे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^४ स याव-
त्कालो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्नावत्येवमेवाक्षपतीयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिन्द्रे^५ ऽथ प्रातरुदित

१ Thus M Tr Be BHU (sec. m.); •पादाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

२ Thus M (only सती) Be BHU Bu Ms. Bhav. (one MS.); सोवैव-
वसति Tr Bhav. (another MS.) Keś. ; according to Msc. the words
are : सो ऽत्र वा एव सति (sc. उच्छे) ।

आदित्ये विसृष्टायां वाचि वात्सप्रेणोपतिष्ठते दिवस्परि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चनं^१ स एवमेव पूर्वद्युः
प्रकामत्युत्तरेद्युरुपतिष्ठते । ऽथास्योपवसथीये ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रयाणस्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगक्षेमो^५
विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सः सृजन्ति व्रते^१ संबध्नन्ति
व्रतदुषयोर्वत्सावा^१दधति यदाधेयं भवति नीडे गार्हपत्यं प्रथम
आहवनीयमित्यथोक्तमुद्यच्छत^१ उदु त्वा विश्वे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रथम आसादयति सौद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहस्राभिरथेतानासन्दीपादान्फल्गुकेषु यथासुष्ठु^{१०}
विनिबध्नन्ति^१ मध्यमे वः श्रेणिश्चपाशं प्रययन्न्यपि वारण्यो-
रग्रीष्ममारोह्य प्रयाति भद्रादभि श्रेयः प्रेहि प्रेदग्ने ज्योतिष्मा-
न्याहोति द्वाभ्यामथ यद्यत्र उत्सर्जत्यक्रन्ददित्येतामन्वाहायाव-
सिते घृतानुषिकाः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
घृतैर्वोधयतातिथिम् । आस्मिन्दव्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या^{१५}
ब्राह्मणस्य प्रयायामग्निर्भरतस्य ऋण इति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१
स यावत्स्रवः प्रयास्यन्नावत्येवमेवैतत्सर्वं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भस्मन एवातिवृद्धस्य मीमांसा^१ भस्म चेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमथोदवीं^१ संदंश्ममित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Bu om. इति ; Msc. : दक्षिणतो दक्षिणार्धं
आपसकीति इतिशब्द सूचयति ; in the collateral passage (Vol. I,
p. 165, 11) however, no इति is found.

- यत्रापस्तद्यन्ति सोख्या ^१ अथैतमग्निं संदग्नेन परिगृह्य सते
 ऽवधायायोदर्वाषु भस्म प्रवेशयत्यापो देवीः प्रतिगृह्णीत भस्मे-
 तदक्षग्ने सधिष्टव गर्भा अखोषधीनामिति तिसृभिरनुष्कन्द-
 समथैनं ज्योतिष्मतीभ्यां प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना योनिं
 ५ पुनरासद्य सदनमपञ्चेति द्वाभ्यामथ पुनरूर्जा सह रथ्येति
 द्वाभ्यां पुनरुदैत्यथोख्यमुपसमिन्द्वे ^१ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धतामित्यथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्य यजमानायतने
 तिष्ठन्नुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य ^१ स थाव-
 त्त्वलो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः काज्ञाथैवोपगते
 १० संभारेभ्यः ^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

- अथातः क्रयस्यैवोपवसथः पर्याश्रवते ^१ स उपकल्पयते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्ऋतीः ह्यणास्त्रिस्तुप-
 यका भस्म पुरीषमूषाग्निकता इत्यथोपवसथीये ऽहन्देवयजन-
 मध्वस्यत्येदममन्नापेतेति द्वाभ्यामथ महावेदिं विमिमौत
 १५ एतानेव ज्यायसः प्रक्रमान्प्रक्रम्योत्तण्या मानेन प्रमाथ समन्तं
 स्यन्दया परितनोति ^१ पृष्ठ्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यञ्चं दूपा-
 वटीयाच्छङ्कोर्विमिमौते पुरुषमाक्षेण वेणुना ^१ समपचपुच्छम-
 रत्निना ^१ पचौ द्राघीयाः सौ भवतः ^१ षड्विधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावद्विधं वा चेष्यमाणो भवत्यथैनमत्तण्या

१ उदैति only MH, cp. TS. v. 2.2.5 ; उदैति all the other MSS.

१ वेणुनासपच० and अरत्निना वा M.

मानेन प्रमाथ समन्तं स्यन्दथा परितनोत्यनुस्यन्दं लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य स्यन्दां कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या ' दक्षिण-
 तश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते '
 वसन्त्येताः रात्रिमथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सः शास्ति त्रिस्तन-
 व्रतं दोहयतेत्यथैतमग्निं सते समुष्य दक्षिणतो ज्वलयन्त ५
 आसते ' ऽथैतदग्न्यायतनं ग्रहन्त्यिण्डेन परिलेपयति ' तस्मिन्-
 स्रतसः प्राचीरिष्टका आयातयति द्वे पुरस्तात्समीची द्वे
 पश्चात्समीची ' अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यन्विष्टकं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्त्यु-
 च्छ्रयन्त्यपस्या ' दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्ति ॥ १६ ॥ १०

अथ दाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वङ्गुवा सीदेत्यत्र संभारा-
 निवपत्यग्नेर्भस्माधीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषं संज्ञा- १५
 नमसि कामधरणमित्यूषान्नायि ते कामधरणं भूयादिति
 सिकता ' अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्यथेनान्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यथोर्ध्वंचित उप- २०

दधाति चित् स्त्र परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देवत-
याङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्य सं ते पयाः सीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्टु यथाशर्कर-
मनुव्यूहति^१ तस्मिन्स्यतस्रः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

५ अयः सो अग्निरग्ने दिवो अर्णमष्वा जिगात्सग्ने यत्ते
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीव्यासो अग्नय इति^१ द्वे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्र इति दक्षिणामयं ते योनिर्ध्वत्वय इत्युत्तरां^१
द्वे पश्चात्समीची चिदसीति दक्षिणां परिचिदसीत्युत्तरामथैनं
प्रदक्षिणं त्रयोदशभिर्लोकं पृष्णाभिः परिचिनोति लोकं पृष्ण

१० छिद्रं पृष्णायो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मि-
न्योनावसीषदक्षिति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गि-
रस्वद्भुवाः सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः
सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जन्मन्देवानां विश्वस्त्रिष्वारोचने
दिव इत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति

१५ पृष्ठो दिवीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोतीति त्वा
इयं प्रथमा चितिर्निष्ठायत^१ एवमेव द्वितीया निष्ठायत एवं
तृतीयैवं चतुर्थ्यैवं पञ्चमी^१ तान्यदि^१ चेष्यत आदित्यो ऽभ्युदि-
याद्वाचंयमो ऽध्वर्युं यजमानो ऽन्वारमत^१ उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिषमेधनीयं प्रतिप्रस्थाता^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यञ्चौ समितमिति

२० चतसृभिः संनिवपतो^१ ऽथ शिक्वादुखां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (तान्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युर्ब्रह्मयजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (ताः पञ्च चितौः according to Msc.).

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निं स्वे योनाविभाइसा ।
 तां विश्वैर्देवैर्हन्तुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुञ्च-
 लिति । तां नावेचेतेत्याहुः शुम्भत्येव हि भवतीति । तस्या-
 मन्यचावेचमाणो^१ दधिद्रक्षाग्रास्यत्यमुं^२ ते शुचि दधामीति
 वा तृष्णीं वायैनाः सिकताभिः पूरयित्वा दध्नोपरिष्ठात्सं-
 ष्काद्योत्तरे गालाखण्डे निदधत्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
 तृतीयां । ता आ कालात्परिग्रे^३ । ऽय वैश्वानर्या अग्न्यमादत्ते
 यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तस्य पर्षदति दिष
 इत्यथ याचति नैर्हन्तीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपका आसद्दी^४
 रुक्मस्य प्रबन्धनमुदपाचमित्येतत्समादाय दक्षिण्या दारोप- १०
 निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यचास्य खल्लतमिरिणः स्पष्टं भवति
 प्रदरो वा । तदेतत्पराचीनपात्रं^५ अग्न्यं न्यस्यत्यग्ने^६ वैश्वानर
 स्नाहेति । अग्न्यपात्रमनु पराचीनैर्हन्तीरुपदधाति नमः सु ते
 निर्हन्ते विश्वरूपे यत्ते देवी निर्हन्तिराबवन्ध यस्यास्ते अस्याः
 क्रूर आसद्भुजोमीत्युपास्यत्यासद्दी^७ रुक्मस्य प्रबन्धनमथोप- १५
 तिष्ठते ऽसुन्वन्नमथजमानमिच्छ देवीमहं निर्हन्तिं वन्दमान
 इति द्वाभ्यामथापो व्यतिषिच्य परास्य पाचमनवेचमाणा

१ अन्यचावेच० Bhav. ; अन्यचेच० Tr.

२ ० द्रक्षान् U (sec. m.) Ms, Dvaidha and probably also M ; द्रक्षं
 Be H Tr U (pr. m.). Bhav., Keś.

३ M ins., perhaps rightly : अग्न्यं ।

४ Thus Tr Bu U (sec. m.) Ms Bhav. ; निरहन्ति MHB Bc U
 (pr. m.)

आयन्ति^१ हस्तपादान्प्रचाख्येतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयसु हैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति^१ ॥ २२ ॥ षष्ठः ॥

- अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
४ चरति^१ पदेन चरित्वा राजानं क्रौलोह्यातिथ्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचर्य प्रथमाभ्यां प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरत्यथोपनिष्क्रम्य^१ संप्रैष-
माह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय चिस्तनव्रतं प्रयच्छतेत्याह्वयति
सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां^१ चिस्तनव्रतं प्रयच्छति^१ स पुच्छादेवाये
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमति दक्षिणा पञ्चमं^१ तदप्यं
१० निदधाति^१ स उपरवाणां कालो^१ ऽय महावेद्या उत्तरा-
द५सीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमत्युदङ्मं
चयोदशं^१ तदाग्नीध्र उपसौदति^१ स उत्करस्य कालो^१ ऽथो-
परवाणां कालात्स्तम्वयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं
१५ जपत्युद्वन्युद्वतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथायेन
शालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति^१ यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ कार्णाजिनोरूपानह उपमुञ्चन्ते चिते लेत्य-
ध्वर्युराचिते लेति प्रतिप्रस्थाता मनश्चिते लेति ब्रह्मा तपश्चिते
लेति यजमानश्चिते त्वा चिते लेत्येव वा सर्वं^१ ऽपि वा
२० तूष्णीमेवाथ याचति धनुर्बाणवच्चतुरो ऽऽन ऐन्त्रीमिष्टकां
विभक्तिमुदपात्रं दर्भस्तम्बं दूर्वामाज्यस्थालीं सस्रुवामित्येत-

१ The clause कथोपनिष्क्रम्य...प्रयच्छति is not found in M Tr H.

तस्मादायोत्तरे श्रोण्यन्ते सः सादयन्त्यथ^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२
 गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभि-
 मृश्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथादत्ते धनुर्बाणवच्चतुरो ऽग्निः^५
 इत्येतस्मादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्यायेण यूपा-
 वटीयः^६ गङ्गुं तिष्ठन्धनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिषुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्जस्तनूपा नः प्रतिस्यश्च इत्यावृद्ध्या-
 ञ्मानमुपदधाति यो नः पुरस्तादघायुरभिदासत्येतः सो ऽग्निः- १०
 मृच्छत्वित्यथ दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपप्लव^७ आयत्यान्तः-
 शर्करमिषुं निहन्त्यावृद्ध्याङ्मानमुपदधाति^८ यो नो दक्षिणत
 इत्यथ पुच्छस्यापरे पुच्छोपप्लव^९ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निह-
 न्यावृद्ध्याङ्मानमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पक्षस्यो-
 त्तरे पक्षोपप्लव^{१०} आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्त्यावृद्ध्याङ्मानमुप- ११

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्मिणः according to Msc) ;
 *सादयत्यथ MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मनः H ; आत्मनः B.

३ Instead of उपप्लव (cf. Śulba-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपप्लव and उपप्लव, cp. Lāty. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found)
 the MSS. have mostly उपप्लव or उपप्लव ।

४ Here Bu breaks off ; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहन्त्यावृद्ध्या ।

- दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^१
 तथादेवं कृत्वा सूददोहसः^२ करोत्यथैतामैन्द्रीमिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ईं पाहि य ऋजीषी तर्ह्यो यः शिप्रवा-
 न्वृषभो यो मतीनाम् । यो गोचभिदञ्जभृद्यो हरिष्ठाः स
 ५ इन्द्र चिचाः अभितन्धि वाजानिति ^३ तथादेवं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^४ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्न आयाहि
 बीतय इति ^५ तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^६
 स्वयमावृक्षीयः शङ्कुमुदृह्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुप-
 दधाति वाक्का समुद्र उपदधात्विति वा तूष्णीं वाचैर्नः सुवा-
 १० ङ्गतिभिरभिजुहोति सञ्जूरब्धो ऽथावभिरिति पञ्चभिरय दूर्वा-
 मुपदधात्यायने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो
 वा तच्च जायतै हृदो वा पुण्डरीकवानिति ^७ तथादेवं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥
- १५ ^८षड्वं वा द्वादशगवं वा ^९तस्य वरचाः संमृशति सं वरचा
 दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां ^{१०}युनक्ति सीरा

१ •दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ms.; the passage अथ दक्षिणतो...करोति (1. 7) is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after •दोहसौ करोति ; but cp. the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasūtra p. 22, 5 sqq.

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति द्वाभ्यां^१ वपति काङ्गलं
 पवीरवः शुनं नः फाला इति द्वाभ्याः^२ सीतां प्रत्यवेचते
 कामं कामदुघे धुक्ष्य दृतेन सीतेति द्वाभ्याः^३ स पुच्छादेवाग्रे
 तिस्रोः प्राचीः सीताः वपत्युत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओणेर्दक्षिणमः समभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा-
 त्यचादुत्तरं पचमभि तिस्रो^७ ऽयैतान्विमुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 द्विरभ्युक्ष्योदीच उत्सृजति^८ त एते ऽध्वर्याभवंति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सन्नियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचति^{११}
 यत्रैवान्वाहस्तद्युगलाङ्गुलमपास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वो-
 षधं दध्नाज्वेन समुदायुतं भवति^{१२} स पुच्छादेवाग्रे तिस्रोः १०
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओणेर्दक्षिणमः समभि^{१३} तिसृभिर्दक्षिणात्यचादुत्तरं^{१४} पचमभि
 पञ्चभिस्तुर्दशभिर्वपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो लोष्टान्सम-
 स्यति^{१५} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा बहिःशर्करालोष्टमादत्ते^{१६} १५
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms ; ओषेरीत्तर० all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Keś. (the MS. of the India Office has twice उत्सृजन्ति, both times corrected into singular); उत्सृजति Msc ; cp. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सन्नियो) all exc. MB Keś., which have सन्नियो ।

४ Thus B ; आदचति Ms ; व्युदचति M Tr Be U (pr. m.) ; व्युदचति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms ; the other MSS ओषेरीत्तर० ।

६ Thus Ms only ; all the other MSS पचादोत्तरं ।

- मा नो हिःसीज्वनिता यः पृथिव्या इत्यथ दक्षिणं पञ्च-
मनुद्रुत्य बहिःशर्कराहोष्टमादत्ते^१ तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यभ्या-
वर्तस्व पृथिवीत्यथ पुष्कमनुद्रुत्य बहिःशर्कराहोष्टमादत्ते^१
तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यग्रे यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रमित्यथोत्तरं पञ्चमनु-
५ द्रुत्य बहिःशर्कराहौ लोष्टावादत्त इषमूर्जमहमित आदद
इति^१ तथोरन्यतरमन्तःशर्करं न्यस्यत्या नो गोषु विश्वलौषधी-
ष्विति^१ तां दिशमितरं निरस्यति यस्यामस्य दिशि द्वेयो
भवति जहामि मेदिमनिराममीवामित्याददान एवैतां दिश-
मभि संपादयेदित्येतदेकं^१ यजुषा^१ यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
१० मंथ महावेद्या उत्तरादःसीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन चीन्प्रतीचः प्रक-
माणप्रक्रामत्युदक्षं चतुर्थं^१ तच्चात्वाक्षस्यावृता चात्वालं परिलिख-
त्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्वाद्य सिकता
निवपत्यग्रे तव अत्रो वय इति षड्विरनुच्छन्दसमयोर्ध्वचित
उपदधाति चित स्त परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देव-
१५ तथाङ्गिरस्वद्भुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या
ब्राह्मणस्य सं ते पयाःसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्ठु
यथाशर्करमनुव्यूहति^१ ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥
अथैतां महाचितिः सःसादयन्त्यग्रेण^१ शालामुच्छ्राय्यां वा

१ MB Be Tr U Ms ins. वा ; H om. this word as also the Dvaidhasūtra.

१ संसादयत्य H Tr Bhav.

चर्मणि वा दाविः१ श्रुतिं१ च१ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचं चाज्य-
 प्रोचं चाश्वं चौत्तरवेदिकाः२ संभारान्बार्हस्पत्यचयोदशाश्च३
 कुम्भेष्टकास्तावत एव हिरण्यशल्कान्चतः४ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च इक्ष्वां च हिरण्मयं च पुरुषं सुचौ च सर्पशिरश्च सर्वं च
 स्वयमाह्वानिकोतं दश च स्कन्धा अत्रकाश्च या उ चान्या ५
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोलू-
 खलमुसलः६ सर्वौषधं चोखाश्च पशुग्रीवाणि चेति१ दाविः-
 श्रुतिं१ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचे ऽवधाय तैः प्रोक्ष्यग्रीन्वो
 ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोक्षामीति वा तूष्णीं वाग्निनाग्निः समिधत
 इत्याज्यप्रोक्षेणाय संप्रैषमाहाग्निभ्यः प्रक्षीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति१ १०
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरौष्यासो अग्रय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहायाग्निप्रथमाः१ प्रतिपद्यन्ते११ ऽथैतेनाग्नेन
 प्राचाधिद्रवति ॥ २७ ॥

अभ्यस्त्रादिभ्याः घृतना अरातौरित्यथ दक्षिणमः१ समभव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते यदकन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे १५

१ om. HM ; च only found in U (sec. m.) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m.) ; बार्हस्पत्यं चचयो० HU (pr. m.) ;
 बार्हस्पत्यचर्चं चयो० M.

३ Thus (•शल्का•) M Tr. Be U Ms ; •शल्का• Be. ; शल्का• HU
 (pr. m.).

४ Most of the MSS. ins. च ।

५ अथाश्वप्रथमाः MH.

६ प्रपद्यते H.

ओष्णन्ते स॒सादयन्त्यथ^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२ गृहीते मयि
 गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्रे समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामथ पुच्छसन्धौ चात्सन्धौ च
 ५ सतं निदधात्यथोदकुम्भं^५ पर्यस्यत्यादत्ते दक्षिणेन कुम्भः सन्धेन
 कुम्भौः सतात्पूरयित्वा हिरण्यशक्तौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणादः सात्स्वयमादृष्टामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासाः राजा वरुणो याति
 १० मध्य इति द्वाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 ओषेः स्वयमादृष्टामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीतमुपदधाति
 तृतीयया च चतुर्थ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै ओषेः स्वयमादृष्टामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनु-
 सीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तरादः सात्स्वयमादृष्टामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमादृष्टामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमादृष्टामभ्याद्रवन्ति तासु

१ •सादयन्त्य• Tr Be BU Ms; •सादयत्य• MH.

२ Thus M Tr Be U Ms; •गृह्णन्• BH.

३ निधाय instead of निदधाति M Tr HU, omitting the following चय ।

विषुवत्यनुशीतमुपदधात्येकादश्या च द्वादश्या च ^१ तासां बार्ह-
 स्पत्यं मध्य^१ उपदधाति दिवि अयस्त्रान्तरिचे यतस्त्र पृथिव्या
 संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुशीतमुपदधातीति
 ब्राह्मणं ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ^१ ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिमलङ्करोत्यथोत्तरवेद्यामपां पृष्ठ- ५
 मसीति पुष्करपर्णमुपदधाति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिर्वाधः इक्कामुपदधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमच्छण्या पञ्चगृहीतेन व्याधारयति हणुष्य पाजः
 प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः^५ हिरण्यं पुरुष-
 मुपदधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्यथैनमभिष्टुति द्रुष- १०
 सस्त्वन्देति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथोत्तरतः
 प्रक्रमवेलायाः^५ सुचावुपदधात्याज्यस्य पूर्णां कार्भर्यमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीं दक्षिणां कार्भर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीमिधम-
 सीति कार्भर्यमयीमसावसीत्यौदुम्बरीं मनसैव ^१ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उप- १५
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुष्कन्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते ^१ तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसं करोति ^१ ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्त्र्यमादृशां यजुषा करोति ध्रुवासि धरुणास्तृता
 विश्वकर्मणा सुकृता । मा त्वा ममुद्र उदधीन्मा सुपर्णा ज्य- १०

- माना पृथिवीं दृष्ट्वेत्यैनामश्वमवघ्राण्याविदुषा ब्राह्मणेन
 सहाधिद्रुत्योपदधाति ययैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरन्भूः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा-
 भिपातु मध्या खस्त्या कर्दिषा श्रुतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्त्र-
 ५ द्रुवा सीदेत्यनुप्राण्यात्प्रथमाः स्वयमादृष्टामुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 थैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वय-
 मादृष्टावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा हृतेनेत्यङ्गुष्ठा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा
 ह्यसीदित्यपरे विले हिरण्येष्टकामुपदधाति तेजो ऽसि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहीति ' तां जघनेन
 प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टकामुपदधाति पृथिव्युदपुरमन्नेन विष्टेति '
 दक्षिणतो रेतःसिचमुपदधाति पृथिवी रेतःसिक्त्वा मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति ' तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोति ' ॥ ३१ ॥
- १५ अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे चतव्ये द्वे
 द्वियजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च सयुजं चाषाढां च द्वे
 संयान्यावृतव्ये उपदधाति मधुश्च माधवश्चेत्यवकामनूपदधात्प्र-
 र्यानिरसीत्यथ द्वियजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती
 या श्रुतेन प्रतनोषीति द्वाभ्यां दूर्वेष्टकामथ हिरण्यमूर्ध्नीमुप-
 १० दधाति यास्ते अग्ने सूर्यं रुचो या वो देवाः सूर्यं रुच इति '
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् ज्योतिरधारयद्बृहस्पतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामथ सयुजमुपदधातीन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा

युजा युनज्मीत्यथाषाढां अलिखितामुत्तरलक्ष्णाणमुपदधात्य-
षाढासि सहमानेत्यथ संयान्यादुपदधात्यग्रेयान्यसि देवानामग्ने-
यान्यसीति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण अलिखितामुपविश्य याचति दधि च मधु-
मिश्रं कूर्मं च ' तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु वाता ष्टा-
यत इति तिसृभिरनुच्छन्दसमर्थेनमवकाभारेण परिवेश्य
पुरस्तात्प्रत्यक्षमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नक्षत्रस्य आग्नाः
प्रचरन्त्वग्नय इति दाभ्यामर्थेन५ शुक्लुभिः परिणिहन्त्यभितो
ऽनवसर्पणाय ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाचैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोलूखलमुसल५ सर्वोषधं च ' तदेतन्नादेश- १०
मात्रमुलूखलं भवत्यरक्षिमात्रं मुसलं ' तस्मिन्सर्वोषधमवहन्तूर्जा
भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गञ्जमक्षाद्यायेत्यर्थेनदुत्तरतः१ प्रक्रमवेला-
यामुपदधाति तद्विष्णोः परमं पदमिति ' लोकंपृष्णामुत्तरतो
मुसलं करोति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ
मुख्यामुखां याचति ' तस्यामन्तरवस्त्राविणी द्वे रुवाहुती १५
जुहोत्यग्ने युज्वा हि ये तवेति दक्षिणे विळे जुहोति युज्वा
हि देवहृतमानित्युत्तरे ' ऽथैनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
दधाति ध्रुवांसि पृथिवि सहस्र पृतन्यत इति ' लोकंपृष्णे
उत्तरत इतिरे करोति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथैतत्पुरुषाग्निरो याचति ' तस्य प्राणेषु हिरण्यशल्काग्रत्यस्यति १०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एतत् सर्वोषधेन पूर्वमुलूखलम् Msc.);
अथैनम्० all the other MSS. and U (pr. m).

द्रुपश्चक्ष्मदेत्याख्ये ऽभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमिति
 दक्षिणस्यां नासिकायामग्रेर्वैश्वानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्ज्योतिषा
 ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽर्क्षिण इक्ष्मो वर्चसा वर्चस्वानित्युत्तर
 ष्वचे त्वेति दक्षिणे कर्णे इचे त्वेत्युत्तरे । ऽथ सुचि चतुर्गृहीतं
 ५ गृहीत्वा दक्षिणे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवानामुदगादनौक-
 मित्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवा-
 नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमथैनदध्ना मधुमित्रेण
 पूरयति समित्सवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्था-
 यैनप्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

- १० आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जमित्यनुद्रुत्येमं मा हि॒ःसौर्दि-
 ष्मादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृ-
 जति । ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विश्वकर्मा दिशां पतिरित्यथ
 पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृषस्य शिर उपदधाति
 वातस्य भ्राजं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं मा हि॒ःसौरेकग्रहं
 १५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
 ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशां पतिरित्यथ
 पश्चात्प्राङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृषभस्य शिर उपदधात्यजस्र-
 मिन्दुमरुषं भुरण्युमित्यनुद्रुत्येमं समुद्रं शतधारमुत्समिति ।
 गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे
 २० हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशां पतिरित्यथ दक्षिणत
 उदङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्वृष्णेः शिर उपदधाति वरुचिं
 लघुर्वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमामूर्णायं वरुणस्य मायामित्युद्र-

मारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । कलाटे हिरण्ये-
ष्टकामुपदधाति वरुणो दिशां पतिरित्यथोत्तरतो दक्षिणा-
मुख उपविश्यान्तरात्मन्वस्तस्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्रेस्तपसो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्रेरजनिष्ट गर्भादिति ।
अरभमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । कलाटे
हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिशां पतिरित्यन्तेषु तस्य व्यूह-
स्योपदध्यादिति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापस्या उपदधात्यपां त्वेमन्सादयामीति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्यास्तयादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्यथ पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्री गायत्रं गायत्रादुपांशुहृत्पांशो-
स्त्रिष्टुप्त्रिष्टुतो रथंतरं रथंतरादसिष्ट ऋषिः प्रजापतिर्गृही-
तया तया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति १५
स्वयमावृणाया अयं दक्षिणा विषकर्मति । दश दक्षिणा
आयातयति स्वयमावृणाया अयं पश्चाद्विश्वव्या इति । दश
प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणाया इदमुत्तरात्सुवरिति । दशो-
दीचीरायातयति स्वयमावृणाया इयमुपरि मतिरिति । दश-
भिर्मुपरिष्टात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्यह्णयोपदधातीति ब्राह्मणं । १०
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ संयत उपदधात्यायुषः
प्राणं संतञ्चति द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

- देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापानमृत उपदधाति प्राची
 दिशा वसन्त चतुर्नामग्निर्देवता ब्रह्मा द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ
 पञ्चदशवर्तनित्यविवर्धयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानम
 ऋषिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^२ दक्षिणेन
 १५ प्राणमृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमादृष्टामभि दक्षिणा
 दिशामिति ^३ अघनेन प्राणमृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
 मादृष्टामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणमृतो दश प्राची-
 रायातयति ^४ स्वयमादृष्टामभ्युदीची दिशामित्यग्रेण प्राणमृतो
 दश दक्षिणा आयातयति स्वयमादृष्टामभूर्ध्वा दिशामिति ^५
 १० बाह्वेन प्राणमृतो दशभिरुपरिष्ठादपसलैः परिचिनोति ^६ विषु-
 चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानमृद्विस्त्रितिरायते ^७ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निं सर्वतोमुखं चिनुते ^८ ॥ ३५ ॥
 गायत्री पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं
 पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^९ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 १५ करोत्यथाग्नेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
 गायत्रेण कन्दसाग्निना देवतथाग्नेः शीर्णाग्नेः शिर उपदधामि
 दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
 म्युदीच्या त्वा दिशा सादयामूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
 पाङ्क्तेन कन्दसेति ^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms ; प्रतीचीर० M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms ; चिनोति MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेत्तायां प्राञ्चमृषभमुपदधाति त्वामग्ने वृषभं चेकि-
 तानमिति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ लोकं पृष्ठा
 उपदधाति लोकं पृष्ठा किद्रं पृष्ठाय सौद श्रिवा त्वम् ।
 इन्द्राग्नौ त्वा वृहस्यतिरस्मिन्योनावसौषदक्षिति ^१ तथादेवं ^५
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ सूददोहसं करोति
 ता अस्य सूददोहसः सोमः५ औणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां
 विशस्त्रिध्वा रोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकपृष्ठया प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छ्वं यत्ताग्रशाखया
 परिकर्षति लोकं पृष्ठा किद्रं पृष्ठेत्यथ चित्तिक्लृष्टाभिमृशति १०
 चित्तिमचित्तिं चिनवद्दि विद्वानित्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाक्ता आसन्प्राणदा इत्यथाप-
 राक्षिकीर्भां ^१ प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१
 वसन्धेताः राचिम ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्यथ १५
 कार्णाजिनी ^१ उपानहावुपमुच्चेते ^१ अध्वर्युश्च यजमानश्चाथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

१ अथापराक्ष (or ऋ) आपराक्षि० Be U Ms.

१ Thus M Tr U Ms; •जिनौबुपा० B; •जिनिरुपा० H; Be defect.

- धामेति ^१ कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो
 दिवौति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराङ्मिकीर्भा^१
 प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 रात्रिमथ द्वितीये ऽद्भुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति ^१
 ५ सर्व एव कार्ष्णाजिनोरूपानह उपमुञ्चन्ते ^१ ऽथ याचत्याज्य-
 स्थालीः ससुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्धा अवकाश या
 उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्त
 सः सादयन्त्यथ दाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं
 यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
 १० यानि धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्यथनं
 नमस्त इति दाभ्यामथाधिद्रुत्य प्रथमे संचिताहुती जुहोत्यग्न
 उदधे तत्त्वा यामीति ^१ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निं दूतं
 वृष्णीमह इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ^१ ॥ ३७ ॥
 अथैताः पञ्च स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे चतव्ये द्वे
 १५ सयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति शुक्रश्च शुचिश्चेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्रेर्यानिरसीत्यथ सयुजावुपदधात्याघाराभ्यां त्वा
 सयुजा युजा युनज्मि तेजसा त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
 संयानीमुपदधाति वायोर्यान्यसीति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्विनोरूपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवयोनिरिति
 २० पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्ययर्तया उपदधाति सजूर्ध्वतुभिः सजूर्विधाभिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये^१ समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदका इति
 ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत उप-
 दधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे पाह्येति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
 मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिस्नीरुप- ५
 दधात्यपस्विन्वौषधीर्जिन्वेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१ ऽनु-
 परिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ मूर्धन्वतीरुपदधाति विष्टम्भो वय इति चतस्रः पुर-
 स्ताङ्गः सपातिनीस्तथादेवं^१ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वयस्या
 उपदधाति^१ अविर्वय इति पञ्च दक्षिणायाः श्रोण्यामुप- १०
 दधाति पष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्यां^१ वस्तो वय इति
 दक्षिणे ऽऽस उपदधाति^१ वृष्णिवय इत्युत्तरे^१ व्याघ्रो वय इति
 दक्षिणे पच उपदधाति^१ सिहो वय इत्युत्तरे^१ पुरुषो वय
 इति मध्ये^१ पुरुषेण चितिरायते^१ तथादेवं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाग्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजा- १५
 पत्यामृषभं लोकंष्टणा^१ उदीच्या च लोकंष्टणया प्रसौत्यग्नि-
 मुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परि-
 कर्षति लोकं ष्ण किद्रं ष्णेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्ति-

१ Thus (०पातिनीश्) MBU Bhav. (one MS.); पातिनीश् Be;
 ०पादिनीश् Tr H Bhav. (another MS.), Keś. (twice), Ms. (but Msc.:
 चसपतनवत् वक्रया मत्या आधेयाः, and यथा भवेद्युर्दसपानिन्य इति गोपालः) ।

मच्चित्तिं चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्या चिष्टुभैतां चितिमभि-
मृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यापराह्निकीभ्यां
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
रात्रिम् । ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ५ अथ चतुर्थं ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ।
समानं पुरीषस्थोपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योप-
सङ्गां प्रचरति । सर्व एव कार्ष्णाजिनोरुपानह उपमुद्गन्ते ।
ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपाचः सर्वं च स्वय-
मादृष्टानिकोतं दग्धं च स्कन्ध्या अवकाशं या उ चान्या उप-
१० धास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे श्रोण्यन्ते सः सादयन्त्यथ
द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति द्वाभ्यामयाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताहुती जुहोत्यग्ने दुध
१५ तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमाद-
ष्टामश्वमवघ्राण्याविदुषा ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति भुव
इन्द्राग्नौ अव्ययमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्त्राभिपातु मद्वा स्वस्था
वर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति । व्यन्या-
२० द्वितौयामुपधायेति । प्राण्यापानिति । स व्यानो । ऽथैष ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमादृष्टावकाशे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामन्वरभ्या-

नारोहं वाचयत्यन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा हाशीदित्युपरे
 विले हिरण्येष्टकामुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मं यच्छान्त-
 रिचं यच्छान्तरिचान्मा पाहीति ' तां जघनेन प्रक्रमवेक्षायां
 मण्डलेष्टकामुपदधात्यधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टेति ' दक्षि-
 णतो रेतःसिचमुपदधात्यन्तरिक्षं रेतःसिक्तन्ने रेतो दधातु
 तन्ने रेतः प्रजनयत्विति मनसैव ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ' ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्र ऋतव्याः
 सप्ताजं च विश्वज्योतिषं च द्वे सयुजौ द्वे संथान्यादृतव्या उप-
 दधाति नभश्च नभस्येष्ट्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीतौष- १०
 षोर्जसेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति सप्ताजं च विश्व-
 ज्योतिषं च सप्ताट् ज्योतिरधारयद्विषकर्म ता सादयत्वित्यु-
 न्नरामथ सयुजावुपदधाति वर्चसा ता सयुजा युजा युन-
 ज्मुक्येभिस्ता सयुजा युजा युनज्मीत्यथ संथान्यावुपदधाति
 देवानां वाथोयान्यस्यन्तरिक्षस्य यान्यसीति ' तथादेवं कृत्वा १५
 सूददोहसः करोत्यथ दिश्या उपदधाति राक्षसि प्राचौ
 दिगिति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ प्राणश्चत उपदधात्यायुर्मं पाहि प्राणं मे पाहीति
 दश पुरस्तात्प्राचीस्तासां ज्योतिश्नतौमुत्तमामुपदधाति ' तथा-
 देवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृहतीरुपदधाति मा २०
 कृन्द इति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी कृन्द इति द्वादश
 पश्चादग्निर्देवतेति द्वादशोत्तरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः

करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति ^१ मूर्धांश्च राडिति सप्त
पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति यन्त्री राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वील-
खिल्याभिस्त्रितिराप्यते ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं

५ लोकंष्टृणाः ^१ प्राच्याच लोकंष्टृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छा-
दयन्ति ^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं ष्टृणं किद्रं
ष्टृणेत्यथ चितिकृष्ट्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वा-
नित्याग्नेय्या जगत्येतां चित्तिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म-
आसंप्राणदा इत्यथापराङ्मिकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्ग्यां प्रचरत्येतावदेवै-

१० तदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः रात्रिम् ^१ ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ षष्ठे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्ग्यां प्रचरति ^१ समानं
पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्ग्यां
प्रचरति ^१ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरुपानह उपमुञ्चन्ते ^१ ऽथ याच-
त्याज्यस्थालीः सस्रुवा विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अव-

१५ काश्च या उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे
ओण्यन्ते सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि
गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचित्तिं जपति यास्ते
अग्ने समिधो यानि धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य तृतीये संचिता-

१० ऊती जुहोत्यग्ने गह्व तत्त्वा यामीति ^१ दक्षिणतो विभक्ति-
मुपदधात्यग्निर्वृत्राणि जङ्घनदिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
करोत्यथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे चतव्ये द्वे

सयुजावेकाः संयानीमृतये उपदधाति सहस्र सहस्रस्येत्यव-
कामनूपदधात्यग्रेयानिरसौत्यथ सयुजावुपदधाति स्तोमेभिस्त्वा
सयुजा युजा युनज्मि कन्दोभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
संयानीमुपदधाति देवानामन्तरिक्षयान्यसीति^१ तथादेवं कृत्वा
सूददोहसः करोति^१ ॥ ४१ ॥

अथाह्णयास्तोमीया उपदधात्याशुस्त्रिष्टुदिति पुरस्तादुप-
दधाति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
पश्चाद्भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरतः^१ प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चा द्वाविंश
इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो^१ योनिश्चतुर्विंश इति १०
पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत ओजस्त्रि-
णव इति पश्चात्संभरणस्त्रयोविंश इत्युत्तरतः^१ कतुरेकविंश
इति पुरस्तादुपदधाति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
णतः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति पश्चात्त्राकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
रतो^१ अग्नेर्भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्षसां भागो १५
ऽसीति दक्षिणतो मित्रस्य भागो ऽसीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
ऽसीत्युत्तरतो^१ वसूनां भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधात्या-
दित्यानां भागो ऽसीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽसीति
पश्चाद्देवस्य सवितुर्भागो ऽसीत्युत्तरतो^१ धर्चश्चतुष्टोम इति
पुरस्तादुपदधाति यावानां भागो ऽसीति दक्षिणत ऋभूणां १०
भागो ऽसीति पश्चाद्विर्वर्ता ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो^१
ऽन्यथानूयान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा सूददो-

इसः करोत्यथ बृष्टीरुपदधात्येकयास्तुवत प्रजा अधीय-
 न्नेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽष्टम उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^१ दक्षिणादष्टा-
 दक्षिणाः ओणिमभ्यायातयति^१ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 ४ करोत्यथ बृष्टीरुपदधातीयमेव सा या प्रथमा ब्यौच्छदिति
 पञ्चदश^१ तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ बृष्टीभिश्चिति-
 रायते^१ । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति^१ ॥ ४२ ॥

अथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषमं
 लोकंपृणा^१ उदीच्यात्र लोकंपृणया प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं
 पृण किद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवद्दि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चित्तिमभिमृश्य द्वाभ्या-
 मवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यथापराहिकीर्भ्यां प्रव-
 र्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१ वसन्त्येताः
 १५ रात्रिम्^१ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरति^१ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरुपानह उपमुञ्चन्ते^१
 ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रः सर्वं च
 २० स्वयमावृष्टानिकोतः सप्त च स्कन्धा अवकाश या उ चान्या

१ ओबोम० some of the MSS.

१ बृष्टिभिः H. Ms.

उपधास्यन्नवति ता ' एतत्समादायोत्तरे ओषन्ते सः सादय-
 न्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रव्यपाभिदं न्ययनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रव्य चतुर्थं संचिताहुती जुहोत्यग्ने ५
 किंशिल तत्त्वा यामीति ' दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्ने
 स्तोमं मनामह इति ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे ऋतवे स्वराजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकां सयुजं द्वे संयान्यावृतये उपदधाति तपस्य
 तपस्यश्वेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति स्वराजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्वराट् ज्योतिरधारयत्प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यु-
 न्तराभय सयुजमुपदधाति रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्ये-
 याय मया त्वा सयुजा युजा युनज्जीत्यथ संयान्यावुपदधा-
 त्यन्तरिचमस्यन्तरिचाय त्वेति ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ' ॥ ४४ ॥

१५

अथासपत्न्या उपदधात्यग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति सहसा जातानिति पश्चाच्चतुश्चत्वारिंश
 स्तोम इति दक्षिणतः षोडश स्तोम इत्युत्तरतस्तासां पुरीष-
 वर्ती मध्य उपदधाति पृथिव्याः पुरीषमस्यसो नामेति ' तथा-
 देवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ विराज उपदधात्येवम्कन्दो १०
 वरिवम्कन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिक्षु न मध्ये ' ऽक्ष-
 योपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ स्तोमभागा उपदधाति रश्मिरसि चयाय त्वा चयं
 जिवेत्येकचि२५तः सप्तसप्त दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ नाकसद उपदधाति राक्ष्यसि प्राची
 दिम्बसवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१
- ५ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चचोडा उपरिष्ठा-
 न्नाकसदामुपदधात्यथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये^१ तासां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यथ यं यज-
 मानो देष्टि तं मनसा ध्यायति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ इन्द्रा२स्युपदधात्यग्निर्मूर्धां दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
- १० तिस्रस्तिस्रो यथाम्नातं^१ गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
 दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो बृहतीर्मध्य^१
 उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽक्षरपङ्क्तीः पश्चा-
 दतिष्कन्दसमुत्तरतो द्विपदा मध्ये^१ ऽपि वातिष्कन्दसं मध्ये
 द्विपदा उत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
- १५ ऽ२से कृत्तिका उपदधात्यम्बा नामासि दुला नामासीति सप्त
 गुल्मकृतास्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरुप-
 दधाति पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
 मध्ये^१ ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१ तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति मलिलाय त्वा
- १० सर्णीकाय त्वेद्यष्टौ देवे दिक्षु न मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ द्योतेष्टका उपदधात्यृचे त्वा इचे त्वेति
 पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१ ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१

तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
यशोदां ला यशसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भूयस्कृत उपदधाति
भूयस्कृतसि वरिवस्कृतसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाप्सुषद उपदधात्यप्सुषदसि ५
श्वेनसदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथायुष्या उपदधाति प्राणं मे पाक्ष्मपानं मे
पाहीति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
सूददोहसः करोत्यथर्तुनामानुपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वाषाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनसान्धो ऽश्वेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावधौ दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं ला सादयामीति
द्वादश तिस्रस्त्रिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- २०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्त्रिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाज्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीर्यायेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राट्भृत उपदधात्यग्ने यशस्विन्यशसेमम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽग्ने पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णा
 ५ पश्चादिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाग्ने नचचेष्टका उपदधाति कृत्तिका नचत्रमग्निर्देवतेत्यथैना
 रोचयत्यग्ने इच स्य प्रजापतेर्धातुः सोमस्यैवा इचे त्वा द्युते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यथैतं नचत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति ^१ दक्षिणादग्ने दक्षिणाः ओणिमभ्या-
 १० यातयत्यथ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
 देवा अदधुर्भागधेयमित्यथैतं नचत्रपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै ओणेत्तरमग्नेमभ्यायातयत्युत्तर ^१
 एवाग्ने पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णा पश्चादित्संस्पृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं ^१ नचचेष्टकाभिस्त्रितिरायते ^१ तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
 पुरौषमुपदधाति पृष्ठो दिव्यीति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते संयच्च प्रचेताश्चेति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U ; •आवास्यां आयात• Be B ; •आवास्यामभ्यायात• H.

१ ओषीम• some of the MSS.

१ Thus corrected ; all MSS. : ओशेरोत्तरम• ।

४ अथ i.s. of अथ BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषमं लोकं^१पृणाः ।
 प्राच्याच लोकं^१पृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्त्यथो-
 दीचीभिः^१ प्राचीभिस्त्वेव निस्तिष्ठन्ति^१ यावद्द्वं चेथ्यमाणो
 भवति तावद्द्वं^१ चिनुते^१ ऽयानभिमृष्टं चितिकृष्ट्या भवति^१
 तदेताश्चतस्रः स्वयमादृष्टा याचति^१ ता दिवूपदधाति प्राणाय ५
 त्वा चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीद व्यानाय त्वा^१
 चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदापानाय त्वा चक्षुषे
 त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीद वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदेत्यथ स्वयमादृष्टामश्वमवघ्राण्याविदुषा
 ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति सुवरायोस्त्वा सद्ने सादया- १०
 मीत्यनुद्रुत्य सूर्यस्वाभिपातु मन्त्रा स्वस्त्या हर्दिषा श्रंतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदेत्यपान्यात्तृतीयामुपधायेत्यपानित्य-
 थैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 दृष्टावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा हृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिषः सुवरगन्धेत्यपरे १५
 बिले हिरण्येष्टकामुपदधाति सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीति^१ तां जघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 मुपदधाति द्यौरपराजितामृतेन विष्टेति^१ दक्षिणतो रेतः-
 श्विचमुपदधाति द्यौ रेतःश्विक् सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चितिं ।

२ The following words, unto सीदेत्यथ. l. 9, are found thus in U only ; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयत्विति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-
 रतः प्रक्रमवेलायां विकर्णीमुपदधाति प्रोथदश्वो न यवसे
 अविव्यञ्जिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकं प्रणा
 उपदधाति लोकं प्रण द्विद्रं प्रणेत्यथ ^१ चित्तिक्लृष्ट्याभिमृशति
 ५ चित्तिमचित्तिं चिनवद्दि विद्वानित्याग्नेय्या पक्ष्मैयतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यथापराद्धि-
 कौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वस-
 न्त्येताः रात्रौम ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽह्नि दशमायाऽह उपकल्पयते सहस्रं
 १० हिरण्यशल्कानूर्ध्वं त्रिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आहुस्ते यदि
 सहस्रं भवन्ति देहे गते पत्तनाडीष्वोते ^१ भवतो ^१ ऽथ दशमे
 ऽज्जुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं पुरीष-
 स्थोपधानमथ पात्र्यामप आनीय हिरण्यशल्कान्संप्रकीर्य द्वाभ्यां-
 द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्प्राक्
 १५ स्वयमादृणायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यद्वक्षिणा
 स्वयमादृणायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्प्रात्यक् स्वय-
 मादृणायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृणायै
 भवत्यथ मध्यं द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रो ऽसि सहस्राय
 त्वेत्यथोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा मे अग्र

१ अथ MTr; अथ the other MSS.

१ पच० all; ०नाडीष्वोते Tr UH Ms; ०नाडीष्वोते BeM; ०नाडीष्वोते B;

Bhav. : पचनाडीषु पचिपचवुषसुषिरेषु निचिते[षु] भवतः ।

इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याथापराहिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ' वसन्त्येताः रात्रि-
 मथैतस्मिन्नेव दशमे ऽङ्गेकादश्याङ्ग उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मज्जचीरं गावीधुकं चरुं तिसृधन्वमश्वानमुदकुम्भं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमाज्यस्थालीः ससुवां दीर्घवः शं
 द्वादशमित्यथैकादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रच-
 रति ' स दीर्घवः सुवं प्रगथ्योत्तमे संचिताङ्गती जुहोत्यग्ने
 वन्य तत्ता यामीति ' ॥ ४७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य पचस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरीषयोपरमत्यथैतस्यार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्त्राविणं ह्यतोदङ् तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति ' स
 यत्र धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते इद्र मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं ' चतुर्थस्य यत्राभि-
 जानाति नमः क्षन्तृभ्य इति तत्स्वाहाकरोति ' सो ऽत एव
 प्राङ्गवृत्त्य नाभिदग्ने धारयन्संग्रहीदभ्य इति प्रतिपद्यातिश्निष्ट- १५
 मनुवाकस्य^१ निगद्य पञ्चमः षष्ठः ' सप्तमस्य यत्राभिजानाति
 नमो वर्ध्याय चेति तत्स्वाहाकरोति ' सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्त्य जानुदग्ने धारयन्वर्ध्याय चेति प्रतिपद्यातिश्निष्टमनुवाकस्य^१
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यत्राभिजानाति य एता-
 वन्तश्च भूयाः षष्ठेति तत्स्वाहाकरोति ' सो ऽत एव प्रत्यङ्ग- १०

१ Thus M only ; अनुवाकं all the other MSS.

वृत्त्य गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
वाचयति ^१ नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येत-
द्यजमानं वाचयति ^१ ग्रीवदग्ने^१ धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवी-
त्येतद्यजमानं वाचयत्यथैतदर्कपर्णं यं देष्टि तस्य संचरे पशूनां
५ न्यस्यति ^१ यद्यु वै न द्वेष्टास्त्ववटे न्यस्यत्यथैतं गावीधुकं चरुं
चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य
ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
अस्त्वित्यथैतत्तिसृधम् वाचति ^१ तेनोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्नुप-
तिष्ठते ^१ ऽपि वानुपरिक्रामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
१० वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि यत्त रुद्र दक्षिणा
धनुर्यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुर्यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुर्यत्ते रुद्रोपरि धनु-
रित्यथैनदयाचितं ब्राह्मणाय ददात्यथार्षे उदकुम्भ उत्तरे
ओष्णन्ते ऽश्मना सप्तसृष्टः^२ श्रेते ^१ स यो बलवाः^३स्तमाहाने-
नोदकुम्भेन संततया धारया चिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परौ-
१५ हौति ^१ स तथा करोति ^१ परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचय-
त्यश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुश्रे । अज्ञ
ओषधीभ्यो वनस्यतिभ्यो ऽधि संभृतां तां न इषमूर्जं धत्त
मरुतः सप्तरेणा इत्यथैतं कुम्भमश्मना सप्तसृष्टः^२ सादयत्य-
श्मस्ते चुदमुं ते शुगृच्छतु यं दिश इति ^१ निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Keś. ; ग्रीवा० Be U (pr. m.).

२ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms. ; श्मनं सप्तसृष्टः M ; संभृताः Tr Be
BU Bhav. (another Ms.) संभृताः H.

यथेतं चिः पुनः प्रतिपर्येत्यैतस्मिन्नेव दीर्घवृत्ते प्रयद्याति
मण्डूकमवकां वेतसग्राखां दर्भस्तम्बमिति ^१ तेन यत्राक्
स्वयमादृष्टायै भवति तद्विकर्षति समुद्रस्य त्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेति ॥ ४८ ॥

द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां दक्षिणतो द्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामुत्तरतो ^५
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैताश्चैव कार्ष्णाजिनीरूपानह एतं ^१
च ^१ दीर्घवृत्तं संक्षिप्तं चात्वाले संप्रकिरन्त्यथ ग्रान्तो ऽग्नि-
रित्याज्यस्थालीं सस्रुवामादायाधिद्रुत्याज्यस्थाल्याः ^२ सुवेणोप-
घातं सर्पाङ्गतीर्जुहोति ^३ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादासीनः पूर्वं बिले जुहोत्याजस्विनी नामासि दक्षिणा ^{१०}
दिगित्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति ^१ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादासीनो ऽपरे बिले जुहो-
त्यवस्थावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आसीन उत्तरे
बिले जुहोत्यथैतेनैव यथेतमेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वशिनी नामासीत्यथावद्रुत्याग्निं वाम- ^{१५}
भिरुपस्थापयति ^१ गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्देदयेन
दक्षिणमुपपचं रथन्तरेण दक्षिणं पचं वारवन्तीयेन दक्षिणां
ओणिमृतुस्यायज्ञायज्ञियेन ^२ पुच्छं श्यैतेनोत्तरां ओणिं

^१ Thus Tr BU Ms; एतं Be; एतं MH.

^२ Thus U (sec. m.) only; °स्थाल्या all the other MSS., also Ms; but Msc: स्थावस्थास्थाल्याकाशात् ।

^३ °यज्ञीयेन Tr H, Ms.

वृहतोत्तरं पचं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपचं वामदेवेन मध्यम-
 याह होतरग्रेहृदयेनाग्निमनुग्रहं^१ सेति^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं दणानि स्रक्षीर्यं तेषूपविश्याग्ने-
 हृदयेनाग्निमनुग्रहं^२ सति पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा
 ५ अच्छिद्रा उग्निजः पदानुतनुः सोमो विश्वविज्ञेता नेषदृहस्यति-
 हृदयामदानि ग्रहसिषदोमिति स्रद्धा त्रिविधैर्न^३ स्तुतशस्त्रयो-
 दाहं वाचयतीष्टो यज्ञो मृगभिराशीदां वसुभिस्तस्य त
 दृष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भचीयेत्यथापराङ्मिकीभ्यां प्रवर्ग्योप-
 सङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^४ वसन्त्येताः
 १० रात्रिम्^५ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽङ्गि द्वादशायाङ्ग उपकल्पयत औदु-
 म्बरं सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रसेकमौदुम्बरीं वितष्टिं^१
 तस्यां पञ्चमृहीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 औदुम्बरीः समिधस्तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं दधि
 १५ मधुमिश्रं शुमुष्टिमवकाभारं पृश्निमश्लानमाज्यप्रोचं द्वितीयं
 होतारमप्रतिरथस्थानुवक्त्वारं विलीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 जीन्वा कुम्भाङ्गाह्नौदनिकान्त्रीहीन्सर्वौषधः^२ रोहितं चर्मानडुहं
 कृष्णाथै श्वेतवत्साथै पथो रथं चषालहोमीयं शाकलान्परिधी-
 नित्यथ द्वादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथोप-
 २० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गयार्धस्तनव्रतं प्रय-

१ Thus Tr U Be B Ms; वितष्टौ MH.

२ Thus MU Tr Ms; अङ्गोदनि० B Be H.

ऋतेत्याहुयति सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथादत्ते
 पञ्चगृहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधिद्रुत्याह्णया पञ्चगृहीतेन स्वयमावृणां^१ व्याघार-
 यति नृषदे वडप्पुषदे वड्वनसदे वड् बर्हिषदे वट् सुवर्विदे
 वडित्येतथैव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुती- ५
 जुहोति^१ हेतयो नाम स्य तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दासीनः पूर्वं बिले जुहोति^१ निक्षिप्त्वा नाम स्य तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति^१
 वज्रिणो नाम स्य तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादासीनो
 उपरे बिले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्य तेषां व उत्तराद्गृहा १०
 इति दक्षिणत आसीन उत्तरे बिले जुहोत्यैतेनैव यथेत-
 मेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहोत्यधिपतयो नाम स्य क्रत्या
 नाम स्येत्यथाह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मपृषन्नं कुर्विति^१ तः
 स कूर्मपृषन्नं करोति^१ नाप्रोचितमधितिष्ठत्यथ गुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणोचति ये देवा देवानां ये देवा देवेष्वधि १५
 देवत्वमायन्निति ॥ ५० ॥

द्वाभ्यां पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^१
 अनुपरिचारमवोचतीति^१ ब्राह्मणमथैनमवकाभारेण प्रतिष्ठाद्य
 गोप्तारः समादिश्वावद्रुत्यापराह्निकीभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाहुयामीदैश्वा- १०

१ Thus M Tr UH; ० दृष्टा the other MSS.

१ अनुपरिचारम् M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमाहतात्रिर्वप^१ प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यस्थावृता प्रवर्ग्यः सः सा-
 दयोदासनायेति^१ वेधैतत्पदं कुर्वन्ति^१ गार्हपत्ये द्वतीयमुपय-
 मनीषु द्वतीयं नि द्वतीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यस्थावृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्थाधिश्रयति वैश्वानरं द्वादशकपालं माहताः सप्तकपालानथ
 १ गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये ऽनीकवन्नं जुहोत्यग्निस्तिग्मेन शोचिषेत्यनुद्रुत्य सेनानीकेन
 सुविदात्रो अस्मे इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय
 एव वैश्वकर्मणानि जुहोति^१ य इमा विश्वा भुवनानि जुहृदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यत्रनिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चक्षुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्महविषा वर्धनेनेति
 जुहोति^१ नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरीः समिध आदधात्युदेन-
 मुत्तरां नयेन्नेमं प्रतरां कधि यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीभं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चालाज्ञा-
 १५ दथ संप्रैषमाहाग्नये प्रणीयमानायानुब्रूह्यग्रीदेकस्फयानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति^१ प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाग्न्यः शिशान इति^१ दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते पृश्निमग्मानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरीं तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधः शाकलान्परि-
 २० धीनित्यथैनमुद्यच्छत उदु त्वा विश्वे देवा इति^१ षड्विह्वरतीति

ब्राह्मणं^१ तासां द्वे परिगृह्यवती भवतो^२ ऽथ विषुवत्याग्नीध्रस्य
 काले पृश्निमशानं निदधाति विमान एष दिव उच्चा
 समुद्र इति दाभ्यामथ चतसृभिरा पुच्छादेतीन्द्रं विश्वा
 श्रवौदधन्निति^३ धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाव्यप्रोक्षेण
 प्रोक्षति ॥ ५१ ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
 राजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
 विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्विति पश्चद्युतानस्त्वा मासतो मरुद्भिस्त-
 रतः पान्वित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
 द्बोपरिष्ठाच्च पान्वित्युपरिष्ठादथैतेनैव सहाग्निनाधिद्रवति १०
 प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं पृथिव्या
 अहमुदन्तरिचमारुहः सुवर्चन्तो नापेक्षन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
 देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णमौदुम्बरीः
 स्वयमादृशायां जुहोति^४ नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनूच्याग्ने
 सहस्राचेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयति सुपर्णो १५
 ऽसि मरुत्मानिति^५ तिसृभिः सादयतीति ब्राह्मणमथैनं
 विस्तस्याहुतिषाहं कृत्वाध्वराहुतिभिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु
 प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूतायज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
 तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानन्सूर्यो यज्ञं नयतु प्रजा-
 नन्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूता- २०
 यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथावद्रुत्याग्निवत्युत्तरं परिग्राहं
 परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः सन्ध्या संप्रेषमाह

- प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिर्हपसादयेत्^१याधिद्रुत्य श्राकलान्परि-
धीन्परिधाय नानावृक्ष्यमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय
तिस्रो नानावृक्ष्याः समिध आदधाति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे जन्मन्नम इति वैकङ्कतीं
५ तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमथीमथ द्वे सुवाङ्मती
जुहोति चित्तिं जुहोम्यग्ने तमद्येत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
त्वाव्यस्य पूर्णां सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
इत्यत्र जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमवरुद्धे^२ दध्ना
पुरस्ताज्जुहोत्याव्येनोपरिष्ठान्तेजसैवास्मा इन्द्रियं च समीची
१० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठत्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
माहतांश्च सप्तकपालानथोपस्तीर्य सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति^३ द्दिरभिघारयत्यत्याक्रम्याश्रा-
व्याहाग्निं वैश्वानरं यजेति^४ वषट्कृते मध्ये जुहोत्यधैनं
सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति सुवर्णं घर्मः स्वाहेति पञ्चभिरथ
१५ मासतैः प्रचरति^५ ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमौदुङ्^६ चान्यादृङ् चत्यनुद्रुत्य
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^७ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य अतजिच्च सत्यजिच्चेति जुहोत्यतजिच्च सत्य-
जिच्चेत्यनुद्रुत्यतश्च सत्यश्चेति जुहोत्यतश्च सत्यश्चेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, cp. TS. v. 7. 5. b; सुवर्णं the other MSS.

२ नैः प्रचरति Tr U B Ms; नैश्चरति MH Be Bhav.

३ दर्विहो० M.

ऽरथे ऽनुवाक्यो गणस्तमनुद्रुत्य जुहोति ^१ यो ऽरथे ऽनुवाक्यो
गणस्तमनुद्रुत्येदृचास एतादृचास इति जुहोतीदृचास एतादृचास
इत्यनुद्रुत्य मितामश्च संमितामश्च न इति जुहोति ^१
मितामश्च संमितामश्च न इत्यनुद्रुत्येदृङ् चान्यादृङ् चेति
जुहोति ^१ तानभितो वैश्वानरं परिचिनोति ^१ गणेन गण- ५
मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशु मास्ताञ्जुहो-
तीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदश्चं पश्चाद्वा
प्राञ्चं ^१ तस्य सुगिव पूर्वार्धा भवत्येवमेव मथं ^१ चमस इव बुध्न-
स्तस्मिंश्चतुर उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय वसोर्धारां १०
निगदिष्यामीति ^१ स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तन्नतिपद्यते
ऽग्नाविष्णु सजोषसेति सर्वामानं ^१ वसोर्धारामत्रैतं प्रसेकमग्ना-
वनुप्रहरत्यथैनं सस्त्रावेणाभिजुहोत्यथ यदाज्यमुच्छिष्यते
तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचति ^१ तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राप्नन्ति ^१ तेभ्य-
स्तस्रो धेनुर्दद्यादिति ^१ ब्राह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति ^१ तस्यौदुम्बरेण सुवेणोप-
घातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे वाजो
नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश सुवाङ्मतौरभिषेकाय प्ररेकं
परिग्निनश्चथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ नक्तोषासेति

१ सर्वम० M Tr H Ms; सर्वम० U Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (cp. TS. v. 7.3.4): ददाति i.s. of दद्या-
दिति H.

कृष्णायै श्वेतवत्सायै पथो जुहोत्यथ षड्राष्ट्रमृतो जुहोत्यृताषा-
 डृतधामेति ^१ भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाङ्गतौर्जुहोत्यथ
 तिस्रो रुचो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो या वो देवाः सूर्ये
 रुचो रुचं नो धेहि ब्राह्मणेऽश्वित्यथ पात्र्यामाज्यमानीयाञ्जलि-

५ नोपघातं वातनामानि जुहोति समुद्रो ऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
 शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतो ऽसि मरुतां
 गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावसुरसि दुवस्वाङ्क-
 भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहेति ^१ वातमु द्वैके जुह्वतो
 मन्यन्ते ^१ । ऽचैताञ्चाकलाग्नपरिधीनग्नावनुप्रहरति ^१ तदेत-

१० आकलान्तम् ^१ ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति ^१ सदोहविधाने संमित्या-
 ध्वरधिष्णियाञ्जिवपति ^१ तेषूपर्यग्निधिष्णियानुपदधाति ममाग्ने
 वचं विहवेऽश्वित्याग्नीषीय एकां च याजुषीं सप्त च
 लोकंष्टणा ^१ अथ होतुर्धिष्णिय एकां चैव याजुषीमेकादश च
 १५ लोकंष्टणा ^१ अथेतरेष्वेकैकां चैव याजुषीं सप्तसप्त च लोकंष्टणा ^१
 अथ ^२ माजांलीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंष्टणा ^१ अथा-
 ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ^१
 स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति ^१ तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वपाश्रपणौ अनुप्रहृत्य ^२ वसतीवरीर्मह्वात्यथ ^३

१ Thus M Tr U H Bhav. Kes. ; मन्वते Be ; मन्वते B.

२ B ins. च, Be च लोकंष्टणा ।

३ Here Tr ins. : समुत्क्राम्य चालासे मार्जयन्ते य

४ ष्वरीः परिष्ट. U Be B Ms.

षण्णपुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवौꣳ-
 व्यग्रये गृहपतये इत्येतानि^१ तानि नानावपन्नन्ति^१ नाना
 अपयन्ति^१ नानाधान्यानि भवन्ति^१ प्रैषवाग्यषण्णपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतौतरेषाꣳ हविषाꣳ^१ स यत्र वारुणस्यावद्यन्नाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपभृति स्विष्टकृते सर्वेषाꣳ ५
 सक्तसक्तदुत्तरार्धादवद्यति^१ द्विरभिघारयति^१ न प्रत्यनक्त-
 त्याक्रम्याआव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति^१ स^१ यजेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^१ ॥ ५५ ॥ १०

सविता त्वा प्रसवानाꣳ सुवतामग्निर्गृहपतीनाꣳ सोमो
 वनस्पतीताꣳ रुद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स्य त इममामुष्यायणमनमित्राय सुवध्वं महते
 चत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्यथैनं यज- १५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राहैष वो ऽमी^१ राजेति येषाꣳ अष्टौ
 भवति^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याहरेय
 भर्भुवः सुवरिति वाचं विसृजते^१ दाभ्यां मुखं विसृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावपन्नति H; नानावपन्नति B; नानाविपन्नति Ms;
 तानि नाना ष्यक् षविपन्नति (sic) Msc.

२ This clause is omitted in most of the MSS.

३ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i. s. of मौ ।

त्यन्नाम राज्यमधायि सर्वे प्राता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गायत्रा-
 निष्णुकमाङ्कमते^२ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ स्निष्टकृता चरति ^३ न रौद्रष्टेडाम-
 वद्यत्यपाभेनमभ्यवहरन्ति गन्धिष्ठमिडान्ताः^४ पुरोडाशाः संति-
 ५ छन्ते ^५ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ^६ ऽथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्ति ^७ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते ^८ समानं कर्मा सुचा-
 सादनात्सादयित्वा सुचो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्मीमौ ते
 पचौ चिदसि समुद्रयोनिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावह्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^९ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्य-
 द्भिर्हृदेति^{१०} यः क्रतुस्तमुपैति ^{११} प्रसिद्धो ऽभिषवः ^{१२} प्रसिद्धं
 यहा गृह्यन्ते ^{१३} समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं यत्नं गृहीत्वैका-
 दश रश्मना आदाय धूपमभ्यैति ^{१४} सर्वान् धूपमुत्सृज्यैकादशि-
 नान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णधीव-
 १५ पौष्ण-^{१५} श्याम-^{१६} श्रितिपृष्ठं बार्हस्पत्य-^{१७} श्रित्यं वैश्वदेवमैन्द्रमरुणं
 मासतं कल्माषमैन्द्राग्र-^{१८} सहितमधोराम-^{१९} साविचं वारुणं पेल-
 मिति ^{२०} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^{२१}

१ Thus Mu Tr BH ; गायत्रान्वि० Be.

२ Thus U (sec. m.) Ms ; गंभीर० Tr HU (pr. m.) गंघिष्ठ० Be B ;
 गंभीरे हृदे M, which seems to be a periphrase of अपां गन्धिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरयेचमसु निमयति गंभीरे हृदे ।

३ Thus only M ; all the other MSS. छदेति ।

तदृजुधा संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति माथ्यंदिनाय संवनाय^१ स^१ यत्र क
 च माथ्यंदिनो^२ भवति तदेतद्विरूपपात्रं मधोः पूरयित्वा सौर्या
 चित्रवत्यावेत्त्याश्चमवप्राप्य ब्रह्मणे ददाति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१
 प्रसिद्धं ग्रहा गृह्णन्ते^१ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^१ दाक्षिणानि
 ऊत्वा त्रिभिर्महत्तमैश्चरति^१ सीदन्ति नाराशंसा आप्या- ५
 यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो माहेन्द्रायाय
 पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा सोमाय
 स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनशीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां हस्ताभ्यां
 पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषिञ्चति^१ शौर्षतो ऽभि- १०
 षिञ्चत्या मुखादन्ववसावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
 सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य
 वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^१ ममुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्ययमसावामुव्यायणो ऽमुष्य १५
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ताग्रिसवेनेत्यथ भर्भुवः सुवरिति वाचं

१ om. Be H.

२ माथ्यंदिनो Tr H.

३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula बृहस्पतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य वा etc.; B Be give a text exactly as found TS. i. 7.10.h; H abbreviates thus: 'इस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामिन्द्रस्य वा •मिति

विस्त्रजते^१ द्वाभ्यां सुखं विमृष्टे^२ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क्रमते^३ ।
ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोति ॥ ५८ ॥

इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^४ दादग्र भृतानामवेष्टी-
जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्नरिचाय स्वाहेत्युध्वा माध्यन्दिनः
१ सवनः संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^२ प्रसिद्धमादित्य-
ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति^३ समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन
चरित्वा स्वे धामग्न्यग्निभिरति^४ तेषां नाना मनोता नाना
देवता नाना प्रत्यभिर्गर्शना नाना वसाहोमाः समानो वन-
स्यतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^५
१० नाना दिश इत्येके^६ समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^७ स्तोत्रा-
द्यज्ञायज्ञियस्य^८ स्तोत्र एकयाप्रसृतं भवत्यथाग्निमभिवृशति
नमस्ते अस्तु मा मा हिःसीरुद्रो दत्तोदधिं भिन्तेति द्वाभ्याः^९
समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः^{१०} पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
माप्याय्याध्वरिकाणि समिष्टयजूंषि जुहोति दद्याग्निकान्युप-
१५ जुहोति यदाकृतात्मसुखोदिति^{११} समानं कर्मावभृथादथै-
तस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाहुतिं जुहोति समुद्राय वयुनाय
सिन्धूनां पतये नम इति^{१२} प्रसिद्धो ऽवभृथ^{१३} उदयनीयेष्वेष्टा^{१४}

१ Thus Tr BHU Ms; गायत्रान् Be; गायत्रा M.

२ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms; चरति U (pr. m.) H Be.

३ Thus, with i, U Be H (the second time); with i (both times)
M Tr Ms.

४ Thus H; उदयनीयेनेष्टा Tr BU; उदयनीयेष्टा M.

मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ' तस्यै मैत्रावरुणामित्राध्यव-
 दानीया भवति ' सर्वसंख्यां पशोः कुर्वन्त्यथ गार्हपत्य आच्यं
 विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वान्यस्य पूर्णां सुचमग्ने-
 र्विमोकं जुहोतीमः स्नमूर्जस्नानं धयापामित्यथैनमुपतिष्ठते
 ये अग्नयः पुरीत्या इत्यथैनमाग्निभिरुपतिष्ठत आपं त्वाग्ने मन-
 सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानीयया यजते ' ऽथ देविका-
 हविर्भिर्यजते ' ऽथ त्रैधातवीयया यजते ' ऽथ सौचामण्या
 यजते ' संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति ' न शीर्षमांसं
 खादति न वयसां मांसं ' नाग्निं चित्वा रामामुपेयाच्चाग्नि-
 चिद्वर्षति धावेद्यदि धावेदुपावर्तताच्चाद्यमेवाभ्युपावर्तत इति १०
 ब्राह्मणम् ' ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
 जिनः सुवर्णरजतौ च इक्षौ वस्ताजिनः शतमानः हिरण्यः
 सप्तदश सुवर्णानि^२ कृष्णालानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमौदु-
 म्बरः रथचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च श्रुतिं^३ यूपं च
 ५ त्वपरं चतुरश्रिः सप्तदशारत्निं गोधूमकलापीमुष्णीषं^४ नैवारः
 सप्तदशशरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश^५ वायव्यानि सप्तदश
 प्रथुबुध्नानुपयामान्सतं च वालं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वस-
 नानि सप्तदश वासोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभीन्सप्तदश
 हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानांसि युक्रानि सप्तदश
 १० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं^६ वा^७ तस्मिन्नि
 सर्वाणि वयांसि भवन्ति^८ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
 मश्वाम्बादिरीं विद्वशीं^९ वध्रैर्यूतां^{१०} प्रज्ञाता आग्निष्टोमिकाः
 संभाराः^१ स ग्रीष्मस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाढौ पौर्णमासौ

१ सोवर्षानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); श्रुतिं U (sec. m.); the other MSS. श्रुतिं, सौतिं, श्रुतिं (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 11; •कलापि• T Be B; •कलापा• F.

४ •पुटिकान् M (Bhav.).

५ साहसं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विद्वशां U Be 11; विद्वशीं Be B; विद्वशा F; विद्व H.

७ Thus FH; वध्रैर्यू• Be 11 Bhav. (one copy); वध्रैर्यू• Be and M (without, however, the r); वध्रैर्यू• U, वेधैर्यू• B, वध्रैर्यू• Tr.

दौचते^१ तस्य त्रयोदश दौचास्तिस्र उपसदः सप्तदशा^२ प्रसुतो^३
 ऽपि वा सप्तदश दौचास्तिस्र उपसद एकविंशत्यां प्रसुतो^४ ऽपि
 वा तिस्र एव दौचास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^५ ॥ १ ॥

अथ वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्ता-
 दिति^६ दौचणीयां^७ निर्वण्यन्सावित्रं^८ जुहोति देव सवितः^९
 प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
 नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमस्य स्वदाति नः स्वाहेति^{१०} दौचा-
 ङ्कतीर्होयन्सावित्रं जुहोति^{११} प्रायणीयां^{१२} निर्वण्यन्सावित्रं^{१३}
 जुहोत्यन्तर्हिरण्या^{१४} होयन्सावित्रं जुहोति^{१५} पदेन चरति^{१६}
 पदेन चरित्वा राजानं क्रीलोह्यातिथ्यं निर्वण्यन्सावित्रं जुहोति^{१७}
 प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यौपसङ्गां प्रचरिष्यन्सावित्रं जुहोत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेय-
 सुरा^{१८} संधापयति^{१९} महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं
 जुहोत्याहवनीयं प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोति^{२०} रथवाहने सदोहवि-
 धानि संनेष्यन्सावित्रं जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोतीति^{२१}

१ Thus M Tr U Be II Be (sec. m.); सप्तदशौ (as Āp. xviii. 1.6)
 B Be (pr. m.); सप्तदश F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be II F; •दौचाङ्गि• Tr BH Be (pr. m.);
 दौचणीयायां U.

३ Thus Be UF; प्रायदौचाङ्गि• Tr BH Be; प्रायदौचं M.

४ Thus U Tr HF Be II Bhav.; •हिरण्या M Be.

दशान्तःशालमहौषीदयात्^१ आग्नीध्र^२ एव होयति^३ यूप-
मुच्छ्रियिष्यन्सावित्रं जुहोति^४ यदाध्वर्युश्च^५ यजमानश्च पुरस्ता-
त्प्रत्यङ्गावञ्जन्तावभिसर्पतो^६ ऽय प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वासो-
भिर्वर्ष्टयन्नभिसर्पत्यदीचीनदशैर्वा विग्रथाति धनुर्वष्टीर्वा^७ प्रवे-
ष्टयत्येतस्मिन्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः समां
ह्रत्वोष्णोषेण विग्रथाति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यक्षपाले^{१०} स्वर्वन्तं
यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्सावित्रं जुहोति^{११} तस्य
प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतौवरीर्यहौष्यन्सावित्रं जुहोति^{१२}
पशुपुरोडाशं निर्वस्यन्सावित्रं जुहोत्यनुसवनं चीणि^{१३} तानि
१० सप्तदश^{१४}पि वा^{१५} सत्रनेसवन एव जुहुयादित्येतदपरमथ पशु-
पुरोडाशं निर्वपति^{१६} तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^{१७} हवी^{१८}य्यग्नये
गृहपतय इत्येतानि^{१९} तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायास्मिडान्ताः

१ After अहौषीद् B Be U ins. इति ; Keś. cites the clause without इति ; it could, however, be right, cp. Vol. I. p. 193, 15.

२ आग्नीध्रोय Tr.

३ यत्रा० Be B ; the passage referred to is Vol. I., p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav. ; प्रत्यङ्गावाङ्मन्तावभि० Tr ; •वञ्जन्तावभिस० Be (pr. m.) B ; •वञ्जसाववसर्पतो UH ; •वाञ्जसाववसर्पतो Be11 ; •वञ्जसो-
ववस M ; •वाजसववस० F ; read perhaps •प्रत्यङ्गावञ्जसोपसर्पतो ।

५ धनुर्वष्टीर्वा प्रवे० Tr Be B ; धनुर्वष्टिं वा प्रवे० Be 11 HF ; धनुर्वष्टितं प्रवे० U ; धनुर्वष्टि इव प्रतिवे० M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads धनुर्वष्टीर्वा प्रवे० ; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words. Bhav. comments : धनुर्वष्टिनवदेष्टयति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पत्नीसंयाजान्तः पशुहृदयशूलान्त इत्येके^१
 ज्वैतान्दुभौननुदिशमासञ्चयति पञ्च दक्षिणयाः^२ ओष्वां
 पञ्चोत्तरस्थां चतुरो दक्षिणे ऽः^३से चोनुत्तरे ऽः^३से^१ तथा हास्मै
 दिग्भ्यो वाचमवहन्वत इति ह स्माह बौधायनो^१ ऽग्ने-
 णाग्नीध्रं गुल्मकृता आसक्ताः स्फुरित्याञ्जीगविरभितः सद इति^४
 कात्यो^१ ऽथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाः^२सि विशिथ्योप-
 वसन्ति^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽञ्चैत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^१ प्रति- १०
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः^२ संपवय्य^२ सशस्त्रामादाय दक्षिणया
 द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालौघं
 धिष्णित्यं पर्याहृत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरङ्गिहदैति^१ सर्वान्कत्त-
 नुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते^१ समानं १५
 कर्माययणाद्गृहादाययणं^४ गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृह्यात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं त्वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिर्यैना-

१ च before अध्वर्यु^० only in Tr Be B ; बाध्वर्यु^० M and अधिद्रवति Be 11 Tr; सञ्चिद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be 11 (pr. m.); संपवय्य F; संपवयति M; संप-
 वयन्ति Be 11 (sec. m.); संपवयत्य H.

३ Thus M; ञ्दैति all the other MSS.

४ Some of the MSS insert ग्रहं ।

- न्दक्षिणार्धपूर्वार्धं खरस्य गुल्फाकृतान्सादयति ^१ यावदेवात्राध्वर्यु-
 स्वेष्टति तावदेष्ट प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य दुहितः ।
 वारेण शश्वता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपयामं प्रति-
 ४ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वं वायव्येन द्रोणकलशात्सोमग्रहान्गृह्णात्यथा
 विष्टा जनयन्कर्वराणीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिस्रुज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये त्वेत्यथ प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुरायहान्गृह्णाति
 कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये^१
 १० लेति गृह्णाति ^१ प्रजापतये लेति सादयति ^१ नैव^१ जुष्टं करोति
 न^१ योनिं ^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं ग्रहान्गृह्णीतः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽक्षमेवाध्वर्युः सोमग्रहान्दिश्रेणि^१ वा
 चिश्रेणि^१ वोदीच आयातयति ^१ पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 ग्रहान्दिश्रेणि^१ वा चिश्रेणि^१ वोदीच आयातयत्यथ षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्वयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिस्रुज्य सादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा-

१ ...१ Thus according to B Be Tr; MFH only: प्रजापतये लेति
 सादयति नैव ; Be 11 U: प्रजापतये त्वा गृह्णामीति दधैः परिस्रुज्य प्रजापतये
 लेति सादयति नैव ।

१ नैव Be 11 U.

१ दिः० and चिः० HU.

श्विनाद्वाहादाश्विनं ग्रहं^१ गृहीत्वा षड्रशना आदाय यूपमभ्येति^२ ।
 सर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्पशून्पुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमैन्द्रं माहतीं
 गोवशाः सप्तदश प्राजापत्यान्ध्यामानेकरूपान्सारस्वतीमन्ततो ।
 ऽथ निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन चरति । प्रहृत्याभिहृत्याथैता-
 न्नानादेवत्यान्पशून्पृथग्दिग्गुणाभिरभिधाय पृथक् त्रिगुणासु^३ ५
 नियुनक्त्यैतान्समानदेवत्यान्पशून्पृथग्दिग्गुणाभिरभिधायैकस्यां
 यूप्यायां नियुनक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^४ । सारस्वती-
 मन्ततो नियुज्याथैनान्प्रोक्ष्य निपाय्योपोक्ष्योदूह्य प्रोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेष्वात्समिधमाददान आहाग्रये समिधमानायानुब्रूही- १०
 त्यभ्यादधातीधं । परि समिधः श्विनष्टि । वेदेनोपवाजय-
 त्वनूक्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति । संमृष्टे
 सुगन्ध्यामुत्तरमेयासः स्पर्शयन्सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वा पशून्समच्य
 सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते । प्रसिद्धमृत्वजो वृणीते ।
 सीदति होता । प्रसवमाकाङ्क्षति । प्रसूतः सुचावादायात्या- १५
 क्रम्याश्चाव्याह समिद्धः प्रेथेति । वषट्कृते जुहोति प्रेथ प्रेथेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः समानयते । परि
 स्वाहाकृतीभ्यः सः स्वावः श्विनष्टि । दश प्रयाजानिक्षोदङ्कृत्या-

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Keś. ; अभ्येति Bell UFH.

३ Thus Bell F ; प्रसंजति Tr ; प्रसिजति U ; प्रसजति H ; प्रसंजयति
 M ; नियुनक्ति Be.

क्रम्य स्वरुशसैः पशून्समनक्ति ^१ त एते ^२ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासा अथैते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशासाः ^३ समानं कर्मा पर्यग्निकरणादथ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते ^४ तेषां सारस्वत्युत्तरार्धा भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारत ^५ आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपाश्रणीभ्यामन्वारभते ^६
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्त ^७
 आग्नेयायैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाय वर्हिरूपास्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्तत इतरान्प्राचो वोदीचो वा निघ्नन्त्यकृण्वतो मायू-
 न्संज्ञपयतेत्युक्तेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्यादकाश आसत इह
 १० प्रजा ^८ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो घृताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पयसा घृतेनेति ^९ संज्ञप्ता-
 न्प्राङ्जुहोति संज्ञप्ताहुतिं यत्पशवो मायूनकृषतेत्यथाम्येति ^{१०}
 शमितार उपेतनेति ^{११} पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशान्प्रमुमोक्तेतानिति ^{१२} पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां
 १५ दिशं निरस्यत्यरातीयन्तमधरं कृणोमि यं दिक्कस्तस्मिन्प्रति-
 मुञ्चामि पाशानिति ^{१३} ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; अथैते B Be U (sec. m.).

२ समानाशासाः M.

३ उपचरत M Tr U.

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम० Be B Tr.

५ Thus (cp. Vol. I. p. 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Keś.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. घृताचीः (घृताच Tr F) points to प्रजाः, cp. also Maitr. S. iv. 2. 10.

६ Thus all exc. B (: अभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयत्युदकमण्डलमुत्थाप्य^१
 सानुपूर्वं^२ पशूनां प्राणानायाययत्यन्वगध्वर्युर्वपा उत्सिदन्नेत्या-
 ग्रेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^३ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनूचौरितरा आहर-
 न्याग्रेयस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्यत्युपेतरा
 यच्छन्त्याग्रेयस्यैव वपाः सुवाहुत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ^४
 स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः सावेण पृषदाज्यमभिघार्याग्रेयस्यैव
 वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छन्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः सुवा-
 हुतिः हुतायेतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुब्रूहि प्रेथेति
 वपाभिश्चरत्यैतेषाः^५ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 समवल्लभ्यन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^६ कागानां वपानां मेदसो^७ १०
 ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^८ सुक्लंभवत्यथेतराः^९ पात्र्या
 वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^१ द्विरभिघारयत्याक्रम्यान्नायाह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F; सानुपूर्वं U Be 11 H; उत्थाप्यानुपूर्वं M.

२ Thus (उत्सिदन्नेति) Tr; उत्सिदन्नेति M Be; उत्सिदन्नेति B; उत्सि-
 दति or उदरति the other MSS.; Bhav.: उदरगच्छति ।

३ चरित्वायै० Tr Be B.

४ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr. m.) BF; अवदीयमानानाम० Be 11 U;
 H is partly corr. but reads अवदीयमानस्य; M pr. m. gen. sing., sec.
 m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोवदीयमानानाम०
 Be 11 U Keś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम० Be (sec. m.).

५ यावतीः (sc. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्लंभवति U.H; सुक्लंभवति F;
 सुक्लंभवति B; सुक्लंभवति M; सुक्लंभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपांशु कागानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विषदृते
 वपा^२ जुहोत्युपांशु सारस्वत्यै वपथा^३ चरत्यथोपरिष्टात्साहा-
 कृतिः सुवाङ्कृतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रहृत्य समुत्क्रम्य
 चात्वाले मार्जयन्ते^४ 'ऽथ पशून्विश्रास्ति' श्रमितरित्याह यन्मा-
 ५ इत्या अन्वदानीयं तदभ्यर्धाच्छ्रपयतादित्य^५ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^६ तदृजुधा संतिष्ठते^७ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माघ्यंदिनाय सवनाय देवी
 द्वारावित्यत एवोर्ध्वेन^८ संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युः प्राङायत्नाह
 चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधत्ताश्चान्पल्लयत
 १० यदास्यन्नसि^९ तद्विचिणत उपस्थापयाभिषोतार^{१०} एत इत्यत
 ग्रावस्तुतमेहि यजमानेति^{११} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१२} प्रसिद्धं गृहा
 गृह्णन्ते^{१३} समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं गृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य० B Be H.

४ विश्राधीति Be U (sec. m.); विश्राधिति B; विश्रास्ति the other MSS.
 (also U pr. m.).

५ Thus Be 11 (sec. m.); तदभ्यर्धाः M; तदभ्यर्धाः Tr; तदभ्यर्धाः
 Be 11 (pr. m.); तपश्चक्रा(?)श० H; the other MSS. corr.; Bhav.
 seems to have read तपश्चक्रा; the meaning is तपश्चक्रं ।

६ Thus U Be 11 H; ददास्यन्नसि F; वेददास्यो B, यदास्यो Be, यदास्य
 (broken off) भित्तोदचिण० M; यदास्यो Tr; after तपश्चक्रा H ins. वेदे, Be
 B: मार्जालीये. Tr: मार्जालीयं; these MSS. om. तदृ ।

७ Thus Be 11 UHF; उपस्थापयताभि० M Tr Be B.

मभिगृह्णातीन्द्रमिद्धरौ वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसी-
 न्द्राय त्वा षोडशिनो जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^२ समानं
 कर्मा दक्षिणेभ्यो^३ दक्षिणानि होष्यन्वाचत्याज्यस्थालीं
 ससुवां सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्क-
 रज्जुः प्रयथिता^४ भवत्येतस्मादायाहैहि^५ यजमानेतुत्तरे-
 णाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण^६ सदः परीत्यागेण शालां तिष्ठते^७
 प्रतिप्रस्थात्र एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^८
 रथ एष दक्षिणे ओष्णन्ते रथवाहन आहितो भवति^९ तमुपा-
 वहरतीन्द्रस्य^{१०} वज्रो ऽसि वार्चमस्त्रयायं वृत्रं वध्यादित्यैनं^{११}
 धूर्ष्टहौतमन्तर्वद्यभ्यवर्तयन्ति^{१२} वाजस्य नु प्रसवे मातरं महौ-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमावि-
 वेष्ट तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषदित्यथाश्वशान्पत्नू-
 लयत्यश्वन्तरमृतमशु^{१३} भेषजमपासुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा^{१४}

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Keś.; •यितो the other MSS.

२ भवतीत्येत० M Tr.

३ पर्याङ्ग्य i. s. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (sec. m.); pluralis verbi the other MSS.; अवतारयति Bhav. Keś.

६ Thus M Tr U (pr. m.); अभ्यावर्तयन्ति Be BTU (sec. m.).
 अवर्तयति H; प्रवेशयन्ति Keś.; cf. infra xii. 7 (p. 95, l. 10).

७ The first अशु om. MH.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अग्रे अश्वमयुञ्जन्ते अस्मिञ्चवमा-
 दधुरित्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते ऽपां नपादाश्चेमन्य ऊर्भिः
 ककुद्वाग्रत्वंतिर्वाजसातमस्तेनायं वाजः । नेदित्येवमेवोत्तरं योग्यं
 युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिदुपनिदुनक्ति । तयोरेदमेव
 ५ पृष्ठे^१ मर्मज्यत^१ एतस्य योगमनु सर्वमाणिवद्युज्यते । ऽधि-
 कक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति । प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्वसन्तानां
 दशासु निष्करज्जूः प्रगृह्णन्ति । पूगशो दक्षिणा आयातयत्यथ
 सौरोभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति । नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^२ ।
 सृज्यन्ते^३ दक्षिणा दक्षिणापथेन । स यत्किंचिद्ददाति^४
 १० हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासांस्थ^५ युक्तानि गोअश्व-
 हस्तिपुरुषमन्ततो^६ । ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते । नैते
 अन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति । मनसैव स्वरथमभ्वर्थवे ददाति
 मनसा समनुदिश्य^७ दक्षिणास्त्रिभिर्मरुततौयैश्चरति । सीदन्ति
 नाराशंसा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधो-
 १५ ऽधो^८ माहेन्द्राय । ॥ ६ ॥

१ पृष्ठे M Tr Be U ; पृष्ठं BFH.

२ Thus M Tr Be 11 HF ; जुहोत्युज्यन्ते Be B : जुहोति सृज्यन्ति U.

३ यत्किंचिद० Tr.

४ Thus Tr HF ; Be B अनाश्वि i.s. of अश्व ; M (injured) : अश्वना
 ...सि ददाति अश्व युक्ता अनो ।

५ Before पृष्ठं Tr F ins. दास०, H दासी ; Bhav. : हस्तिपुरुषम् ; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश्य UH Be 11 ; समुदिश्य M Tr Be B ; समुदिश्यं F.

७ Thus, with पा, all, also Keś. but Be sec. m. गार्वाक्यम० ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ स एष चीरे प्रृतो
 भवति^२ तेन चरति^३ वृहस्पतये जुहुवृष्टिं वृहस्पतिं यजेति^४
 तमनिष्टस्त्रिष्टुतमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथास्यैतत्पुरस्ता-
 देवौदुम्बरे द्रोणे सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^५ तस्यौ-
 दुम्बरेण सुवेणोपघातः सप्तास्रहोमाञ्जुहोति वाजस्येमं प्रसवः^६
 सुषुवे अथ इत्यभिवेकाय प्ररेकं परिग्रिनश्चैतमपिधाय प्रज्ञातं
 निदधात्यथ पुरस्तादभिवेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनशीव-
 मुत्तरलोमोपसृणाति^७ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः हस्ताभ्यां पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषि-^{१०}
 क्षति^८ शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या मुखादन्वस्त्रावयति देवस्य
 त्वा वदितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै
 वाचो यन्तुर्यन्त्रेषाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य त्वा^९
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामि^{१०} वृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{११} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेचयमसावामुव्यायणो ऽमुष्य^{१२}
 पुचो ऽमुष्य पौचो ऽमुष्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भृशुवः सुव-
 रिति वाचं विसृजते^{१३} दाभ्यां मुखं विमृष्टे^{१४} गायत्रान्विष्णु-
 क्रमान्क्रमते^{१५} ऽथोपरिष्ठादभिवेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B.

२ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places वृहस्पतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा ।

३ Thus Tr U Be II H F; गायत्रान्वि० M Be B.

- न्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति ^१ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिचाय स्वाहेत्यत्रैतस्य बार्हस्पत्यस्य स्निष्टकृता
 चरत्यथैनमादायान्तरेण चात्वाखोत्करावुदङ्कुपनिष्क्रामत्युत्तरतः ^२
 एते ^३ रथा युक्तास्तिष्ठन्ति ^४ तदेतान्यजुर्भुजो ऽश्वानवघ्रापयति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सरिथ्यन्तो वाजं जेष्यन्तो दृहस्यते-
 भांगमवजिघ्रतेत्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ
 रथस्य पक्षसी संमृशत्यङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं याविति ^५ रथ-
 मातिष्ठति देवस्याहः सवितुः प्रसवे दृहस्यतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काशे चात्वाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति ^१ तमत ^२ एवानुमन्त्रयते देवस्याहः सवितुः प्रसवे
 दृहस्यतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः रुहेयमित्यथ यजमान-
 मन्वास्यायोज्जितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति सप्त-
 दशायास्मा अश्वाजनी ^३ प्रयच्छत्यश्वाजनि वाजिनि वाजेषु
 १५ वाजिनीवत्यश्वान्समस्तु वाजयेति ^४ तथा यथायुक्तमश्वान्विप-

१ •क्रान्त्यु• M U Be 11 Bo Be (pr. m.); •क्रामत्यु• Tr Be (sec. m.)
 Bhav., Keś.

२ रुवैते Tr Be 11 U.

३ युक्तास् om. Be B.

४ Tr Be B ins. अथ ।

५ अथस्य i.s.o. अत M.

६ Thus Be 11 U F, Keś., Bhav. (one copy); अश्वाजनि Tr; अश्वाजनी
 M; अश्वाजिनि Be; अश्वाजिनं B; अश्वाजिनी H.

त्यवांसीति दक्षिणः सप्तिरसीति मध्यमं वाज्यसीत्युत्तरमथै-
 तानाजिसृतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत महतां
 प्रसवे जयत वि योजना भिमौध्वमध्वन स्कधीत काष्ठां गच्छते-
 त्वा^३दुम्बर्येषा स्थूणा सप्तदशसु ग्रन्थाप्रव्याधेषु निमिता^४ तां काष्ठे-
 त्याचक्षते^५ तामाजिसृतो ऽतीत्य^६ मा^७ गच्छत^८ मो^९ एनाम- ५
 प्राय^{१०} निवृततान्तःपक्षमेनां^{११} कृत्वा सव्यानवगृह्य दक्षिणैरनु-
 परिवर्तयाध्वै^{१२} मो^{१३} अप्रसूताः^{१४} सर्पतेति^{१५} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं गृहं गृहीत्यामीत्यन्वारभ्ये
 यजमाने माहेन्द्रं गृहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१६} ॥
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेति^{१७} तदेतान्पञ्चै-
 न्दानतिग्राह्यान्सह सःसादयत्यथाप^{१८} उपसृज्य बर्हिषी
 आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१९} सुवते

१ •मथैतान्• Be B Kes. ; •मथैनान्• the other MSS.

२ Thus M Tr Be B FH Kes. ; विस्थाप• Be 11 U and Comm. on
 Taitt. S. Vol. I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav. ; the other MSS.
 and Kes. omit them.

४ Thus Tr Be B Kes. ; मैनाम• the other MSS.

५ Thus Be B ; निवृत्तान्तः• Tr ; निवृत्तान्तः• M Be 11 U ; निवृत्तान्तः•
 H ; निवृत्त्यान्तान्तः• F.

६ Thus Be F. •याध्वैर्मा FH ; •यध्वं प्रसूताः सर्पतेति Tr. ; •यध्वंमाप्रसूताः
 सर्पतेति M ; •याध्वैर्माः प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७ •सादयंत्य• MH Kes.

माहेन्द्राय^१ प्रस्तुते सावि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः^५ साम
 गायजिसूत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो^२ ऽभि-
 षुण्णताग्नीदाशिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातर्वारुणमेक-
 कपालं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति^३ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^४
 ५ गायति ब्रह्मा वाजिनाः^५ साम^५ तं य एव कश्च^६ परिकर्मा-
 वेष्टयति^७ धावन्त्याजिसूत^८ आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
 वाचः^९ संप्रोदिता^{१०} वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
 वाजं जापयतेद्रो वाजमजयिदित्यथ रथान्वावतो ऽनुमन्त्रयते
 वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः^{११}
 १० शाम्यन्ति घोषाः शस्त्राय^{१२} होच एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः
 कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाह्वयते होता^{१३} प्रत्याह्वयते
 ऽध्वर्युः^{१४} शःसति^{१५} प्रतिगृणाति^{१६} प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्यं
 प्राङ्गत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते
 नाराशः^{१७} सानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्त्यशा^{१८} यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; महे० HF.

२ Thus (समाघ्नन, cp. Pitṛmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाघ्नत MHF.

३ Thus M Tr U Be B; कश्चन Bell H; कश्चत F.

४ संप्रवदिता, संखदिता, संप्रवदंता or संप्रवदतो the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ना अनुमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given by M.

५ Be B ins. इति after औषड् ।

स्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१ तदेतान्पञ्चैन्द्रानतिथाह्वात्सह^१
 जुह्वति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^१ तथैव द्विर्दिनारा-
 ग्रः साननुप्रकम्पयन्ति^१ दिर्द्धतो माहेन्द्रः परिमेत^१ आयन्ति
 रथा^१ आगतात्रथान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्थालीं सस्रुवां^१ स
 यद्यस्मै रथभेषमाचचत आग्नीध्रं^१ एतां जुहोत्युत स्नास्य द्रवत-
 स्रुष्यत इत्युभयेनैव रथविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जगम्यादिति^१ ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारं सप्तदशग्ररावं सप्तदश सुवर्णानि^१
 कृष्णालानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमित्येतत्समादाचान्तरेण
 चालासोत्करावुदङ्गुपनिष्क्रामत्युत्तरत^१ एते रथा युक्ता- १०
 स्तिष्ठन्ति^१ तदेतान्यजुर्युजो ऽस्नानवप्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजं सस्रुवांसो वाजं जिगिवांसो बृहस्पतेर्भागि-
 निमृद्धमित्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्विमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधाभूद्यमिन्द्रेण समधङ्क-
 मिति^१ दुन्दुभीनवस्यतो ऽनुमन्त्रयते ऽजीजिपत वनस्यतथ १५
 इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वमिति^१ तदेतं यजुर्युजं रथं विमुच्यति
 यथादत्तमितरान्धावर्तयन्त्युपसंगच्छन्त एनमेत आजिह्वतस्तेभ्य
 एकैकं कृष्णालं व्युत्प्रयच्छति^१ तानि सार्धं समादाय हिरण्य-
 पाचं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति^१ ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B ; तदेतन् M.

१ आग्नीध्रीय Be B.

१ सुवर्णानि U.

४ •क्रामत्यु• Tr HF ; •क्रामन्त्यु• MU Be B Be 11.

तद्ब्रह्मा प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिसृतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणाः ओणिमभिनिश्रयध्वं^१ मारुता श्रयेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमः समुपसः^२ अश्रयध्वमिति^३ । तदेनान्वि-
मिताभ्यामभिविप्लव्यथाहैहि^४ यजमानेति । पूर्वथा द्वारा हवि-
५ धानं प्रपाद्य यजमानः सोमयहानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्थ सं मा भद्रेण पृङ्गेति^१ विपृच स्थ वि मा
पाप्मना पृङ्गेति सुरायहानयैताः सुराः सप्ररेकामादायै-
ताः सुरायहानाजिह्वं उपहरन्ति^२ तां ते पिबन्तो रम-
माण महीयमाना आसते^३ । ऽत्र यन्माहत्या अनवदानीयं
१० तदुभयानन्तरेण^४ पर्णशाखासु न्यस्यति^५ तत्समुत्क्रुश^६ विमाथी-
कुर्वते^७ । ऽत्र याचत्याज्यस्याक्षीः ससुवां^८ तार्थं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वग्यजमानो ऽनूची पत्न्याहवनीये
जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने वाजस्य प्रसवसेति दादश सुवाङ्गती-
रथ यजमानं तार्थं परिधापयति चक्षसोस्वमसीति^९ चक्ष

१ •भिनिःश्र• Be (sec. m.) only.

२ Thus M Tr HF Keś.; उपश्रय• Bell U; अभिनिश्रय• B Be.

३ तदेनान् i.s.o. तदेनान् M Tr U Bell H F; अयैनान् Be B; अभि-
विप्लव्य• Be (sec. m.) Tr Bhav.; अभिनिप्लव्य• MU Bell F; निप्लव्य•
H; अभिविप्लव्य• B Be (pr. m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B; समुत्क्रुश M U Bell H; समुत्क्रुश F; समुत्क्रुशोऽसौ क्रोशना
Keś.

६ cp. Āp. xviii. 7. 8; विमाथं कुर्वते (as TBr. I. 3. 8. 4.) M.

योनिरमीति दर्भमयं पत्नीमथैताः अतिं^१ यजमानायतना-
 त्पाचीं वोदीचीं वा यूपमभ्यायातयत्यथ जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^१ रोहाव हि सुवरितीतरा
 प्रत्याहाहं नावुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नावुभयोः
 सुवो रोहेति पत्नी^१ तां दशभिः कल्पैः रोहत्यायुयंजेन^१ ५
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाह्व उद्गृह्णाति सुवर्देवाः अगन्नामृता
 अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेमं लोकं प्रत्यवेचते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः रायस्योषेण सं मया रायस्योष
 इत्यथैनामुपावरोहति^१ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यन्तीति^१ तदेनमासपुटैर्गन्ति^१ ॥ ११ ॥ १०

अज्ञाय लेति पुरस्तादध्वर्युरज्ञाद्याय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पश्चाद्भोता वाजजित्यायै लेत्युद्गातोत्तरतो^१ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते ऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्वन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; सौतिं U Be11 H F; सौतिं Bhav. (one copy),
 अतिरं (the other copies); Keś. has thrice सौतिं corrected from
 original अतिं or सौतिं ।

१ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaidhasūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaidha; कल्पैरातोह० Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap.

१ Thus, conjecturally, corrected; मोदास्यन्तीति M Tr; मेदास्यन्तीति
 UHF; मां प्राप्स्यन्तीति Be B.

१ ऊषपुटे० FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāśna the ऊषपुटाः have been mentioned, आसपुटैः is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. h. 1.

प्रस्थाता पश्चादाग्नीध्र उच्चेतोत्तरतस्तैषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामचास्मै^२ प्रत्यवरोहणतः^३ आसन्दीं निदधाति^४ तस्यां
 वस्ताजिनमास्तृणाति वस्ताजिने श्रतमानः^५ हिरण्यमथ दक्षिणं
 पादः^६ हिरण्यं^७ उपावरोहत्यमृतमसीति^८ पुष्टिरसि प्रजनन-
 १० मसीति सव्यं वस्ताजिने^९ ऽयैनमेतयासन्द्या सद आवहन्ध्वं^{१०}
 वा^{११} व्रजत्यन्वायन्येनमेते^{१२} चमसा^{१३} अत्रैतस्य बार्हस्पत्यखेडामुप-
 क्रयत^{१४} इडोपहृतं माहेन्द्रः^{१५} हीता चैवाध्वर्युश्च संभक्षयतो
 नराशः^{१६} सपीतेन नाराशः^{१७} सानत्रैतेषामतिग्राह्याणां मुखे पात्रे
 सः^{१८} स्वावांसमवनीय यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैना-
 १० न्वर्षश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{१९} हेह-
 चमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{२०} यथाचमसं चमसान्दिह
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^{२१} नाप्याययन्ति चमसान्वर्षभक्ष

१ Thus M Tr; उत्तरत उच्चेता all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); चास्मै UFH Be 11 (pr. m.);
 च om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 s. f. and the Vivaraṇa: प्रत्यवरोह(ण)तः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यमुपा० M U Be 11 H F; हिरण्यउपा० Be; हिरण्यउपा० B;
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; •वदंत्यानाव्रजत्य० U; •वदंत्यथवाव्रजंत्य० M; •व्रजंत्य०
 Tr Be B H F, but cp. Bhav. : तथैवासन्द्योद्यम्य सदः प्रापयन्ति स्वयमेव वा
 गच्छति ।

मार्जयन्ते ' ऽयेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं त्रिभिरुक्त्यपर्यायैश्चरति^१
संतिष्ठते माध्यंदिनः सवनम् ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रः जुवा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ प्रसिद्ध-
मादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय^५
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति^१ समानं
कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति^१
तेषां नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना
वसाहोमाः समानो वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्यैषवान्समानौडा^{१०}
समान्यो दिशो^१ नाना दिश इत्येके^१ समानं कर्मा ध्रुववज्रा-
श्चमसेभ्यो^१ ध्रुववद्विश्चमसैश्चरित्वा त्रिभिरुक्त्यपर्यायैश्चरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^१ षोडशिना
चरत्यथ प्राङायन्नाह होतुश्चमममनूजयध्वमुक्तेतः सर्वश एव
राजानमुन्जय मातिरीषित इति^१ होहृत्तममेव प्रथममुन्जयन्ति^{१५}
यथोपशान्तमितरान्यवैश एव राजानः^१ यमुर्होयोत्तरवेद्याः
सः सादयन्ति^१ तदेतान् राजान्पश्यान्वह गृह्णादयन्त्येताप उप-
स्थश्च वर्हिदो सादयन् वादेयान् पश्यान्वह गृह्णात् सोचमुपा-

^१ This M Tr; चरन्ति M Tr; BHF.

^२ This M Tr BHF; चरन्ति Be H U.

^३ चरतीन्द्रा M Tr; the other MSS. read plural.

- करोति ' सुवते ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
वतीषु कुर्वन्ति ' होच एषोत्तमेति प्राङ्क्षोतुः कासात्पराङ्ग-
वर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः '
श्रूयति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्य प्राङ्मेत्येव चकृत
५ एतः होतश्चमसमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसान्था-
आवयत्यो आवयास्तु औषडुव्यशा यज सोमानामिति '
वषट्कृते जुहोति ' तदेताग्राजापत्यान्सह जुहति ' वषट्कृतानु-
वषट्कृते द्विजुहोति ' तथैव द्विर्द्विः सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यय भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्येतेषां^१
१० प्राजापत्यानां मुखे पात्रे सञ्स्थावाचमवनीय^२ यजमान एव
प्रत्यञ्चं भक्षयेत्यपि वैनाम्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयु-
रित्येतदपरमञ्च यन्माहृत्या अनवदानीयं तद्वृत्तिग्न्य उप-
हरति^३ ' तदेतत्समावच्छो^४ विभज्य प्राश्नन्ति ' होतश्चमसमेवैते
त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्या-
१५ त्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते ' ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीद
ब्रह्मप्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीन्सकृत्सकृत्समृद्धीत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11; अत्रैषां Be BFH.

२ Thus M Tr; संस्थावमवनीय Be 11 UH Keś.; संस्थावमवनीय F;
सञ्स्थावान्प्रत्यवनीय B Be; cp. supra p. 81, 9.

३ •हरति Be BH Bhav.; हरन्ति M Tr F.

४ Thus MUHF; तन्नेषमा• Tr Be B; तदेवेषमा• Be (sec. m.).

न्येतानाग्नीध्रादौपथजानङ्गाराः स्नानयेत्^१ होतारं निवपत्युप-
 सीदत्युपयष्टा मुददतीत्यैत्रैतानि मुददतीयान्येकादशधा ह्यलो-
 पयष्टोपयजति^१ समानमत ऊर्ध्वः^१ संतिष्ठते वाजपेथो^१
 वाजपेथेनेष्टा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^१ यजेत^१ संतिष्ठते
 वाजपेथः संतिष्ठते वाजपेथः^१ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (चरते) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether.

१ चतुष्टोमेन ins. Tr.

- राजसूयेन^१ यज्यमाणो भवति^१ स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्याेन^१ हविषेष्टा दीचते^१ तस्य
 तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^१ संतिष्ठत एष
 प्रायणीयो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो^१
 ५ ऽथाष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विसृजते^१
 समानं कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाला-
 न्युपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्ऋताय^१ हविःपेथ्यै प्रयच्छ-
 न्नाह प्राचश्च प्रतीचश्च व्यवघ्रातयन्ती पिण्ड्वीति^१ स ये
 प्राञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तानध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः
 १० अपयत्यथ ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तान्प्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्ऋतः अपयत्याददत^१ एत^१ नैर्ऋतमुपस्तीर्णा-
 भिवारित^१ कृष्णं वासः कृष्णतृषमन्तमागारादेकोल्लुकमुद-
 पात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाङ्मतिं जुषाण इत्यथ दक्षिण्या दारोपनिष्क्रम्य तां दिग्ं
 १५ यन्ति यत्रास्य स्वकृतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^१

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however स); the other MSS.: राजा राजसूयेन यजेत फल्गुन्यै वा चैत्र्यै वा पुरस्तादामावास्याेन। The Vivaraṇa begins also: राजा राजसूयेन यजेवेति, but infra it cites the words यज्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tāpā. br. xviii. 8.1.

१ पिण्ड्वीति M; the other MSS. still more corrupted.

१ Thus M; अपयत्याददत T Be 11; Be BU om. आददत ।

४ Thus M; एतन्मै० all the other MSS.

तदेतदेकोलुकमुपसमाधाय संपरिस्त्रीर्याङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
नैर्ऋतं जुहोत्येष ते निर्वृते भागो भूते हविशत्यसि मुद्गेम-
मः हसः स्वाहेत्यत्र कृष्णं वामः कृष्णद्वयं ददात्यथापो व्यति-
षिच्य परास्य पात्रमनवेक्षमाणा आयन्ति हस्तपादाग्रचात्त्रै-
तेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्वाहा ५
नमो य इदं चकारेत्यथानुमतेन^२ सः स्यां करोति^३ धेनुं
ददाति^४ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽङ्गादित्यं चरुं निर्वपति^५ वरं ददात्यथ
दशमे ऽङ्गाग्रावैष्णवमेकादशकपालं^६ वामनं वह्निं ददात्यथै-
कादशे ऽङ्गाग्रीषोमीयमेकादशकपालः^७ हिरण्यं ददात्यथ १०
द्वादशे ऽङ्गाङ्गमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्यथ त्रयो-
दशे ऽङ्गाग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रं दधृषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
त्यापयणश्चवींषि चतुर्दशे ऽङ्गि सरस्वत्यै चरुं^८ वत्सतरौ
ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि सरस्वते चरुं^९ वत्सतरं ददाति^{१०} यद्यु
वै चतुर्दशमेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^{११} १५
नानावर्हिभ्यां^{१२} यजेताथास्यैतदहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
कृता भवन्ति^{१३} वैश्वदेवं पथो दोहयित्वोपवसति सानाय्यस्य

१ छद्मीभ्यां i.s.o. अङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ चकारेत्यनुमतेः Be BU.

३ धेनुर्दक्षिणा Be BU.

४ एकमे i.s.o. एवमे M Be BU.

५ Thus M ; ६ वर्हिभ्यां Be BU ; ७ त्रीणि Be 11 T.

वावृता तूष्णीं वाथ श्वो भूते वैश्वदेवहविर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैश्वधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूत इन्द्राय
 सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्य^२भिहितो रथ उभा-
 कां^३स्यकवचो^४ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साण्डैर्वाश्वैरावेष्ट्यो
^५ निष्कस्तद्ददात्यथ श्वो भूत इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्य^२नभिहितो रथो^१ ऽकां^३स्यकवचो^४ ऽगर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाश्वैः^३ स्रक्ष्णको^३ निष्कस्त-
 द्ददाति ^१ ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचचते ^१ ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते ^१ स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं^२ यजमान-
 स्रतुरो मास^३ एति^४ काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कंस्यकवचो M; दभैकस्यकवचो T Be 11; उभौकांस्यकवचो Be BU; Bhav. उभे कांस्यकवचौ गिरज्ञाणम्, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कांस्य-कवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रथो न उकंस्यो उकवचो उग० M; could उ in Nandināgari represent the avagraha? Then the reading of M would be; रथो [न] उकंस्यो उकवचो उग०; रथः कांस्यकवचो Be BU; दभै-कस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो).

३ वाश्वैः स्रक्ष्णको M; वाश्वैश्चक्षका T Be 11; वाश्वैश्चक्ष्णस्रद० Be; वाश्वैश्चक्ष्णस्रद० B, the last two om. निष्कस्त०

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाभ्यां; Be 11 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T

यवाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा^१ वरुणप्रधा-
 सहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानो ऽपराश्वतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामः श्यामाकाग्रयणेनाथ चतुर्षु ५
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा साकमेधहविर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते । ऽथ श्वो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं यजमानो
 ऽपराश्वतुरो मास एति काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं
 त्रौह्याग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा शुनासी- १०
 रीयहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिष्ट्या कामं
 पशुबन्धेनाथाष्टमे ऽङ्गीन्द्रतुरीयमाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यजमयं चरुमन्वाहार्य- १५
 मासाद्य वह्निर्नो धेनुं ददाति । ॥ ३ ॥

अथ तदानौमेव पञ्चेष्ठीयेन प्रतिपद्यते । पञ्चधाङ्गारा-
 निरुद्ध पञ्चेष्थानभ्यादधाति पर्णमथ पुरस्ताच्चैयग्रोधं दक्षिणत
 आश्वत्यं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः श्राव्यं मथे । ऽथैनानाज्येन
 व्याघारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रचो हणस्ते नः पान्तु २०

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणसदो ये
 देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरसदो ये देवा उपरिषद
 इत्यथोपवेष्टेणाङ्गारान्ममूहति^१ समूढः रचः संदग्धः रच इद-
 महः रचो ऽभिसंदहामीत्यथैनान्मुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्रये^२
 ५ रचोन्ने स्वाहेति पञ्चभिर^३ प्रष्टिवाहिनः रथं ददात्यथ
 याचति पर्णमयः सुवमपामार्गसक्तून्प्रतिवसनीयं वासो ऽन्त-
 मागारादेकोल्लुकमुदपाचमित्येतत्समादायोदञ्चो निष्क्रम्य तां
 दिशं यन्ति यचास्य खल्लतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^४
 तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य पर्णमयेन सुवेणापा-
 १० मार्गसक्तूञ्जुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाङ्गिभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्याः रचसो वधं जुहोमि स्वाहेति^५ । हतः रच
 इति सुवमनुप्रहरत्यवधिम्^६ रच इत्युपतिष्ठते^७ । ऽत्र^८ यदस्ते
 तद्ददात्यथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा आयन्ति
 हस्तपादान्प्रचात्यैतेन यथेतमेत्येन्द्रतुरीयेण सः^९ स्थां करोत्यथ
 १५ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवींषि निर्वपत्यनुमत्यै चरुः
 राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निरुहति Be T.

२ मुवाङ्गतीभिः M Be U : मुवाङ्गतीरः BT Be 11.

३ पंचभिर om. B Be BU.

४ इति om. Be BU.

५ नुप्रहृत्यावः Be BU.

६ उपतिष्ठते MT Be 11, but cp. Āp. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मासाद्य^१ वत्सरी^२ ददात्यथ दशमे ऽङ्गुत्तराणि देविका-
 हवींषि निर्वपति सिनीवाह्यै चरुं कुक्कै चरुं धात्र एव^३
 पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य^४ वत्सतर^५ ददा-
 त्यथैकादशे ऽङ्गि त्रिषंयुक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
 त्यैन्द्रवैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं चिकपालं^६ वामनमृषमं^७
 वह्निं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गग्रौषोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
 तीन्द्रासोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं^८ बभ्रुं ददात्यथ
 चयोदशे ऽङ्गि सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
 चरुं^९ श्यामं ददात्यथ चतुर्दशे ऽङ्गि वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपति^{१०} हिरण्यं ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि वारुणं यवमयं^{१०}
 चरुमश्वं ददाति^{११} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावाख्येन हविषेजानं रत्निनः पर्यवस्यन्ति^{१२}
 दक्षिणतो वोदञ्चो पञ्चाद्वा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
 णार्थो वापरार्थो वा भवति^{१३} स^{१४} यत्किञ्च यज्ञपरिभोजनं^{१५}
 ब्रह्मण एव^{१६} तद्गृहे^{१७} भवत्यथारक्षोरग्रीन्ममारोक्ष ब्रह्मणो^{१८}

१ इति om. T Be 11 U.

२ •तरी Be 11 T.

३ om. B Be U ; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ •तरी Be 11 T.

६ पर्यवस्यन्ति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ •भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T ; हवैत• B Be.

गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विदित्य बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिपृष्ठं ददात्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य^२
 स्वान्यम्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ तं यन्तमनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृचहा राजा भूत्वा वृचं वधादित्य^४ स्वान्यम्यायतना-
 ५ न्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विदित्येन्द्राय सुचाग्ने पुरोडाशमेका-
 दशकपाचं प्रतिनिर्वपत्यथैतदहः^५ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातच निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्य राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विदित्येन्द्रमेकादश-
 कपालः^६ राजन्यस्य गृह^७ स्वभं ददाति^८ तथारण्योरग्नी-
 १० न्समारोह्य स्वान्येवाग्यायतनान्यभिप्रव्रजति^९ तं तथैव^{१०} यन्त-
 मनुमन्त्रयते^{११} यस्यस्य गृहे यजते ससो ऽनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृचहा राजा भूत्वा वृचं वधादित्य^{१२} स्वान्येवाग्याय-
 तनान्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विदित्येन्द्रायाः होमुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपाचं प्रतिनिर्वपति^{१३} प्रज्ञातमेवास्मैतदहः श्वेतायै
 १५ श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातचैव^{१४} निदधात्यथ द्वितीये
 ऽज्ञादित्यं चरुं मद्ध्यै गृहे^{१५} धेनुं ददात्यथ चतुर्थे ऽङ्गि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१६} विचित्रगर्भां पष्ठौर्ही ददात्यथ पञ्चमे ऽङ्गि

१ •रोष्य here and infra sometimes B Be U.

२ •व्रजति MT Be Be 11 ; •हति B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp. Ap. xviii. 10. 28.

४ एव after स्वानि om. MT Be 11 ; •व्रजति T Be 11. B ; •व्रजति M Be.

५ Thus MUB Be ; एव om. Be 11 T.

६ सम् om. Be BU.

नैर्घृतं चरुं परिवृत्तौ गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं^१
 कृष्णां कूटां ददात्यथ षष्ठे ऽज्ञाग्नेयमष्टाकपालं^२ सेनान्यो
 गृहे^३ हिरण्यं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वारुणं दशकपालं^४
 सूतस्य गृहे^५ महानिरष्ट ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि मासतं^६ सप्त-
 कपालं ग्रामण्यो गृहे^७ पृश्निं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि सावित्रं^८
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे^९ उपध्वस्तं ददात्यथ दशमे ऽज्ञाश्विनं
 द्विकपालं संगृहीतुर्गृहे^{१०} सवात्यौ ददात्यथैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरुं भागदुधस्य गृहे^{११} श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्रं
 गावौधुकं चरुमन्त्रावापस्य गृहे^{१२} श्वबलमुदारं ददाति^{१३} प्रसिद्ध-
 मेवास्तेतदहः^{१४} श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा^{१५} समातयैव^{१६}
 निदधात्यथ त्रयोदशे ऽङ्गि मैत्रावरुणस्यत्वं भवति^{१७} ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आज्य आश्रत्ये पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै ग्रास्त्रायै
 कर्णांश्चाकर्णांश्च तण्डुलान्विश्विनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत दध्न इति^{१८} राजै-
 वाय^{१९} स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति^{२०} स^{२१} स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्हिः संनक्षति स्वयमाश्रत्यं पात्रं चतुःसक्तिं^{२२}

१ Thus B Be U ; प्रसिद्धमेवास्तेतं द्वादशाहं M ; अथ प्रसिद्धमेवास्तेद्वादशाहं
 T Be 11.

२ दोहयित्वादोहयित्वा M.

३ समातयसमातयैव M ; तानर्धमासादयैव Be 11 T.

४ corrected ; राजैवायसु M Be BU ; राजैवेयं Be 11 T.

५ om. T Be 11.

६ सक्ति T Be 11, but ep. Āp. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपचायै ग्राखायै कर्णाऽश्वाकर्णाऽश्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्यथ वै भवति ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आज्ये मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्मभिश्चानङ्गाराभिर्हृद्य
 तेषु नवं पात्रमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय^२ तिरः^३
 पवित्रमकर्णानोय^४ तेन^५ बार्हस्पत्यमपिदधाति^६ तं तथापि-
 हितमन्तर्वेद्यासादयति^७ समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः^८ पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदङ्कुत्याक्रम्य सऽस्त्रावेण बार्हस्पत्यमभिघार्य मैत्र-
 मभिघारयति^९ बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण^{१०} बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वस्य स्विष्टकृते ऽवद्यत्यथ मैत्रस्य^{११} बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० स्वेडामवद्यत्यथ मैत्रस्यान्वाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताऽश्चेतवसां
 ददाति^{१२} संतिष्ठते मैत्राबार्हस्पत्यऽहविः^{१३} ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपत्र उक्त्यायाभिषेचनीयाय दीचते^{१४}
 तस्यापरिमिता दीचाः षडुपसदः^{१५} स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये^{१६} ऽहस्युत्या संपत्यत इति^{१७}

१ याचति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. आज्यमानीय तिरः पवित्रं and Be BU have कर्णान् i.s.o. अकर्णान्।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तेनमपिहित० T Be 11.

५ Thus MB Be; यज्ञीये U; यजनीये T Be 11; this latter might be the right reading, but as the expression यज्ञिये ऽहन occurs several times infra, xvii. 55-61, without any various reading, I did not venture to write यजनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते ' ऽथ प्रायणीयेन चरति ' प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति ' पदेन चरित्वा रोहिते^१ चर्मणि^१
 राजानं क्रीलोद्घातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहमुपसङ्गि-
 श्वरत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिनोति ' रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्नी- ५
 षोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति '
 स्खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति '
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवीꣳष्यग्रये गृह्णतश्च इत्येतानि '
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः पुरोडाशाः संति- १०
 षन्ते ' पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूक्ष्णान्त इत्येके ' त्रैतान्दु-
 भीननुदिशमासञ्चयत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पयाꣳसि
 विग्रिथ्योपवसन्त्यथातो महारात्र एव बुध्यन्ते ' प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति ' परि-
 हिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽक्षैत्यङ्गिरदैत्युꣳक्थ्यं^१ क्रतुमुपैति ' १५
 प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं गृहा गृह्णन्ते ' समानं कर्माग्निना-
 द्वादाश्विनं गृहं^२ गृहीत्वा द्वे रश्ने आदाय यूपमभ्येति '
 स्खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्यैन्द्राग्र उपा-
 क्षम्यो भवति ' तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ •हृदयुꣳ Be U ; •हृदैत्युꣳ the other MSS.

३ om. M Be.

प्रातःसवनाय^१ तदृजुधा संतिष्ठते^२ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४ प्रसिद्धं यहा गृह्यन्ते^५ समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^६ दाक्षिणानि होयन्याचत्याज्यस्थालीः ससुवाः
 सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्करज्जुः प्रय-
 ५ थिता^७ भवत्येतत्समादायाहैहि^८ यजमानेतु^९त्तरेणाम्नीध्रीयं
 परीत्योत्तरेण सद्ः परीत्यायेण शालां तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्र
 एतानि शस्ताणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^{१०} रथ एष
 दाक्षिणे ओष्यन्ते रथवाहन आहितो भवति^{११} तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य^{१२} वज्रो ऽसि वार्चनस्त्रयायं दृचं वधादित्यथैनं धूर्ग-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभ्यवर्तयन्ति^{१३} तूष्णीमथाश्वशान्यत्पूलयति तूष्णी-
 मथ दाक्षिणं योग्यं युनक्ति^{१४} मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः
 प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेनेत्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^{१५} तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति^{१६} तयोरेवमेव पृष्ठे^{१७} मर्मज्यते^{१८} एतस्य योगमनु
 १५ सर्वमाणिवद्युज्यते^{१९} ऽधिकक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति^{२०} प्रवेष्टयन्ति
 वासोभारान्वसनानां दशासु निष्करज्जुः प्रयथ्यन्ति^{२१} पूगशो
 दाक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामुग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^{२२}

१ •थितो MSS.

२ भवतीत्येत• M.

३ •हरती• Be BU; •हरति• MT Be 11.

४ Thus M only; •भ्यवर्तयन्ति T Be 11 U Be; •भ्यावर्तयन्ति B.

५ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनियुनक्ति ।

६ Thus MB Be U; पृष्ठमुग्भ्यां T Be 11.

नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स यत्किञ्चिद्दाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वामा^५स्यथ^६
 युक्तानि^७ गोश्वस्य^८ हस्तिपुरुषमन्ततो^९ । ऽदत्ता एवैते रथा
 अतिवर्तन्ते^{१०} । नैते^{११} अन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{१२} । मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^{१३} । मनसा चतुष्पात्क्षेत्रं^{१४} ब्रह्मण आदि-
 गति^{१५} । मनसा समनुदिश्य^{१६} दक्षिणास्त्रिभिर्मन्त्रतौयैश्चरति^{१७} ।
 सीदन्ति नाराश^{१८}सा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लम्बमधो^{१९} माहेन्द्राय^{२०} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{२१} द्रोणकलश^{२२} षोडश^{२३} वायव्या-
 न्यथास्यैतत्पुरस्तादेव^{२४} षोडशतयं आपो दिग्भ्यः संभृता^{२५} १०

१ संज्यन्ते T Be 11.

२ यत्किञ्चिद् M.

३ Thus M; उत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनासि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB Be; हस्तिदासपुरुषं T Be 11.

५ Thus M only; अतिनिर्वर्तते Be BU; अतिपतते Be 11 T.

६ चतुष्पात्क्षेत्रं all MSS. exc. M which has चतुष्पात्क्षेत्रं; one copy of Bhav. has the word with ā, another with a, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश्य Be U; समुदिश्य Be 11 T.

८ चरति M; चरति the other MSS.

९ *स्यावालंबं Be (sec. m.).

१० च ins. MT Be 11.

११ षोडशं M.

१२ यताः i.s.o. एव Be BU.

१३ Thus M Be; संभृता BU; समाहृता Be 11 T.

दक्षिणस्य^१ इविर्धानस्य ग्राह्यो ऽवाग्रतीक्ष्ण उपस्तम्भनाक्षि-
 हिताः शेरते^१ तासां वहन्त्यः पूर्वार्धा भवन्ति सारस्वत्यो
 ऽपरार्धाः^१ स वहन्तीरभिजुहोत्यर्धेन स्थापो देवौर्मधुमतीर-
 गृह्यन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्य-
 ५ विञ्चन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ राश्रदा स्त्र राश्रं दत्त
 स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्णमथेन राश्रदा स्त्र राश्रममुष्मा आमुष्मा-
 यणायामुष्म पुत्रायामुष्म पौत्राय दत्तेत्यपां पतिरसीत्यपां प-
 तीयाः पुंनान्नो^२ वोत्स^२ समुद्रिया वा^१ वृषास्यूर्मिरित्यौर्मा^१
 वृषसेनो ऽसीति पल्लव्या^१ व्रजचित स्वेति कूया^१ महतामोज
 १० स्वेति निवेद्याः^१ सूर्यवर्चस स्वेत्यतिदृश्याः^३ सूर्यत्वचस स्वेत्यात-
 पति वर्ष्वा^१ मान्दा स्वेति ह्यादुन्यो^४ वाग्ना स्वेति वृध्वाः^५
 शक्ररी स्वेति गोरुह्या^१ विश्वमृत स्वेति पयो^१ जनमृत स्वेति
 दध्यग्नेस्तेजस्या स्वेत्याज्यमपामोषधीनाः^६ रस स्वेति मध्वष

१ Thus Be BU Bhav.; उत्तरस्य MT Be 11.

२ Thus M Bhav.; पुत्रान्नोवासस्य Be U; पुत्रान्ना वासस्य B; पुत्रा-
 नेनास्य Be 11 T.

३ Thus M Be 11 T and the best MSS of the Karmānta-
 sūtra; परिवेद्याः B Be and Bhav.; निवेद्य the Vājasaneyins.

४ Thus only M and Bhav.; सूर्यवर्चसस्वेतिदृश्यां Be 11 T.; *स्वेति-
 दिश्याः Be; in BU the passage is missing; the Karmānta MSS.
 read अभिदृश्याः ।

५ Thus M Be; the other MSS. defective.

६ Thus M Be Bhav.; वर्ष्वाः Be 11 T; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राज-
 स्याय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिन्न्याभिरिन्द्रमन-
 यन्नत्यरातीः ॥ राद्रदा स्त्र राद्रं दत्त स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राद्रदा स्त्र राद्रममुष्मा अमुष्यायणायामुष्य पुत्रायामुष्य
 पौत्राय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रोणकलशे समवनयति देवीरापः ५
 सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना
 इत्यथैना अन्तरेण होतुश्च धिष्यिष्यं ब्राह्मणाश्च^२ सिनस
 सादयत्यनाष्टष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधती-
 रित्यत्र ये ऽर्थ्याः^३ प्ररेका अध्वर्योस्तानावसथः^४ हरन्त्यथ ये^५
 ऽनर्थ्याः^६ अपस्तानभ्यवरन्त्यनभिज्जतानाः^७ सारस्वतीनां वसती- १०
 वरौर्दशपेयाय परिश्राययन्ति^८ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठत्याचति दर्भनाडीः^९ शतमानः^{१०} हिरण्यं
 चत्वारि नानावृत्त्याणि पात्राणि^{११} तार्थ्यं चोष्णीषं चैकशतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दधुदुम्बरः^{१२} शष्पाणि धनुस्त्रेषू^{१३} स्रेति^{१४} स
 दर्भनाडाः^{१५} शतमानः^{१६} हिरण्यं प्रयथ्यात्यनिष्टष्टमसि वाचो १५
 बन्धुस्तपोजा इत्यथैनदैतसे^{१७} द्रोणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ तीर्थ्याः M Be 11 T.

३ वेनतीर्थ्या M Be 11 T.

४ च ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; चैतदे० Be BU ; चैतदे० Be 11 T.

दाचमसीति ^१ हिरण्येनोत्पुनाति शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि
 चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति ^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो द्युम्निनीरुर्ज एत अनिमृष्टा
 अपस्थवो वसानाः । पस्यासु चके वरुणः सधस्थमपाः शिशु-
 ५ मादितमास्वन्तरिति ^१ पुरस्तादासीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतथैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 थैव गृहीत्वा पश्चादासीनायाश्चत्येन वैश्याय प्रयच्छत्येतथैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैयग्रोधेन जन्याय प्रयच्छत्येतथैव ^१
 प्ररेकमाग्नीध्रः ^१ इत्वापिधाय ^१ प्रज्ञातं निदधात्यथ यजमानं
 १० तार्थं परिधापयति चक्षुषोऽस्वमसीति ^१ चक्षुष्यो निरसी-
 त्यासजते ^१ तार्थमभीव नाभिमुष्णीषं पर्यस्यत्यथैनमेकशतेन
 दर्भपुञ्जीलैः पवयति नित्येन पवनेनाथैनमुन्मृज्जाश्रयति ^१
 दध्नुदुम्बरः शष्पाणीत्यथैनमाविद्धिः प्राञ्चमानयत्याविजो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमथैनं यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्तं प्राह्वैष वो भरता राजेति येषां अष्टौ ^४ भवति ^१
 सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याङ्गरथास्मै धनुः

^१ Thus M only (reading however एवं i.s.o. एतं); Be U om.
 आग्नीध्रं . Be 11 T are wholly corrupted.

^१ Thus M Be B U ; आचक्षते Be 11 T ; Bhav. reads सचते or
 आसचते ।

^१ Uncertain reading : •मुन्मृजमाश्रयति M U Be B ; T Be 11
 totally corrupted : •सुदुम्बरमाश्रयति ।

^४ Thus T Be 11 ; राजा M U Be B.

प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽधि वार्चस्त्वयायं वृचं वध्यादिति शत्रु-
बाधना स्थेतौषूक्कून्मे^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात
विश्वाम्यो मा नाद्राभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णावुषसाः^३ विरोक
इति त्रिष्टुभा^४ बाह् उद्गृह्णात्यथैनः^५ सः शास्ति मनसैव दिशो
ऽनुप्रक्राम मनसोर्ध्वामनूज्जिहीष्वेत्यथैनं^६ वाचयति ॥ ६ ॥

समिधमातिष्ठोग्रामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदीचीमातिष्ठो-
र्ध्वामातिष्ठेत्यथाचैव^७ तिष्ठन्याचति मारुतं चैकविंशतिकपालं
वैश्वदेवीं चामिचां^८ तस्य यो ऽरथ्ये ऽनुवाक्यो गणस्तेन
मथ्यमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
राणि^९ ताभ्यां चरति^{१०} मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहि मरुतो यजेति
विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्त्रिष्टुहते^{११}
एवैते हविषी^{१२} अपिधाय^{१३} प्रज्ञाते निदधात्यथ याचति शार्दू-

१ Before मे T Be 11 ins : स्वास्य बाधेत इति ब्राह्मणं, cp. TBr. I. 7. 6, 8.

२ Thus M Be 11 T; बाधध्वमि. Be BU.

३ Be BU चिर् or चि, but cp. T Br. I. c.

४ Emended; •ध्वामनूजिही• M; •ध्वामनूजिहीषूची• T Be 11;
•ध्वामिहीषूच्य• Be BU; cp. TBr. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15: मनसो-
र्ध्वामनूज्जिहीते ।

५ अथ om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरति M T Be 11.

८ Before चनिष्टस्त्रि. M T Be 11 ins. चामिचया चरति ।

९ Thus M Be BU; हवीषि भवतीपिधाय T Be 11.

लचर्म सुवर्णरजतौ च^१ रुक्मौ वाराही उपानहौ सीसं च
 लोहितायसं च^१ दक्षिणतः क्लीब आस्ते^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
 कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
 यजमानायतने शार्दूलचर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपसृणाति
 ५ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
 प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यत्यमृतमसि
 मृत्योर्मा पाहीत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहीत्युपरि-
 ष्ठात्सुवर्णं गतादल्लमथावेष्टा दन्दशूका इति दक्षिणत
 आसीनं क्लीबं सीसेन विध्यति^१ सव्येन पादेन लोहिता-
 १० यसं निरस्यति निरस्तं नमुचेः शिर इत्यत्रास्मा अभिषेकान्सं-
 प्रगृह्णन्ति^१ तान्सो ऽवेचते ॥ १० ॥

सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवञ्च ये । ते ते वाचं
 सुवन्तां ते ते प्राणं सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते
 ओचं सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पाचमादाय तेनाभिषिञ्चत्यध्व-
 ११ र्युरेव^१ यजुर्जपत्यभिषिञ्चन्तीतरे सोमस्य त्वा युष्मेनाभिषिञ्चा-
 न्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
 भरतामोजसा चत्राणां चत्रपतिरस्यति दिवस्याह्यसावित्यथोर्ध्वा

१ om. MB.

१ Thus M; संप्रतिगृह्णाति T Be 11; हरन्ति i.s. of संप्रगृह्णन्ति Be BU;
 Bhav. periphrases: सचोद्यन्त्ये ।

१ Thus M Be U; ब्रह्मण B; ब्राह्मणः Be 11 T.

१ तेनाभिषिञ्चन्त्य० T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तधरागुदीचौरहिं बुध्नियमनुसंचर-
 नीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावञ्चरन्ति स्वसिच इयाना
 इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां मुखे पात्रे स० स्वावांसमवनीय^१
 प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारभ्योः प्रतिहिते च महिष्यां च
 जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यत्रास्मा एष प्रतिहितो
 वरं ददात्यथ प्रतिहिताय पात्रं प्रयच्छन्नाहेदं ते पात्रं दाया-
 दमसद्यदा^२ त्वाभिषिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्या-
 ग्रीध्रे^३ प्ररेकं जुहोति इद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै ऊतमसि
 यमेष्टमसि स्वाहेत्यत्रास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं
 भवति^४ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेचयमसावामुध्यायणो ऽमुष्य १०
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता राजसूयेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति
 वाचं विसृजते^५ दाभ्यां मुखं विमृष्टे^६ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क-
 मते^७ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोतीन्द्राय
 स्वाहा घोषाय स्वाहेति^८ दादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता १५
 चरत्यथैने अपिधाय प्रज्ञाते निदधाति^९ ॥ ११ ॥

अथ वाराही उपानहावुपमुञ्चते पशूनां मन्युरसीति

१ • स्वावमवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, but cp. infra XII. 13 s. f. ;
 दायादसद्यदा Be U ; the other three MSS. are wholly corrupted ;
 my copies of Bhav. read सद्य i.s.o. असद्य ।

३ आग्रीध्रे om. Be BU.

४ Thus Be 11 T ; गायत्रान्वि• MU Be B.

- दक्षिणे पादे तवेव मे मन्युर्भूयादिति सव्ये^१ ऽथेमामभिमृ-
 शति नमो मात्रे पृथिव्या इति^१ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति^१ माहं मातरं पृथिवीं हि ऽसिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हि ऽसीदिति सव्यमथान्तरेण चालालोत्कराबुदङ्गुप-
 ५ निष्क्रामति^१ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णो-
 र्विक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^१ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिन्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याश्रं मन इति कूबरम-
 भिनिश्रयते^१ तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽवातिष्ठति प्रससा-
 १० द्विषे पुरुहूत शत्रूनि^१ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ^४
 प्रतिहिताय^४ धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्त्रिंशत्सु
 शम्याप्रव्याधेषु निर्जयेन^५ सहस्रेणावसितस्तस्मा^६ इधुमस्यतादपै-
 न^७ राधुताजिलैनं^८ दक्षिणापथेनात्याकुरुतादिति^१ राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

२ •ष्क्रामति Be 11 T Be BU; •ष्क्रामन्ति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); •धिनिश्रयते M Be U;
 •धिनिश्रयते B; •धिश्रयते Be 11 T.

४ Thus M only; ब्राह्मणसंतिप्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथनिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B; निर्जयेष Be 11 T.

६ Thus Be BU; •वसितस्तस्मा M; •वसीततस्मा Be 11 T.

७ Thus corrected; •मस्यतादापैनं Be 11 T; •मस्यतादपैनं M;
 •मास्यतादपैनं Be BU.

८ Thus corrected; •धुताजिलैनं Be BU; •धुताजिलैनं T Be 11;
 •धुताजिलैनं M.

एव स॒ग्निष्टो^१ भवति राजपुत्रस्य इषुमसिष्यति^२ स त्वाप-
रास्यति^३ तस्मा उत्तरवर्ग्येण^४ संमृज्येषु^५ प्रयच्छतादिति^१ स
तथा करोति^१ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाहाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं गृहीथ्यामीत्यन्वारस्य
यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेत्यथैतान्मणीन्याचति
राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति^१ त एते^१ नानासूचेष्वाता
भवन्ति^१ तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे व॒ग्ने प्रयथ्याप
उपस्पृश्य बर्हिषौ आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोचमुपा- १०
करोति^१ सुवते माहेन्द्राय^१ प्रसुते सान्नि संप्रैषमाहाजिसृत

१ Thus corrected ; संग्निष्टो M ; ग्निष्टो T Be 11 ; संग्निक्तो Be BU.

२ Thus corrected ; इषुमासिष्यति Be BU ; इषुमवसिष्यति M ; इषु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected ; *परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU ; *वर्ग्येण T Be 11.

५ Thus M ; समृज्येषु T Be 11 ; संमृज्येषु Be BU. I subjoin the
vivarāṇa of this difficult passage as found in my two copies :
राजन्यः क्षत्रियः एष षट्चिंशत्सु श्रम्याक्षेपेषु जेतव्योन (read *येन) गोसहस्रेषा-
वसितः स्थितः तस्मै राजन्याय इषुमस्यतादित्याश्रिष एनमपराध्नुतां (sic) गोपरि
प्रक्षार्षीत् (sic) पार्श्वे विधत्ते जित्वा तं दक्षिणापथेन दक्षिणायनमार्गेण नयेति
क्षत्रियः पूर्वमेव ग्निष्टो (read संग्निष्टो) भवति राजपुत्रस्येषुमस्यति स त्वा गोपरि
क्षिपति तस्मै उत्तरासङ्केष तमप्रक्षिपति (read *पक्षि० ?) संमृज्य ददादिति तथैव
संमृज्य प्रयच्छति ।

६ om. MT Be 11.

आजिं धावत दुन्दुभीन्समाग्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्नीदा-
 शिरं विनयोऽखलमुदाद्य प्रतिप्रस्थातवार्हणमेककपालं निर्वप
 सौम्यस्य विद्धीति^२ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ धावन्याजिसृत्^४
 आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^५ संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 ५ न्वयते^७ शाम्यन्ति घोषाः शस्त्राय^८ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्-
 र्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^९ प्रत्या-
 ङ्गयते ऽध्वर्युः^{१०} श्मसति^{११} प्रतिगृणाति^{१२} प्रसिद्धसुक्थं प्रति-
 मीर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते नाराश्रंसानयाआवयत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा
 १० यज सोमस्येति^{१३} वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^{१४} तथैव द्विर्दि-
 नाराश्रंसाननुप्रकल्पयन्ति^{१५} द्विर्द्धतो माहेन्द्रः परिशेत^{१६}
 आयन्ति रथा^{१७} आगतावथान्दृष्ट्वा जपति^{१८} समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्गुप-
 निष्क्रामत्युत्तरतः^{१९} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{२०} तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ द्वितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं^{२१} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति महतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूवरमभिनिश्च-

१ •समाहताभि• MB.

२ Thus only M; संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B; यजन्ति Be 11 T.

४ •ष्क्रामत्यु• Be BU; •ष्क्रामंत्यु• M Be 11 T.

५ •आदायाप्रज्यं M only.

यते^१ ' तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽन्वातिष्ठति प्रससाहिषे
 पुरुहूत शत्रूनि^२ चिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ प्रति-
 हिताय धनुः प्रयच्छन्नाहेदं ते धनुर्दायाद्यमसद्यदा^३ त्वाभि-
 विज्ञामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वालोत्क-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य प्राञ्च^४ रथमावर्त्य^५
 तिष्ठति^६ ॥ १३ ॥

तदेतान्मणीन्याचति राजतमौदुम्बरं^७ सौवर्णमिति^८ सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्मं धेहीति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहीति दक्षिण एव सौवर्णं युक्कुसि वर्चो
 ऽसि वर्चो मयि धेहीत्यत्रास्मा आमिन्नामुपोद्यच्छते^९ तस्यां १०
 दक्षिणं हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमथेनामभिष्टति^{१०} समहं विश्वेर्देवैरित्यथेनामपिधाव
 प्रज्ञातां^{११} निदधाति^{१२} तदेतान्मणीनेकस्मिन्सूत्रे आवयति^{१३}
 मध्यत औदुम्बरं करोति^{१४} तान्धीवासु प्रतिषज्यैतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; •सधिनिय• Be BU; •सधिय• Be 11; •सपिय• T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however •समसदा; cp. supra p. 102, 7.

३ •इत्य all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सव्यमथेनामभि• Be 11 T.

६ प्रज्ञाताग्निद• Be; प्रज्ञातं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञातं or प्रज्ञातां) ।

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आवयति Be BU.

मेत्यागेणाग्नीध्रं^१ प्राञ्चः^२ रथमावर्त्यावतिष्ठत्यग्नीध्रे^३ रथविमो-
चनीया^४ जुहोत्यग्नये^५ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाङ्मतीर-
थास्यैतत्पुरस्तादेवागेणाग्नीध्रः^६ रथवाहनं प्रागीषं योग्यद्वयमुप-
स्थितं भवति^७ तस्मिन्सह संगृहीत्वा रथवाहने रथमादधाति^८ ।
॥ सुवर्गादेवेनं लोकादन्तर्दधाति^९ ह्यः^{१०} शुचिषदित्यादधाति^{११} ।
ब्रह्मणैवेनमुपावहरति^{१२} ब्रह्मणादधात्येति च्छन्दसादधातीति ब्रा-
ह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्राव^{१३} वाष्टाप-
स्त्राव^{१४} वा विमितं कारितं भवति^{१५} तस्य मध्यत औदुम्बरी-
मासन्दी^{१६} निमिनोति चक्षस्य नाभिरसीति^{१७} तस्यामुत्तरमष्ट-
१० नमधीवासमास्तृणाति^{१८} चक्षस्य योनिरसीत्यथैनामासीदत्यासी-
दन्तमनुमन्त्रयते सोनामासीद सुषदामासीद मा त्वा हि-
सीदिति^{१९} मा मा हि-सीदितीतरः प्रत्याहासन्नमभिमन्त्र-
यते^{२०} निषसाद धृतव्रतो वरुणः पश्यास्वा सप्तज्याय सुक्रतु-

१ Here and infra Be 11 T every time आग्नीध्रीयं and •ध्रीवे ।

२ रथमावृत्य • MSS.

३ Thus (cp. TBr. I. 7. 9. 5) M Be U ; •विमोचनीयाग्नु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्राह्मणमथैनमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr. I. 7. 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M.

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp. XVIII. 18. 5 ; •वपस्त्राव U Be ; all the other MSS. and Bhav. both times •वस्त्राव ।

६ Thus M ; उत्तरमष्टनं अधिवास • Be ; उत्तरमष्टन अधिवास • BU ; उत्तरमष्टनधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उत्तरमष्टनमुपरिरोमाधिवासं ।

७ Thus MT Be 11 ; अग्नौ i.s.o. अभि • B Be U.

रित्यथैनसृत्वजः पर्युपविशन्ति ^१ पुरस्तादध्वर्युरुपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्भोतोद्गातोत्तरतस्तः^२ प्राञ्चो वोदञ्चो वा
रत्निनः ^३ सो ऽध्वर्युमभिवदति^४ ॥ १४ ॥

^१ब्रह्मरनिति ^१ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहध्वर्युः सवितासि
सत्यसव इति ^१ ब्रह्मरनिति ब्रह्माणं ^१ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह
ब्रह्मेन्द्रो ऽसि सत्योजा इति ^१ ब्रह्मरनिति होतारं ^१ त्वः
राजन्ब्रह्मासीत्याह होता मिचो ऽसि सुशेव इति ^१ ब्रह्मरनि-
त्युद्गातारं ^१ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहोद्गाता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मैति ^१ सुस्रोकोऽः इति चत्तारं ^१ त्वः राजन्सुस्रोको ऽसौ-
त्याह चत्ता ^१ सुमङ्गलाऽः इति संग्रहीतारं ^१ त्वः राजन्सु- १०
मङ्गलो ऽसीत्याह संग्रहीता ^१ सत्यराजानिति भागदुघं ^१
त्वः राजन्सत्यराजासीत्याह भागधुक् ^१ सप्त पुष्टनाजो
ऽभ्युद्याथासौ^२ स्फ्यं प्रथच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चनस्तेन मे
रध्येति ^१ तेन^३ ते^४ रध्यासमितीतरः^४ प्रतिगृह्णाति ^१ त्वः संप्रथ-
च्छति सूताय सूतग्रामणिने सजाताय सजातग्रामणिने १५
संग्रहीत्रे ऽचावापगोव्यच्छाभ्यामन्तस्तेन^५ तौ^६ मध्यतो ऽधिदेव-

१ ततः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. ध्वर्युरभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order.

४ Thus M only ; भञ्च (i.s.o. अयञ्च) T Be 11 ; भ्युद्याथ B Be U.

५ तेनमेरध्या० M ; तेनमेराध्या० Be 11 T ; तेनतेनराध्या० Be BU.

६ तेनतेनतो Be BU ; तनतो M ; T Be 11 def.

नमुद्ध्य^१ तिस्रः पञ्चाशतः सौवर्णान्छान्निवपतो^१ । ऽथास्मै
 पञ्चाक्षानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्यय^२ राजाभूदिति^१
 ता^३स्तदानीमेवाक्षेपिसृजत्यथैतमोदनमुद्भवते^१ नाना^४ग्निनौ
 ब्रह्मा च यजमानश्च समाना^५ग्निनौ सूतग्रामणिनौ समाना^५-
 ५ ग्निनौ चत्तसंघहीतारौ^१ स यो नु मताच इव स
 राज्ञ आसन^२ उपविश्य^२ चतुःशतमक्षानपच्छिद्याहोद्धिज^३
 राज्ञ इति^१ तानेव^३ मनाक्मन्तानिव^३ कृत्वाह कृतं ब्राह्मण-
 स्तेत्यथैतमोदनमुद्भवते^१ समाना^५ग्निनौ ब्रह्मा च यजमानश्च
 नाना^५ग्निनौ सूतग्रामणिनौ नाना^५ग्निनौ चत्तसंघहीतारौ^१
 १० स यः पराजयते तस्मै न कुले चत्ता पाचयति^१ यावदेष
 ओदनः पचते तावदेष होता श्रौनःश्रेपमाख्यापयते हिरण्मये
 कशिपावासीनस्तस्मा अध्वर्युः प्रतिगृणाति हिरण्मये कूर्चं
 आसीनः^४ ॥ १५ ॥

ओ^५ होतस्तथा होतः सत्य^५ होतररात्स होतरिति^१
 १५ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ उ^१ होत्राग्र^५सी ग्र^५सति^१ तस्मा

१ अधीता i.s.o. उदत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्वत्सम० M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; अधीत्यन्य उ (०न्युउ) Be BU : तदाध्येत्यन्य^५ M.

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति ^१ परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ^१
यदैष ओदनः पक्वो भवत्यथैनमेकधोद्धृत्य ब्रह्मण उपहरति ^१
तस्मा एताः^२स्यैव मणीन्ददाति^३ शतं विपथं चतुष्पात्त्रैचमथ^४
होत्रे ददाति शतं विपथः^५ हिरण्मथं कश्चिप्रयोद्गात्रे ददाति
शतं विपथमथाध्वर्यवे^६ ददाति शतं विपथः^५ स्वरथं तिस्रः ^५
पञ्चाशतः शौवर्णान्वाहिरण्मथं कूर्चमित्यत्रैभ्य एतन्निर्जयः^७
सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यथैनमेतयासन्ध्या सद आवहन्त्या^८
वा^९ ब्रजत्यन्वायन्येनमेते^९ चमसा ^१ अत्रैतयोर्हविषोरिडामुपह-
यत ^१ इडोपहृतं माहेन्द्रः^{१०} होता चैवाध्वर्युश्च^{११} संभचयतो ^१
नराग्रः^{१२}सपीतेन नाराग्रः^{१३}सान् ^१ होतृचमसमेवैते त्रयः समुप- ^{१०}
ह्वय भचयन्ति ^१ यथाचमसं चमसाह्निन्व न इत्यात्मानं
प्रत्यभिष्टुशन्ते ^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ^१
ऽयेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं^{१४} त्रिभिर्वक्ष्यपर्याथैश्चरति^{१५} ^१ संतिष्ठते
माथ्यंदिनः^{१६} सवनं^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वान् before मचीन् ins. Be B; सर्वमचीन् U.

१ चतुष्पात्त्रैचं all (also Āp. XVIII. 19. 7), but cp. supra p. 96, 5.

१ Thus M; अथ om. Be BU; विविधमर्थानध्वर्यवे T Be 11.

४ एतन्निर्जयं all.

५ आवहन्त्यावाव्रजन्त्यं Be BUT Be 11; आवहन्त्याव्रजन्त्यं M, but cp. supra p. 81, 5.

६ एतस्याचं ins. T Be 11.

७ Thus MT Be 11; लेत्येव Be; लेत्येव एवं BU.

८ •श्चरति M Be BU; •श्चरन्ति T Be 11.

ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथोकथ्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभ्यां चरति ^१
 तयोर्नाना मनोते^१ नाना देवते^१ नाना प्रत्यभिमर्शनौ^१ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्यतिः समानः स्निष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 ५ समान्यो दिशो ^१ नाना दिश इत्येके ^१ समानं कर्मावमृथाद-
 यैतस्मिन्नवमृथ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ^१ ^१ प्रज्ञाव्य
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति^१ ^१ सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति ^१ विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ^१
 पुनरेत्य^१ गार्हपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति ^१ प्रसिद्धो
 १० ऽवमृथ ^१ उदयनीयेऽष्टोद्वा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^१ तस्मै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव आश्रूणि वपते न केशाभ्यंतिष्ठत
 एष उक्थ्यो ऽभिषेचनीयस्यतुस्त्रिंशपवमानः^१ सहस्रदक्षिण
 उदवसानोऽयान्तः ^१ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्त्रैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु ग्रन्थाप्रव्याधेषु
 १५ शाला कारिता भवति ^१ सो ऽत्रैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ^१

१ मनोते M Be 11 T; मनोता Be BU.

१ Thus M; देवता Be BU; T Be 11 om. this passage.

१ •मर्शनौ M; •मर्शने T Be 11; •मर्शे B; •मर्शना Be.

४ Thus M; चर्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11; चापेक्ष्या उपानहौ BU;
 चापेक्ष्या उ० Be; cp. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11; चार्मपक्ष्या० M; चर्मपक्षीभ्या० B; चर्मपक्षिभ्या० Be U.

१ Thus M; प्रातरेत्य Be BU; Be 11 T defective.

० •तुल्लिंशत्यव० U Bhav.

द्विरण्यं ददाति । शम्यान्यास उदवसाय वसति । सारस्वतं
 चरुं । वत्सतरीं ददाति । द्वितीये शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । तृतीये
 शम्यान्यास उदवसाय वसति । पौष्णं चरुः । श्यामं ददाति ।
 चतुर्थे शम्यान्यास उदवसाय वसति । बार्हस्पत्यं चरुः ।
 श्रितिपृष्ठं ददाति । पञ्चमे शम्यान्यास उदवसाय वसत्यैन्द्र-
 मेकादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । षष्ठे शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । मद्यानिरष्टं ददात्यथ सप्तमे
 ऽहञ्कालामध्यवस्यत्येतदेवादीचते^१ । ऽथ वै भवति सद्यो
 दीचयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं १०
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीचणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्थितायां सुष्टी चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्विवरुच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमथ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृ-
 जते । ऽवास्मा एतद्विवरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति । व्रतभाजनमथ प्राय- १४
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साण्डैर्वत्सतरी राजानं क्रीत्वोच्चातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः शौम्यं चरुं । बभ्रुं
 ददात्यथ मध्यमे उपसदावन्तरेण त्वाष्ट्रमष्टाकपालः । शुण्ठं
 ददात्यथोपरिष्टादुपसदां वैष्णवं त्रिकपालं । वामनं ददात्य- १०

१ दीचते Be BU ; दीचते M ; दीचयन्ते T Be 11.

२ यच्छन्ति M Be 11 T ; यच्छति Be BU.

याहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधानि संमिनोति ।
 सदोहविधानि संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय
 यूपस्थावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वस-
 ५ तीवरीर्गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽथ
 वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महारात्र
 एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहृत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यङ्घ्रि-
 १० रुदैति^१ ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं कतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृह्य
 गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं गृह्यं गृहीत्वा दे
 रगने आदाय यूपमभ्यैति^२ । स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्त्वपर उपासम्भ्यो भवति । तयोः
 १५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्थां
 द्वारि^३ सूतग्रामण्यावुपतिष्ठतो^४ ऽपरस्थां चत्तसंगृहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते^५ मातामहीति । स च

१ ०दैति MT Be 11 ; ०देति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ ०भ्यैति M Be BU ; ०भ्येति T Be 11.

४ दिशि M.

५ ०वुपतिष्ठतो B Be U ; ०वुपविशतो M ; ०वुपविश T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दशम्यै^१ संपादयत्यति तः सृजन्यय यो न संपादयति
 दौर्घवशेन तमुपावदन्ति^२ । स य आह वैश्या मे माता
 सावित्रीति^३ वाति तः सृजन्ति विशो विवाहान् गोप्तर
 इति वदन्तो^४ । दशदशाच चमसमभिसंजानत^५ । ऋजुधा
 प्रातःसवनः सन्तिष्ठते^६ । प्रसर्पन्ति माध्यन्दिनाय सवनाय^७ ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^८ । प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^९ । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{१०} । दाक्षिणानि कृत्वा प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 स्रजमुद्राचे रुक्मः^{११} होत्रे ऽयं प्रस्रोतप्रतिहर्दभ्यां द्वादश पष्ठौ-
 हीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छ्वसिने वाससौ
 नेष्टापोहभ्याः सूरि यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्नीधे^{१२} ।
 भार्गवो होता भवति^{१३} । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसामः^{१४} ऋजुधा माध्यन्दिनः सवनः सन्तिष्ठते^{१५} ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{१६} । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रथणं
 गृह्णाति^{१७} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे
 धामन्पशुभ्यां चरति^{१८} । तयोर्नाना मनोते^{१९} नाना देवते^{२०} ।
 नाना प्रत्यभिमर्शनौ^{२१} नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्विष्टकृत्पैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^{२२} । नाना

१ Thus Be BU ; दशतम्यै M ; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U ; तमुपावदन्ति B ; तं वदन्ति T Be 11.

३ Thus MT ; सावित्रीति Be 11 ; सावित्रीति Be BU.

४ मनोते MT Be 11 ; मनोता Be BU.

५ देवते M ; देवता Be BU ; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11 ; •भिषग्नौ M ; •भिषग्नौ Be BU.

दिश इत्येके ' समानं कर्मावस्थायामसिद्धो ऽवस्थ ' उदय-
नीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ' तस्यै प्रसिद्धं वपथा
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते आश्रूषेव वपते न केशास्मँतिष्ठत
एषो ऽग्निधोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण उदवसानो-
५ यान्तः ' ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत^१ ' आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरुं मैत्रावरुणीमा-
मिक्षां बार्हस्पत्यं चरुमित्यथ वै भवति हविषोहविष इष्ट्वा
बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ' स हविषोहविष इष्ट्वा बार्हस्प-
१० त्यमभिघारयत्यन्वाहार्थमासाद्यैता^२ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
दिपशुना पशुबन्धेन यजत ' आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
भते मारुतीं पृश्निं पष्ठौह्यै^३ गर्भिण्यादित्या भवत्यगर्भा^४
मारुत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मारुत्योत्तरयाचैरादित्याया
आश्रावयत्युपाश्रु मारुत्यै^५ संतिष्ठते यथा दिपशुः पशुबन्ध-
१५ स्तथाथ सात्यदूतानां^६ हविर्भिर्यजते ' ऽश्विभ्यां पूषे पुरो-
डाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुं सविचे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाहार्थमासाद्य तिसृ-
धन्वं^७ शुष्कदृतिं ददाति ' तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति ' स

१ यज्यत Be BU.

२ Thus M only ; •मासाद्यता Be BU ; •मासाद्येता T Be 11.

३ Thus M only ; भवतिगर्भा Be BU ; T Be 11 om. these words.

४ Thus M ; the other MSS. are partly corrupted, partly incomplete.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाय यो न प्रतिगृ-
ह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ।
आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालं
बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमन्वा-
हार्यमासाद्य दक्षिणः रथवाहनवाहं^१ ददात्यथ पौर्णमासवैष्ट-
धाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
दित्यं चरुमन्वाहार्यमासाद्योत्तरः रथवाहनवाहं^२ ददाति ।
॥ १६ ॥

अत्रैतद्द्वादशाहं व्रतं चरत्याह्ने^३ । न दतो धावते ।^४
ऽभ्यह्ने^५ । न प्रमन्दयते । युध्यते युद्ध आगते । ऽग्निहोत्रोच्छे-
षणव्रतो वा^६ यजमानो भवति । भक्तसु^७ पत्न्या आहरन्त्यथा-
स्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शालाः कारिता
भवन्ति । स दक्षिणार्धा^८ शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्वि-

१ Thus Be BU ; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Āp. XVIII. 22.
6, 8.

२ Thus again, Be BU ; रथवाहं M ; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M ; चरत्याह्ने नदवेष्टा-
वतेभ्यंक्तेनप्रमन्दयते Be BU ; चरतिनाह्नेनदतोधावतेभ्यंक्तेनप्रमन्दयते Be 11 T ;
Bhav. reads प्रमन्दयते explaining this word, as it seems, by न
चद्रायां श्रुते न केनान्विलिखते ।

४ वा Be 11 T ; च Be BU ; M om.

५ M om. च, but cp. vol. I. 67. 4.

६ दक्षिणां T Be 11.

इत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायातिरात्राय दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनीये^१ ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्यथ^२ वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽग्निं विग्नस्थोपवसन्त्य-
 थातो महारात्र एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽच्छैत्य^३द्विरुदेत्यतिरात्रं^४ क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः ।
 प्रसिद्धं गृह्णा गृह्यन्ते । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपथा चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते यानि कानि च लोमानि^५
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः
 सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो । ऽथ मध्यमाऽग्निं शालामध्यव-
 साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य व्युष्टये द्विरात्राय दीक्षते । तस्या-
 १५ परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते द्विरात्रस्य मे^६ सतो^७ ऽमावास्याया^८ उपवसथीये^९

१ Thus U Be (sec. m.) ; यजनीये Be (pr. m.) B ; यज्जिने M ; Be

11 T om. the passage.

२ •षोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T ; •द्विरुदेत्यातिरात्रं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only •वास्याये) ; मे before सतो om. M, but this MS. : मावास्याये स उप० ; Be BU give मे before सतो and मा before उप०, reading •वास्याये ।

ऽहन्पूर्वमहः संपत्स्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति ' संतिष्ठते व्युष्टि-
द्विरात्रो^१ ' ऽथोत्तरार्था^२ गालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विह-
त्योदयनीयायाग्निष्टोमाय दीक्षते ' तस्य तिस्रो दीक्षास्तिष्ठ
उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः ' संतिष्ठत एष उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
स्यतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानौयान्तो^३ ' ऽथ देविकाहवि- १
र्भिर्यजते ' ऽथ त्रैधातवीयया यजते ' ऽथ सौत्रामण्या
यजते ' संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मासैः ' संतिष्ठते
राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः ' ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

१ Thus all; are we to correct बुद्धिर्द्विरात्रो ?, cp. 117, 14.

१ Thus BeBUM (sec. m.); ~~बोकार~~ M (pr. m.) T Be 11
Karmāntasūtra.

१ उदयनीयांतो Be 11 T.

१ अथात इष्टीर्याख्यास्यामस्तासां सकृद्विष्टमेव दार्शपौ-
 र्णमासिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमासिकः^२ सः स्कारः^३ । सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^४ । यथाकाशं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्थाना^५ । अथ या अनादिष्टस्थाना यानि
 ५ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति या अनर्तेष्टयो^७
 ऽय या अर्तेष्टय उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ । यथैतदभ्युद्भू-
 ताभ्युदिताभिनिष्पृक्ताविजातेति^९ । व्युदितमम्यन्वाधानं^{१०} । नित्यं
 व्रतोपायनं^{११} । यावत्सिद्धिं याजमानमनुसः^{१२} हरेदन्यत्रावापदेव-
 ताभ्यस्तासां याः सोपनामास्ता उपाः^{१३} श्वेतरा उच्चैरादेशादेव^{१४}
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवी षष्ठौ धाव्ये कुर्या-
 दद्विष्टककुभौ^{१५} धाव्ये त्रिष्टुभौ^{१६} संयज्ये^{१७} । वार्चन्यावाव्यभागौ
 पूर्वपक्षे^{१८} । वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^{१९} । यानि इवौ^{२०} षि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{२१} । स्थुर्नानावर्ही^{२२} ष्वेव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivaraṇa. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions.

१ Thus M and Bhav.; •मासिकाः संस्काराः all the other MSS.

२ अन्तमा M.

३ •तीर्थानि M.

४ कुर्याद् om. M.

५ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाव्ये UB; त्रिष्टुभौ धाव्ये Be; त्रिष्टुभ
 एवाग्रे Be 8.

६ व्यपेतानि M.

तानि जानीयाद्देशादेव दक्षिणाव्यपेतः^१ समानवर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नेष्टीरूपाः शुचाजोः^२ अनुसमेति^३ यदेवत्यः
 हविस्तदेवत्ये याव्यापुरोऽनुवाक्ते^४ पुरस्तात्स्विष्टकृत उपहोमा
 यासामुक्ता उपहोमा^५ वासोदक्षिणाः काम्या इष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिणा^६ गोदक्षिणः पशुबन्धो^७ नित्यो ऽन्वाहार्य^८ ५
 इति^९ न्वा^{१०} इमा^{११} इष्टयो^{१२} व्याख्याताः^{१३} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री अश्रवः^२ हीत्यैन्द्राग्रमेका-
 दशकपालं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेति^३ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथद्वचमित्यैन्द्राग्रमेकादश- १०
 कपालं निर्वपेत्संधाममुपप्रयास्यन्निति^४ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्री नवतिं पुरः शुचिं नु सोममित्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं
 निर्वपेत्संधामं जित्वेति^५ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री
 अश्रवः^६ हीत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेत्यन्निति^७
 तस्या एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथद्वचमिति^८ १५
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति^९ तस्या एते भवतो वयमु त्वा
 पथस्यते पथस्यथ इति^{१०} क्षेत्रपथं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति^{११}
 तस्या एते भवतः क्षेत्रस्य पतिना वयं क्षेत्रस्य पत इत्यैन्द्राग्र-

१ ० बवेतं M.

२ दिशामवेष्टिर्ने० M.

३ इतीन्विमा इष्टीर्वाख्याताः M; all the other MSS. have also इष्टिर्
 or इष्टीर् ।

मेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतो ये
संग्रामं जिग्युषः ^१ ॥ २ ॥

- अग्नये पथिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
५ येष्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते पथो ऽन्तिकाद्दर्हिरनङ्गाहं ^१
तस्या एते भवतो ऽग्रे नया देवानामित्यन्वाहार्यमासाद्यानङ्गाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
सन्नव्रत्यमिव चरेदिति ^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा अशि
चदो वयं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रचोन्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य रचांश्चि सचेरन्नित्यथ वै भवति निग्नितायां
निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति ^१ स निशार्थां महारात्र उत्था-
याग्नये रचोन्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ^१ परिश्रिते
याजयति ^१ कृणुष्व पाजः प्रभितिं न पृथ्वीमित्येतस्थानुवाकस्य
षष्ठदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ^१ तस्या एते भवतो
१५ रचोहणं वि ज्योतिषेत्यथ पुरस्तात्विष्टकृतः सुवाङ्मतिमुपजु-
होत्युत खानासो दिवि षन्वग्रेरिति ^१ ॥ ३ ॥

- अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्निति ^१
तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
२० प्रमीयेरन्यो वा बिभीयादिति ^१ तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता
साध्वीमकरित्यग्नये चामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे
संयत्त इति ^१ तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्त्रे वसूनीत्यथ वै

भवत्यभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमो-
चन्ते ' पुरुषाहुतिर्ज्ञस्य प्रियतमोग्रये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ' इत्येवै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्रये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतः ' ॥ ४ ॥ ५
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्रये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्वाम तं काममग्न इत्यग्रये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सर्धमानः चेचे वा सजातेषु वेति ' तस्या एते १०
भवतः अष्टं यविष्ठ भारत स श्वितान इत्यग्रये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिर्चर्यमाण इति ' तस्या एते
भवतो ' इत्यथ आयुश्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुरियामिति ' तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दा अग्न इत्यग्रये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे- १५
द्भूतिकाम इति ' तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्यरीत्यग्रये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्काम इति ' तस्या एते
भवतः शुचिः पावक दृशानो रुक्म इत्यग्रये तेजस्तते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्काम इति ' तस्या एते भवत
आ यदिषे नृपतिः स तेजीयसेत्यग्रये साहन्त्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपालं निर्वपेत्सीचमाण इति ' तस्या एते भवतो अग्ने
सहन्तमाभर तमग्ने घृतनासहः रयिमिति ' ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 न्नवान्स्थामिति ^१ तस्या एते भवत उचान्नाय वशान्नाय वद्वा
 हि सूनो इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्थामिति ^१ तस्या एते भवतो ^१ अग्नये ऽन्नपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्थामिति ^१
 तस्या एते भवतो ^१ अग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेद्यग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेष्टा यत्त्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं ^१ तस्या एता भवन्त्यग्न आयूषि
 पवसे अग्ने पवस्वाग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुचिब्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चुष्काम इति ^१ तस्या एता भवन्ति ^१ ॥ ६ ॥

- अग्नये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति ^१ तस्या एता भवन्ति
 यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो यस्मै त्वं सुकृते जातवेदस्त्वे
 १५ सुपुत्र शवस उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्थामिति ^१ तस्या एते
 भवतो अग्ने रसेनापो अन्वचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्थामिति ^१ तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 १० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति ^१ तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धुरेयुरिति ^१ तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिध्यते त्व५ ह्यग्ने अग्निनेत्यग्ने
 ज्योतिष्यते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो ऽज्जेते
 ऽग्निहोत्र उद्वायेदपर आदौष्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न
 कार्यं ' यद्वागधेयमभि पूर्वं उद्विष्यते किमपरो ऽभ्युद्विष्येतेति '
 तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति ' स तान्येवावचाणानि ५
 संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
 वेदाः । स गायत्रिद्या त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वसुतु
 प्रजानन्निति ' कन्दोभिरेवैन५ स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
 मग्नये ज्योतिष्यते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या
 एते भवत उद्ग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ' ॥ ७ ॥ १०
 तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं
 दधिक्राव्णे चरुमभिग्रस्यमान इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्प-
 यते हिरण्यं ' तस्या एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या तमग्ने
 शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं दधिक्राव्णो अका- १५
 रिषमा दधिक्रा इत्यैवाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददत्येतामेव
 निर्वपेत्प्रजाकाम इति ' तस्या एते भवन्ति ' वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति ' तस्या एते भवतो
 वैश्वानरस्य द५मनाभ्यो बृहज्जातो यदग्न इति ' वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेद्मावास्यां वा पौर्णमासीं चातिपाद्येति ' १०
 तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो द्विवीत्याग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निसुदासयिष्यन्निति '

तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
 रुतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
 नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतमनूच्यमान आसादयतीति '
 ५ काले प्रत्यञ्चं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु
 मारुतं ' तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि
 मरुतो यद्भुवो दिवो या वः शर्मति ' ॥ ८ ॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति ' तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उरुथतु महीमू षु मातरमिति ' वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वेति ' तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्माकमग्ने मघवत्सु धारयेति ' वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेदिदिषाण्योरञ्चं जग्ध्वेति ' तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वो ऽभिद्रुञ्चेति ' तस्या एते एव भवतो '
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्णेति ' तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति '
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्प्रतिगृह्णाञ्चं वा पुरुषं
 वेति ' तस्या एते एव भवतो ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सनिमेव्यन्निति ' तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरस्य सुमतौ स्यामेति ' ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 ष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति '

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति ' यमेव प्रयुक्ते
तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
भवति यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुया-
दिति ' स यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजति तां भ्रातृव्याय
प्रहित्य भ्रातृव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति ' निर्द्धतिमेवासौ प्रहिणो- ५
तौति ब्राह्मणं ' तस्या एते भवतः ' ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति ' तस्या एते
भवत इन्द्रं वो विश्वतस्सरीन्द्रं नर इतीन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति ' तस्या एते
भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दायीतीन्द्राय घर्मवते १०
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति ' तस्या
एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरथ इतीन्द्रा-
यार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकाम इति ' ५
तस्या एते भवत इन्द्रमिन्द्रायिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण
इतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- १५
यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति ' तस्य एता भवन्त्या
यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरथ इन्द्रियाणि शतक्रतो
ऽनु ते दायीन्द्रमिन्द्रायिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण इति ' ५
॥ ११ ॥

इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः १०
पाप्मना गृहीतः स्यादिति ' तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
विवेष यन्मेतीन्द्राय वैष्टधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरचाद्वाणि वाभि समियुरिति ^१ तस्या
एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इती-
न्द्राय चात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्बद्धो वा परित्यक्तो
वेति ^१ तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते अस्थाः सहसा-
५ वञ्चितौन्द्रायाकांश्चमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
महायज्ञो नोपनमेदिति ^१ तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
वृष्णे यत्त इति ^१ ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामकाम
इति ^१ तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अनु ते दायीतीन्द्राण्यै
१० चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासः शितेव स्यादित्यथ वै भवति बस्वजा-
नपीधे संनद्धेत्तांस्सहेधेनाभ्यादध्यादिति ^१ तांस्सहैवेधेनाभ्याद-
धाति ^१ तस्या एते भवत इन्द्राणीमासु नारिषु नाहमि-
न्द्राणि रारणेतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति ^१ तथा एते भवतो यो
१५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युग्र इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
इव स्यादिति ^१ तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
इव स्यादिति ^१ तस्या एते एव भवतः ^१ ॥ १३ ॥

इन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
दानकामा मे प्रजाः स्युरिति ^१ तस्या एते भवतो मा नो
१० मर्धिरा त्व भरेतीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति ^१ तस्या एते भवतः
प्रदातारः इवामहे प्रदाता वञ्चीतीन्द्राय सुचाम्णे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपहृद्वा वापरुध्यमानो वेति ' तस्या
एते भवत इन्द्रः सुत्रामा तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्येति '
यो ऽलः श्रियै सन्सदृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
शान्त्या अग्रदाहाय शकरी याज्येति ' तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो ख्यस्यै पुरोरथमिति ' ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरित्यथ वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति ' देवे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्त्वा इति ' स दिर्दिः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ' त्रिस्त्रिर्हवि- १०
षामवद्यति ' तस्या एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवो बृहस्पत एवा पित्र इत्येतथैव यजेताभिचर्य-
माण इति ' तस्या एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतो ऽग्ना-
विष्णू अग्नाविष्णू इत्याग्नावैष्णवं दृते चहं निर्वपेच्चबुष्काम १५
इति ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकल्पां प्रतिनिर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने ' नास्येन्द्रियं
वीर्यं वृद्धे ' पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति ' स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महाराच सत्यायाग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- २०
भवनस्याकाले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या
एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो बृह-

स्यत एवा पित्र इत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यंदिनस्य
 सवनस्याकाले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरति । तस्या
 एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
 काले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरति । तस्या एता एव
 ५ भवन्ति । मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्दशायै काल इति । तस्या
 एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र वाहवेति ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरं
 तिस्थापूर्णमासे निर्वपेदिति । स यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
 तैषां पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरं निर्वपति । परिश्रिते
 १० याज्यत्यथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं
 भक्त्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते । यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यिति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्कर्मा भवितो-
 रिति । मानवी चचौ धाम्ये कुर्यादिति । मचू देववतो रथ
 इत्येतासां द्वे धाम्यालोके दधाति । तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
 १५ विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ॥ १७ ॥

यदि विभीषादुश्कर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरं
 निर्वपेदिति । तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति ।
 सोमारौद्रं चरं निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवतः
 सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ।

१ Thus M Be 8 ; यदि UD Be ; B defect.

२ Thus M Be 8 UD ; यज्यत्यथ Be B.

३ Thus MU Be ; धाम्ये Be 8 B ; धाम्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्ति । तस्या एते एव भवतः ।
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीत्येतयेष्वा यक्ष्यमाण
 उपकल्पयते होतानद्वाहं । तस्या एते एव भवतो । ऽन्वाहार्य-
 मासाद्य होतानद्वाहं ददाति । सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति । सो ऽपरचेच-
 मर्यादायामध्यवसाय मथित्वाग्नीविहृत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्यथ वै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं बर्हिष
 स्तृणीयादर्धं नार्धमिभ्रस्याभादध्यादर्धं न । स एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं १०
 यामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिप्रयति गार्हपत्ये
 मारुतमनूच्यमान आसादयतीति । काले प्रत्यक्षमैन्द्रमासादय-
 त्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु मारुतं । तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्सरीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत चत्राय च विश्वे च समदं १५
 दधामित्यैन्द्रस्यावद्यन्त्रूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्सरी-
 त्यन्वाहात्याक्रम्याआव्याह मरुतो यजेति । या वः शर्मति यजति ।
 मारुतस्यावद्यन्त्रूयान्मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहीति । मरुतो यद्ध वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्याआव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति । स
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विद्वद्वाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण- २०

१ Thus MDB ; होतारमनद्वाहं Be U ; Be 8 om., perhaps rightly,
 होता ।

मेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति ^१ यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवान्यथायथं कल्पयति ^१ कल्पन्त
एवेति ब्राह्मणं ^१ तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्थाः ^१ ॥ १६ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
५ इत्येतथेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयत उपाधाय्यपूर्वयं वासो ^१ ऽथ
वै भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येद्वैन्द्रस्योपरिष्ठादिति ^१ स
ऐन्द्रस्यावदाय द्विवैश्वदेवस्यावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं ^१ तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममन्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधाय्यपूर्वयं वासो
१० ददाति ^१ पृश्निथै दुग्धे प्रैथङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकाम
इत्यथ वै भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ^१ तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः पृश्निसे कं भानु-
भिरिति ^१ यः समानैर्मियो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदिति ^१ स^१ यैः^१ संजिज्ञासीत^१ तेषूपसमेतेष्वग्नये^१ वसुमते
१५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणाद्यादित्यवते चरुमिति ^१
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्ना अद्यात्सं नो देवो
वसुभिरिति ^१ ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवदङ्गश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति ^१ तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीमतेषुयमतेष्व० U; तस्यैवसंजिज्ञासीतेषुयमतेष्व० B; तस्यैवसंज्ञासित
तेषूपसमेतेष्व० Be 8; तस्यैव संजिज्ञासीनतेषुपसतेष्व० Be; तस्यैव संज्ञातेषुप्रमतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां५ शुचिरप इत्यादित्येभ्यो धारयद्वायुं
 निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेत्यादितेः अनुमन्यस्वेत्यपरुध्य-
 मानोऽपरोद्धुः१ पदपांसूनादत्ते१ 'थैनानादायाहरत्युपप्रेतं
 महतः सुदानव एना विप्रतिनाभ्यमुः राजानमित्यथैनान्यज-
 मानस्याञ्जलावावपति सत्याशीरिती३ मन इत्युपनिगृहीते१ ५
 त्रैतागपदपांसूनसंचरे परावपत्यत्र यं यजमानो देष्टि तं
 मनसा ध्यायति१ तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यासस्तिष्ठो
 भूमौ धारयन्निति१ यः परस्ताद्वाग्यवादी स्यात्तस्य गृहहृद्दीही-
 नाहरेच्छुक्ताः५ कृष्णाः५ विचिनुयादित्यथ वै भवति ये
 शुक्ताः सुस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदिति१ तस्या एते भवतस्यान्तु १०
 चत्रिधान दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्विशमेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवत्यवगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याहुः५
 कृष्णाः सुस्तं वारुणं चरुं निर्वपेदिति१ तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यामीति१ वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विश्वं च
 राष्ट्रं चावगच्छतीति ब्राह्मणम् ॥ २१ ॥ १५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो५ भागं
 निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विश्वोऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति१

Thus M and Bhav. ; परुद्धपद० Be BDU ; ० परुद्धः पद० Be 8.

१ Thus M ; थैनानादायाहरत्यु० Be 8 ; D om. आदाय ; धेनानायांतरत्यु०
 Be BU.

३ Thus M ; नि om. all the other MSS.

५ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदम्
 i. s. o. इमम् only U: इदममहमा० ।

- निदधोपरमत्यथावगच्छते सः सादयति^१ तस्या एते भवतो
 षष्ठो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखान्सप्त मध्यमेषायामुपहन्त्यादिति^१
 * प्रागीषमनो^१ ऽवस्थापयित्वाश्वत्यान्मयूखान्सप्त^१ मध्यमेषायामुप-
 हन्ति^१ मध्यममुपहत्य^१ चीग्रतीचस्वीग्राच आयातयतीद-
 महमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशो ऽवगन्तोरित्यादित्या
 एवैनं बद्धवीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदि^१धे ऽपि मयूखान्सं-
 १० नक्षेत्रान्सहेधेनाभ्यादध्यादिति^१ तान्सहैवेधेनाभ्यादध्यात्यनपर-
 ध्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्याश्वत्या भवन्ति^१
 मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्य^१ ओजसैव विशमवगच्छति^१
 सप्त भवन्ति^१ सप्तगणा वै मरुतो^१ गणश्च एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं^१ तस्या एते एव भवतः^१ ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
 १५ अथ वै भवति यो मृत्योर्विभीषात्तस्मा एतां प्राजापत्याः
 शतकृष्णलां निर्वपेदित्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि कृष्णलानि नवं पाचं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो मुष्टीन्कृष्णलानां^२ निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विरुज्य

१ This passage is found in M only.

१ Thus Be 8; मध्यत उपहत्य Be BD; मध्यम उप० M; मध्य उप० U;
 मध्यमुपहत्य Bhav.

२ Thus M; कृष्णलान् or कृष्णलां the other MSS.

गार्हपत्ये नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वा तन्वैद्यासादयत्यथ वै भवति चत्वारिचत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याष्टा इत्यष्टौ देवताया अवद्यति
 चत्वारि स्विष्टकृते ऽष्टाविडायै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राग्नि-
 चायैकं यजमानायाज्यमेव जुहुतो जुहुत्याज्यं प्राश्रन्तः^३ प्राश्र-
 न्त्यैनान्येकधोद्धृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं चरं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि १०
 सुवर्णरजतौ च हक्कावयैतं चरः अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदास्य
 सुवर्णरजताभ्यां हक्काभ्यां परिगृह्णान्तर्वैद्यासादयति^१ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^२ ऽथ वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहो-
 तीति^३ स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति^४
 तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यन्वाहार्यमासाद्य सुवर्ण- १५
 रजतौ हक्कौ ददात्याग्नेयमष्टाकपाक्षं निर्वपेत्सावित्रं द्वादश-
 कपाक्षं भूम्यै चरं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 मेदित्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^५ तस्या एता

१ ० मधिश्रित्योभयं M.

२ चरं is found in M only.

३ Thus M; प्राश्रन्तमेव प्राश्रन्त्य० D; the other MSS. (i. e. o. प्राश्रन्ति) प्राश्रन्ते Be; प्राश्रन्ते U; प्राश्रन्ते B; प्राश्रन्ति Be 8.— उद्धृत्य M Be 8, उपहृत्य the other MSS., but cp. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स प्रत्नवन्नि काव्या हिरण्यपाणिमूतये वाममद्य
 सवितर्वडित्या पर्वतानां सोमासस्त्रा विचारिणीत्यन्वाहार्य-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं वित्तेति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्चेदिति ^१ तस्या
 ५ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः स्रद्धदरेणापान्तमन्युरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
 १० निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सवाधस्त इत्यग्नये
 दाचे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं पशुकाम इत्येतयेष्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु द्रुतमपो यवानित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्नये दाचे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीग्रीहीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय प्रदाचे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव ग्रीहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां ग्रीहिष्वेव हविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (l. 8, first time) and तस्मा (l. 9) and changed अन्यं (l. 8, second time) into अन्यः । D : सोमवामी अन्यो भवत्यन्यं विदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो ' ज्यैतान्यवानुसूखले परिचुच गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति^१ ' यदैते^२ हविषी
अधिषृणक्ति तदैता धानाश्चतुष्टयेनोपसृजति^३ दध्ना मधुना^४
ष्टतेनाङ्गिरिति ' तस्या एता भवन्त्यग्रे दा दाशुषे रथिं दा
नो अग्रे शतिनः प्रदातारः^५ हवामहे प्रदाता वज्री द्तं न
पूतसुभे सुसृज् सर्पिष इति ' ॥ २५ ॥

यो वज्रविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं च इमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाक्षेपयेदिति ' स आग्नेयस्य च सौम्यस्य^{१०}
चैन्द्रे समाक्षेपयति ' तेजस्यैवाग्निमृद्धावर्चसं^५ च^५ समीची^५
दधातीति ब्राह्मणं ' तस्या एता भवन्ति स प्रत्नवन्नि कायेन्द्रं
वो विश्वतस्परिीन्द्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते
भवतो ऽग्नीषोमा सवेदसा युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं^{१५}
निर्वपेद्ब्रह्मावर्चसकाम इति ' यो ब्रह्मावर्चसकामः स्यात्सो ऽग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः श्यामाकानां निर्वपति ' तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31); भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8; BDU om.; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav.; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc. to TS. II. 3. 3. 2; तेजस्यैवाग्ना इन्द्रियं च ब्रह्मावर्चसं च समीची Be 8.

भवतो ऽग्नीषोमाविमः सु मे ऽग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्येति ।
 सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः कौत्याद्विभीयादिति ।
 तस्या एते भवत आप्यायस्व सं त इति । ब्राह्मणस्यत्यमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्द्वामकाम इत्यथ वै भवति गणवती याज्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिः
 इवामहे स इज्जनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
 नाशयेयमिति । मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्यादिति । तस्या
 एते भवतो मरुतो यद्व वो दिवो या वः शर्मेति ॥ २६ ॥

अर्थम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्थमायाति ये ते ऽर्थमन्नित्यर्थम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो ऽर्थम्णे
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामिति । तस्या एते
 एव भवतो यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानु-
 षूकमेकादशकपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति बुध्रवती अथवती
 १५ याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुध्रादयमङ्गि-
 रोभिर्दणानो बुध्रादयेण विमिमाय मानैरिति । यो ब्राह्मण
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेदि-
 त्यथ वै भवति बुध्रवती अथवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महान्मही अस्तभायदुध्रायो अग्रमभ्यत्योज-
 २० सेति ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयज्ञगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं
 चरुममावास्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या ऋशुमायायनीति ' यं
 कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराञ्च
 इत्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं हलेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपत्येतामेव ५
 प्रतिपदं हलेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराञ्च इति चतुरस्रचतुरो
 मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ' हविष्कृता वाचं विष्टजते ' समानं
 कर्माधिवपनादध्युय गार्हपत्य एकादशोत्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु कपालेस्वधिश्रयत्यथातयामत्वाय ' १०
 यथः पुरोडाशा भवन्ति ' यथ इमे लोका ' एषां लोकाना- १०
 माप्स्या ' उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवतीति ' स उत्तरमत्तरमेव
 ज्यायाः सं करोति ' सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति ' सो ऽवद्य-
 न्नाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति ' प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि
 राजेत्यनूचेन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति ' सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतीन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनूच्यास्त्रेदेव प्ररिरिचे महिलमिति यजति ' सो ऽवद्यन्ना-
 हेन्द्राय खराञ्च ऽनुब्रूहीत्यस्त्रेदेव प्ररिरिचे महिलमित्यनूच्य
 प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजेति यजति ' व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाहयेति ब्राह्मणम् ' ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजये- १०
 दित्येतयेष्वा वक्ष्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृष्णिं वस्तमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं हलेन्द्राय रायंतराय

- जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ग्रीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय बार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकृतायेन्द्राय रैवतायेति चतुरश्वतुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै'
 हविष्कृता वाचं विसृजते' समानं कर्माधिवपनादधुष्य गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोत्तानानि कपालान्युपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिश्रयत्यथातयामलाय' द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय' समन्तं पर्यवद्यतीति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 रायंतरायाऽनुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय बार्हतायाऽनुब्रूहीति'
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्वाव इन्द्र त इति यजति' सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैरूपायाऽनुब्रूहीति' यद्वाव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेति यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायाऽनुब्रूहीति' पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेत्यनूच्य कदा
 चन स्तरीरसीति यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय शाकृतायाऽनुब्रू-
 १५ हीति' कदा चन स्तरीरसीत्यनूच्य रेवतीर्नः सधमाद इति
 यजति' सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायाऽनुब्रूहीति' रेवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूच्याभि त्वा शूर नोनुम इति यजति' व्यत्या-
 समन्वाहानिर्दाहायेति ब्राह्मणम्' ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्चमृषभं वृष्णिं वस्तमिति ददातेत्येव

- १० यजेताभिग्रस्यमान इति' यैव' पूर्वा' सेयं' यश्चक्षुष्कामः

१ Thus M; यैव पूर्वा सेति Be; यैव पूर्वसे Be 8; यैव पूर्वासेति U;
 तस्या एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्थान्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
 कपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ।
 तस्या एते भवन्त्यदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुदग्ने
 शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नीध्रे
 भवत्यथ यजमानाय चीन्पिण्डान्प्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त ५
 त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रय-
 च्छति । चक्षुरेवासौ प्रयच्छति । यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ।
 वैश्वदेवीः सांग्रहणीं निर्वपेद्भामकाम इति । वैश्वदेवं चरुः
 संगृह्णन्त इव अपयन्त्यथ ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
 समिति परिधीन्परिदधाति । तस्या एते भवतो विश्वे देवा १०
 विश्वे देवा इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यामन-
 मस्यामनस्य देवा इति तिस्रः । ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो ।
 वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्नाविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत १५
 सर्वमायुरिरियामिति तस्या एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतथेष्ट्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते स्वादिरं नवं पाचं नवनीतमाज्यं यावतीः
 समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमथ देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
 वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपाल- २०

१ सुवाङ्मतीरुपजुहोत्य०, MBD ; सुवाङ्मतीरुजुहोत्य० U Be ; सुवाङ्मतिं
 जुहोत्य० Be 8.

मिति^१ ' समानं कर्माज्यावेचनात्^२ आज्यावेक्षणे^३ ऽनुवर्तयति
 यन्नवमेत्तन्नवनीतमभवदिति ' समानं कर्मा सुचाऽ सादना-
 त्सादयित्वा सुचो ऽथैतं प्रवर्तं स्वादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
 भिघारितऽ स ह हविर्भिरन्तर्वेद्यासादयति ' समानं^४ कर्मा^५
 ५ प्रयाजेभ्यः^६ ' प्रयाजैश्चरित्वा^७ हविर्भिश्चरति^८ ' तस्या एता
 भवन्त्यायुष्ट आयुर्दा अग्न आप्यायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
 न्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यथोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददतु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति ' ऊत्वाऊत्वेव सऽस्वावैः^९ प्रवर्तमभिघार-
 यति राडसि विराडसि ससाडसि खराडधीत्यथैतं प्रवर्तमये-
 १५ णाहवनीयं पर्याङ्मत्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
 मवेक्षयति हतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 भरुङ्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयदित्यथ ब्रह्मणो
 हस्तमन्वारभ्यर्त्विजः^{१०} पर्याङ्मः पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विष्टजते ।

२ Thus M Bhav. ; स आज्यामवेक्षमाणी the other MSS.

३ om. M Be.

४ संस्वावेक्ष Be 8.

५ अर्त्विजः only in M Be 8 D.

वर्तन्योपाशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवन-
 स्यायै बृहद्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य
 वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा
 मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु
 जीवातवे जीवनस्याया इत्यथ हिरण्याहुतं निष्पिबति । ५
 निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं
 रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे
 देवा जरदष्टिर्यथासदित्यथैतं^१ प्रवर्तमद्भिः प्रचास्य दक्षिणे कर्णं
 आवध्नीतं^२ आयुष्टे^३ विश्वतो दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^४
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्यथास्य^५ ब्रह्मा १०
 वृत्तं गृह्णात्यभिरायुष्मानित्यान्तादनुवाकस्य । ॥ ३२ ॥

यावतो ऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालाग्नि-
 र्वपेदेकातिरिक्तानिति । तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 यामीति । यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति । तस्या एते भवत उदु त्वं चित्रमित्यथापो^५ ऽवष्टयम- १५
 वैत्यथ^५ वै^५ भवत्यपोनध्नीय^५ चरं पुनरेत्य निर्वपेदिति ।

१ Thus M ; •चैनं all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9 ; आवध्नी-
 नाथ० M ; आवध्नात्यायु० the other MSS.

३ All exc. M ins. प्रवर्तय after एतं ।

४ After सर्वमायुरसि M has some words more : सर्वं म आयुर्भूयात्सर्व-
 मायुर्गेषम्, cp. Āp. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be, the last three omitting the words अथ वै
 भवति । चित्रमित्यवष्टयमेवैत्यपीन० Be 8 ; चित्रमित्यपीन० B.

तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्या यन्तीति ^१ यः पाप्मना^१
 गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निवपेदित्येतयेष्ट्या
 यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि पय आमिवाद्या इत्यथ देवस्य
 त्वा सवितुः प्रशव इति प्रतिपदं ह्येन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो मुष्टीन्ग्रीहीणां निर्वपति ^१ हविष्कृता वाचं
 विसृजते ^१ समानं कर्माधिवपनादध्वय दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपलान्युपदधाति ^१ यदैतं पुरोडाशमधिष्ठेति तदै-
 तामामिवां गार्हपत्ये अपयत्यथैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिधा-
 रितमुदास्यामिवाद्या संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यासादधति^१ ॥ ३३ ॥

१० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवैनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव ^१ चतुर्धा व्यूहति ^१ दिक्ष्वेव प्रति-
 तिष्ठति ^१ पुनः समूहतीति ^१ स आमिवां पुरोडाशाच्चतुर्धा^१
 ह्यत्वा व्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतया तनूस्तथेममहसो
 मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षसा तेजसा तनूस्तथे-
 १५ ममहसो मुञ्चतमिति ^१ पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ^१ तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यथ
 पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामसं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^१ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो धाद्वयवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या

१ Thus M ; पापयक्षः the other MSS.

१ Thus M ; संज्ञायः all the other MSS.

१ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्ग्नये विवाधवते
 ऽग्नये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यच्चि प्र त इयमि मन्म भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृग्ः स्वध्वमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवन्त्यात्स स्पर्धमान एतयेष्टा यजेतेन्द्रायाः होमुचे ^५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति चयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवैते चय एकादशकपाक्तास्त एवैत उक्ता भवन्ति ^१ तस्या
 एता भवन्त्यहोमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चवमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवन्त्यात्स स्पर्धमान ^{१०}
 एतयेष्टा यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः
 श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभिमृशेदिति ^१ तः श्रुतमासन्नमेतेन
 यजुषाभिमृशत्योजो ऽसि सहो ऽसि बलमसि भ्राजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरदमनेन हविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयासमिति ^१ युक्षा हि ^{१५}
 देवहृतमानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनोः पराचीर-
 न्वाह ^१ तस्या एते भवतः सखायः सं वः सम्यच्चः सः समिद्युवसे
 वृषञ्जिति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः पशुकामः ^{१०}

स्यात्तस्मा एतः सोमापौष्णं गर्भुतं चरुं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति^१ चित्रया यजेत पशुकाम
 इति^१ अश्वित्रयेत्युपवसत्यथ^१ प्रातराग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ५ सिनीवाले चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना रायिमश्रवद्गोमाः अग्न आयायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मयियं तन्नसुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पीपिवाः सः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः सिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तस्यरीन्द्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहोति पञ्चर्चो द्वे यजुषी^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥

कारीया यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णत्वं कृष्णमश्वं कृष्णः सदागं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^१ करी-
 रसकूकृष्णां कुम्भीमामपकां^१ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाहस्तम्^१ वैतसमिष्ठावर्हिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णत्वं निदधात्यथागेणाहवनीयं कृष्णमश्वं कृष्णेन सदानेन

१ अश्वित्रयेत्यु० Be 8 Be; अश्वित्रयेत्यु० BDU; अश्वित्रयेत्यु० M.

१ कृष्णमधु DU.

२ Thus corrected acc. to a Prayoga; कुम्भीमामपकां D; instead of आमपकां Be 8 (pr. m): आमवाकार्यं, (sec. m.): आमपाचं करीया; आमपाचकरीया U; आमपाचकरी B; आमपाचं करीयत् Be; आममाचं-करीयां M.

३ वर्षाहस्तं M here and later on consequently; thus also some of the other MSS.

संदित्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करीरसकूञ्चिवपत्युत्करे
कुम्भीं निमिनोत्यथयेणोत्करं प्रागीषमन स्थापयित्वा तस्याग्ने-
णोपस्तम्भनं कृष्णामविं निगध्यात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाह्न-
स्तम्भं वैतसमिध्मावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णदूषं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

मारुतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिन्द्वीति^१ रमयत
मरुतः श्वेनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रतिमीवति^१ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धा इति ब्राह्मणमथैतमश्वः सदानात्प्रमु-
च्योत्तरवर्ग्येणाभिविच्छिपत्यभिक्रन्द^१ स्तनय गर्भमाधा इति^१
स यदि विधूनुते^२ यदि मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्य- १०
तीत्येव वेदाय वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षञ्चिन्वरा-
वृत्स्वाहेत्यष्टावयान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करीरसकून्संयौति
मान्धा वाग्नाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरौरुन्दतीः
सुफेनाः । मित्रमृतः चक्रमृतः सुराद्वा इह मावतेति^१ तिस्रः
पिण्डौः कृत्वा समुच्चित्य कृष्णाजिनस्थान्तान्संदानेनोपनहति १५
वृष्णो अश्वस्य सदानमसि वृक्षौ लोपनह्यामीत्यथैना अन्नसः
प्रथमायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्यत्यहोरात्रे उपरमति^१ द्विती-

१ Thus M only ; संनह्यत्यान्तर्वेदि all the other MSS.

१ •वर्ष्येण• M ; •वर्षेण the other MSS. ; cp. supra p. 104. 2.—

•भिविच्छिपत्य• M.

२ विधूनुते BD.

- यस्यामावध्नाति देवाः शर्मस्था मित्रावरुणार्थमन्नित्यहोरात्रे
 एवोपरमति^१ द्वितीयस्यामावध्नाति देवाः सपौतयो ऽर्पा
 नपादाशुहेमन्नित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ वै भवति यदि
 वर्षत्तावत्येव होतव्यमिति^१ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव
 ५ पिण्डीर्जुहोति सुचोपस्त्रीर्णाभिचारिता दिवा चित्तमः
 कृष्णक्या चं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्यथासां धूम-
 मन्वीचते ऽसितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षच्छ्रो
 भूते हविर्निर्वपेद्ग्रथे धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे-
 न्मासतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमिति^१ तस्या एता
 १० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
 नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पिबन्त्यपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
 चित्रमित्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वभृगुवच्छु-
 चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽथैतां कुम्भौमद्भिः पूरयति
 सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणोति^१ सा यदि दीर्यते
 १५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदायाविमभिजुहोत्यजा^१ अग्नि
 प्रथमजा बलमग्नि समुद्रियमिति^१ सा यदि विधूनुते यदि
 मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाथ वर्षाङ्गस्तम्मम-
 भिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाथ मेष्ठा उपरि जुहोत्य० BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अयाविमभि-
 जुहोत्य० ... वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse
 oracle.

उन्नम्य पृथिवीं भिङ्ग्वीदं दिव्यं नमः । उद्गो दिव्यस्य
 नो देहीशानो विसृजा द्रुतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विसार इत्यथास्य धूममन्वीक्षत आ ते
 सुपर्णा अभिनन्त एवैरित्यथान्तर्वेदि तिष्ठगृह्णाजिनमवधूनीति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य-
 थातो ऽञ्जःसवकारीर्य^२ग्रेयमष्टाकपाक्षं निर्वपति अपयित्वा-
 सादयति^३ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चघ्नावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा सुव इति^४ चिष्टुभौ संयाज्ये^५
 याभिश्चैव पिण्डीरावघ्नाति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीक्षते ताः सप्तसिध्यन्ति^६ संतिष्ठते ऽञ्जःसवकारीरौ^७ १०

॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति चैधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिचर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यक्ष्यमाणः^१ सहस्रेण वेजानो यो वा यक्ष्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते सहस्रं
 हिरण्यं तार्थं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति १५
 प्रतिपदं ह्येन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्री-
 हीणां निर्वपेत्तामेव प्रतिपदं ह्येन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं ह्येन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रीह्यीणां^२ तेषां ब्रीह्येव हवि-

१ Thus M ; सं om. all the other MSS.

२ The following thus only in M ; the other MSS. are partly corrupted partly incomplete.

ष्कृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्द्विविष्कृता वाचं विसृजते^१ समानं
कर्माधिवपनादधुष्य गार्हपत्ये द्वादश कपालान्युपदधात्यथ वै
भवति द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयश्चतुष्कपाला-
स्त्रिंशमृद्धत्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
१ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो ज्यायाम्भवतीति^१ स
उत्तरमुत्तरमेव ज्यायाः सं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ इय
वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि छन्दाः स्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतदीर्यं यत्कुदुषिहा जगत्यै^१ यदुषिहककुभावन्वाह
१० तेनैव सर्वाणि छन्दाः स्ववरुद्ध इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
भिरित्येतासां द्वे धाय्यालोके दधात्यथाग्ने चो ते वाजिना
चो षधस्येति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
णोभा जिग्यथुरित्यन्वाहार्यमासाद्य सहस्रः^१ हिरण्यं तार्थं
११ धेनुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोभ्यो जायेत
वृचान्नः^१ श्वरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यत्वं चरुं निर्वपेदित्ये-
तयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं यं दाम^१ तस्या एते
भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्यतौ वृहस्यतिर्नः परिपातु पश्वादित्य-
न्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं यं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

१ Thus M only; यवमयमध्ये Be 8 Be; यवमयोमध्ये BU: यवमयं-
रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदनिष्टाययणेन नवाक्षं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत ^१ सो ऽरण्यो-
 रग्रीन्समारोह्योदवसाय मथिलाग्रीन्विहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपति ^१ तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो दिवीत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदि- ५
 च्छिन्नाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 द्येतेति ^१ सो ऽरण्योरग्रीन्समारोह्योदवसाय^१ मथिलाग्रीन्वि-
 हृत्याग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ^१ तस्या
 एते भवतस्त्वं नस्तन्तुस्त सेतुरग्नये त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 तयाग्रे पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 कृत्स्नानः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोशुचानः । प्रत्नः
 सधस्त्वमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति ^१ खिष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रचोहणं पृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दौद्यन्तं पुरन्धिमग्निः खिष्टव्रतमाहुवेम ॥
 खिष्टमग्ने अभितत्पृणाहि विश्वा देव पृतना अभिष्य । १५
 उहं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेह्यजरं न आयुरित्य-
 अग्रे व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरश्रु
 कुर्यादिति ^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता तु विभ्रद्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्रत्नानि सुवि- १०

१ Thus MDU ; •रोषादव• Be 8 Be; in B the last kh. is wanting.

दानो अग्ने गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्यथ यस्याग्नयो
 वृथाग्निभिः स्रृष्ट्वेरन्विथो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोहोदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्निहत्याग्नये विविचये पुरो-
 डाग्नमष्टाकपाचं निर्वपत्यग्नये^२ व्रतपतय इति^१ तस्या एता
 ५ भवन्ति वि ते विष्वम्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरीडते
 विशस्त्वमग्ने व्रतपा अशि चक्षो वयं प्रमिनाम व्रतानीति^१
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^१ ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

॥ इति त्रयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति ^१ स
तपो ऽतप्यत ^१ स सर्पानसृजत ^१ सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति ^१ स द्वितीयमतप्यत ^१ स वयाः सृजत ^१ सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति ^१ स तृतीयमतप्यत ^१ स एतं दीक्षि-
तवाद्मपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति ^१ तत्पृच्छन्ति ^१
कतमत्तत्तपो यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदतीत्यथ वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽशु दीक्षातपसी प्रावेग्ययज्ञेषु
ह्वाति ^१ साक्षादेव दीक्षातपसी अवहरद्ग इत्येतदिति
ब्रूयादित्यथ वै भवति यदै दीक्षितो ऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा
कामति ^१ नौक्षमस्य हरो येतीति ^१ सो ऽमेध्यं दृष्ट्वा जपत्य- ^{१०}
बद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दीक्षे मा
मा हासीरित्याह ^१ नास्माद्दीक्षापकामति ^१ नास्य नीलं न
हरो येतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै दीक्षितमभिवर्षति
दिश्या आपो ऽग्रान्ता ओजो बलं दीक्षां तपो ऽस्य निर्ग-
न्तीति ^१ सो ऽभिवृध्यमाणो जपत्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त ^{१५}
बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्ते ^१ नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्गन्तीति
ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता ^१ सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति ^१ सो ऽस्मात्समाहृढस्तिर इव ^१

१ पृच्छन्ति MG (pr. m.) U ; पृच्छन्ति Be BG (sec. m.); the plural
is correct, the subject being, according to Bhav., ब्रह्मवर्दिनः ।

१ यर्हि ins. M.

भवति ^१ यो ऽरण्योरग्रीन्समारोह्य बृहस्पतिवत्यर्चां प्रयाति ।
 भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरेता ते अस्त्वित्याह ।
 ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते ^१ स एनः संपारय-
 तीति ब्राह्मणं ^१ प्रज्ञातमपाः संयानस्थोऽक्रमध्वसानस्थोऽयं ^१ वै
 ५ भवति यो वै सोमः राजानः साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति स्वानाः साम्राज्यं ^१ कन्दांसि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः ^१ पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति ^१ स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति ^१ साम्राज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति ^१ गच्छति
 स्वानाः साम्राज्यमिति ब्राह्मणमयं वै भवति यो वै तानूनप्तस्य
 १५ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ^१ ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति
 न जुह्वत्यथ क तानूनप्तं प्रतितिष्ठतीति ^१ प्रजापतौ मनसीति
 ब्रूयात्त्रिरवजिप्रेदिति ^१ स त्रिरवजिप्रति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येषा वै तानूनप्तस्य प्रतिष्ठा ^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमयं वै भवति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
 १० प्रत्येव तिष्ठति ^१ यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-

ज्ञाश्रावयेदिति^१ स यतो मन्यतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-
 ज्ञाश्रावयेत्तेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 इयात्तस्मात्समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति^१ तदेत-
 दन्यत्र हविर्यज्ञेभ्यो^१ ऽभिक्रामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यथ ५
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति^१ सुम्वा
 अस्य स्वं वायव्यमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं^१ यद्वायव्यं वा चमसं
 वान्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियादिति^१ स वायव्यं चैव चमसं
 चान्वारभ्याश्रावयति^१ स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः १०
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित स्तोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम स्तोमस्य स्तोम उक्थानां^१ ग्रहं वा गृहीत्वा
 चमसं वोच्चीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युच्यते ५ ह्येव^१ चमसस्य
 ग्रहणं^१ स ग्रहं वैव गृहीत्वा चमसं वोच्चीय स्तोत्रमुपा- १५
 करोति^१ प्रत्येव सोमं स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्थानि^१
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम्^१ ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमक्रयण्यै
 पदं^१ यज्ञमुखं हविर्धाने^१ यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्यादिति^१ स यर्हि हविर्धाने प्राची १०

१ MGB ins. न; Bhav. cites the passage without the negative particle.

प्रवर्तयति^१ तर्हि^१ तेन पदहतीयेन पत्यञ्चधुरमुपानक्ति^१
यज्ञमुख एव यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राञ्च-
मग्निं प्रहरन्त्युत्पन्नीमानयन्त्यन्वनाऽसि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्त्येष
५ धिष्णिनो हीयते सो ऽनुधायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
पशून्यजमानस्य श्रमयितो^१र्धं पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि
तस्य पशुअपणः हरेदिति^१ स यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति
तर्हि तस्य पशुअपणः हरति^१ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^१ यजमानं वा
१० एतदिकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः हरन्ति^१ स वैव
स्थात्रिर्मन्थं वा कुर्यादिति^१ स यद्यहैनं^२ करिष्यन्भवति
नैनमन्वानयते^१ ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः शेते^१ यद्यु वा
एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुल्लूकमादायारणी उपसंगृह्य
पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^१ निर्मन्थेनात्र^३ पशुः अपद्यन्ति^१
१५ वपया^४ तत्सहोल्लूकमाहरन्ति यजमानस्य सात्प्रलायेति
ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नश्वेदाज्यस्य प्रत्या-
ख्यायमवद्येदिति^१ स यावन्ति पशोरवदानानि नशन्ति
तावत्कृत्व आज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यति^१ सैव ततः प्रायश्चित्ति-
रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमथ्नीरन्यस्ताङ्कामयेता-

१ Thus M ; प्रवर्तयेयुस्तर्हि the other MSS.

२ यद्यहैनं B Be ; cp. infra p. 163, 5.

३ Thus M only ; निर्मन्थेनाह the other MSS.

४ Thus MBG (sec. m.) ; पथा Be G (pr. m.).

तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नौध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नौध्रे जुहोति^१ नमो-
वृक्तिमेवेषां वृङ्गे^१ ताजगार्तिमार्च्छन्तीति ब्राह्मणं^१ यद्यु वा
एकचरं विमथ्नीते ग्रामित्र एतां जुहोति^१ प्रज्ञातमुपाकरण-
स्तोक्तमपाव्यानां^१ चरणं^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अथथादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नौध्रमभिमृष्टेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सद इति^१
स आग्नेय्यर्चाग्नौध्रमभिमृष्टति वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या सुचो^{१०}
वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो^१ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^१ न देवताभ्य आवृश्च्यते वसीयान्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधौनां^१ परिधानमुक्तं^१ सुचा^१ सादन-
मुक्तं पात्राणामभिमर्शनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमा-
नस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वे ऽष्टुः क्षीयत^१ आसन्न्यान्मा मन्त्रात्पाहि^{१५}
कस्याश्चिदभिग्नस्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादिति^१
पुरा प्रातरनुवाकान्महारात्र उत्थायाग्नौध्र आसन्त्यां जुहोत्या-
सन्न्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिग्नस्याः^१ स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M ; उपपाकरणौचस्य the other MSS.

३ From here unto निर्हन्ती (p. 158, 12) is left out in B.

४ •भिग्नस्या M Be U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1 ; अभि-
ग्नस्याः G.

- तद्ध्वयः पुरस्ताच्छर्म नह्यते ऽनात्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै हृन्दोभिरभिभवति स स॒सु॒न्व॒तो॒र॒भि॒भव॒तीति॑ ।
 स स॒सु॒न्व॒तो॒र्म॒हारा॒त्र॒ उत्था॒या॒ग्नौ॒ध्रे ति॒स्रो ऽभि॒भू॒तीर्जु॒होति॑
 संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय
 ५ त्वोपवेशाय त्वा त्रिष्टुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय त्वोपवेशाय
 त्वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ दे प्राणाङ्गती जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषां
 सोमः समृच्छते॑ संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह॑ हृन्दा॒सि
 १० वै संवेश उपवेशश्च॑ हृन्दोभिरेवास्य हृन्दा॒सि वृ॒ह्ण इति॑
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूया॒सो य॒ज्ञ॒क्रत॒व इत्याहुः॑
 स देवता वृ॒ह्ण इति॑ यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुकथं
 कुर्वीतेत्युक्त्यं क्रतुमुपैति॑ यद्युक्त्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीते-
 त्यतिरात्रं क्रतुमुपैति॑ यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृ॒ह्णे व॒सो-
 १५ यान्भवतीति॑ ब्राह्मणमिति॑ न्वा॑ अध्वर्युतो॑ ऽयं हृन्दोगतः॑
 प्रतिवन्ति॑ चैतिवन्ति॑ चाज्यानि॑ भवन्त्यभिजित्यै॑ म॒ह-
 त्वतीः प्रतिपदो विजित्या॑ उ॒भे वृ॒ह॒द्रथ॑न्तरे भवत॑ ।

१ इतीन्वा अध्व० BGU ; इतीन्वध्व० M.

२ Thus only Bhavasvāmin ; प्रतिवन्तं च इतिवन्ति चा० M ; प्रतिवन्ति
 प्रदतिवेति चाज्य० G ; प्रतिवन्ति प्रदतिवेति चाज्य० U ; प्रतिप्रदतिवेचाज्य०
 Be ; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T Br. I. 4. 6. 1.

इति^१ नै^२ कन्दोगतो^१ । अथ होतः^१ । सजनीयः प्रस्यं विहव्यः
 प्रस्यमगस्यस्य कथाशुभीयः प्रस्यमिति^२ न्वा^३ एकयाजिनो^२ ।
 अथ सत्त्रिणां महारात्र उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभूतीर्द्वे
 प्राणाज्जती^४ । ते यथाकृत्वेव यन्त्यादिष्टान्येवाह्वान्युपयन्त्युक्तं^४
 निघाभ्यासु वाचनमथ वै भवत्योषधयो वै सोमस्य विशो^५ । विशः
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरौश्वरा^५ । ऐन्द्रः सोम इति^५ । सो ऽभि-
 षोथ्यन्नोषधीभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते^५ । ऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता चतप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरधः
 संविदाना अनुमन्यन्ताः सवनाय सोममित्याहैषधीभ्य एवैनः
 स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोतीति ब्राह्मणमथ^{१०}
 वै भवति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःःः स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि-
 मन्त्रयेतेति^५ । स यः सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःःः
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वंधीरित्याग्निषमेवैतामाशास्त इन्द्रि-^{१५}
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमत्रैषा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^५ । तामितराभिः सह वक्ष्यामो^५ । अथ वै
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति कंदोग० M ; इत्यु-कंदोग० Be UG.

२ चोचतः M.

३ इतिनेकया० M ; इतीन्वा एकया० Be UG.

४ Thus M ; यन्त्यादिष्टानि ह्वान्युप० GU ; यन्त्यादिष्टाविह्वान्युप० Be.

५ Thus MBG ; •मन्त्रवा द्रष्टानुमन्त्रणीया Be : •मन्त्रैषा द्रष्टानुमन्त्रणीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञस्येव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु ' याग्राचीन-
माग्रयणाद्ब्रह्माग्नौ याता नुपाः ॥ गृहीयाद्यानूध्वाः ॥ स्तानुपब्दि-
मत इति ' स याग्राचीनमाग्रयणाद्ब्रह्माग्नौ याता नुपाः ॥
५ गृह्णाति ' यानूध्वाः ॥ स्तानुपब्दिमतो ' देवानेव तद्देवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन ' देवयज्ञस्येव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं ' ते यत्र बहिष्पवमानः
संस्थान्तो भवन्ति तेषु समन्वारभेष्वहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पात्वस्मान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको
१० द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्वाहेति ' माघंदिने
पवमाने तथैव समन्वारभेष्वहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विश्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिन्दितीये सवने न जह्युः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम
स्वाहेत्यार्भवे पवमाने तथैव समन्वारभेष्वहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं तृतीयः सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्निष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु
स्वाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आहुतयो ह्वयन्ते ऽना-
यतना अन्या ' या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्थाः सौम्यास्ता
अनायतना ' ऐन्द्रवायवमादायाघारमाघारयेदिति ' स ऐन्द्र-
१० वायवमादायाघारमाघारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवा ओष-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विश्वस्मै भृतायाध्वरो ऽसि स पितृस्व
दृतवद्देव सोम स्वाहेति ' सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः

करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव दृतेन
 व्युत्ति^१ ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत^१ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य
 मन्थिनः स॒स्रावं जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं
 जुषस्तं विदेगौपत्य॑ रायस्योष॑ सुवीर्य॑ संवत्सरौणा॑ ५
 स्वाहेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्सं नाभानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्सं आगच्छतोऽब्रवीत्कथा मा
 निरभागिति^१ न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्त-
 मासते^१ ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^१ तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^१
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ता॒स्ते दास्यन्तीति^१ १०
 तदेभ्योऽब्रवीदिति^१ तत्पृच्छन्ति^१ किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपाव्यानि
 सन्ननीर्द्रंशानुमन्त्रणीया अच्चावाकीया^१ स्तोत्रीयाः^१ शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^१ तं
 पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैष कर्मणो
 ऽनुवादो^१ ऽयं द्वे प्रवृत्ताङ्गतौ जुहोति^१ जुष्टो वाच्यो भूयास- १५
 मृचा स्तोमः^१ समर्धयेत्युपरिष्ठान्तृतीया^१ तासु^१ तत्रैव वक्ष्यामो^१
 ऽयं द्रष्टानुमन्त्रयते द्रष्टव्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो यस्ते
 द्रष्ट इत्यथ वै भवत्यध्वर्युर्वा चत्विजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

२ Thus M only ; all the other MSS. °वाकीयास्तोत्रीयाः ।

३ Thus M ; विगाद् i.s. of विगाद् all the other MSS.

४ Thus M ; तृतीयाम् the other MSS.

स्तोमो योक्तव्य इति ^१ ते यत्र बहिष्यवमानः सर्पन्ति तत्रैव
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुवानः ^१ सर्पति ^१ वाग्येगा अथ
 एतृजुगा देवेभ्यो यज्ञो मयि दधती प्राणान्यशुषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^१ वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्तीति ब्रह्मण-
 ५ मय वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मन्तद्दीत्वा
 बहिष्यवमानः सर्पन्ति ^१ पराञ्चो हि यन्ति ^१ पराचीभि
 स्तुवते ^१ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^१ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते ^१ यज्ञो वै विष्णुर्धृज्जमेवाकर्षिणो त्वं नो अन्तमः
 शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारा मधुश्चुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह ^१ यदेवास्त्र शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना-
 प्याथयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^१
 बहिष्यवमाने पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्वेनो ऽसि
 १५ गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^१ माथ्यंदिने
 पवमाने ऽष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णे ऽसि त्रिष्टुप्छन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यार्भवे पवमाने नवम्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याहै ^१ ते वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्य एवं विद्वान्य-
 १० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ धुवानः (cp. infra XV. 29) BG ; धुवानः U ; धुवानः M, but
 with a न written above the व ; धूवानः Be.

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानस्य संततिं वेद
 सर्वमायुरेति । न पुरायुषः प्रमीयते । पशुमान्भवति ।
 विन्दते प्रजां । पवमानस्य गृहा गृह्णन्ते ऽथ वा अस्थौ
 ऽगृहीता । द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्यदगृहीतो-
 पाकुर्यात्पवमानं विच्छिन्द्यात् । विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ५
 ऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये लेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति । स प्रजापतये लेति द्रोणकलशमभिमृशती-
 न्नाथ लेत्याधवनीयं । विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं ।
 पवमानमेव तत्संतनोति । सर्वमायुरेति । न पुरायुषः प्रमी-
 यते । पशुमान्भवति । विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै १०
 भवति चौणि वाव सवनान्यथ द्वतीयः सवनमवकुम्पयन् ऽशु
 कुर्वन्त । उपाःशुः ऊलोपाःशुपात्रे ऽःशुमवास्त तं द्वतीय-
 सवने ऽपिरुज्याभिषुणुयादिति । स१ य१ एवैष१ उपाःशुपात्रे१
 ऽःशुः१ प्रास्तो भवति तं माध्दिनीय ऋजीषे ऽपिरुज्या-
 भिषुणोति । यदाप्याययति तेनाःशुमद्यदभिषुणोति तेन- १५
 र्जीषि । सर्वाण्येव तत्सवनान्यःशुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्दी-
 र्थाणि करोतीति ब्राह्मणम् । ॥ ६ ॥

अथातो दीर्घप्रवृत्तानामेव मौमाःसा । द्रोणकलशे दीर्घं
 वा प्रवृत्ते वा पात्र्यां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बहूनां युवानः सन्तं पलितो १०

१ Thus M; स एवैष etc. G; स वैष उपाःशुपात्रेःशुः BU; स एवैष
 उपाःशुपात्रेःशुः Be.

- जगार । देवस्य पश्य काथं महिलाद्या ममार स ह्यः समान
 स्वाहेत्यथ होदचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 स्वधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णो
 भवति प्रतिलिप्त्येनं ^२ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आगयणादभुं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीलाहवनीये जुहोत्यन्वारभे यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूर्यौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो
 अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातियन्त्यन्यः स्वाहेत्यथ होदच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णो
 भवति प्रतिलिप्त्येनं ^२ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आगयणादेवाभुं
 प्रस्कन्दयति ^१ पूतमृति दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीलाहवनीये जुहोत्यन्वारभे यजमाने द्वे द्रधसी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but infra यद्युह ।

२ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

सतती वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 यैत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय जार्यै स्वाहेत्यथ
 होद्वचमसे वसतोवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वाहा
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति ^१ स्तत्रमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये ५
 स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यह दीर्णो भवति
 प्रतिक्रियत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आययणादेवाप्तुं ^१ प्रस्कन्दयत्या-
 ययणे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोहचा ह्रलोच्छ्रित्येनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी द्रोणकक्ष- १०
 शादेवाप्तुं ^१ प्रस्कन्दयत्यान्यस्मिग्यहे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोहचा ह्रलोच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधा-
 मानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आययणादेवाप्तुं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ^१
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वन्त ^{१५}
 तस्माद्विव्रतः स्याद्विहोत्रं जुहति ^१ पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीयं पशुमकुर्वन्त ^१ दार्ष्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्त ^१ वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वन्त ^१ वरुणप्रधासान्माथ्यंदिनं सवनं साकमे-
 धान्पितृयज्ञं अम्बकांस्तृतीयसवनमकुर्वन्तेति ^१ तत्पृच्छन्ति ^१
 कतमः स महायज्ञ इत्ययमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो १०

१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

१ •वृत्ति all the MSS. exc. M.

- खलु य एव कश्च सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञस्तमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाहन्तं^१ नान्ववार्यन्ते ऽब्रुवन्नध्वर्तथा वा इमे
देवा अभवन्निति^१ तदध्वरस्याध्वरत्वं^१ ततो देवा अभवन्-
रासुरा^१ य एवं विद्वानसौमेन यजते भवत्यात्मना परास्य
५ भ्रातृभ्यो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मा^१ सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शः
राजन्नोषधीभ्यो ऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्य तस्य ते भचीय तस्य त
१० इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां यं^१
कामं^१ कामयते^१ तमादिशोन्मृष्टे^१ ऽथावकाशैश्चरति^१
प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाः शुपाचमवेचते^१ ऽपाना-
येत्यन्तर्यामपाचं^१ व्यानायेत्युपाः शुसवनं^१ वाच इत्यैन्द्रवा-
यवं^१ दक्षक्रतुभ्यामिति मैत्रावरुणः^१ ओचायेत्याश्विनं^१
१५ चक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्विनावात्मन इत्याययणमङ्गेभ्य इत्युक्थ्य-
मायुष इति ध्रुवं^१ प्रतिष्ठाया इत्युपाचि माध्यंदिने सवने^१
न प्रातःसवने^१ वीर्यायेत्यतिग्राह्यं वा षोडशिनं वावेचते^१
विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकलशमवेचत^१ इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
धवनीयं^१ विश्वेषां देवानां जठरमसीति पूतभृतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१. Thus M; यं यं कामं कामयते Be; यं कामं कामयते UG; यं कामयते B.

२. अन्तर्यामिं i.s.o. अन्तर्यामपाचं M.

त्वा सोमेनातीदृपं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया
 भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषैः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भचीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां
 यं^२ कामं^३ कामयेत^४ तमादिश्योन्मृष्ट आयुरुन्मृजे भृतिमुन्मृजे ५
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽमुष्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृज^५ इति^६ यमेव
 तर्पयति स एनं दत्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां
 चक्षुर्भ्यां^७ ओचाभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य आयुषो ऽन्तरेति^८ ताजक्
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्तः^९ स्फ्यविघनानामुपस्थानमुक्तः^{१०} संप्रसर्पण-
 स्थाक्तो भवानुवाकः^{११} ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥ १०

उक्तं पृषदाज्यस्याविकृतस्य पशूणमुक्तो दधिघर्मे^१ ऽय
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
 सूर्यच्छावमृशेच्चतुष्पादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः सूर्यस्त्स्कन्देज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्ययं वै भवति पशवो वै पृषदाज्यं^२
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^३ यत्पृष- १५
 दाज्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवासौ पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमयं वै भवति
 प्राणो वै पृषदाज्यं^४ प्राणो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः
 स्कन्दति^५ यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवासौ पुनर्गृह्णाति^६

१ Thus M again; यं कामं कामयेत UBG; यंयं क० कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^१ स्कन्धे पृषदाज्ये कः^२ वा चमसं
 वा याचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्वाधाः^२ संभरति
 भूतिर्दध्ना दृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^१ स्कन्धमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^२ सुच्यवदधाति अतमानः^२
 हिरण्यं^१ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्वमवघ्राप्य सादयत्यथातो ऽमेध्य-
 भूतस्यैव श्वावघ्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कीटावपन्नस्येति यदु^२
 चान्यदमेध्यं^२ मन्यते^१ सर्वश एवैताः^२ सुचमसु प्रवेश्याथान्यस्याः^२
 १० सुच्यवदधाति अतमानः^२ हिरण्यं^१ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्व-
 मवघ्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाज्यः^२ स्कन्दति^१ वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णातीति^१ स
 वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति^१ यज्ञो वै विष्णुर्थेनैव यज्ञः^२ संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^१ ते यत्रान्तःशास्त्रं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिष्टुहीति^१ तद्ब्रह्मा प्रसौति देव
 सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज्ञ दृहस्यतिर्ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om. U.

२ ० येन M.

२ यत्र चान्यद० M.

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति^१ यचाह ब्रह्मन्स्तोयामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसौति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव
 प्र च यज वृहस्पतिर्ब्रह्मायुभत्या चचो मा गात तनूपात्सामः
 सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय चतं च सत्यं च वदत
 सुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त सुतेति प्रातःसवने^५
 भुव इन्द्रवन्त सुतेति माध्यन्दिने^५ सुवरिन्द्रवन्त सुतेति
 तृतीयसवने^५ सुते सुतस्य दोहं वाचयति सुतस्य सुतमस्यूर्जं
 मच्च^५ सुतं दुहामा मा सुतस्य सुतं गम्यादिति^५ शस्त्रे शस्त्रस्य
 दोहं वाचयति शस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जं मच्च^५ शस्त्रं दुहामा मा
 शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिति^५ तयोऽभयोरभ्यासं^९ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुचीमहि प्रजामिष^५ सा मे सत्याशीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यय यज्ञस्य पुनरालम्बं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्मा^५ अधिपतौंक्रोतु वय^५ स्याम पतथो
 रयीणामित्यय वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा १५
 यज्ञं दुहे^५ स य सुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे^५
 स इष्टा पापीयान्भवति^५ य एनयोर्दोहं विद्वान्यजते स यज्ञं
 दुहे^५ स इष्टा वसीयान्भवति^५ सुतस्य सुतमस्यूर्जं मच्च^५ सुतं
 दुहामा मा सुतस्य सुतं गम्याश्चस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जं मच्च^५
 शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहै^५ स वै सुतशस्त्र- १५

१ B om. इह; Bhav. comments upon it.

९ Thus M. ०ध्यासं BG; ०ध्याभ्यासं Be U.

योर्दोहस्तं य एवं विद्वान्यजते दुह एव यज्जमिद्वा वसौया-
न्भवतीति ब्राह्मणमुक्तं होत्रकाणां संतर्पणमुक्तानि^१ वैश्वकर्म-
णान्युक्तमाश्रितो ऽवनयनमुक्ता भ्रुवस्व चर्या^२ वै भवति ॥ ६ ॥

- यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्थशा
४ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्येति^३ स उक्थमुक्थं वैव प्रतिगी-
र्योक्थशा इत्याह सवनं सवनं^४ वोक्थं^५ वाचीत्याह माध्यंदिनं
सवनं प्रतिगीर्योक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^६
सप्तैतान्यचराणि^७ सप्तपदा शक्ररी^८ शक्ररो वज्रो^९ वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-
१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
कृन्दांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियं
माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थशा इत्याह प्रातः-
सवनं प्रतिगीर्योक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्योक्थं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^६ सप्तैतान्यचराणि^७
१५ सप्तपदा शक्ररी^८ शक्रराः पशवो^{१०} जगतां तृतीयसवनं^{११}
तृतीयसवन एव प्रतिगरे कृन्दांसि संपादयत्यथो पशवो वै
जगती^{१२} पशवस्तृतीयसवनं^{१३} पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.); सर्पश्च the other MSS.

२ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;
प्रातःसवनं सवनं चोक्थं M pr. m., but प्रातः is expunged and the
second सवनं is changed into प्रतिगीर्यं; प्रतिसवनं वोक्थं B Be;
प्रातःसवनं वो० UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै होताध्वर्युमभ्याहृत्यत आव्यमस्मि-
 न्दधाति^१ तद्यज्ञापहनीत पुरास्य संवत्सराङ्गुह आवेवीरञ्क्षांसा
 मोद इवेति प्रत्याहृत्यत इति^२ सो ऽभ्याहृतः शोऽसा मोद
 इवेति प्रत्याहृत्यते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आयतां प्रतीक्षत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते^४ ५
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्थार्चाक्षुयेत
 यथा धावद्भ्यो ह्रीयते तादृगेव तत्तदाङ्गनां प्राप्रतिगरी स्यादा-
 प्राप्रतिगरी ह वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यर्धर्चादा क्षुप्यते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्य^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीयं वै होतासावध्वर्युर्धदासीनः शऽसत्यस्या
 एव तद्धोता नैत्यास्य इव ह्रीयमथो इमामेव तेन यजमानो
 दुहे^९ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{१०} तिष्ठतीव
 ह्यसावथो^{११} असुमेव^{१२} तेन यजमानो दुहे^{१३} यदासीनः शऽसति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१४} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति १५
 तस्मादसुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१५} यत्प्राडासीनः शऽसति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only; प्रबोतामेव the other MSS.

३ एव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the prapava, he should make the prapava; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ •चोसुमेव M.

प्रत्यङ् तिष्ठप्रतिगृणाति तस्मात्पाचीनः॑ रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै होताध्वर्युम-
 भ्याङ्गयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति॑ पराडावर्तत इति॑ सो
 ऽभ्याङ्गतः पराडावर्तते॑ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुक्तं
 ५ प्रतिनिर्गच्छाणां ग्रहणमुक्तः॑ सः स्यावस्थापिधानमुक्तमुपा-
 श्यन्तर्यामथोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्या॑ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिपाह्वाणामेव ग्रहणः॑ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवैनागृहीत्वा गृह्णाति॑ माहेन्द्रस्यैव होममनु
 १० ऋयन्ते॑ स आग्नेयं गृह्णात्यग्न आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽस्यग्रये वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्रये वा तेजस्वत इत्यथैनः॑ होयस्त्रवेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्नेजस्वी त्वं देवेषु भूषास्तेजस्वन्तं मामायुश्चान्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति॑ जुहोति दीक्षायै च वा तपसश्च
 १५ तेजसे जुहोमीति॑ ऊत्वा वाचयति तेजोविदसि तेजो मा मा
 हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिति॑ भवयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्येन्द्रं गृह्णात्यु-
 न्निष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय लौजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS. exc. M.

२ चर्याः Be.

३ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU ; ऋयन्ते Be : ऋयन्ते BG.

तौजस्वत इत्यथैनः होष्यन्वेचत इन्द्रौजस्विन्नोजस्वी तं देवेषु
 भूया ओजस्वनं मामायुष्मन् वरंस्वनं मनुष्येषु कुर्विति^१
 जुहोति ब्रह्मणश्च त्वा चत्रस्य चौजसे जुहोमीति^२ ऊत्वा
 वाचयत्योजोविदस्योजो मा मा हामीन्माहमोजो हामिषं मा
 मामोजो हामीदिति^३ भवयति मयि मेधां मयि प्रजां^४
 मयीन्द्र इन्द्रियं दधात्वित्यथ सौर्यचा^५ सौर्यं गृह्णाति तरणि-
 विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति^६ परिमृज्य सादयत्येष ते द्योनिः सूर्याय त्वा
 भ्राजस्वत इत्यथैनः होष्यन्वेचते सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी
 तं देवेषु भूया भ्राजस्वनं मामायुष्मन् वरंस्वनं मनुष्येषु^{१०}
 कुर्विति^७ जुहोति वायोश्च त्वापां च भ्राजसे जुहोमीति^८
 ऊत्वा वाचयति सुवर्विदसि सुवर्मा मा हामीन्माहः सुवर्हामिषं
 मा माः सुवर्हामीदिति^९ भवयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयि सूर्यो भ्राजो दधात्विति^{१०} ते वा एते पृथ्व्यस्य षडह-
 स्तोत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे चिणवे चवस्त्रिंशे^{१५}
 विश्वजिति सर्वपृष्ठे गृहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाप्यग्निष्टोमे
 गृहीतव्या यज्ञस्य सतनुलायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^{१२} जपति
 वायुर्हिकतेत्यार्विज्यं वा^{१३} करिष्यञ्जस्त्वं वा प्रतिगरिष्यजेतद्य-

१ Found in M only.

२ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI. 6. 8. 2.

३ om. M Be.

जुर्जपतीडा देवद्वरिति ^१ प्रियो हैवात्विज्यस्य भवति ^१
 प्रश्नः संख्याख्याः सन्नेतयजुर्जपन्सभां प्रपद्यते ^१ ऽभि हैव ^१ तं
 प्रश्नं जयति ^१ ॥ ११ ॥

- अथातो ऽःश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणमःश्वदाभ्यौ ग्रहीत्यनुपक-
 ५ ल्ययते दे औदुम्बरे नवे पात्रे तयोस्तुःसक्तःशुपात्रं भवति
 सत्तणमदाभ्यपात्रं ते सुवर्णरजताभ्याः कृत्वाभ्यां पर्यस्ते भवतः
 अतमानं च हिरण्यमथोपनद्धस्य राजस्त्रीनःशुनप्रवृहति
 वसवस्त्वा प्रवृहन्तु गायत्रेण कन्दसाग्नेः प्रियं पाथ उपेहि
 कदास्त्वा प्रवृहन्तु चैष्टुमेन कन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ उपेक्षादि-
 १० त्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन कन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहीत्यथ होदचमसे वसतीवरौभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य
 द्वादशभिराधवैराधूनीति मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनी-
 मीति प्रतिपद्य शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमाधूनीमीत्यातो ^१
 ऽथैतस्मिन्नदाभ्यपात्रे ऽःशुनुपसंगृह्य गृह्णाति शुक्रं ते शुक्लेण
 १५ गृह्णाम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुपा अचुच्यवु-
 र्दिवो धारा असञ्चतेत्यथैनमादायोपोत्तिष्ठति ककुहः रूपं
 वृषभस्य रोचते वृहदित्यैति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुक्रः
 शुक्रस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
 २० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्वेवाःशुनपिष्टजत्युगिक् त्वं

दव सोम गायत्रेण कृन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपीहि वशी
 त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन कृन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपीह्यस्यस्य
 त्वं देव सोम जागतेन कृन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो
 अपीहीत्यथाह प्रतिप्रस्थातरुदकसेन वा^१ मोदचमसेन^२
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्बस्वेति^३ स तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरण्यमग्निः प्रचात्य मध्यमायामङ्गुलौ बध्नीते नासि-
 कायां वा प्रयध्नात्यथ सकृदभिषुतस्य राज्ञो ऽऽशुं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये^४
 लेति^५ गृह्णाति^६ प्रजापतये लेति जुहोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या^७
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिचादिवस्परि । आयुः पृथिव्या १०
 अथ्यमृतमसि प्राणाय लेत्यथान्तर्वेद्यद्विर्माजंयत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो वृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वृह्णाणि वेद तत् ।
 परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवदित्यध्वर्योरेतद्विरण्यं
 भवति^८ ' ब्राह्मणमुत्तरम् ' ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृथ्वीनामेव यद्वृणः^९ संदत्तः^{१०} राजानं दशधा
 व्यूह्याभिमृशति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश^{११} ते वा

१ Thus M ; वीदचम० all the other MSS., omitting सा ।

२ om. Be.

३ Thus MUG ; •बानित्या B Be ; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M ins. इति ।

- एते संवत्सरस्याचीयेष्वहःसु^१ गृह्यन्ते^१ यत्र क चैवैनागृही-
 यादित्येतदपरमथातः^२ परःसामामेव ग्रहणं^३ ते वा एते
 परःसामानः पुरस्तादैषुवताक्षग्रहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्यन्ते^४
 ऽथ वैषुवते^५ ऽङ्गि पराञ्चस्त्वावाञ्चस्य गृह्यन्ते^६ ऽथोर्ध्वं
 ५ वैषुवताक्षग्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति^७ प्रजापतिर्देवासुरान-
 सृजतेति ब्राह्मणमेवायं^८ वै भवत्यावृत्त्यते वा एतद्यजमानो
 ऽग्निभ्यां यदेनयोः घृतं कृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दां अग्ने हविषो
 जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुडयादिति^९ सो ऽवभृथमवैष्यन्नायुर्दां
 दग्मीं जुहोत्यायुर्दां अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको
 १० घृतयोनिरेधि । घृतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि-
 रक्षतादिमः स्वाहेत्याहुत्यैवैनौ ग्रमयति नार्तिमार्च्छति यजमान
 इति ब्राह्मणमुक्तं बर्हिषः पर्यपोषणमुक्तं^{१०} सकृद्दोमस्याथ वै
 भवति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सकृन्प्रदाये जुडया-
 दिति^{११} स्वातकः पुपूषमाणो ऽरथ्ये प्रदायं^{१२} दहन्तमुपाधि-
 १५ गम्याञ्जलिनीपस्तीर्णाभिघारितान्सकृन्प्रदाये जुहोति विश्वलोप

१ Thus M; •स्याचीयेष्वहः• all the other MSS.; probably we have here a heteroclitic loc. from आचीयेन् (आच्यन् of the other ritual texts), cp. infra XVI. 16 init.

२ एव before एनान् om. M.

३ वैषुवतीये M and Bhav.

४ ब्राह्मणमेवायं M.

५ पर्यपोषणं M, उपपोषणं all the other MSS.

६ Thus M; दवक्षतमुपा• UBG; द्रवंक्षतमुपा• Be.

विश्वदावस्य त्वाञ्जुहोमि स्वाहेति^१ इक्षौ प्रध्वस्यते
 ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः सममनादेकः । ते नः कृण्वन्तु भेषजं
 सदः सहो वरेष्यमित्यथैनं त्रिभिर्दर्मपुञ्जीलैः पवयति पवमानः
 सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चनं^२ शुद्धो हैव शुचिः पूतो मेध्यो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा^३
 प्रातरेतेन कचमुपोषेदिति^४ समां^५ विजिज्ञासमानो महाराच
 उत्थायाङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातरेदित आदित्ये विप्रुषितं^६ आददत एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिचारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्णा^७ तत्सह पूतिदृष्टानि^८
 भवन्त्यन्तमागारादेकोल्मुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय तां दिशं^९
 यन्ति सचास्य कच स्पष्टो भवति^{१०} तदेतदेकोल्मुकमुपसमाधा-
 यापूपमादीपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्णा^{११} तत्सह पूतिदृष्टानि^{१२}
 भवन्ति^{१३} तेन कचमुपोषत्यथैनमुद्गृह्णात्यथ^{१४} विज्ञानमुपैति^{१५}
 यदि दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्म वा षष्ठयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्तमुपयन्तीति ब्राह्मण-^{१६}
 मन्त्रैतमपूपं प्राश्याप^{१७} उपस्पृश्य गृह्णानेत्युषभो गोषु जीर्यति

१ • सुपोषेदिति MU.

२ Thus only M; ऽङ्गां all the other MSS.

३ Thus M; विप्रुषित BG; विप्रदूषित Be U; Bhav. comments ;
 उदिते ऽवस्थाये ।

४—८ This passage is left out in all etc. M.

९ • सुपोषत्य • M.

१० प्राश्याप M, perhaps rightly.

तेन यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशूना
यक्ष्यमाणस्याथ^२ यद्युत्पक्ष्यन्भवति^३ तस्य निहत्य^४ दक्षिणं कर्ण-
माजपति शिवस्त्वष्टः पिशङ्गरूप इति दाभ्यामथैनं गोश्वपि-
सृजते ॥ १३ ॥

- ५ एतं युवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते त्वां
गावो ऽष्टणत राज्याय त्वां हवन्त महतः स्वर्काः । वर्गन्वचस्य
ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उद्यो विभज वसूनीत्यथेतरं त्वाङ्गं
वैन्द्रं वा प्राजापत्यं वा पशुमालभत^१ एता हि साण्डस्य
देवतास्तथोपाकरणीयथोरनुवर्तयति नमो महिष उत चक्षुषे
१० त इत्यथास्य वपां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
थास्य हविर्जुहोति पिता वत्सानां पतिरग्निधानामिति^२
समानमुत्तरं पशुकर्म^३ वश्या यक्ष्यमाण आह गर्भमीक्षध्व-
मिति^४ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वपयाद्रवन्थथास्यै
वपां जुहोति सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता चचाय वायुः
१५ प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिषतीं जुहोतु
स्वाहेति^५ वशामनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भो ऽथो
योनिर्हरिण्ययी । अङ्गान्यहृता यस्यै तां देवैः समजीगममि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रद्विरण्यं कोशं चान्तरकोशं च वासश्चोष्णीषं

१. सावसायिनमुत्पक्ष्य. M.

२ Thus MGB ; नित्य U ; नित्यं Be.

३ पश्यन्. M ; पश्यन्. all the other MSS.

चायेतद्विरलमङ्गिः^१ प्रचात्य वाससोपनद्धोष्णीषेण विषम्य
 दद्वे कोशे ऽवधाय महति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यक्षं
 गर्भमन्तरेण सक्थिनी प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन् नर्दनुद ।
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिग्गस्ताभिरावर्तया पुनरित्युल्बाङ्गर्भं विस्त्रस्य-
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनद्धि तकरीं वि योनिं वि
 मवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
 बहिस्ते अस्तु वासितीत्यथैतं^४ गर्भं संदग्धेन परिगृह्याद्वि-
 रभ्युक्ष्य ग्रामिचे प्रतितपति^५ तस्याभ्यर्धादवाहोमं^६ प्रक्षोतय-
 त्यथैतं गर्भमन्तरेण चात्वालोत्करावन्तरेण यूपं चाहवनीयं^{१०}
 चोपातिहत्य^७ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्मञ्चहोत्रा^८ सादय-
 त्यथ^९ वज्राद्यै हविषा चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गर्भस्यावस्य-
 आह विष्णवे शिपिविष्टायानुब्रूहीत्यथ वै भवति पुरस्तात्प्राभ्या
 अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यदिति^१ स पुरस्तात्प्राभ्या अन्यदवद्यत्युप-
 रिष्ठादन्यद्विरभिचारयत्याश्राव्याह विष्णुः शिपिविष्टं वजेति^{१५}
 वषट्कृते जुहोत्युद्धृष्टो विष्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्ज
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M; चायेन० all the other MSS.

२ Thus M; •येनं the other MSS.

३ Thus M; तस्यात्थर्थे BG; तस्याभ्यर्धेहसा० Be U.

४ Thus M; चोपानीत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमायादयत्यथ (sec. m. •मायातयत्यथ), omitting the partic. and
 पञ्चपदी M.

सप्तपद्यष्टापदौ भुवनानु प्रथताः स्वाहेत्यथ स्विष्टकृता चरत्यथैतं
 गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यञ्च-
 मायात्य मस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
 यज्ञं मिमिक्षतां पिष्टतां नो भरीमभिरित्यध्वर्योरेतत्कोशमिश्रं
 ५ भवति^१ ब्राह्मणमुत्तरम् ॥ १४ ॥ षष्ठः ॥

अजवश्या यक्ष्यमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नानि
 मन्यते तेष्वाग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपति^१ या^१ एता^१ ब्राह्मणा-
 भिविहिता देवतास्तासामेनामेकस्यै देवताया आलभते^१
 १ तस्या १ उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष शुचिपा इति^१
 १० नियोजने ऽनुवर्तयत्याकूत्यै ता कामाय ता^१ समृधे^१ त्वेति^१
 पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^१ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
 मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
 किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते ओषं चावा-
 पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहेत्यथैना-
 ११ मन्त्रेण चालाखोत्करावुदीचीं नीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
 तुरीया वग्निनी वग्नासि सकृद्यत्ना मनसा गर्भं आश्रयत् ।
 वग्ना त्वं वग्निनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
 इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

१ Thus M; तायो इत्य GU; ताया इत्य Be; तायोभा B.

१ तस्योपा० M.

४ om. M.

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते वृहद्वा इत्यथास्यै वर्षा जुहोति तन्तुं
 तन्ववजसो भानुमन्विहीत्यथास्यै हविर्जुहोति मनसो हविरसि
 प्रजापतेर्वर्ष इत्यथास्या अवदानानां^१ प्राश्नाति गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्तेत्यथ वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदालम्बायामभ्यो भवति^२ यदालम्बायामभ्यः स्यादप्सु^३
 वा प्रवेशयेत्सर्वं वा प्राश्नीयादित्युत्सन्नमेतस्या अप्सु प्रवेशनमेत-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्नायेतरदग्नावनुप्रहरेदिति बौधा-
 यनो^४ । ऽनुनिधायमेनामद्यादित्याञ्चीगविरित्यथ^५ वै भवति
 सा वा एषा चद्याणमेवावहद्वा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्तेति^६ तेषामु द्वै- १०
 नयैका^७ यजते^८ ॥ १५ ॥

अथातो जयानामेव होमो^१ जयान्होयनुपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुचं च बाधकागपरिधीञ्क्रमयं बर्हिर्वैभीदकमिध-
 मित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय ग्ररमयं बर्हिं स्तीर्त्वा बाधका-
 गपरिधीगपरिधाय वैभीदकमिधमभ्यज्य^३ स्वाहाकारेणाभ्याधाय^४
 बाधकेन सुवेणोपघातं जुहोति पित्तं च स्वाहा चिन्तिस्य
 स्वाहेति त्रयोदश सुवाहुतौरपि वा बाधकेन सुवेण बाधक्याः

१ अवदानानि M but cp. infra l. 7.

२ Thus MU ; बोधायनो Be BG.

३ अवसेद् i.s.o. अवाद् M.

४ Thus MBG ; तेषामुद्वैकनयैको Be U.

५ Thus M ; •वैभीदक• the other MSS.

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुदृत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक-
 रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च दृष्ट्वा रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायश्चदयः घृतनाज्येषु तस्मै विश्वः समनमन्त सर्वाः स
 ५ उयः स हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आसन्त्य इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयाग्रा-
 यश्चत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुरानजयन्त्यदजयन्तञ्जयानां
 जयत्य५ स्वर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव तां घृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणेत्येतत्तत्र होतव्या इति । स
 १० यत्कर्मैतदिदं मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुहुयादित्य-
 भ्यातानाहोत्यनुपकल्पयते पर्णमय५ सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्परिधीन्कुशमयं बर्हिः पर्णमयमिधमिदमित्यथ वृथाग्निमुपसमा-
 धाय कुशमयं बर्हिः स्त्रीत्वा पर्णमयान्परिधीन्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विति सप्तदश सुवाहुती-
 ङ्गत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमय्या५ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुदृत्य
 हुत्वा न्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो । अभ्यातानानेवाये जुहुयादथ जयानथ राष्ट्रभृतो ।
 १० ब्राह्मणसुत्तरम् ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राष्ट्रकामाय होतव्या इति ^१ राष्ट्रकामाय
 होयन्नुपकल्पयते ग्रम्यापरिधीनित्यथ ^१ वृथाग्रिमुपसमाधाय ग्र-
 म्यापरिधीन्परिधाय निशायाः ग्रम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः
 राष्ट्रभृतो जुहोत्यृताषाडृतधामेति ^१ राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो ^१ राष्ट्रे-
 षैवासौ राष्ट्रमवरुद्धे ^१ राष्ट्रमेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- ५
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होयन्वृथाग्रिमुपसमाधाय निशायाः
 ग्रम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^१ राष्ट्रं वै
 राष्ट्रभृतो ^१ राष्ट्रं प्रजा ^१ राष्ट्रं पशवो ^१ राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति
 राष्ट्रेष्वैव राष्ट्रमवरुद्धे ^१ वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति ^१ ग्रामकामाय १०
 होयन्वधिदेवे वृथाग्रिमुपसमाधाय निशायाः ग्रम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^१ राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो ^१
 राष्ट्रः सजाता ^१ राष्ट्रेष्वैवासौ राष्ट्रः सजातानवरुद्धे ^१ ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवे जुहोत्यधिदेवेन एवासौ
 सजातानवरुद्धे ^१ त एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ १५
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्याजस्कामस्य
 होयन्नुपर्यग्नौ रथमुखं प्रत्यङ्ग ^१ निशायाः ग्रम्यापरिधौ द्विः
 स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्याजो वै राष्ट्रभृत ^१ ओजो रथ ^१
 ओजसैवास्या ओजो ऽवरुद्ध ^१ ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; ग्रम्याःपरि० U Be.

१ ० कामाय MSS. exc. M.

१ परित्यक्त MSS. exc. M.

वै भवति यो राश्ट्रादपभृतः स्थान्तस्मै होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्ताग्ब्रूयाद्युद्धमिति^२ राश्ट्रमेवासौ युनक्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्याक्तृप्ता यस्य राश्ट्रं न कल्पते^३
 खरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभिजुडयादिति^४ खरथ-
 ५ खैव दक्षिणं चक्रं प्रवृह्योपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृह्य^५ निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राश्ट्रभृतो जुहोत्याहुतौरेवास्य
 कल्पयति^६ ता अस्य कल्पमाना राश्ट्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^७ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संधामे संयन्ते होतव्या इति^१ संधामे
 १० संयन्ते होयस्सुपकल्पयते मान्भुकमिधमिति^२ प्रत्यमिचमग्निमुप-
 समाधाय मान्भुकमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राश्ट्रभृतो जुहोत्यङ्गारा एव
 प्रतिवेष्टमाना अमिचाणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या इत्युन्मात्ताय होयस्सुप-
 १५ कल्पयते नैययोधमौदुम्बरमान्भुत्वं स्वाचमिधमिति^३ वृथाग्नि-
 सुपसमाधायैतमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राश्ट्रभृतो जुहोत्येते वै गन्ध-
 वांष्मरषां गृहाः^४ स एवेनानायतने ग्रमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिसोमः होतव्या इत्यभिचरहोयस्सकृत्^५

१ only given by M.

२ प्रवृह्य M Be ; प्रवृह्य the other MSS.

३ ... १ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read : इति सोऽभिचरहो० ।

हरिणे प्रदरे वामुतो ऽर्वाञ्चो वृषाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राष्ट्रभृतो^१ जुहोति^१ यद्वाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^१ वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृश्चति^१ ताजगार्ति-
 मार्च्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतावाद्यमाददी-
 येति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृणानि ६
 संगृह्णीयादिति^१ स यस्य कामयेतावाद्यमाददीयेति तस्य
 सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृणानि संगृह्णीयाद्यै-
 नान्यादाय हरती^१ दमहममुय्यामुय्यायणस्यान्नाद्यः^१ हरामीत्याहा-
 न्नाद्यमेवास्य हरति^१ षडभिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वर्णा
 वा सभायाः^१ खेषु वामात्येष्वपि सृजति^१ प्रजापतिनैवास्यान्नाद्य- १०
 मादायर्तवो ऽस्मा अनुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः^१ स्थले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्वा तस्मै होतव्या इति^१ स यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः^१ स्थले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्वा निशायाः^१ ग्रन्थापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः^१ राष्ट्रभृतो जुहोति^१ वर्ष्म वै राष्ट्रभृतो^१ वर्ष्म १५
 स्थलं^१ वर्ष्मणैवेनं वर्ष्म समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति^१ दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति^१ क्षीरे
 भवति^१ दक्षमेवास्मिन्दधात्युद्धरति शृतत्वाय^१ सर्पिष्वान्भवति
 मेधत्वाय^१ चत्वार आर्षयाः प्राअन्ति^१ दिशामेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम्^१ ॥ १८ ॥ १०

१ •कारेण the MSS.

१ (p. 183, 17) १...१ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१ प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति^१ प्रथमं पशुकामस्य^१ मध्यतो
 ग्रामकामस्य^१ मध्यतो ज्योगामयाविनः^१ प्रथमं यक्ष्यमाणस्यो-
 त्तममीजानस्य^१ प्रथमं मेधाकामस्य^१ मध्यतो इक्ष्वाकस्य^१ ता
 ५ वा एताः क्षीरे शृता भवन्ति^१ ता यत्सह सर्वा निर्वपेद्दीश्वरा
 एनं प्रदहो^१ द्वे प्रथमे निरूप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभिह-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहो-
 त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो^१ ऽहोरात्राणि वा
 १० एतस्तेष्टका य आहिताग्निर्यत्सायंप्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाग्नेष्टकाः
 कृत्वोपधत्ते^१ दश समानत्र जुहोति^१ दशाचरा विराड्विराज-
 मेवाग्नेष्टकां कृत्वोपधत्ते^१ ऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति^१ सित्य-
 क्षित्यो ऽस्य भवति^१ तस्माद्यच्च दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनमिति^१ स यच्च दशोषित्वा
 १५ प्रयास्यन्भवति तदग्निष्टे ऽनसि समवशमयन्ते^१ यदस्य^१ समवश-
 मयितथ^१ भवत्यवास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनः^१ रुद्रः खलु वै
 वास्तोष्पतिर्यदङ्गत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र एनं भूत्वाग्नि-
 रनूत्याय हन्यादास्तोष्पतीयं जुहोति^१ भागधेयेनैवैनः^१ शमयति^१
 नार्तिमार्च्छति यजमान इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युक्ते
 २० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

१ Thus M only ; all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यथा चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदङ्गतमस्य
 वास्तोष्पतीयः स्याद्विष्णो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो^१ ऽथ
 वास्तोष्पतीयं जुहोतीति^१ स यच्च दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्रत्याच्छेदां^१ पर्णमध्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मानि-
 त्यनुद्रुत्य वास्तोष्पते शम्भया सः सदा त इति जुहोत्यत्रैताः
 सुचमुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनः
 शमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विहोमं
 कुर्वात्पुनरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवलायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्भुत आदध्याद्रुद्रं गृह्णान्वारोहयेद्यद- १०
 वचाणान्यसंप्रचाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेगसं वादहनं वा तादृगेव
 तदथं ते योनिर्धत्तिय इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्योनिः^१ स एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाङ्ग्यदरण्योः
 समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्युनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मन्समारोहयत इति^१ स १५
 आत्मन्समारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि ह्यवज्जसे नर्यां पुरुषि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद खं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सचय
 एहीत्यथैनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देवेभ्यो
 इव्यं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्मासु धेह्यजसो १०

१ Thus MGUB Bhav.; प्रयाहेसां Be. This word occurs also in
 the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दौदिहि नो दुरोण इति ^१ यत्रमानो वा अग्नेर्योनिः ^१ स्नायामेवेनं
योन्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- उक्तो ऽन्वारम्भो ^१ ऽथ वै भवत्यृषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा
प्रवोच इति ^१ तस्मा एताः स्तोमभागानब्रवीन्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति ^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मालमिति ^१ स यचाह
ब्रह्मन्स्तोथ्यामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा ^१ प्रसौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि चयाय ता चयं जिवेत्येतस्यानुवाक-
१० स्तैकैकमुपादाय प्रसौति ^१ स एवमेव प्रसुवन्दादशभिरग्निष्टोमं
प्रसौति चयोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिर्दृक्स्थः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदशभिर्वाजपेयमेकाक्षत्रिः शतातिराचः सर्वै-
रप्नोर्यामः ^१ स यत्र रायंतराय सन्धये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसौति ^१ स एवमेव प्रसौत्याप्नोर्यामा-
१५ द्यातो ^१ ऽतिक्रमाणामेवाभिचरन्भ्रातृव्यवान्स्पर्धमानो ऽभिचर-
णीयश्चिन्पान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन पृतना
जयामि गायत्रेण कृन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण सास्ना
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्यादयाम्यवैनान्बाधे
प्रत्येनाम्बुदे ऽस्मिन्चये ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
२० द्विभ्यो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

१ प्रसौत्याप्नोर्यामा M.

चैष्टुभेन हृन्दसा^१ पञ्चदशेन स्तोमेन दहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
 सहजाभ्यादव्यानधरान्यादयाम्यवैनान्वाधे प्रत्येनाबुदे ऽस्मिन्वये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामि^१ विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
^१हृन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणा- ५
 परजाभ्यादव्यानधरान्यादयाम्यवैनान्वाधे प्रत्येनाबुदे ऽस्मिन्वये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येना^१म्कामामौत्यपि वाभिचरणीयास्त्रिष्टिष्वनुवर्तेतापि
 वापोद्धृत्येतराक्कामान्संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेतोक्तः शुक्रामन्थिनो-
 रधिद्रवणमयातो ऽतोमोक्षाणामेव^१ वैश्वकर्मणानि कृत्वा गार्ह- १०
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रचतु
 गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यथाग्नीध्रमभिप्रैत्यागन्म
 मिवावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्यो अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके द्वितीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्यथाग्नीध्रं कृत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे जुहोत्यन्वारभ्ये

१, १ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and १ are left out by all the MSS. exc. M.

१ ० नीमो० MBG (sec. m.); ० तिमो० Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नोऽन्तरिक्षे ऽध्यासते । वायुर्मा
तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
गृहीत्वाग्नीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषोऽन्तरिक्षे ऽध्यासते ।
वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहव-
५ नीयमभिप्रैति चास्ते राचीः सवितर्देवयानीरन्तरा द्यावा-
पृथिवी वियन्ति । गृहैश्च सर्वैः प्रजया न्वये सुवो दृहाणास्तरता
रजाःसीत्यथाहवनीयं द्रुत्वा स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
१० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।
सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
सुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पयाःस्युत्तमेन हविषा जातवेदः ।
तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमः सजातानः ऋष्य आधेह्येनमिति ।
यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति । त एषु लोकेष्व्यासत आददाना
१५ विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य । ये देवा यज्ञहनः
पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिव्यध्यामानेव लोकाः-
स्त्रीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये ।
ऽपि वा गार्हपत्याञ्चपन्ननुद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानीयेष्टि-
२० रक्षैतां द्वितीयां प्रवृत्ताङ्गतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभ्रुवे बभ्रुवत्साद्यै कार्श्र्यमयेन पात्रेण पयो
 जुहोति सच्च शूष सवितर्विष्वचर्षण एतेभिः सोम नामभि-
 र्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादस्य
 हृदयं भित्तान्त्राणि परिकामयानै^२ । क्षृणुते हैव^३ तं^४ भ्रातृव्य-
 मय येनास्यर्लिजाः स्यर्धा स्यात्तमाह मास्य चमसमनुप्रसृप-
 तादभिमर्शनं^५ करिष्यामीति^६ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुहु-
 यात्तमूर्ध्वो ऽवाङ्मा^७ राजातिपवत^८ उक्तं पानीवतस्य^९ अयण-
 मुक्तमादित्यग्रस्योद्धनमुक्ता^{१०} प्रायणीयस्य सुवाहुतिरुक्तोदय-
 नीयस्योक्तं यूपस्योपस्थानम्^{११} ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पानीयजूर्थेवमेवैताः सुचो यथैतद्वाह्यमुक्तो^{१२}
 दधिग्रहो^{१३} ऽथ वै भवत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्येति^{१४}
 बर्हिषी अन्तर्धायाज्यग्रहं गृह्णाति^{१५} सोमग्रहं गृहीयाद्वाह्यवर्चस-
 कामस्येत्यंशुपसंगृह्णा सोमग्रहं गृह्णात्यथैतं महाव्रतीये ऽङ्गि
 प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ले क्रतुमपिष्टञ्जनि विश्व इत्यनु-

१ Thus M; •कामयानैच Be; •क्रासयातोऽ B; •कासयानैच U; •कास-
 यानैऽ G (pr. m.), •क्रासयानैऽ G (sec. m.). परिक्रामयानैर्निष्क्रामति (var.
 निष्क्रामयति) Bhav.

२ Thus M Bhav.; हवैतं The other MSS.

३ Thus M; •नुप्रसृप्राद• BUG; •नुप्रसृप्राद• Be.

४ Thus M; i.s.o. ऽवाङ्मा राजाति Be U; वाराह्याहति; G: वारां-
 ह्याहति; B: वारीह्याहति.

५ Thus (अयण•) M Be (cp. viii. 14 श्रौहति); अयण• BU; अमण• G.

६ Corrected (उद्धन•) according to viii. 9 s.f. (उद्धन्ति); उद्धनन•
 MUGB; Be wholly corr.

- द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परि-
मृच्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथातः प्राणयहाणा-
मेव यद्वह्णः ^२ संद्वह्णः राजानं पुञ्जीकृत्वा ^३ नवाः शून्प्राच
आयातयत्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
५ गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाः शूरुपाः शो-
स्त्रिवृत्तित्वतो रथंतरः रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतथा
त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
दक्षिणायातयत्ययं ^४ पश्चादिश्वयचा इति नव प्रतीच आयात-
यतीदमुत्तरात्सुवरिति नवोदीच आयातयतीयमुपरि मति-
१० रिति नवोपरिष्टात्प्रदक्षिणं पर्यायातयति ^५ तानपानभृद्भिः
प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं
चित्रन्क्षोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमयानां पुरो-
वातो वातः सानग ऋषिरिति ^६ वाचयति पितरः पितामहाः परे
ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति ^७ दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
१५ भवन्ति ^८ प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्त्युदीची दिशामिति
य उत्तरतो भवन्त्यूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्टात्प्रदक्षिणं
पर्यायातिता ^९ भवन्ति ^{१०} ते वा एते प्रायणीयोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M ; पुंजं BG ; युजं Be U.

२ Thus M ; दक्षिणायातयत्य० Be GU ; B defect.

३ Conjecturally ; पर्याशातिता BG ; पर्यासातिता M ; पर्यातिशातिता U ;
पर्यतिशातिता Be.

नियुक्ता दशमे ऽहस्तदु^१ रात्रिसन्नेष्वथग्निष्टोम^१ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयादगदो हैव भवति^१ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरध्यसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः सुराममश्विनेति शौचामणामेव^१ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रीयं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्री
निषीदति^१ तामुत्थापयेदिति^१ स यस्याग्निहोत्री निषीदति
तामुत्थापयत्युदस्याद्देव्यदितिर्विश्वरूपायुर्थं प्रपतावधात् । इन्द्राय
ह्रस्वती भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एषै-
तस्य पाप्मानं प्रतिस्थाय निषीदति यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^१ स १०
यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्ध्वा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति
तदभिमन्त्रयते^१ यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्त यदोषधीरप्यसर- १५
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्निघासु पयो वत्सेषु पयो अस्तु
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यङ्गिरेवैनदाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्थानं-
नानार्तः सः सृजत्युभे वै ते तर्ह्यार्क्षत^१ आर्क्षति खलु वा

१ Thus M; B and G (sec. m.) om. अपि; तदुरात्रिसन्नेष्वष्टोम U;
तदतिरात्रे सन्ने षष्टोम Be; तदुरात्रिसन्नेष्वष्टोम G (pr. m.).

२ एष i.s.o. एव M.

- एतदग्निहोचं यदुह्यमानः स्कन्दति यदभिदुह्यादिति^१ । स
 यस्याग्निहोचं दुह्यमानः स्कन्दति नैनदभिदोग्धि^१ तदेव यादृ-
 क्कीदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्तं यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ५ ऊत्वा पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यं स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^१ स^२ यत्रैव स्कन्दति तदेव स्थालीं निधायातिशिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युक्षीय तदेव यादृक्कीदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्तं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्याग्निहोत्रे ऽधिश्चिते
 १० श्रान्तरा धावति^१ रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्धन्नामन्त्यावर्तये-
 द्रुद्राय पशूनपिदध्यादपश्यजमानः स्याद्यदपो ऽन्वतिषिञ्चेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याङ्गस्मादायेदं विष्णु-
 विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्भवति^१ स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्भवति^१ यज्ञो वै विष्णुर्धर्मेऽ-
 १५ यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शनः पदमपिपति
 ग्रान्था इति ब्राह्मणम्^१ ॥ २३ ॥

अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघो-
 चति^१ दर्भेण हिरण्यं प्रबध्य पुरस्ताद्धरेदथाग्निमथाग्निहोत्र-
 २० मिति^१ स यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति दर्भेण

१ Thus M ; नदभिदु• B Be G ; न नदभिदु• U.

२ om. Be U.

हिरण्यं प्रवध्य परिकर्मीं पूर्वः प्रतिपद्यते ऽन्वग्राह्येण आर्षेय
 इधेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते ।
 ऽन्तं वा एष आत्मनो गच्छति यस्मात्स्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति ५
 यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- १०
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्भूरेदद्याग्निमथाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेनाज्येन परिकर्मीं पूर्वः प्रति-
 पद्यते ऽन्वग्राह्येण आर्षेय इधेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमघेधं प्रतिष्ठापयत्यथ १५
 वै भवति पराची वा एतस्मै युष्कन्ती युष्कति यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमत्तमः स्वाहेति प्रत्यङ्मिषद्याज्येन जुह्यात्प्रतीची-
 मेवास्मै विवासयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते । ऽन्तं वा एष आत्मनो २०
 गच्छति यस्मात्स्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति

- ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्नि-
मनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति^१ मैत्रं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाति गार्हपत्य
उदायेद्यदाहवनीयमनुदाप्य गार्हपत्यं मन्येदित्थिन्धाद्वाहव्यमसौ
५ जनयेद्यदै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु रुद्रो ऽवचरति^१ यत्पूर्व-
मन्ववस्येदास्तव्यमग्निमुपासीत^१ रुद्रो ऽस्य पशून्धातुकः स्वादा-
हवनीयमुदाप्य गार्हपत्यं मन्येदिति^१ स आहवनीयमुदाप्य
गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानश्चिति^१
१० इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
गार्हपत्यं मन्यति^१ गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते^१
स यदुदायति तदनु पशवो ऽपक्रामन्तीत्येनमुपतिष्ठत इषे
रथ्यै रमस्य सहवे युस्वायोर्जे पत्यायेत्येनमुपसम्भिद्धे पारस्वतौ
त्वोत्सौ समिन्धाताः ससाडसि विराजसीति^१ ॥ २४ ॥
- १५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं^१ वज्रो वा एतस्य यज्ञं
विच्छिन्नन्ति यस्यानो वा रथो वान्तराग्नी यात्याहवनीयमुदाप्य
गार्हपत्यादुद्धरेदिति^१ स आहवनीयमुदाप्य गार्हपत्यादिष्ण-
मुद्धरति यदग्ने पूर्वं प्रभृतं पदः हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
तत्र रयिष्ठामनुसंभरैतः सं नः सृज सुमत्या वाजवत्येति^१ पूर्व-
१० षैवास्त्र यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते त्वमग्ने
सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । तया यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथाग्नये

पथिहते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्यन्वाहार्यमासाद्यानङ्गाहं
 ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यंदिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१ प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह
 होतृश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच ५
 इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश
 एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१
 सुवते^१ तदेतद्वायव्यं साम पञ्चदशं गौर्धयति मरुतामिति
 धयदतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ः^१ समानमत १०
 ऊर्ध्वमथ वै भवति यस्य माध्यंदिने सवने सोमो ऽतिरिच्यत
 आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१
 माध्यंदिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङायन्नाह होतृश्चमसमनू-
 न्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१
 होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश एव १५
 राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१
 सुवते^१ तदेतद्गौरिवीतः साम सप्तदशं वणमहाः असि सूर्य-
 त्येतासु^१ कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ः^१ समानमत ऊर्ध्व-

१ om. M.

१ प्रत्यङ्गद्रुत्य Be.

२ Thus M; एतावन् i.s.o. एतावन् all the other MSS.

मथ वै भवति यस्य तृतीयसवने सोमो ऽतिरिच्येतोक्थ्यं
 कुर्वीत^१ यस्योक्थ्ये ऽतिरिच्येतातिरात्रं कुर्वीत^१ यस्यातिरात्रे
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्प्रज्ञानमित्यतिरात्रे ऽतिरिक्ते प्राङ्माथन्नाह
 होतुश्चमसमनूचयध्वमुचेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरी-
 ५ रिच इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरा-
 न्सर्वश एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्ध्याप
 उपस्पृश्य वर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
 करोति^१ सुवते^१ तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्ः^१ समानमत
 १० ऊर्ध्वम्^१ ॥ २५ ॥

इति नु कन्दोगवहृचेषु कामयमानेषु^१ ते चेन्न कामयेर-
 न्यातःसवने ऽतिरिक्ते याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्टादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिर-
 भिविष्यन्दयति^१ सो ऽभिविष्यन्दमानः सर्वं आग्रयणः संपद्यते^१
 १५ तं चिरभिर्हिंक्ष्य परिमृज्य सादयति^१ माध्यंदिने सवने ऽति-
 रिक्ते तथैव याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्टादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिरभिविष्यन्दयति^१
 सो ऽभिविष्यन्दमानः सर्वं एवाग्रयणः संपद्यते^१ तं तथैव चिर-
 भिर्हिंक्ष्य परिमृज्य सादयति^१ तृतीयसवने ऽतिरिक्ते हारि-
 २० योजनमेवात्राभिविष्यन्दयति^१ न हि पुनर्ग्रहणं विद्यते^१ ऽथातो

भुवस्यैव^१ परिहीणस्य^१ मीमांसै^१ द्वाग्निभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य
 जुहुयाद्विद्वाग्नौ^१ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^२ यजामह
 इत्येतदेकमाश्विनीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयादश्विनौ वै^३
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवासौ भेजषं करोतीत्येतदेकं^४
 वैष्णवीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते^५
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवभृथेनैनं^६
 सहाभवहरेद्यथा मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पात्राण्येवं म एव
 भविष्यतीत्येतदेकं^७ बहिषैनं^८ सहाभ्युपोषेदेष वा अग्निर्वैशा-
 नरो यत्प्रदात्यो^९ ऽग्नय एष वैश्वानराय गृह्यते^{१०} भुव एवमग्नौ
 वैश्वानरे हुतो भविष्यतीत्येतदपरमथ पुनर्दीक्षते^{११} यज्ञो^{१२} १०
 वै^{१३} यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरिति^{१४} चेकाहयाजिनो^{१५} ऽथ सत्त्रिणां^{१६}
 मार्जालीये^{१७} परिच्यन्दं^{१८} निच्यन्दनवन्तं^{१९} कृत्वा तदेनं निनयन्ति^{२०}
 शो भूते हि ते सोयन्तो^{२१} भवन्ति^{२२} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥

उक्तः सःसवो^{२३} ऽथ वै भवत्यार्तिं वा एते निच्यन्ति येषां
 दीक्षितानां प्रमौयते^{२४} तं यदववर्ज्युः कूरकृतामिवेषां लोकः^{२५}

१ भुवस्य परिहीणस्यैव M.

२ इन्द्रो i.s.o. इन्द्राग्नौ all exc. M.

३ Thus MGU; •भ्युपाकारं Be; B om. क्षभि।

४ हि Be.

५ Thus M Be; इव the other MSS.

६ •रिनी again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav.; मार्जालीयोपरिविच्यन्दनवन्तं Be UG (pr. m.);
 मार्जालीये परिविच्यन्दनवन्तं G (sec. m.).

८ Thus MU; शोयन्तो Be BG.

स्वादाहर दहेति ब्रूयादिति ^१ दीक्षितं चेदुपतपदिन्देदाग्नी-
ध्रीयशयनो^२ ह^२ भवति ^३ तदस्मै भक्षानाहरन्ति यावदक्षं भक्षाय
मन्यते ^४ स यद्यहागदो^२ भवति पुनरैति ^५ यद्यु वै प्रैति
सर्वेभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गारान्निर्वर्त्यारण्योरग्नीन्समारोह्यान्तरेण

- ५ चाल्वालोत्कराबुदङ्गुपनिर्हृत्य तेनैतं दहेयुस्तं चिराचेण श्रौतीकृत्वा
संचिनुयु^६स्ते तथाकृतेन^७ षडहस^८स्था^८ काङ्क्षेयुर^९य स^९स्थिते
षडहे ऽस्थिकुम्भं^{१०} याचति ^{११} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
वेद्यै निधाय सर्पराज्ञिया ऋग्भि स्तुयुरिद्यं^{१२} वै सर्पतो राज्य^{१३}स्था
एवैनं परिददति ^{१४} बृद्धं तदित्याहुर्द्यत्स्तुतमननुश्रुमिति ^{१५}
१० होता प्रथमः प्राचीनावीतो मार्जाक्षीयं परीयाद्यामीरनुब्रुव-
न्सर्पराज्ञीनां^{१६} कीर्तयेदिति ^{१७} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्वः
पर्यत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वा यथेतं चिः पुनः प्रतिपरिचन्ति ^{१८} तेषां
तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्यत्यथैनमादायन्तरेण चाल्वा-
लोत्करावभ्मानं चास्थिकुम्भं च निधायाद्भिरवोचत्यप^{१९} नः
११ शोशुचदधमिति ^{२०} तस्मिन्मैवावहणाधान्यहान्यहान्यथातिशिष्ट^{२१}
सन्नस्यासते^{२२} तस्यावष्टयवेलायामस्थिकुम्भं निधायाद्भिरवोचत्येतद-

१ Thus M ; ०ग्नीध्रीवेक्ष० the other MSS.

२ om. M.

३ Thus M ; यद्यहाग० Be ; यद्युहाग० the other MSS.

४ छवेनाषड० M Be.

५ स्थि left out by all exc. M.

६ The passage from इद्यं वै unto यामीरनुब्रुवन् left out by all exc. M.

७ ०वोचत्यप BG.

वभ्यथ^१ उ^२ वैवेष^३ भवत्यपि^४ वा^५ यो^६ ऽस्य स्त्री^७ नेदिष्टी स्यात्तस्य
स्थाने तं दीवर्थेत्संवत्सरे ऽस्थीनि याजयन्त्यथ^८ वै भवति ॥ २७ ॥

अमुर्यं वा एतस्माद्वर्णं कृत्वा पशवो वीर्यमपक्रामन्ति यस्य
यूपो विरोहति^१ त्वाष्ट्रं बद्धरूपमात्मभेतेति^२ सत्तिष्णां चेद्यूपो
विरोहेत्संप्रच्छिद्यास्य^३ चषालः सवनीयस्य त्वाष्ट्रमुपात्मभ्यं कुर्यु- ५
रपि वा त्वाष्ट्रं ब्रह्मौदनः अपयित्वैताः ग्राखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तच्छण्युरपि वा त्वाष्ट्रीः सुवाङ्मतीर्ज्वलैताः ग्राखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तच्छण्युरपि वा त्वाष्ट्रे^४ त्वष्ट्र^५ इत्येव^६ ब्रूयादित्यथ^७ वै भवत्यार्ति-
भेते नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निरुदायति^८ यदाहवनीय
उदायेद्यन्तं मन्येद्विच्छिन्वाङ्गाद्व्यमसौ जनयेद्यदाहवनीय उदा- १०
येदाग्नीभ्रादुद्धरेद्यदाग्नीभ्र उदायेद्गार्हपत्यादुद्धरेद्यद्गार्हपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्येदेच वाव स निलयते^९ यत्र खलु वै निक्षीन-
मुत्तमं पश्यन्ति तदेनमिच्छन्ति^{१०} यस्माद्दारो रुदायेत्तत्सारणी
कुर्यात्क्रुमुकमपिकुर्यादिति^{११} स यस्माद्दारो रुदायति तत्सारणी
कृत्वा क्रुमुकशकलमन्ववधाय^{१२} तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्ये- १५
दिति^{१३} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे

१ Thus M ; उवैवेष भवत्यपिवायो G ; उवैष भवति यो U ; इवैवेष भव-
त्यपिवा यो B ; उवैषष्टकतयो Be.

२ All MSS. ins. वा exc. M.

३ याजयत्यथ Be U.

४ Thus MBG ; •हेतंप्रच्छि• Be.

५ Thus M ; त्वाष्ट्रं त्वाष्ट्रेत्येव B ; त्वाष्ट्रत्वाष्ट्रेत्येव GU ; त्वाष्ट्रेत्येव Be.

६ Thus MU Be ; क्रुमुकं BG ; अन्ववधाय MUG Be ; अन्वाधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानमिति ^१ हन्तोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

अथ यथाहवनीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्हपत्यं मथित्वा-
५ ग्रीष्मीयादाहवनीयमुद्धरेद्यग्नीष्मीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्ह-
पत्यं मथित्वाग्नीष्मीयमुद्धरेद्यं यथाग्नीष्मीयाहवनीयावुदायेयातां
गार्हपत्यादाग्नीष्मीयमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्यं यदि सर्वं
एवोदायेयुर्गार्हपत्यं मथित्वाग्नीष्मीयमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यथ वै भवति गार्हपत्यं मन्यति ^१ गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्थानिः ^१ स्वादेवैनं योनेर्जनयति ^१ नाम्नौ भ्रातृव्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येतुवर्णं हिरण्यं देधा
विष्किचर्जीषे ऽन्यदाधूनुयाज्जुह्यादन्यदिति ^१ स यस्य सोम
उपदस्यति तत्तुवर्णं हिरण्यं देधा विष्किचर्जीषे ऽन्यदाधूनीति
मुख्ये चमसे ऽन्यदवधाय जुहोति ^१ सोममेवाभिषुणोति सोमं
१५ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिषूयमाणस्य
प्रिया तनूरुदक्रामत्तत्तुवर्णं हिरण्यमभवद्यत्तुवर्णं हिरण्यं
कुर्वन्ति प्रिययैवैनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्याक्रीतं सोममपहरेयुः क्रौणीयादेव ^१ सैव ततः प्राय-
श्चित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य क्रीतमपहरेयुरादा-
२० राः स फाद्यगुनानि चाभिषुणुयादित्यादाराः जुद्धवणानि ^१

१ सर्वत M.

१ Thus M; जुद्धवणं the other MSS.

फाबुनानि हैमवतानि^१ तेषामलाभे श्वेतकानां प्रतिनिधि-
 विज्ञायते द्वतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्^२ गायत्र्याहर-
 तस्य पर्णमच्छिद्यत^३ तत्पर्णा ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति^४
 तस्मात्पर्णत्वरूपणमेवाभिषवः^५ कार्यं इति^६ श्रुतेन प्रातःसवने
 श्रीणीयादिति^७ श्रुतमेतद्भवति^८ दध्ना मध्यंदिन इति^९ दध्ने
 तद्भवति^{१०} नीतमिश्रेण द्वतीयसवन इति^{११} विमथितं सपि-
 लकमुद्धृतं^{१२} प्राङ्गवनीतभावादित्येतदाचक्षते^{१३} ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्रथंतरसामा^{१४} य एवर्त्विजो वृताः स्युस्त एनं याजयेयुरिति^{१५}
 त एवैनं याजयन्त्येकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामत्र
 दक्षिणां ददाति^{१६} यदिह दास्यन्भवति तदसुत्र ददाति^{१७} पुनः १०
 सोमं क्रीणीयाद्यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति^{१८} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^{१९}
 कामेभ्यः^{२०} सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्यः
 आत्मानमागुरते यः सत्तायागुरत^{२१} एतावान्खलु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तं सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरात्रं विश्वजितमुपयन्त्य-^{२२}
 यात्र^{२३} सर्ववेदसं ददाति^{२४} सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वाभ्य एव

१ Thus M; ०त्वरूपिसेवाभि० BG; ०त्वरूपिद्येवाभि० U; ०त्वरूपि-
 त्वेवाभि० Be.

२ Thus all; are we to read सर्पिस्त्रकं ? सपिलकमप्राङ्गवनी० Be U;
 सपिलकमुद्धृतकंप्राङ्गवनी० M, but the व seems to be cancelled.

३ om. M

४ च य om. M.

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः
सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम्^१ ॥ २६ ॥

- पवमानः सुवर्जन इति सौत्रामण्यामेष भवति^१ ब्राह्मण-
मुत्तरमथ वै भवति तस्मादैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणाः
५ खस्तिमाशास्त इत्याशासीत^१ तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः परि-
वत्सरीणाः खस्तिमाशास्त इत्याशासीत^१ तस्मात्सामेधैर्यज-
मान इदावत्सरीणाः खस्तिमाशास्त इत्याशासीत^१ तस्मा-
च्छुनासीरीयेण यजमानो ऽनुवत्सरीणाः खस्तिमाशास्त इत्या-
शासीतेत्यथ वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरव-
१० स्तादिति नक्षत्रेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते^१ ऽथ वै भवति
यत्पुण्यं नक्षत्रं तद्वद्भुर्वीतोपबुषमिति^१ प्रातः कुर्वीत^१ संगवे
कुर्वीत^१ मध्यंदिने कुर्वीत^१ पराह्णे कुर्वीत^१ सायं कुर्वीत^१
यावति तत्र सूर्या गच्छेद्यत्र जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वीत^१
यत्कारी स्यात्पुण्याह एव कुरुत इति^१ ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-
१५ मुत्तरे^१ ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ Thus M and Bhav.; तद्वद्भु० the other MSS.; the text of T. Br. I. 5. 2. 1. has वषट्कुर्वीत but cp. the comm.

१ अश्वमेधेन यच्छ्यमाणो भवति राजा विजितौ सार्वभौमः ।
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यागाश्विनमुदक् १ हिन्दन्ति वृक्षान्ग्न्यस्तलानि भिन्दन्ति प्रति
 निष्ठाग्न्यूरयन्ति किंशारूणि निरस्यन्ति १ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पत्न्यानि कुर्वन्त्यथेतौ हृदौ मध्यतो देव- ५
 यजनस्य जोषयते स्रष्टाविणावनुपदासिनौ पुष्पनामानौ
 यद्येवं विन्दन्ति १ यद्यु वा एवं न विन्दन्ति खालैनावभिवाद्या-
 भिर्वाभिहार्याभिर्वाङ्गिः पूरयन्ति १ यथा त्वेव स्रष्टाविणावनु-
 पदासिनौ पुष्पनामानौ भवतस्तथा १ तावपरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते द्विस्तावद्यथाग्नेर्विधायां १ तच्छास्त्रां कुर्वन्ति १०
 प्राचीनवृक्षां दिक्षतीकाशां दक्षिणतो वर्षीयसौ १ तस्यै दक्षि-
 णतो ऽश्वशास्त्रां कुर्वन्ति १ तदश्वत्थानां १ स्त्रीषाणामवाचीना-
 याणामश्वव्रजं १ कुर्वन्त्यथस्यैते संभारा उपकृप्ता भवन्त्यश्वो
 रूपीयो यो १ ऽस्य १ सदश्वानां सत्तमस्तस्थान्ये ऽपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M ; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned ; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given.

१ तदश्वत्थानं M, but cp. Āp. XX. 7. 7.

१ स्त्रीषाणाम् M ; शिरीषुष्णाम् B Be (pr. m.) ; शिमश्वाम् Be (sec. m.) ; शिरीमहाम् U.

१ Thus corrected, cp. infra XV. 8 s. f. ; यो om. M ; यस्य the other MSS.

निरमणा निरष्टाः कृष्णश्च आ चतुरश्रो दौ दासावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयायै च जरत्पूर्वा चैषीकश्चाभूहः सैध्रकं च मुसलं
 पौ५श्चलेयश्च^१ चत्वारि शतानि गोमृणाः५ शतं तल्यानाः५ राज-
 पुत्राणाः५ शतमराज्यामुयाणाः५ शतः५ सूतयामणीनाः५ शतं
 ५ चत्तसंगद्दीदृणां चत्वारो महान्तं चत्विजस्तानन्वितरे^१ तान्काले
 ऽपदातौन्समावहन्ति ॥ १ ॥

आ सुब्रह्मण्यायाश्चतुष्टयीरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः^१साह-
 सान्निष्काभ्युवर्णरजतौ च इक्षौ दे अन्ये हिरण्ये दौ वीणा-
 गायिनौ ब्राह्मणं च राजन्यं च दे रश्मिने मौक्षीं च कुशमयीं
 १० चोमे चथोदशरत्नार्वेतेनोपकृतेन चित्रामायतीमुपरमत्यश्च^२
 चित्रवेत्यरक्षोरग्रीन्समारोह्य ग्राह्यामभिप्रैति ये ते पन्थानः
 श्वितः पूर्व्यांशो ऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अक्ष
 पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अक्षि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण ग्राह्यां
 परीत्य पूर्व्या दारा ग्राह्यां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मधि-
 १५ त्वाग्नीन्विहृत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये पृथिविर्विहिते
 लोकस्यते लोकमस्मै यजमानाय देहीति^१ नमो वायवे

१ All MSS. the accus.

२ उवाचां left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M; चच i.s.o. चच all the other MSS.; cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII. 8, 16.

ऽन्तरिक्षचिते लोकसृते लोकमस्मै यजमानाय देहीत्यन्वाहार्थ-
 पचनं^१ नमः सूर्याय दिविचिते लोकसृते लोकमस्मै यज-
 मानाय देहीत्याहवनीयमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशाला-
 मेकापस्त्रावं विमितं कारितं भवति^१ तद्दृथाग्निमुपसमाधाय
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति प्रयासाय ५
 स्वाहेत्येकादश^१ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमथ केशश्मश्रु वाप-
 यित्वा लोमानि सृष्ट्व नखानि निहृत्य दतो धाव्य स्नाता-
 वहते वाससी परिदधाते^१ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवाससावथाभ्यां व्रतोपायनीयं पाचयति^१ तस्या- १०
 श्रितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्याथापराहे मुखयोर्हिरण्ये
 अन्वस्येते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पद्मी रजतानि वा यदि बह्नी
 भवन्त्यथास्य वाचंयमस्य सायमग्निहोत्रं जुहोत्युपसंगच्छन् एन-
 मेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः^१ चत्तसंगहीतारः कारुविश्रा^२ १५
 इति^१ तेभ्यः पष्ठौर्हौ वेहतं ददाति^१ तां ते पचमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^१ ऽथ प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोथतस्ते पौष्ट्यलेय आदत्ते^१ ऽथादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्टे
 नम उपद्रष्टे नमो ऽनुद्रष्टे नमः स्वात्रे नम उपस्थात्रे नमो
 ऽनुस्थात्रे नमः शृष्ट्वते नम उपशृष्ट्वते नमो ऽनुशृष्ट्वते नमः १०

१ Thus B ; सामण्यः the other MSS.

१ cp. XVIII. 18.

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनिष्यमाणाय नमो
 भूताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः सांग्रहणीं
 निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^२ यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति
 तावदेष प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयीष्वपु ब्रह्मौदनः अपयित्वाभि-
 ५ घार्थादञ्चमुदासयत्यथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्तीर्य तस्यामेतः
 रजतः रुक्मं प्रचालितमवदधाति ^३ तस्यामेनमसंभ्रञ्चिवोद्धरति
 सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीथापोपरिष्ठात्सुवर्णः रुक्मं
 प्रचालितमवदधात्यथैताम्नहतं ^४ अलिजं ^५ उत्तरतो ऽनुदिग्रमुप-
 वेश्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः स्पृशन्ननुच्छिन्दन्नि-
 १० वोपोहति ^६ ॥ ३ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चानेन माश्वेन मेधेन स्वस्ति
 समापयाताः ^१ ब्रह्मज्यताया ^२ इति ^३ *तं तथेतीतरे प्रत्याहरेनेन
 त्वामश्वेन मेधेन स्वस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मज्यताया इत्यथ

१ मङ्गलिजः M, but cp. supra p. 205. 5.

२ Thus M; समीपयाता the other MSS. I am in doubt whether we ought to read समापयायाब्रह्मज्यताया (समापयाय conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मज्यताया (line 13); but the following अथ ब्रह्मज्यतामस्मै संजानते seems to plead against this reading.

३ Thus M; ब्र (or ह) ज्यताया all the other MSS.; by this omission of अ it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source.

४ This passage left out in all the MSS. exc M.

ब्रह्मज्वतामसौ संजानते^१ ऽथैनान्यः प्राप्तिं सकृत्सकृत्प्राश्याप्रत्यव-
 मृशन्तो धारयाध्वा इत्यथैतस्मिन्सर्पिरासेचने रश्मने संतर्प्य
 परिकर्मिणे प्रयच्छति^१ द्दिरपरं प्राश्या प्रश्यासन्ति राद्वस्ते
 ब्रह्मौदन इति^१ तेभ्यस्तुरः साहस्यस्त्रिष्कान्ददाति सुवर्ष-
 रजतौ च इक्ष्वावच ये चक्ष्वाभिषेकारस्ते ऽध्युमभिषिञ्चन्ति^५
 स आह ब्राह्मणस्य राजानस्याध्युमरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
 भविष्यति तस्य शुश्रूषध्वं यो ह्यस्य^१ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं^१
 व्यास्यन्तीत्यथाध्युमरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति^१ यजमान
 इतीतरमाचचते^१ स आह ब्रह्मज्वसं मेधं भनस्यामि देवेभ्यः
 प्रजापतये तेन राधासमिति^१ बधानेतीतरः प्रत्याह देवेभ्यः १०
 प्रजापतये तेन राधुहीति^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रश्मनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्निर्नोर्बाहुर्भा-
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयत इमाममृभण-
 जनामृतयेति^१ तयाश्वमभिदधात्यभिधा अग्निं भुवनमग्निं
 यन्तासि धर्तासि सो ऽग्निं वैश्वानरः सप्रयसं गच्छ स्वाहाकृतः १५
 पृथिव्यां यन्ता राड् यन्तासि यमनो धर्तासि धरुण इत्येवमेव
 द्वितीयाः रश्मनामादत्ते^१ तवैवमेवाश्वमभिदधाति^१ ते अश्व-
 स्थानुपृष्ठमनुपृणक्तैतस्मिन्काले ऽनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै च
 श्वबन्धाभ्याः श्वानमभिधत्तो^१ ऽथैष पौःश्वलेयो जरत्पूर्वया

१ This passage (cp. 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.

१ च om. M.

१ तत् Be. न M : UB om. this passage.

- सद्यं जानु वेष्टयित्वा सैध्रकेण मुसलेन श्वानमनूपतिष्ठते ^१ ऽथा-
 ध्वर्युः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह शतेन तस्यानां राजपुत्राणां ^१
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह शतेनाराध्यामुथाणां ^१ होता पश्चात्सह
 शतेन सूतग्रामणीनामुद्गातोत्तरतः सह शतेन चत्तसंग्रहीतृणां ^१
 ५ मध्ये ऽश्वः श्वा चाय दक्षिणं हृदमभिप्रयान्ति ^१ द्यौस्ते वृष्टं
 क्रमैरत्यक्रमीद्वाव्याक्रान्वाजीति चिभिरनुवाकैरा क्रोडादश्वमभि-
 धावयन्ति ^१ तमध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यनेनाश्वेन
 मेध्येनेष्टायं राजा वृचं वध्यादिति ^१ तस्यानु प्रोचणं शतं तस्या
 राजपुत्राः प्रोचन्ति ^१ ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 १० नाश्वेन मेध्येनेष्टायं राजाप्रतिष्ठ्यो ऽस्त्विति ^१ तस्यानु प्रोचणं
 शतमराजान उयाः प्रोचन्ति ^१ होता पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोच-
 त्यनेनाश्वेन मेध्येनेष्टायं राजास्यै विशो बह्वै बह्वश्वै बह्व-
 जाविकायै बह्वीहियवायै बह्वमाषतिजायै बह्वहिरण्यायै
 बह्वहस्तिकायै बह्वदासपुरुषायै रथिमत्यै पुष्टिमत्यै बह्वराय-
 १५ स्योषायै बह्वसर्वधनायै राजास्त्विति ^१ तस्यानु प्रोचणं शतं
 सूतग्रामण्यः ^१ प्रोचन्त्युद्गातोत्तरतो दक्षिणामुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 नाश्वेन मेध्येनेष्टायं राजा सर्वमायुरेत्विति ^१ तस्यानु प्रोचणं
 शतं चत्तसंग्रहीतारः प्रोचन्ति ^१ दिग्भ्यो ऽश्वं समुचन्तीति
 ब्राह्मणमथास्यैष पौंश्वलेयः सः शिष्टो भवति यदा त्वोपमी-

१ ० धापयन्ति M.

१ Thus BU; ० वयः M Be.

वाम्यथ शुनः प्रहरासीत्युपमीवत एष पौ॒श्चलेयः सै॒न्नकेण
मु॒षलेन शुनः प्र॒हन्ति॑ तमत ए॒वानु॒मन्वयते ॥ ५ ॥

यो अ॒र्वन्तं जिघा॑सति तमभ्यमीति व॒रुण इति॑ ।
तमभ्य॑स्थाधस्यदमुपास्य दक्षिणाप॒ञ्चाव॑यति परो म॒र्तः परः
श्वे॒त्यास्य ब्र॒ह्मा ह॒स्तं गृ॒ह्णाति ब्र॒ह्मणो वा यज॑मानो ऽहं च ५
त्वं च वृ॒च॒ह॒स्तं॒वभृ॒व स॒निभ्य आ । अ॒राती॒वा चि॒द॒द्रि॒वो ऽनु
नौ शूर म॒स॒सते॑ भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रातय इत्य॑चैतमैषीकमभ्य॒हं
मौञ्जी॑भ्या॒ रज्जु॑भ्यामन्तयोरभि॒दधा॑ति । तत्सह वे॒तस॑ग्रा॒खो-
प॒संब॒द्धा भ॒वति॑ । तदे॒तेन॑ ग॒तं त॒व्या राज॑पु॒त्रा वि॒विच्य॑न्ते ।
तेषा॒मनु॑ वि॒वेक॑मितरे॑ । दे॒ अन्य॑तरमन्तः॒ गते॑ गृ॒हीतो॑ दे॒ १०
अ॒न्य॒तर॒मन्तः॒ गते॑ । अ॒थैना॒न्स॒ ग्रा॒ह्यने॒नैषी॑केणाभ्य॒हेना॒भ्यु-
दू॒हन्त॑ । इ॒व पुर॑स्ता॒म्रत्य॑श्च॒मूर्मि॑णाश्च॒मभि॑धा॒वया॑ताः इत्य॑भि-
धा॒व्यमा॑ने॑ ऽध्व॒र्युज॑मानं वाचयत्यभि॒ क॒त्वेन्द्र भूर॑ध॒ जम॑स ते
वि॒व्यञ्ज॑हि॒मानः॒ रजा॑सि । स्ने॒ना हि वृ॒चः॒ श्रव॑सा जघन्य
न श॒चुर॑न्तं वि॒विद॑द्युधा त इत्य॑थैनः॒ संवे॑ष्य दक्षिणाप॒ञ्चाव॑य- १५
त्य॑थैतमभं प्र॒दक्षि॑णमाव॒र्त्य ग्रा॒ह्यामा॑नयति यदातो अपो
अ॒गम॑दिन्द्रस्य तनु॒वं प्रि॒याम् । एतः॒ स्तो॒तरे॒तेन॑ प॒था पुन॑र-

१ •भू॒रन्त॑ MSS. exc. M.

२ •भि॒धा॒वया॑ता M ; •धा॒व॒य॒ता the other MSS. ; if •भि॒धा॒वया॑ता is the correct reading we have here a form of the same kind as स॒मा॒व-
या॑ता (supra p. 207, 12).

३ •धा॒व्यमा॑ने again M.

- श्रमावर्तयासि न इति ^१ तमध्वर्युः पूर्वाभि स्तोकौयाभिरन्वैत्य-
 ग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं
 यावदस्य स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमयेण शालां प्राञ्चः स्थाप-
 यित्वा प्रपद्याश्वस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रये स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्ताथ सावित्रमष्टाकपासं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्वागाञ्जुहोत्यग्रये^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च^१ पुरस्ता-
 त्स्त्रिष्टुतस्त्रयोऽग्नीतिमश्वचरितान्युपजुहोतीकाराय स्वाहेह-
 ताय स्वाहेत्यसमुदिते त्रयोदश प्रद्रावाञ्जुहोत्यायनाय^१ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथैतमश्वं
 १० प्रदक्षिणमावर्त्य पूर्वथा द्वारा शालां प्रपाद्यान्तर्वेदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

- यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा अश्वस्य मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्धोयामो यथा नः पदेपदे हुतं भविष्यतीति^१
 तस्य पशु धृतीर्जुहोत्यक्षण्या वा पर्यारिणीर्वेह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्यथैनं प्राञ्चमु-
 त्कामय्य प्रोचति प्रजापतये त्वेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां त्वेति
 दक्षिणतो वायवे त्वेति पश्चादश्वेभ्यस्ता देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्पूर्वेभ्यस्ता देवेभ्य इत्युपरिष्ठादथैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोचति ह्यथै त्वा जेमाय त्वा रथ्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै
 २० त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वा सते त्वाद्वास्तौषधीभ्यस्ता

विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथास्य^१ रूपाणि जुहोत्यङ्ग्रेताय स्वाहा-
 ज्जिसक्थाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामथास्योपोत्यायाश्चनामभिर्दक्षिणं कर्णमाजपति विभृर्मात्रा
 प्रभूः पित्राश्वो ऽसि हयो ऽस्यत्यो ऽसि नरो ऽस्यर्वासि सन्नि-
 रसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामासीत्यथैनमुपति-
 ष्ठत आदित्यानां पत्नान्विहीत्यथैनं रश्मनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथैनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आग्नापाला एतं देवेभ्यो ऽश्वं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्यत्रास्मा एतानपरिमितास्त्रिरमणा-
 स्त्रिरष्टानुपावसृजन्यचैनमेतानि चत्वारि शतानि गोमृषाम- १०
 नुयुञ्जते प्रास्तकवचा विततवरूथा यथा युद्धाय तथा^२
 तेभ्यः पकाशनं प्रसीति^३ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्च यस्येमे पकाशनमुपावहरि-
 यन्ते मयाप्रसूता मोपवादिष्टेति^४ स आह ब्राह्मणाश्च
 राजानश्च बहिर्देवयजनादाहनं व्युदचध्वं यस्यायं वडवाभिः १५
 सः सृज्यते सर्वस्वं तं व्यास्यन्तीति^५ ते बहिर्देवयजनादाहनं
 व्युदचन्ते^६ ऽश्वैश्चैव माण्डैश्चरन्त्यश्तरैश्च^७ न वडवाभिर्ना-

१ The passage चवास्य up to श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याम् left out in all exc. M.

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS. are wholly corrupted.

३ Thus M ; व्युदचन्ति Be ; व्युदचन्ति U ; व्युदचं B.

- श्वतरीभिर्यैतौ^१ वीणागायिनावतिप्रगृह्णीतो^२ । ऽथैष
 ब्राह्मणो वीणागायी गायतीत्यददा इत्ययजथा इत्यपचथा
 इत्येवं मिश्रास्त्रिस्तो गाथाः । कामचारो ऽश्वस्य^३ । स्नानाच्चैवेनं
 गोपायन्ति वाहनाच्चाय यद्यश्वमुपतपदिन्दत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः
 ५ सौम्यश्चरुः सावित्रो ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुः इत्यथ
 यदि नावगच्छत्यग्नेये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाश्वर
 इत्यथ यदि वडवाभिः सः सृज्यते^४ अग्नेये ऽहोमुचे ऽष्टाक-
 पालः सौर्यं पयो वायव्य आच्यभागो^५ । यद्यभिवाति रौद्रो^६
 यदि स्नावः पौष्णो^७ । यद्यपु वाहणो^८ । यदि काणः^९ सौर्यं^{१०}
 १० एतासामार्तीनां यां कां^{११} च^{१२} न्येति^{१३} । सल्लत्वेव^{१४} प्रायश्चित्तिर्यथ
 यो ऽष्ट^{१५} सदशानाः सत्तमस्तमुत्सृजत्यथातो रशनाभ्यामेव
 प्रतिपद्यते । समानं कर्मा परिदानात् ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥
 चतसृव्याश्वं वैश्वदेवाग्न्यूनाक्षभन्ते । तेषां पशुपुरोडाशान-
 नुवर्तन्ते वैश्वदेवहवींषि^{१६} । वैश्वदेवहवींषि वैवैषां पशुपुरो-
 १५ डाशा भवन्ति । ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री^{१७} । प्रसिद्धाः^{१८}

१ यैतौ M.

२ Thus M; U om. प्र; Be B: •वावितिप्रगृह्णीतो; the expression occurs also in the grhyasūtra I. 15.

३ काणः M; कारणः the other MSS.; but cp. Āp. xx. 7. 18.

४ कांचिन्येति M.

५ Uncertain; सल्लत्वेव M Be; सल्लेव B; सल्लदेव U.

६ श्वस्य M.

७ Thus M; सावित्राः BU; सावित्राः Be.

८ Instead of प्रसिद्धः or प्रसिद्धाः as the other MSS. have it here and infra, M consequently प्रसिद्धं, but cp. the expression प्रसिद्धेभिः संतिष्ठते ।

पशवः संतिष्ठन्ते ' ऽथापराह्णे सवित्र आसविचे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' ऽथ
 पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्ट्वा प्रसिद्धं निर्वर्तयते ' ऽथैतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रगृहीतो ' ऽथैष राजन्यो वीणागाथी गायती-
 त्यजिना इत्ययुध्यथा इत्यमुः संग्राममहन्नित्येवं मिश्रास्तिस्रो
 गाथाः ' प्रातरग्निहोत्रे ऊते ब्राह्मणो वीणागाथी गायति
 सायमग्निहोत्रे ऊते राजन्यस्तावेवमेव संवत्सरं गायतो ' ऽथ
 सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ताद्गागाङ्गुहोत्समु-
 दिते ' धृतीञ्च जुहोति प्रद्रावाञ्च जुहोति ' सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ' ऽथ मध्यंदिने सवित्रे प्रसवित्रे पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' ऽथापराह्णे
 सवित्र आसविचे द्वादशकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ' ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते ' स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्हयजमानश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं यवागयणेनाथ चतुर्षु मासेषु
 पर्यवेतेषु सावित्र्येष्ट्या वरुणप्रघासाग्न्यशूनालभन्ते ' ॥ ६ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रघासहवीःषि ' वरुण-
 प्रघासहवीःषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति ' ताननुवर्तते
 मथ्यमा सावित्री ' प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते ' ऽथापराह्णे

१ • ताद्गागाङ्गुहो • M as above, p. 211, 6.

२ Thus M; प्रद्रावाञ्च the other MSS.; the value of the word is
 उद्द्रावः ।

- सविच आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं
 निवर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते ^१ स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्ह्यजमानो ऽपराञ्चतुरो मास एति
 ५ काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामञ्च श्यामाकाययणेनाथ
 चतुर्थं मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवसथ आनीकवतं
 पशुमालभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आनीकवतञ्च
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 प्रथमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ मध्दिने
 १० सांतपनं पशुमालभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनञ्च
 हविः ^१ सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 मध्यमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथापराञ्चे सविच
 आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ ऽथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापरराचे पूर्णदर्शेण^१
 १५ चरत्यथ प्रातः क्रैडिनं पशुमालभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते क्रैडिनञ्च हविः ^१ क्रैडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१
 तमनुवर्तते प्रथमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ
 मध्दिने साकमेधान्पशुनालभन्ते^१ ॥ १० ॥

१ पूर्णदर्शेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5 ; Āp. has also पूर्णदर्शे, but the Śat. Br. पूर्णदर्शे; the word occurs again xvii. 57 and in the Dvaidha; Bhav. in his comm. on the latter has •दर्शे।

१ लभन्ते MU Be; लभते B.

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींषि^१ महाह-
 वींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति^१ ताननुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते^१ ऽथापराह्णे पित्र्यज्ञेन
 चरति^१ पित्र्यज्ञेन चरित्वा चैयम्कैश्वरति^१ चैयम्कैश्वरि-
 त्वादित्यं पशुमालभते^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आदित्यं^५
 हविरादित्यो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति^१ तमनुवर्तत
 उत्तमा सावित्री^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते^१ ऽथ पौर्णमास-
 वैम्बुधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्रीभिरहरह्यजमानो ऽर्धचतुर्थांश्मास
 एति काममिक्षा कामं पशुबन्धेन कामं ब्रीह्याययणेनाथा-^{१०}
 मावास्याया उपवसथीये ऽहन्सावित्र्येष्टेष्टाग्निकानि सावित्राणि
 ऊलोखाः संभृत्य पशुग्रीष्वाणि च वाथयं पशुमालभते^१
 तस्य प्राजापत्यसूपर उपासन्मभ्यो भवति^१ तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^१ तावनुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धौ पशु संतिष्ठते^१ अथापराह्णे सवित्र आसवित्रे^{१५}
 पुरोडाशं द्वादशकपासं निर्वपति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१
 ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्री-
 भिरहरह्यजमान एतमर्धमासमेति काममिक्षा कामं पशु-
 बन्धेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु सावित्र्येष्टेष्टा ॥ ११ ॥

शुनासीरीयान्पशुनालभन्ते^१ तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते^{१०}
 शुनासीरीयहवींषि^१ शुनासीरीयहवींषि वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति ^१ ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री ^१ प्रसिद्धाः
 पशवः संतिष्ठन्ते ^१ ऽथापराह्णे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्ण-
 ५ मासवैमृधाभ्यामिष्ट्वा यजमानायतन उपविश्य जेष्ठा श्रद्धया
 लोहितायसस्य च चुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि च
 वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो ऽथो-
 परिष्ट्वा संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः ^१

॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० अथाश्वशास्त्रायामश्वं निग्रथ्यन्त्यथैनं तीर्थादानीय पवयित्वा
 त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति ^१ तस्यै तावन्तुत्सी-
 दन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया ^१ अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य भ्रुवामायाय्य चीणि
 पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्यथ
 १५ सप्त प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
 शिनीं दीक्षां जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति ^१
 पञ्चाध्वरदीक्षाहुतीर्जुहोति ^१ षडग्निदीक्षा एकामृतदीक्षां भुवो
 देवानां कर्मणेति ^१ सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत इति ^१ स चीणि-
 चीण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतदीक्षां ^१
 १० द्वे ^१ अन्तर् ^१ ऋतुदीक्षे ^१ जुहोति महीम् पु सुत्रामाणमित्येतदे-

१ Thus M, •दीक्षाजुहोति the other MSS.

१ Thus M; वेदतटेष्टु० Be; वेदतटेष्टु० U; वेदतटेष्टु० B.

वाहर्दीचते ' संवत्सरमुख्यं^१ बिभर्ति ' द्वादशोपसदो ' ऽत्रै-
मेता यथास्नातं विशः पर्यवस्यन्ति ' नेदीय एनमेते^२ कर्मकृत
उपसंगच्छन्ते तच्चाणश्च रथकृतश्च^३ मयस्कृतश्च^४ कुलालाश्च दद्याः
कर्मारो नखकृतः सप्तमे ' ऽथैतास्तद्वर्णः सः^५ शान्ति ॥ १३ ॥

एकशतं बैल्वानि दार्वाचितानि क्षिन्दत^६ तानि प्रवकलानि^७
कृत्वाचायं^८ चिनुतैकविंशतिं यूपान्क्षिन्दतैकविंशत्यरत्नीन्^९
राज्जुदाक्षमग्निष्ठं पौतुद्रवावुपस्थावानौ षट् बैल्वान् षट् खादि-
रान् षट् पालाशान्यालाशमुपशयं पालाशं पान्नीवतं पालाशं
विशालयूपमेकतयानि दारुमयाणि पात्राणि कुरुत षट्चिं-
शतं^{१०} सुवान्दीर्घदण्डान् षट्चिंशतमनुवेषान्दीर्घदण्डान्^{११} च-
त्वारि^{१२} वाष्टौ वेन्द्राणसानि चतुश्चक्राणि द्दहश्चक्राणि यथा
समानि यूपयैः स्युरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुरुतैकं
वैतसं कटं कुरुताश्चस्योपस्तरणायेत्यथेतान्नयकृतः सः^{१३} शान्ति

१ •मुख्यं M.

२ एनमेते M.

३ •कृतारथश्च M; •कृतारथश्च Be; the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1.

४ Thus M (we expect क्षिन्त), क्षिन्ति the other MSS.

५ Uncertain; कृत्वावचायं M; कृत्वावचायं BU; कृत्वावचायं Be (pr. m.), कृत्वाचायं Be (sec. m. ?); cp. infra xv. 19 (223, 19).

६ Thus M; •त्यरिं the other MSS.

७ Thus (only •वेषां) M; षट्चिंशतं दर्वी दीर्घदण्डाश्च UBe; B om. these words. What is meant by चनुवेष I do not see. Read perhaps •शतं दर्वी दीर्घदण्डाश्च; cp. p 224 8.

स्वरथं कुरुतापरिमिताचथान्कुरुतेत्यैतान्मयस्कृतः सः॥शास्त्र-
परिमितं चर्मणं कुरुतेत्यैतान्कुलालान्मः॥शास्त्रि यथैकविंश-
श्रतिविधायान्नय एवमिष्टकाः कुरुत तिस्रो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथाश्वं तूपरं गोमृगमित्येतान्साङ्गाङ्कूपथेयुरपरिमिता
५ स्थाचीः कुरुतेति ^१ ॥ १४ ॥

अथैतान्कालायसकृतः सः॥शास्त्रि सायकं कुरुत सिन्धिमं-
कल्पोदकं^१ कृष्णं कृष्णत्सरुः सुवर्णं सुवर्णत्सरुं चतुरः कालाय-
सान्त्वोहायसत्सरुः चतुरो लोहायसान्कालायसत्सरुषट्त्रिंश-
शतं सुवर्णावजतत्सरुन् षट्त्रिंशतं रजतान्सुवर्णत्सरुः-
१० स्त्रीणि च श्रतानि त्रयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां सूचीनां
त्रीणि च श्रतानि त्रयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
श्रतानि त्रयस्त्रिंशतं च सीसानामेकं कालायसस्य कमण्डलुं
कुरुताश्वतेजन्यै अपणयेत्यैतान्सुवर्णकृतः सः॥शास्त्रि परःश्रतं
श्रतपलान्निष्कान्कुरुत सुवर्णरजते महिम्नोः पाचे कुरुतेकत-
१५ यानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्यः पन्नयस्तावतः^२
सौवर्णानुपश्रयान्कुरुत रजतग्रन्थीचाजतान्वा सुवर्णग्रन्थीन्यावत्यः
पन्नयस्तावन्ति^३ सौवर्णानि कुम्भकुरीराणि कुरुत रजतशङ्कूनि
राजतानि वा सुवर्णशङ्कूनि यावत्यः पन्नयस्तावतः^४ सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M ; if it is correct, I do not see ; सन्निभगुणोदकं Be B ; सन्निभगुणोदकं U.

२ पलः MSS., but cp. Āp. xx. 157 and infra.

३ पलः MBU ; पन्नयः Be.

४ पलः all.

मण्डलूंकुरुत रजतरास्त्रावाजतान्वा सुवर्णरास्त्रानेकः सौवर्णं
विधवनं कुरुत त्रीणि सौवर्णानि धविचाणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णांका-
चांकुरुत सहस्रः राजतान्सहस्रः सामुद्रान्दिरण्मयं कशिपुः
हिरण्मयं^१ षड्वीशः^२ हिरण्मयः^३ संदानमिति^४ ॥ १५ ॥ ५

अथैतान्नखकृतः^५ सः शास्त्रपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थास्यैतान्यन्यानुपकृतानि भवन्ति शतं दृतचर्माणि शतं मधु-
चर्माणि शतं तण्डुलचर्माणि शतं पृथुकचर्माणि शतं स्त्राजा-
चर्माणि शतं करम्भचर्माणि शतं धानाचर्माणि शतः सक्तुचर्माणि
शतं मसूखचर्माणि शतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथास्यैत एक-^{१०}
विंशतिः प्रतिप्रस्थानारः सः शिष्टा भवन्त्यात्मना द्वाविंशस्ते^६
जनपदेभ्यः पशून्समचन्ति^७ तथारूपान्यथारूपास्ते विदुर्गामेषु
ग्राम्यान्वचन्यरण्य आरण्यान्गिरिषु गैरेयान्नदीषु नादेयान्य-
ञ्जरेषु वयांसि कुम्भीषु सरौष्ट्रपानिति^८ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रसिद्धः^९ संनिवापो^१ ऽथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणी-^{१५}
येन चरित्वा पदेन चरति^१ पदेन चरित्वा र्षभे चर्मन्सहस्रेण

१ ० पुं M.

१ Thus M; हिरण्मयं विंशंहिरण्मयं संदानानीति BU Be (pr. m.);
हिरण्मयमुपवर्द्धं षट्चिंशं हिरण्मयं संदानानीति Be (sec. m.).

२ Thus M; ० नानखकृतः the other MSS.

३ ० विंशतिस्ते M.

४ Thus M; समचन्ति the other MSS.

५ प्रसिद्धं M.

- राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति ' द्वादशाह एवैष ' एकविंशतिविधो ऽग्नि-
 निर्धोयते ' तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्यथाहवनीयं
 प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति ' सदोह-
 ५ विधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्थावृता
 यूपमुच्छ्रयति ' खर्वन्तः राज्ञुदात्ममग्निष्ठमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौ-
 गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ' तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा-
 ह्वींश्चग्रये^१ गृहपतय^१ इत्येतान्यग्रये^१ गायत्रायेत्येषा च
 १० दशहविरिष्टिस्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिद्दि-
 शमाग्रया नः सुवर्विदिती^१डान्ताः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते '
 षत्रीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूक्ष्णान्त इत्येके ' ऽथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महाराच एव
 बुध्यन्ते ' समानं कर्मा परिधीनां^२ परिधानात्परिधिष्वनुवर्तयति
 १५ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिति षण्मथ्यमे षड् दक्षिणार्धे
 पञ्चोत्तरार्धे ' ऽथ राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति '
 परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यङ्गिरदैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति '
 प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं यद्वा गृह्णन्ते ' समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानः स्रष्ट्यन्याचति बर्हिश्च शतपलं चाथाहोद्गात-

१ अग्रये गृ० इत्येतानि om. M.

२ परिधि M.

बर्हिश्च ते श्रतपलं चाश्वो म उद्गायत्विति ^१ ते ऽश्वस्य वालधिः
 समन्वारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्क्तु त्वारभे स्वस्ति मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्क्तु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्क्तु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यथोदश्चो ऽभिः ^२ पवमानः
 सर्पन्त्युत्तरत एष वडबाव्रज उच्छ्राय्या परिश्रितो भवति ^३ तं ^५
 विवृण्वत्यभ्यश्वं वडबाः क्रन्दत्यभ्यश्वो वडबाः क्रन्दति ^४ सो
 ऽश्वस्योद्गीयस्तत्पुण्या वाचः संप्रवदन्ति ^५ ॥ १७ ॥

उद्गाथीद्वा अथमश्वो मेध आयुरुद्गासीत्सुभृतमुद्गासी-
 द्ब्रह्मवर्चसमुद्गासीदिदमुद्गासीदिदमुद्गासीदिति पुण्या वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडबा ^१ अथशास्त्राथामश्वं नियम्यन्त्यास्मा १०
 आमुकुम्भिकमन्त्रमुपकिरन्त्याहोद्गातर्धेनुश्रतं ^२ च ते श्रतपलं च
 त्वं म उद्गायेति ^३ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो ^४ ऽष्टास्वष्टा-
 स्वाय्यानि ^५ द्वादशो माध्वादिनः पवमानः ^६ षोडशानि
 पृष्ठानि ^७ सविश्र ^८ आर्भवः ^९ पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम ^{१०}
 तं चतुष्टोम इत्याचक्षते ^{११} समानं कर्माश्विनाद्वादशानि चहं ^{१५}
 गृहीत्वैकादश रशना आदाय थूपमभ्येति ^{१२} स्वर्धन्तः राक्नुदा-

१ भि all.

२ Thus (आमुकुम्भिकमन्त्रमु०) M; आमुकुम्भिकमन्त्रमु० the other MSS.

३ Thus corrected, cp. infra xviii. 34 and Sat. Br. xiii. 5. 1. 1.

० पवमानोष्टाष्टा न्याय्यानि, with स्वा above the lacuna, M; ० पवमानोष्टाष्टा-
 न्याय्यानि BU; ० पवमानोष्टाष्टा न्याय्यानि Be.

४ Thus M; सविश्रितराभवः BU; विश्रितराभवः Be; cp. infra l.c.

- लमग्निष्ठसुत्सृज्यैकादशिनान्यशूनुपाकरोति । तेषां प्रसिद्धं
 वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं
 गृहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि ऊत्ताष्टौ
 ५ संवर्गाऊतौर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्विति । तृतीयं दक्षिणानां
 ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्ता नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं
 भविष्यदिति । नात्रान्यभिषेको । ऽहीनसंततिं करोत्यर्जुधा
 माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति । समानं कर्मा
 १० पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वषा-
 होमाः समानो वनस्पतिः समानः खिष्टकृत्पैषवाचसमानीडा
 समान्यो दिशो । नाना दिग् इत्येके । समानं कर्मा पक्षीसंया-
 जेभ्य । उपकाश एवेषो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पक्षी-
 १५ संयाजान्तः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्यैतानि शतमौचाणि चर्माण्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 ओणिमुत्तरेण पक्षसहितान्यथैतेषां द्युतचर्मणां विंशतिं वा
 चतुर्विंशतिं वापोद्धृत्याथेतरैरक्षानि संप्रयुवन्त्यथैतेषां दार्वा-
 चितानां विंशतिं वा चतुर्विंशतिं वा मध्ये ऽग्रेरचायं

चित्रायेतराणि^१ संक्षिद्यसंक्षिद्यैव संप्रकिरन्ति^१ तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमध्यात्ममायातयत्यपि वा पक्षपुच्छानभिनिरूहति^२
 यथा समावती यपाग्रैः स्वाद्यैना^३ समुच्छ्रित्य^३ परिश्रयन्ति^३
 तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^३ तदेतानीन्द्राणसानुपवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवान्तरदिशास्त्रितराणि यद्यष्टौ भवन्ति^४ तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये रात्रिकर्मिणो^५
 ऽथैभ्य स्थालीभिराज्यान्मभिहरन्त्यष्टमैरन्नान्यथाध्वर्युरादत्ते^६ सुवं-
 च दीर्घदण्डं दर्वि^७ च दीर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^८ प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये रात्रिकर्मिणो^५ ऽथाध्वर्युः सुवेणाज्यस्योप-
 हृत्य चीणि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति^९ स्वाहाधिमाधी- १०
 ताय स्वाहेति सुवैरेवाज्यानां जुहोति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 न्नानामदन्तकाय स्वाहेति^९ त एवमेवैतमनुवाकं^{१०} यदेत-
 स्यानुवाकस्य पारं यन्यथैतेनानुवाकेन व्यवदधाति^{११} ॥ १६ ॥

पूर्वां स्तोकीया अथैतमनुवाकं दिश्या^१ अथैतमनुवाक-
 मुत्तरा स्तोकीया अथैतमनुवाकमेकविंशिनीं दीक्षामथैतम- १५
 नुवाकमृतुदौचा अथैतमनुवाकमश्वस्य सावित्राण्यथैतमनुवाकं^१

१ हिला० M.

२ Thus M ; ०पुच्छनामभिनिरूहति Be ; ०पुच्छनामभिनिरूहन्ति U ; ०पुच्छ-
 नामभिनिरूहयन्ति B.

३ ०थेनांत्सु० Be.

४ ०ष्टौमैरन्नान्य० M, but cp. supra p. 220, 6.

५ Thus MBU ; दर्वि Be.

६ Thus M ; ०शतिः Be ; ०शति BU.

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्त्यथैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वाङ्गानि
 च द्वावश्वरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च द्वावपाः संधा-
 नानां चाभिधानानां च संश्रवस्यैक ^१ उक्तः खारीहोमस्त एव-
 ५ मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्त्यथैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहेति ^१ त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्यथ वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ^१ परिहृतासु वसतीवरीष्वारु-
 १० तायाः सुब्रह्मण्यायां पुनरेवाधिद्रवन्ति ^१ त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समाप्नुवन्ति ^१
 तानि वा एतान्यश्वस्य सर्वायुषाणीत्याचचते ^१ ॥ २१ ॥

समाप्तय इति हैक आङ्गरेतैर्हि सर्वाः रात्रिं जुह्वत्यथ
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्ताववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ द्वावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ ^१ राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ^१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यङ्गि-
 रुदैत्युक्थ्य ^१ क्रतुमुपैति ^१ समानं कर्मोपाः शोःपाः शः होव्य-
 निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाजतीर्जुहोत्युषसे स्वाहा व्युष्टौ
 स्वाहोदेयते स्वाहोद्यते स्वाहेति ^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^१ समानं

१ ० कर्मिणामथ M.

१ उदैति M ; उदैति the other MSS.

कर्मान्तर्यामादन्तर्यामः होव्यन्निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ङ्गतीर्जुहोत्युदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहेत्युचैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो ।
 व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि । निवर्तयन्तीन्द्राणसानि । प्रसिद्धः
 सुवर्णस्यैर्गहा गृह्यन्ते । समानं कर्माश्रयणाद्गहादाश्रयणं ५
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ गृह्यौ गृह्णाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोकथ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा-
 श्रिणाद्गहादाश्रिनं गृह्यं गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रशना आदाय
 यूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिणः । सर्वन्तः
 राज्ञुदालमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अथोत्तरं । त्रीन्दक्षिणतो वैल्वाः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः
 खादिराः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः पालाशाः स्त्रीनुत्तरतो ।
 ऽत्रेतं पालाशमुपगम्य दक्षिणतो न्यस्यति त्वष्णीः । सर्वन्ता-
 न्यूपानुत्सृज्याथाध्वर्युरग्निष्ठ उपाकरोत्यश्वं त्वपरं गोमृगमि- १५
 त्येताः स्त्रीप्राजापत्यानथ पर्यङ्गानुपाकरोत्याग्नेन्द्रं । कृष्णलला-
 ममैन्द्रापौष्णं पौष्णमाग्नेयौ कृष्णघौवौ त्वाद्भौ लोमशसक्यौ
 श्रितिष्ठौ वार्हस्यत्यौ धात्रे षष्ठोदरः सौर्यं बलचं पेलमित्य-
 थाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्ने ऽनीकवते रोहिताश्विरनङ्गा-

१. *त्याग्नेन्द्रं M (sec. m.) ; *त्याग्नेयं M (pr. m.) and all the other MSS.,
 but cp. infra xv. 26 med. (229. 16).

नित्येकादशाथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय खराज्ञे ऽनो-
 वाहावनद्वाहाविति द्विन्दो^१ । ऽथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
 तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारण्यसैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
 त्यथ रोहितो धूमरोहित इति दशाष्टादशिनो ऽनुवाकास्तेषां
 ५ पूर्वा एव नवतो दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तरा नवत उत्तरे-
 ध्वाग्नेन्द्रा दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्यैन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
 प्राजापत्य इति दश दशिनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
 दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^१ । सोमापौष्णा
 दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्यैन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपपद्ये
 १० मनसैव यं देष्टि तमुपाकरोति^१ । यद्यु वै न देष्ट्याहुस्ते पशु-
 रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्गतिं जुहोत्युपा-
 कृताय स्वाहेति^१ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथैतमश्वमयेण यूपांस्वरथे युनक्ति युञ्जन्ति ब्रह्मरूपं
 चरन्तं परि तस्युष इत्यास्य पृष्ठं मर्मज्यते रोचन्ते रोचना
 १५ दिवीत्यैवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः^१ प्रष्टिमुप-
 नियुनक्ति^१ तयोः पृष्ठं मर्मज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी

१ चतुर्विंशतिं पशून् i.s.o. द्विन्दनः M. But TS. v. 6. 21 are enu-
 merated only 22 paśus. The reading of M, however, would agree
 with the statement made infra (l. 3), that there are 60 paśus
 (3+11+11+24 (22 acc. to the Samhitā!)+11). Should the
 text of TS. i.e. be incomplete ?

२ ०वोत्तरं M but cp. supra xi. 6 (p. 73, 3) ; this passage is left out
 in all the other MSS.

विपक्षसा रथे । गोणा धृष्णू नृवाहसेत्यथ केतुं कृण्वन्नकेतव
इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्मसंनहनीयाभिः संनह्यति
जीमूतस्येव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्धयारूपमथ रथ-
मुपतिष्ठते वनस्यते वीङ्गो हि भूया इति तिसृभिरनु-
च्छन्दसमथ दुन्दुभिसुपश्चासयत्युपश्चासय पृथिवीमुत द्यामिति ५
तिसृभिरनुच्छन्दसमथ दक्षिणः हृदमभिप्रयाति द्यौस्ते पृष्ठं
क्रमैरत्यक्रमीद्वाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडेभ्यो ऽश्वा-
नभिधावयन्त्यैतः १ रथं प्रदक्षिणमावत्यं ग्राह्यामानयति
यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन
पथा पुनरश्वमावर्तयामि न इति १ तानध्वर्युत्तराभि स्तोकी- १०
याभिरन्वेत्यग्रे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
रभ्युपाकारं यावदेषाः स्लोका उपरमन्त्यैतमश्वमयेण यूपान्
स्वरथात्प्रमुच्य सौवर्णेन सदानेन संहित्याध्वर्योरावसथं द्वियोगं
वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परिवृत्तीत्येता अस्मै १ गन्धान्गणा-
न्मणीः २ आदायाभ्यायन्त्यश्वं १ तस्य यत्प्राक् क्रोडान्तन्महिष्यभ्यनक्ति १५
वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण कन्दसेति पौतुद्रवेण प्रतिहितानां
जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तद्वावाताभ्यनक्ति
रुद्रास्त्वाञ्जन्तु वैष्णवेन कन्दसेति ॥ २४ ॥

गौर्गुह्यवेनाराज्ञां जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं नाभेरा

१ •मिधापर्थत्य• M (as supra xv. 5 and 6, p. 209. 7, 210. 12) ; •मि-
तापर्थत्य• the other MSS.

१ Thus M ; गंधाचक्षुषान्मणी• Be ; गंधाचक्षुषामणी• BU.

पुच्छात्तत्परिवृक्तभ्यनक्त्वादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन कन्दसेति
 मौस्तेन^१ सूतग्रामणीनां च चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^१
 तस्य ये प्राचीनं वहसः केशास्तेषु महिषी सहस्र^२ सौवर्णा-
 न्काचानावयति भूरिति प्रतिष्ठितानां जायाभिः सहाथ ये
 ५ प्रतीचीनं वहसः केशास्तेषु वावाता सहस्र^३ राजताङ्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्ञां जायाभिः सह^४धैषा परिवृक्ती वालेषु
 सहस्र^५ सासुद्राङ्काचानावयति सुवरिति सूतग्रामणीनां च
 चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^६ धयेतं पत्नयो^७ यन्त्यथ
 महिषी वावाता परिवृक्ती माहानसी^८ दासीत्येता^९ अस्मै
 १० मधुमिश्रान्ताजानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

लाजी^{१०}ञ्क्वाची^{११}न्यग्रो^{१२} ममां^{१३} यव्याथै गव्याथा एतद्देवा
 अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापत इति^{१४} यस्यै हास्रमन्ति तस्यै
 हार्धुका प्रजा^{१५} भवतीति^{१६} विज्ञायते^{१७} ऽथैतमश्व^{१८} संदानात्प्र-
 मुच्य निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन प्रचरति प्रहृत्याभिहृत्याथा-
 १५ ध्वर्युरग्निष्ठे नियुनक्त्यश्वं त्वपरं गोमृगमित्यथास्य पर्यङ्गान्नि-
 युनक्त्याग्नेन्द्रं कृष्णाललाममैन्द्रापौष्णं पौष्णमित्येता^{१९}स्त्री^{२०}ललाट^{२१}

१ Thus M; मौस्ते the other MSS.; cp. Āp. xx. 15. 12 (मौस्तेन) ।

२ Thus all (not पत्नयो) ।

३ Thus M; माहानसी BU; माहानसि Be.

४ Thus M; दासी० the other MSS.

५ Pluti sign not in MSS.

६ M om. प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ कृष्णयीवौ ग्रीवासु ^१ त्वाष्टौ लोमशसक्यौ सकथ्योः ^१
 ग्निदिष्टौ बार्हस्पत्यौ षष्ठे ^१ धात्रे षष्ठोदरमुदरे ^१ सौर्यं बलचं
 पेवं पुच्छ इत्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्त्यग्नये ऽनीकवते
 रोहिताक्षिरनङ्गानित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 स्वरान्ने ऽनोवाहावनङ्गाहावित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तौ- ५
 द्राय राज्ञे सूकर इति ^१ सर्वानेवारण्यान्वियोजनेनैवानुवर्तयते ^१
 याऽश्वा ग्राम्याणां पशूनामुत्सृज्यन्मवत्यारण्याऽश्वाय दक्षिणा-
 न्प्रतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्त्यथोत्तरानथैतमश्वं नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोक्षति जज्ञि बीजमिति ^१ नित्येनैवेतरान्पशू-
 नथ दक्षिणान्प्रतिप्रस्थातारः प्रोक्षन्त्यथोत्तरानथैतमश्वमरेण १०
 यूपान्प्रोक्षणीरवप्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकसं जेय्यस्यथावजिप्र । वायुः पशुरासीदादित्यः पशु-
 रासीदिति ^१ यदि नावजिप्रति पुनरेवावप्रापयत्यग्निः पशु-
 रासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः ^१ स ते लोक- १५
 स्तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिप्रसि । वायुः पशुरासीदा-
 दित्यः पशुरासीदिति ^१ यदि नावजिप्रति पुनरेवावप्रापय-
 त्यग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः ^१
 स ते लोकसं जेय्यसि यद्यवजिप्रसि । वायुः पशुरासीदादित्यः

१ Thus M; •वर्तयति the other MSS.

१...१ This passage is found in M only.

पशुरसौदितौ^१श्वरो ऽवघ्रातोरित्येतस्मिन्काल^१ आहवनीये सुवा-
ङ्गतिं जुहोत्यालभ्याय स्वाहेति ^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

- अथेधात्वमिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूही-
त्यभ्यादधातीधं^१ परि समिधः शिनष्टि^१ वेदेनोपवाजयत्यनु-
५ क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टे सुग्ग्भा-
मुत्तरमथासः^१स्यग्र्यसुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वाभ्यं^१ त्वपरं गोमृग-
मित्येतान्समनक्त्यथ पर्यङ्गानथेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानथ
यथायतनः सुचौ सादयित्वा प्रवरं पृथणीते^१ प्रसिद्धमृत्वजो
वृणीते^१ सौदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावा-
१० दायात्याक्रम्या आवाह समिधः प्रेथ्येति^१ समिद्धो अञ्जगृहदरं
मतीनामित्येता अश्वस्याप्रियो भवन्ति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेथ्य
प्रेथ्येति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः^१ समानयते^१
परि स्वाहाकृतीभ्यः सः^१सावः^१ शिनष्टि^१ दश प्रयाजानिद्धो-
दङ्कृत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^१ तौ जुह्वाभ्यां ताभ्या-
१५ मभ्यं त्वपरं गोमृगमित्येतान्समनक्ति^१ कालायसैः पर्यङ्गान्लो-
हायसैरितरान्सुवर्णैर्दक्षिणान्वजतैरुत्तरानथ यथायतनः सुचौ
सादयित्वा पर्यग्नये क्रियमाणायानुब्रूहीति^१ नित्ये पर्यग्नि-
करणे ऽनुवर्तयति मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितघौवश्वागैः
शस्त्रालिरिति^१ पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनामुत्सृजन्त्यवी^१ द्वे धेनू

१. Thus (वघ्रातो०) M. only ; वघ्राणे० or वघ्राणे० the other MSS.

२ जुह्वा om. M.

३ Thus M ; •सृजन्त्यपि the other MSS.

भौमी दिग्भ्यो वहवे दे धेनू भौमी वैराजी पुरुषौ दे^१ धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति सर्वानेवाचारण्यानथ^२ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^३ तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्धा
 भवन्त्यश्च उपचारतो^४ ऽश्वमेवाध्वर्युर्वपाअपणीभ्यामन्वारभते^५
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्तो^६ ऽथ ५
 याचति बर्हिश्च ग्रतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्यं
 चेत्युत्तरत एतद्वज्रं स^७ स्त्रीर्णं भवति^८ तदश्वाय निहन्य-
 मानायोपास्यति बर्हिश्च ग्रतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतयं^९ तार्येण संजप्यमानं यामेन साम्ना
 प्रस्तोतानूपतिष्ठते^{१०} पृथगितरेभ्यस्त इतरांग्राचो वोदीचो वा १०
 निघ्नन्त्यकृण्वतो मायून्संजपयतेतुक्कैतेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्या-
 वकाश आसते^{११} ऽथेतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण यूपं चाहवनीयं च^{१२} दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता^{१३}
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं^{१४} खिदासीत्पूर्वचिन्तिः किं^{१५} खिदासीद्वृहद्वयः । किं^{१६} १५
 खिदासीत्पिशंगिला किं^{१७} खिदासीत्पिलिप्पिलेति^{१८} तमितरः
 प्रत्याह द्यौरासीत्पूर्वचिन्तिरश्च आसीद्वृहद्वयः । रात्रिरासी-
 त्पिशंगिलाविरासीत्पिलिप्पिलेति^{१९} तमितरः पृच्छति कः
 खिदेकाकी चरति क उ खिज्जायते पुनः । किं^{२०} खिद्धि-
 मस्य भेषजं किं^{२१} खिदावपनं महदिति^{२२} तमितरः प्रत्याह १०

- सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि त्वा पर-
मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः
५ प्रत्याह वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् ।
सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
संज्ञप्राज्ञाहुर्जुहोति संज्ञप्राज्ञतिं यत्पशवो मायूनक्षतेत्ययं सप्त
प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
त्रिंशतमश्वस्तोमीयाञ्जुहोति ^१ यदकन्दः प्रथमं जायमानो मा
१० नो मित्रो वरुणो अर्यमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वमुत
स्नास्य द्रवतसुरश्चत इत्याभ्यायन्ति शमितार उपेतनेति ^१
पाशेभ्यः पशून्ग्रमुच्यमानाननुमन्तयते ऽदितिः पाशान्ग्रमुमो-
क्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिर्हपसज्येमां दिशं निरखन्त्यराती-
यन्तमधरं कृणोमि यं द्विशस्तस्मिन्प्रतिमुञ्चामि पाशानित्य-
१५ यैताः पक्षयः सौवर्णेदकमण्डलुभिर्ददायन्ति ^१ ता अश्व-
स्थानुपृष्ठं प्राणानापाययन्त्यो ^१ यन्त्यनुपूर्वमितरेषां ^१ पशूनाम-
थैषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाय सौवर्णेन विधवनेन
विधुवाना त्रिरपसलैरश्वं पर्येत्यवन्ती स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं
त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमायानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवा-

१ •सोमीयाञ्जुहोति M. (cp. Āp. xx. 21. 11) ; •सोमीयञ्जु• (cp. T. Br. III. 9. 12. 1.) the other MSS.

१ Thus M ; •पाययन्त्यनुपूर्व• the other MSS.

महे वसो ममेति ^१ चिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठति प्रतिहितानां
जायाभिः सहै^१वं वावाताराज्ञां जायाभिः सहै^१वं परिवृत्तौ
सूतग्रामणीनां च चत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं
पन्नयो यन्त्यथैतमश्वः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य परिश्रयन्ति ^१
तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्त्यथैतां महिषीः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य ^५
तां^१ निज्जुवानां^१ गर्हमाणामध्वर्युददानयत्यग्ने अम्बाल्यम्बिके न
मा नयति कश्चन । ससत्यश्वक इति ^१ साश्वमुत्तरत उपसंविश्य
गिरस्तो वास उपधत्ते^१ तावध्वर्युस्तार्प्येण^१ संप्रोणीति सुभगे
काम्योत्तवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोणीयामित्यथैषा महिष्युपस्थे
श्रेष्ठमाधत्त आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् । तौ सह ^{१०}
चतुरः पदः संप्रसारयावहा इति ^१ तामध्वर्युरनुमन्त्रयते वृषा
वाः रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य य आसां कृष्णे कृष्णणि
सर्दिगृदिं परावधौदित्यातो ^१ ऽथैषा पत्नी गर्हते ॥ २६ ॥

अग्ने अम्बाल्यम्बिके न मा यभति कश्चन । ससत्यश्वक
इति ^१ तां यजमानो ऽभिमेथत्यूध्वामेनामुच्छ्रयतादिति ^१ सा ^{१५}
तथैव गर्हते ^१ तां वावाताभिमेथति यद्वरिणी यवमन्तीति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ तां परिवृत्त्यभिमेथतीथं यका शकुन्तिकेति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ ताः सर्वे गणा अभिमेथन्ते^१ माता च ते

^१ Thus M; •संज्ञतां निज्जुवानां the other MSS.

^१ Thus M; उपत्त एता अध्वर्युः Be; उपत्तेता अध्वर्युः B; उपत्तेता अध्वर्युः U.

^१ Thus, ātmanepadam, all.

- पिता च त इति ^१ नात्र गर्हते ^१ मद्भर्तमश्वमुपसंविश्योपोत्याय
 वासः परिधायाद्भिर्मार्जयत आपो हि षा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुष्कन्दसं दधिकावणो अकारिषमिति चतुर्थीः ^१
 सर्व एव सुरभिमतौमृचं जपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^१ वदन्ति ^१ नयन्ति
 ५ पत्नी ^१ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणमश्वस्थालङ्करणमध्वर्योरावसथः
 हरन्त्यथैतस्मिंश्चक्ष्मलिशर्च आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममश्वं
 प्रलिन्यन्त्यथ ^१ महिषी वावाता परिवृक्तीत्येता अस्मै गणा-
 न्मूचीञ्चादायाभ्यायन्त्यश्वं ^१ तस्य यत्राक् क्रोडात्तस्मिन्महिषी
 सौवर्णाभिः सूचीभिरसिपथाक्कल्पयन्त्येति गायत्री त्रिष्टुब्
 १० द्विपदा या चतुष्पदेति द्वाभ्यां प्रतिहितानां जायाभिः
 सहाय यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 रत्तराभ्यां द्वाभ्यामराज्ञां जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं नाभेरा
 पुच्छात्तस्मिन्परिवृक्ती सौसाभिरत्तराभ्यां द्वाभ्याः सूतग्राम-
 णीनां च चत्तसंघहीटणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं पत्नयो
 १५ यन्त्यध्वर्योरावसथः सूचीर्हरन्त्यथ सुवर्णं च साथकं च
 याचति ^१ ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमश्वं ^१ विशासतेति ^१
 कस्त्वा ह्यति कस्त्वा विशास्तीत्येतत्पट्टं यजमानं वाचयति ^१
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पिग्निमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me.

२ •लिंपत्यथ MB; •लिपत्यथ Be U.

३ Thus M; क्रोडमापिनसित्त्वंमश्वंलिंपिरवानसेति Be; क्रोडमापिनविर्धमश्व
 (श्वं) त्वं पिश्वानसेति BU.

त्यमश्च^१ विश्रमतेत्याइमिति^१ ' नाश्वस्य वपा भवति ' चन्द्रमिव
मेदः परिवृक्तः^२ साश्वस्य वपा^३ ' वपा^३ त्वपरस्यैवं गोमृगस्य^४
कालायसैः पर्यङ्गाणां लोहितायसैरितरेषां सुवर्णैर्दक्षिणेषां
रजतैरुत्तरेषाम्^५ ' ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते^६ ' ऽनूचीरितरा^७
आहरन्त्यस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्य-
त्युपेतरा यच्छन्त्युत्तरतो ऽश्वस्य त्वपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपयन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामश्वस्यैव वपाः सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्य^८ ' स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वा-
वेण पृषदाज्यमभिघार्याश्वस्यैव वपामभिचारयत्युपेतरा यच्छ-^{१०}
न्त्य^८ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः^९ ' सुवाङ्मतिः^९ ऊता सुवर्णेन महि-
मानं जुहोति तस्य ते द्यौर्महिमेत्यथोपस्तीर्य द्विः सुवेणाश्व-
स्यैव^{१०} वपाः समवलुग्यन्नाह प्रजापतय इत्युपाः शु हयस्य
कागस्योस्य वपानां मेदसो ऽवदीयमानस्यानुमूहीत्युच्चैर्यावतीः^{११}
सुकम्भवत्यथेतराः पाश्चा वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^{१२} ' दिरभि-^{१३}

१ Thus (without, however, the pluti sign) M ; *ननुहपिनष्टि इत्य-
मश्च विश्रमते इत्यामिति Be, and thus also BU (but यं i.s.o. इत्य) ।

२ *वक्तं MSS exc. M.

३ वपां M.

४ ..४ left out in all the MSS. exc. M.

५ एव om. M.

६ वदीयमानावाचमु० M, cp. supra xi. 5 (p. 70, 11).— यावती M, यावति
the other MSS. cf. supra l.c.

- घारयत्यत्याकम्वाश्राव्याह प्रजापतय इत्युपा५शु ह्यस्य काम-
 स्योस्य वपा^१मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विषदृते वपा^२ जुहोत्यथो-
 परिष्ठाद्रजतेन महिमानं जुहोति तस्य ते पृथिवी महिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिश्चरन्त्यथोत्तरेषां ^१ या५स्य ग्राम्याणां पशूना-
 मुदसाचीदारण्या५स्य सुवाङ्गत्यस्तेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपा५-
 श्वेतेषां पशुजातानां वपाभिश्चरन्ति प्राजापत्याना५ सावि-
 चाणा५ सारस्वतानां पौष्णानां यामानां पित्र्यदेवतानां द्यावा-
 पृथिव्यानां वायव्याना५ सौर्याणां वैश्वकर्मणानामित्यथोप-
 १० रिष्ठात्साहाकृति५ सुवाङ्कृति५ ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रक्षत्य
 समुत्क्रम्य चालाले मार्जयन्ते ^१ ऽथ पशून्विशस्ति^२ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य लोमापिहतीर्माश्वस्यास्ति^३ स५शरीर्यथाङ्गमेनं^४
 विहृत्य ग्रामिचे कुम्भ्या५ समवग्रमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमश्वश्रफं गोमृगकण्डमिति ग्रामिचे निष्पचतादथ-
 १५ स्रयेन कमण्डलुनाश्वतेजनी५ अपचतादित्यथ सावित्र५ ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^१ तदृजुधा संतिष्ठते ^१ ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M ; वपां B Be U.

२ वपां MB ; वपा Be.

३ Thus M ; संशस्ति Be B ; सशस्ति U.

४ Thus M ; लोमविहतीर्माश्वस्यास्ति संसारायथा० B ; लोमविहतीर्माश्वस्यास्ति
 संसारायथा० U ; लोमविहन्तौ etc. (as U) Be.

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माध्यन्दिनाय सवनाय^१
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^२ प्रसिद्धं यद्वाः गृह्यन्ते^३ समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^४ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवर्गाऊतीर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संक्रामत्विति^५ कामं दक्षिणानां^६ ददाति^७ वैश्वकर्मणानि
 ऊत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति^८ प्रसिद्धो
 ऽग्न्यभिषेको^९ ऽहीनसंततिं करोत्युधा माध्यन्दिनः सवनः
 संतिष्ठते^{१०} अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{११}
 प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वाययणं गृह्णात्यथोक्त्यं गृह्णाति^{१२}
 समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वाथैतान्पशून्पात्यत्यं
 त्वपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानयेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानुत्त- १०
 रतो ऽश्वस्य त्वपरस्य गोमृगस्येति हविरुपसादयन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽश्वस्य^{१३} हृदयं निधाय सुवर्णेन
 च सायकेन च तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवद्यत्येवं त्वपरस्यैवं गोमृगस्य^{१४} कालायसैः पर्यङ्गाणां सोहा- १५
 यसैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेषां रजतैरुत्तरेषां^{१५} नाश्वस्य^{१६}
 त्वपरस्य गोमृगस्येति खिष्टकृते ऽवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूनां^{१७}

१ M ins. प्रति after कामं and leaves a blank for two akṣaras before दक्षि० ।

२ Thus M ; मिषवो the other MSS.

३ अः M.

४ Thus M ; नाश्वस्य the other MSS.

नाश्वस्य^१ त्वपरस्य गोमृगस्येतीडामवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूना-
मथैतमश्वं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति^४ पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
त्वपरमायातयति^५ पश्चात्प्राचीनं गोमृगमथ जुह्वपभ्यतावाद-
दान आह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य कागस्योस्यस्य हविषो
१५ अनुब्रूहीत्युच्चैरित्याक्रम्याआव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
कागस्योस्यस्य हविः प्रस्थितं प्रेथेत्यच्चैर्विषद्वृते तान्सहैव कटेना-
ग्रावनुप्रहरति ॥ ३३ ॥

द्यौस्ते पृष्ठं क्रमैरत्यक्रमीडाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकै-
रथ पर्यङ्गाणां हविर्भिस्वरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
१० प्रस्थातारो हविर्भिस्वरन्यथोत्तरेषां^६ यांश्च ग्राम्याणां
पशूनामुदसाचीदारण्यांश्च सुवाङ्मत्यस्तेषां हविर्भ्यः प्रतिजु-
होत्युपांश्चेतेषां पशुजातानां हविर्भिस्वरन्तीत्युक्रमेतदथ
पुरस्तादनस्यतेः समान्यो दिशः प्रतियजत्यथ वनस्यतिना
चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामश्वतेजनीमुप-
१५ जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं
जुहोति ऊताय स्वाहेति^७ ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रसेकमग्रावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चाद्वा
प्राञ्चं^८ तस्य सुगिव पूर्वार्धिः^९ भवत्येवमेव मध्यं^{१०} चमस इव

१ Thus M Be : नानाश्वस्य UB.

२ MSS. exc. M. ins. here पशूनां ।

३ Thus M ; यथासं Be ; यथाञ्च BU.

४ पूर्वार्धं M ; पूर्वार्ध्या the other MSS., but cp. supra x. 54 (p. 56, 9).

बुध्नस्त्रिंशत्तुर^१ उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय
 स्तेगान्निगदिष्यामीति^१ स यच्च धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्तेगान्द्वद्वाभ्यां मण्डूकाञ्चम्भेभिरिति चतुर्दशानुवाकाग्रया-
 साय स्वाहेति पञ्चदशमय दे आहुती जुहोतीलुवर्दाय स्वाहा
 बलिवर्दाय स्वाहेति षट्त्रिंशतमश्चस्तोमीयाः^२ स्त्रिंशो^३ द्विपदा ५
 इमा नु कं भुवना सौषधेमापो हि ष्ठा भयोभुव इति चात्रैतं
 प्रसेकमग्रावनुप्रहरत्येन^४ सः^५ स्वावेणाभिजुहोति^१ समानं
 कर्मानूयाजेभ्यो^१ ऽथ पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्वशफेनाश्वतेज-
 नीमुपजुहोति^२ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो^१ ऽथ पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीसंयाजस्यायस्येन कमण्डलुनाश्वतेजनीमुपजुहो- १०
 त्वृजुधैकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तो^१ ऽथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पथाः^२ सि विग्नियोपवसन्ति^१ ॥ ३५ ॥
 नवमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रातर- १५
 नुवाके ऽपो ऽर्च्यैर्वाङ्निर्द्वैत्यैतिरात्रं^२ क्रतुमुपैति^१ प्रसिद्धो
 ऽभिषवः^१ प्रसिद्धं गृह्य गृह्यन्ते^१ समानं कर्माश्विनाद्वाहादा-
 श्विनं गृहं गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय दूपमभ्यैति^१ स्वर्वन्तः^२

१ बुध्नस्त्रिंशो all, but cp. 1 c.

२ •ओमिवालिखो MSS.

३ अश्वस्य i.s.o. अश्व (before तेजनीम्) all the MSS. exc. M

४ Thus M; the other MSS. are more or less defective.

- राज्जुदाक्षमग्निष्ठसुतृज्यैकादश प्रातर्गव्याग्राजापत्यान्पशूनुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तदृजुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवर्गाऊतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्वि-
 त्यवग्न्यष्टं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्वा नव
 पर्याग्नौर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदित्युत्सन्नो ऽग्न्यभिषेको ।
 नात्राहीनसंततिं करोत्युजुधा माध्यंदिनं सवनं संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वा-
 १० ययणं गृह्णात्यथोक्थं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानो वसा-
 होमः समानो वनस्यतिः समानः खिष्टकृत्यैषवान्समानौडा
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः । पत्नीः संयाज्य
 १५ प्राडेत्य ध्रुवामाष्याय्याभूतीश्चानुभूतीश्च जुहोत्या मे गृहा भव-
 न्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभ्यौ
 होमौ जुहोति भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेत्यथाध्वरि-
 काणि समिष्टयजूंषि ऊत्वा दशाग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावमृथादथैतस्मिन्नवमृथे द्वितीयामवमृथाऊति ऊत्वा
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाऊतीर्जुहोति
 प्रयासाय स्वाहायासाय स्वाहेत्येकादश । शतायुर्वै पुरुषः

शतवीर्यं आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
ब्राह्मणम् ^१ ॥ ३६ ॥

अथेष आत्रेयो विद्वतः शुक्लो विक्रिधस्तिलकवान्पिङ्गाचः^१
खलतिर्विकटः कुनखौ कुबः शिपिविष्टो नग्न उपमञ्चति^२ ।
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुम्बकाय स्वाहेत्यचास्मा एतच्छतं विपथं ^५
ददात्यैनमिषुजिताग्रधमन्ति^३ मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति^४ ।
प्रसिद्धो ज्वभ्य ^१ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपा-
करोति ^१ तस्यै सौरिर्नव श्वेता वशा इत्युपालम्भा भवन्ति ^१
तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वायेण गार्हपत्यं पात्रीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिञ्जगलं कल्माषं किकिदीविं विदीगयमिति लाङ्गान्पशू- ^{१०}
नुपाकरोति ^१ ताग्न्यग्निस्तानुत्सृज्याज्येन स्रष्ट्यां करोत्यथ
पशुपुरोडाशान्निर्वपति पशुपुरोडाशौ वाथ पुरस्तात्पशुपुरो-
डाशस्त्रिष्टुततो दश ययान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वर-

^१ तिलकावान्पिङ्गाचः M.

^२ Thus M; उपदिञ्चति the other MSS.

^३ Wholly uncertain. ददात्यैनमिषुजिताग्रधमन्ति मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति M; ददात्यैनमिषु(वि) ताग्रधमन्तिमासै राष्ट्रेवाव्यत्सीरिति B Be (pr. m.); ददात्यैनमिषुजिताग्रधमन्तिमासै राष्ट्रेवाव्यत्सीरिति Be (sec. m); ददात्यैनामिषुजिताग्र etc. (as B) U; this is certain, that ग्रधमन्ति is a third person of a verb; I have conjectured ग्रधमन्ति (cp. Sāṅkh. śrs. xvi. 18, 20: निःशेषन्ति); then the foregoing must be an ablative; but whether इषुजितात् is the correct reading I do not see.

णायेत्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश^१ गयान्युपजुहोति मयो-
भूर्वातो अभिवात्स्वा इति ' प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते ' ऽथोद-
वसानीययेष्टेष्टायेणाहवनीयं विशालयूपमुच्छ्रित्य तस्मिन्नेतान्प-
शूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनमिति ' तेषां प्रसिद्धं वपाभि-
४ श्रित्वा पशुपुरोडाशान्निर्वपति ' ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ
हवीꣳध्यग्रये ऽꣳहोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च दशहविरिष्टि-
स्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
स्त्रिष्टुक्ततो दश ब्रह्मवर्चसान्युपजुहोत्या ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसौ
१० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश संतिहोमानुप-
जुहोत्यग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति ' प्रसिद्धं पशवः
संतिष्ठन्ते ' ऽचैतैरन्वहं दादशभिर्ब्रह्मोदनैश्चरति ' तेषामुक्तं
चरणं यथासुचैकस्यान्यत्र^२ रश्मनाभ्यामचैभ्य एतान्परःशतं शत-
पलान्निष्कान्ददाति ' सुवर्णरजते महिषोः पाचे ददात्तेक-
१५ तयानि^३ सौवर्णानि पात्राणि ददाति हिरण्यं कशिपु^४

१ om. M.

२ Thus M (for यथासुचैकस्यान्यत्र cp. supra xv. 4); यथासुचैकस्यान्यत्र the other MSS.; as all the MSS. contain a case form of एक, I did not venture to change यथासुचैवमन्यत्र, i.e., yathā amutra evam, a. r.

३ Thus M; •त्येनानि the other MSS.

४ •पुं or •पुं MU.

हिरण्मयं^१ षड्वीशं^१ हिरण्मयं सदानमित्यं^२ वीणा-
 गाथिभ्यां शतं विपथौ ददात्यर्थतुपशुभिर्यजते^३ ऋतुपर्यायं
 वा समानेषु वाम्यायतनेषु पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गा-
 स्त्रयो यैशाः पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्नि-
 सक्थास्त्रयो हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय ५
 निवचस इत्यथ देविकाहविर्भिर्यजते^१ ऽथ वैधातवीयथा
 यजते^१ ऽथ सौचामण्या यजते^१ संतिष्ठते ऽश्वमेधस्त्रिभिः
 संवत्सरैः^१ संतिष्ठते ऽश्वमेधः संतिष्ठते ऽश्वमेधः^१ ॥ ३८ ॥
 दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS. exc. M.

२ सदानमि० MSS. exc. M.

३ यजते M, यजंत the other MSS.

दादशाहेन यक्ष्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वेतो^२ ह्येको^३
 दक्षिणावता यजते^४ स^५ यद्येको^६ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्ठाद्दीक्षन्ते^७ ते^८ गृहपतेररण्योः संजानते
 पृथग्वा^९ ते यदि गृहपतेररण्योः संजानते मथित्वा गार्ह-
 ५ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^{१०} यामाद्रुतश्रपणमाहरन्ति^{११} यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्थते^{१२} तदेवेतरे^{१३}
 पर्युपविश्य मथित्वामथिलैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^{१४} तस्मा-
 देकवद्धतादाहवनीयमुद्धरन्ति^{१५} यामाद्रुतश्रपणमाहृत्य संनि-
 १० वपन्त्यथ यदि पश्चादपरं^{१६} आगच्छति मथिलैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 निवपत्याहवनीये ऽर्धं यामाद्रुतश्रपणमाहृत्यापर्यर्जत्युपो^{१७} एनं^{१८}
 पूर्वेषु कर्मसु ऋयन्ते^{१९} ऽथातः पवनस्यैव मीमांसा^{२०} गृहपति-
 मेवाध्वर्युः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमथोद्गातारं
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः पवयति प्रस्तोतारं प्रशास्तारं ब्राह्मणाच्छ-
 सिनमाग्नीध्रः प्रतिप्रस्थातारं पवयत्यच्चावाकं नेष्टारं पोतारं

१ Thus M only (regarding उत्तो हि cp. infra xvi. 13 : 260, 5);
 बहवो वा यद्येको all the other MSS.

२ Given only by M. .

३ Only in M.

४ Thus M only ; •द्धरन्ति all the other MSS.

५ मंथन्ति M.

६ तदेवे• all the MSS. exc. M.

७ पश्चेवापर M.

८ Thus M; •माहृत्यपर्यर्जत्यु T Be 11 D; •माहृत्यनिवपंत्यपुत्सुजत्यु B
 Be; •माहृत्यनिवपत्यथैवं U.

सदस्यमुज्जेताग्रीधं पवयति यावस्तुतः सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तार-
मात्मानमन्ततस्ते चेदूयुरध्वर्युर्वाव^१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयत्विति स एवैनाम्सर्वान्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति^२
यद्यधीयन्तो भवन्ति^३ ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीक्षणीयेष्टिस्तायते^४ सकृदाश्राविते स
यत्राह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवार्ध्वं प्रथमं वृणीते^५ ऽथ
होतुरथात्मनो ऽथ ब्रह्मणो ऽथोद्गातुरथ प्रतिप्रस्थातुरथ
प्रस्तोतुरथ प्रशास्तुरथ ब्राह्मणाच्छसिनो ऽच्छावाकस्य सदस्य-
स्याग्रीधः पोतुर्नैष्टुर्पावस्तुत उज्जेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो^६ ब्रह्मण्यदिति समानं^७ ते सर्वे^८ एव^९ दीक्षाकृतिषु १०
समन्वारमन्ते^{११} गृहपतिमेवाध्वर्युश्चैः कृष्णाजिने वाचयति^{१२}
तदेवेतरे^{१३} ऽनुनिक्रामन्त्यपि^{१४} वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति^{१५} ते यथोत्साहं व्रतदुघमुपयन्त्येकैकां^{१६} वा
बक्तीर्वा^{१७} तेषां यथैव प्रवरानुपूर्वमेव^{१८} घर्मोच्छिष्टे^{१९} ऽति-

१ Thus MTD Be 11 U (pr. m.); वा (i. s. o. वाव) B Be U (sec. m).

२ Thus M; sing. the other MSS.

३ प्रहणीवे M.

४ Thus M; ते सर्वे (without एव) T Be 11 U D; समानमन्ततः सर्व एव B Be.

५ Thus MUD; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M; अनुनिक्राम० all the other MSS.

७ Thus (व्रतदुघमु०) Be 11 DUT; •दुघमुप० B; •दुघ उप० M

८ एवं om. M.

९ Thus M B Be; •च्छिष्टे० T Be 11 DU.

याज्ञभक्षे^१ षोडशिनि^१ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्यथ यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^१ ॥ २ ॥

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसृता^१ न
५ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके^१ प्रसिद्धेन
कर्मणोपवसयाद्यन्ति^१ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिरात्रस्त्रायते^१ स यत्र माध्यन्दिने सवने दृतीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ऽवनयति तद्वसतीवरीकलशे यावन्मात्रौरति-
ग्रिथ्याग्नीध्रं^१ द्रुत्वा ह्यायायै चातपतश्च सन्धौ गृह्णाति हविष्म-
१० तीरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवासति
हविष्माः अस्तु सूर्य इत्येषाहीनसंततिरेतामेव पुनःपुनश्चोद-
यिष्याम^१ इति वदन्तः^१ सो ऽच वैव^१ यज्ञस्य पुनरालम्बं
जपति यज्ञायज्ञियस्य^१ वा स्तोत्रे ग्रंथुवाके वा^१ तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^१ तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU ; •भक्षे B Be.

२ प्रसृतः all the MSS. exc. M, cp. infra xvi. 12 init.

३ Thus (यावन्मात्रौर •) MT Be 11 ; •मात्रौम • D ; •मात्रम • B Be U.—
All the MSS. exc. M : चवशिष्य ।

४ Thus M B Be ; •ष्यामह T Be 11 DU.

५ Thus M in accordance with the Dvaidha ; सोचैव T Be 11 U ;
सोचवै B Be ; सोचैव D.

६ •यज्ञियस्य T Be 11 DU ; •यज्ञीयस्य MB Be.

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीन^२नुप्रहरन्ति^३ प्रस्तरं^४ पत्नीसंथा-
जान्तो^५ ऽतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^६ परिहृतासु वसती-
वरीष्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायां ब्रह्मा वाचं विसृजते^७ प्रति-
पद्यते^८ दिवा प्रातरनुवाकेनाक्रा संक्रामन्तोता क्न्दाः^९स्यन्वाह
निमील्याध्वर्युरपाः^{१०} जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्स्तायते^{११}
त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा^{१२} माहेन्द्रस्य स्तोत्रे रथो युक्तो
ऽव्याधावति^{१३} रथग्रब्देन माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिल्पं क्रियते^{१४} ऽहौनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते
पञ्चदश उक्थ्यो बृहत्सामा^{१५} दुन्दुभिर्नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६}
स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१७} ऽहौनसंततिं^{१८}
करोत्यथ श्वो भूते तायते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं
क्रियते^{१९} ऽहौनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायत एकविंश
उक्थ्यो वैराजसामाग्नेयश्च^{२०} षोडशी^{२१} चातिग्राह्यावन्तिग्राह्याः^{२२}
षोडशीत्येक आऊरेकविंशमेतदहर्न्युह्यं^{२३} भवति^{२४} विराजां वा^{२५}

१ Plural MT Be 11 DU and Dvaidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; धावति Keś.; यावति Be TD; भवति B Be.

४ Thus M; दुन्दुभिर्नैतद• the other MSS.

५ Thus M only; •ग्नेयश्च षोडशी च नातिग्राह्याः Be; •ग्नेयश्च षोडशिनानि-
ग्राह्याः B; •ग्नेयं च षोडशिनौ चातिग्राह्याश्च नातिग्राह्याः Be 11 T (the latter
only षोडशीनि) UD.

६ Thus M; न्यूञ्चयन्ति all the other MSS.

प्रतिपत्तु न्यूङ्खयन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं^२ प्रातरनुवाके
 न्यूङ्खयन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्याश्रावणे^३ न तत
 ऊर्ध्वं न्यूङ्खयन्तीत्यरणौहस्त^४ एतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्र-
 मुपाकरोति^५ तदुद्गातुर्दक्षिण^६ ऊरौ मन्थति^७ तं जातः
 ५ सर्व एवाभिहिङ्कुर्वन्ति^८ ॥ ३ ॥

तस्य मीमांसा^९ गार्हपत्ये ऽनुप्रहरेत्यतिष्ठाकामाना-
 माग्नीध्रे^{१०} प्रजाकामानाः^{११} ग्रामिणे पशुकामानामाहवनीये
 स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय^{१२} एवानुप्रहरति भवतं नः
 समनसाविति^{१३} प्रहृत्याभिजुहोत्यग्नावग्निस्ररति प्रविष्ट इत्येता-
 १० वदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१४} ऽह्नीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते
 ताथते चिणव उक्थ्यः शाकरसामैन्द्रो ऽतिग्राह्यो^{१५} ऽद्विरेत-
 दहरवकामिश्राभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६} स्तोत्रमुपाकरोति^{१७} तासां

१ शस्त्रेगच्छे Be B.

२ न ins. TD Be 11 U.

३ Thus MT Be 11 UD ; •रणौभ्यामे• B Be.

४ तमुद्गा• M.

५ मन्थति M.

६ •ग्नीध्रीये B Be U.

७ प्रजननका• M.

८ Thus M only ; नंतमाह• T Be 11 DU (pr. m.) ; तमाह• U (sec. m.) ; एतमाह• B Be.

९ All MSS. ins. एव after ऋद्धिर्, exc. M.

मीमांसा^१ चालाखे ऽवनयेदास्तावे निनयेन्नोचणीः^२ कुर्वीत^३
 पुरोडाशीयानि पिष्टानि संघौघादित्यनादृत्य^४ तदुद्गाढ-
 स्वधीना एवैनाः कुर्यादुद्गातारो^५ हैताभिररण्येगेयानां साम्नां
 श्च^६ ग्रमयन्तो मन्यन्ते^७ ता उ चेदध्वर्यवे प्रब्रूयुरपो ऽभ्यव-
 हरतेत्येव ब्रूयादित्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^८ ऽहीनसंततिं^९
 करोत्यथ श्रो भूते तायते चयस्त्रिंश उक्थ्यो रैवतसामा
 सौर्या ऽतिघाह्यो^{१०} ऽङ्गिरेवैतदहर्दूर्वाभिआभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य
 स्तोत्रमुपाकरोति^{११} ॥ ४ ॥

तासामुक्ता मीमांसा^१ स्वयमृतयाजमेवैतदहर्भवति^२
 नैतदहरन्त्योऽन्यस्वर्तयाजं यजन्ति^३ स यत्राहध्वर्युं यजतमिति^४
 तदध्वर्युं जघनेन हविर्धाने उपविश्य स्वयमृतयाजं यजतो
 ये^५ यजामहे ऽश्विनाध्वर्युं आध्वर्यवाद्दतुना सोमं पिबता-
 मर्वाञ्चमद्य ययं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
 पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनी-
 वसू ष्टतुना सोमं पिबतां वौश्वदिति^६ स यत्राह गृहपते^७
 यजेति तद्गृहपतिर्जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य स्वयमृतयाजं यजति

१ वनयेन्नोचणीः M Be B.

२ Thus M ; कुर्वते the other MSS.

३ संघौघादि० MDU T Be 11 ; संघूषादि० B Be.

४ All MSS. exc. M ins. तद् after कुर्यात् ।

५ Plural only M.

६ Sign of pluti only in D Be B.

ये^१ यजामहे ऽग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्सुगृहपतयस्त्वयाग्न
 इमे सुवन्तो यजमानाः स्युः सुगृहपतिस्त्वमेभिः सुवद्भिर्व्यज-
 मानैः स्या^२ अग्निर्गृपतिर्गार्हपत्यादृतुना सोमं पिबतु जोष्यग्ने
 समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम् । विश्वे-
 ५ भिर्विश्वाः चतुना वसो मह उग्रन्देवाः उग्रतः पायया
 हविर्चतुना सोमं पिबतु वीर्यदिति ^३ सांवाग्निमेतद्दह-
 र्भवत्युत्तरतो वत्सान्धारयन्ति दक्षिणतो मातृर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रे
 ऽन्तरेण^४ सदोहविधाने संवाश्य^५ वत्सान्मातृभिः सः सृजन्ति^६ ।
 बध्नन्ति वत्सानुत्सृजन्ति मातृर्माहेन्द्रस्य^७ स्तोत्रमुपाकरोत्यथा-
 १० परा^८ उक्थ्यपर्यायेषु शिल्पानि क्रियन्ते ^१ पारुक्खेपीर्हीता
 श्रंसति ^१ वालखिल्या भैत्रावरुणो विहरति ^१ वृषाकपिं
 ब्राह्मणाच्छ्रुषी श्रंसत्येवयामस्तमच्छावाकः ^१ संतिष्ठते पृथ्यः

१ Sign of pluti only in B Be UD.

२ स्याद् all.

३ The passage सांवाग्नि० up to उपाकरोति (line 9) is given here by MB Be (sec. m) only ; the other MSS. give it in kh. 6 after the words बृहत्सामानम् (252, 3). U agrees with M with this exception that only the first words सांवाग्निमेतद्दहर्भवति are given after बृहत्सामानम् ।—सांवाग्नि० all.

४ Thus MB Be ; स्तोत्रे अंतरेण the other MSS.

५ Thus M only ; संविश्या all the other MSS.

६ समवष्टु० M.

७ माहेन्द्रस्यस्त्री० उपाकरोति not found in M.

षडहो^१ ऽह्नीनसंततिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि
विशिष्योपवसन्ति^२ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ श्वो भूते चतुर्विंशं कन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ
श्वो भूते चतुश्चत्वारिंशं कन्दोममुपयन्ति रथंतरसामानमथ
श्वो भूते ऽष्टाचत्वारिंशं कन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ ५
श्वो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानमवि-
वाक्यमेतदहर्भवति^३ नैतदहरन्योऽन्यस्मा उपहताय व्याज्जर्गा-
यथा^४ वा नाराशस्या वा विब्रूयादिति^५ तदु वा आज्जनं
वै यन्नः संतिष्ठते यन्न विब्रूयादिति^६ विब्रूयादिति^७ वै नो^८
ब्राह्मणं भवति^९ नैतदाद्रियेत^{१०} नाद्रियेतेति^{११} स्थितिरननु- १०
ष्टुभमेतदहर्भवति^{१२} नानुष्टुभो ऽधीयते^{१३} ते चेदनुष्टुभ
उद्धरेरनध्वर्युरनुष्टुभ^{१४} उद्धरेदमूर्या उप सूर्यं याभिर्वा सूर्यः
सह । ता नो हिन्यन्त्वध्वरमित्येतया सौर्या^{१५} गायत्र्या वसती-

१ Thus T Be 11 DU ; व्याज्जर्गाया B Be ; व्याज्जयवाया M, but above य and व two akṣaras are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M ; the other MSS. विब्रूयादिति once only and चैवैनी ।

३ Thus M ; most of the other MSS. om. here and at the collateral passages (xvi. 6 s. fin., xvi. 16 s. fin.) नाद्रियेत ।

४ धीयते all the MSS. exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेदु after अध्वर्युः।—अनुष्टु-
भमु० both times B ; the whole passage runs thus in T Be 11 : तंचे-
न्ननुचनुभ उद्धरेदनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या ; in U ; कचननुवननुष्टुभ उद्धरेद अनुष्टुभ
उद्धरेदमूर्या ; in D : तंचेननुचननुष्टुभमुद्धरेदनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या ।

६ Thus M only ; सौर्यर्वा all the other MSS.

वरौर्गृहीयाद्दे^१ त्वा मनसे त्वेत्यपोद्धृत्यैतामन्यथा सौम्या^२
 गायत्र्या राजानमुपावहरेदिष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्यैता-
 मन्यथा वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत्^३ स उ चेद-
 विदाननुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^४ होत्रे प्राह^५ होता-
 ५ नाप्तस्यापयिता^६ होतास्य तदचरैरपिवयति^७ स उ चेन्मन्ये-
 तामितकामो^८ वा अहमस्मि यदृक्ष्यं वेदे यजुर्मयमेव^९
 तद्यावेवाचयौ^{१०} वेदौ तौ^{११} संपादयेतामिति^{१२} नैतदाद्रियेत^{१३}
 नाद्रियेतेति स्थितिः^{१४} संतिष्ठत एष चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रथंतरसामा^{१५} ॥ ६ ॥

१० तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^१ यन्त्याद्यत्य^२ समिध आग्नी-

१ Thus M only; सौर्वा B Be; सौर्वथा Be 11 TUD.

२ The text is corrupt in all the MSS., and I am at a loss how to emend; अत्यक्रमिषम् is my conjecture; अचमिषमिति B; अमिषमिति Be; अचयामिषमिति TDU; अचयामिषति Be 11; अक्षुमन्या (or आ) सुजी-
 षमिति M. Probably we are to read an iṣ-aorist 1 ps. sing. act. Keś. has: सत्यामिषमिति नौचैर्जेतास्मि नाशिता (sic).

३ Thus conjecturally. All the MSS. अपति exc. M, which has अपवयति ।

४ कामा MT Be 11 DU; कामः B Be, which om. वा; all the MSS. exc. M begin a new kh. with अहमस्मि ।

५ Thus M; यजुर्मयं वैतान्यावावेवाचरात्रयो वेदौ तनौ संपा० T Be 11 D;
 यजुर्मयं वैतान्यचरात्रयो वेदौ संपा० B Be; यजुर्मयं वैतान्यावेवाचरात्रयो वेदौ
 संपा० U.

६ Thus corrected; समिद्धारयन्त्या० MSS.

ग्रीये संन्यस्यन्ति^१ । तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मति^२
 जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसा^३य सदः प्रसर्पन्ति त्वष्णी-
 स्तोमाय^४ । संप्रसृष्टान्विदित्वाध्वर्युर्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमां^५
 पात्रं कृत्वा मनसान्यं^६ ग्रहं प्रजापतये गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^७ । यदिदं किं च तदिति^८
 मनसा परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथाप
 उपसृश्य बर्हिषी आदाय वासंथमः प्रत्यङ् द्रुत्वा मनसैव
 स्तोत्रमुपाकरोति^९ । मनसा^{१०} प्रसौति^{११} । मनसा प्रस्तौति^{१२}
 मनसोद्गायति^{१३} । मनसा प्रतिहरति^{१४} । मनसा होत्र एषोत्तमेति
 प्राङ्मनसा होताकथते^{१५} । मनसाध्वर्युः प्रत्याकथते^{१६} । मनसा^{१७}
 ग्रसति^{१८} । मनसा प्रतिगृणाति^{१९} । यदैतस्य^{२०} मानसस्य ग्रस्तस्य
 पारमेत्यथ होतोच्चैश्चतुर्होद्व्याचष्टे^{२१} । तस्मा^{२२} अध्वर्युः प्रति-
 गृणाति ॥ ७ ॥

ओ५ होतस्तथा होतः सत्य^{२३} होतररान्म होतरिति^{२४} ।

१ सं found in M only.

२ सुवाङ्मतीर् T Be 11 UD.

३ Thus M ; मनसैव the other MSS.

४ All the MSS. exc. M. om. अन्यं ।

५ इति om. M.

६ om. B Be U.

७ यदैतस्य B Be.

८ तस्माद् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ins. च, not M Be BU, cp. xii. 16 (109, 14).

यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ उ^२ होत्राग्रःसी शःसति^३ तस्मा
 उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^४ यदैतेषां पारं यन्त्यथाध्वर्यु-
 र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं ग्रहमुपोद्यच्छते^५ मनसाश्राव-
 यति^६ मनसा प्रत्याश्रावयति^७ मनसा वषट्कृतानुवषट्कृते ऊवा
 ५ हरति भक्षं^८ मनसा समुपहृय भक्षयन्ति^९ मनसा निर्णिज्य
 पात्रं प्रयच्छति^{१०} संतिष्ठत एष तूष्णींस्तोमो^{११} ऽथर्त्विजो
 विष्टच्छत्यधिष्टसूर्ये^{१२} वाचं विष्टच्छध्मा^{१३} नक्षत्रेषू^{१४} इत्यधि-
 ष्टसूर्ये^{१५} इति वै नो ब्राह्मणं भवति^{१६} ते ऽधिष्टसूर्य एव वाचं
 विष्टजन्ते^{१७} तानत्रैवासीनान्परिश्रयन्ति^{१८} पत्नीशाले पत्नीः
 १० परिश्रयन्त्यथानतिसर्पन्तावध्वर्युं धिष्णिद्यान्बर्हिर्भ्यामौदुम्बरीं
 समन्वारभेते इह धृतिरिह विधृतिरिह रन्तिरिह रमति-
 रिति^{१९} ते यथाममुदितं^{२०} वाचं विष्टजन्ते^{२१} ॥ ८ ॥
 अथातः सर्पणस्यैव मीमांसा^{२२} दक्षिणस्य हविर्धानस्याधो-

१ Thus MT B 11; अन्यु D; अन्यो B Be.

२ Most of the MSS. have the plural.

३ विष्टच्छत्य. all exc. M.

४ Thus emended hesitatingly; विष्टच्छध्माश्रावयति—त्यधि० M; विष्टच्छ-
 ध्मासंनक्षत्रेषू इत्यधि० T Be 11 D; विष्टच्छध्मासंनक्षत्रेष्वित्यधि० U; विष्टच्छध्व-
 मिति वासंनक्षत्रेष्विति वा अधि० B Be; Keś.: समाग्रे तूष्णींस्तोमे ऽध्वर्युः
 ऋत्विजो विष्टच्छति अधिष्टसूर्ये वाचं विष्टच्छध्मा (sic) नक्षत्रेष्विति । इतर
 ऋत्विजः प्रतिगृह्युः अधिष्टसूर्ये वाचं विष्टच्छध्मा (sic) इति वा । उदैतेषु
 नक्षत्रेषु विष्टच्छध्मा (sic) इति वा ।

५ Thus M B Be and ep. Āp. XXI. 12. 7, रमतामिति T Be 11 DU.

६ ०दितां M.

ऽधो ऽच५ सर्पयुरेतेन ह वै सर्पाः सस्पृस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपाप्नतेति ^१ तदु वा आहुयौ वा अपथेन प्रतिपद्यते
 स्थाणुं वा हन्ति गर्तं ^२ वा पतति भेष५ स न्येति ^३ वषट्कार-
 पथेनैव सर्पयुरेष वाव ^४ स्वर्ग्यः ^५ पन्था यद्वषट्कारपथ इति ^६
 तदु वा आहुः पराङ्गि वा एषो ऽग्रान्तः पन्था यद्वषट्कार- ^७
 पन्थो ^८ ऽध्वर्युपथेनैव सर्पयुरेष वा ^९ अर्वाचः ^{१०} पराचः ^{११} स्वर्ग्यः
 पन्था यदध्वर्युपथ इति ^{१२} ते ऽध्वर्युपथेनैव सर्पन्ति ^{१३} तेषु
 समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाहुतिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वत्सं
 धारयन्भरणो धयन् । रायस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्वाहेति ^{१४} समुत्क्राम्य चालालदेशे जपन्ति वागैतु वागुपैतु ^{१५}
 वाङ्गोपैतु वाग्यदकर्म यन्नाकर्म यदत्यगाम यन्नात्यगाम
 यदत्यरीरिचाम * यन्नात्यरीरिचाम प्रजापतौ ^{१६} प्रजापतिं ^{१७}
 तत्पितरमथेत्विति ^{१८} तद्वाच्यन्ततः ^{१९} प्रतितिष्ठन्ति ^{२०} तेषां य
 एव प्राचणीयो ऽतिराचः स उदयनीयः ^{२१} सत्तादुदवसाय

१ कर्तं B Be.

२ Thus M; वाव पराचः स्वर्ग्यः B Be; वाचस्वर्ग्यः T; वाचस्वर्ग्यः Be 11 DU.

३ Text not wholly certain : वा चवाच पराच M; वावपराचः all the other MSS.

४ Thus U (sec. m.) B Be; प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरः T Be 11 D; M reads as B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

५ Thus B Be; तद्वाच्यन्ततः Be 11 DU; तद्वाच्यन्ततः T; तावद्वाच्यन्ततः M.

ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन षष्ठशमनीयेन सहस्र-
दक्षिणेनैकैको यजेत ^१ ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो ग्रहकृत्तरेव मीमांसेन्द्रवायवायं प्रथममहः ^१
शुक्रायं द्वितीयमाययणायं तृतीयं च चतुर्थं चैन्द्रवायवायं
५ पञ्चममहः ^१ शुक्रायं षष्ठं च सप्तमं चाययणायमष्टममहैन्द्र-
वायवाये ^१ नवमदशमे ^१ इति ^१ न्वा ^१ अध्वर्युतो ^१ ॥ ७ ॥
हृन्दोगवहृचतो ^१ गायत्रीप्रातःसवनः ^१ प्रथमस्त्रिरात्रस्त्रिष्टु-
प्माध्यंदिनो ^१ जगत्तृतीयसवनो ^१ जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्त्रिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्त्रिष्टुप्तृतीयसवनस्त्रिष्टुप्प्रातःसवन-
१० तृतीयस्त्रिरात्रो जगन्माध्यंदिनो गायत्रीतृतीयसवन इति ^१
तस्मात्सहस्रं ^१ उपयन्ति ^१ ॥ १० ॥

१ Thus MT Be11 UD and Keś; चैन्द्रवायवायमष्टममहः शुक्रायं
नवममहैन्द्रवायवायं दशमम् B Be; on the whole passage cp. also Āp.
xxi. 14. 5.

१ My correction; इतीन्ध्व० M; इतीन्ध्व० T Be 11 DU; इतीमे
न्ध्व० B Be.

१ Thus M only; गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं त्रिरात्रं the other MSS.

१ Thus M only (on the form त्रिष्टुप्म० cp. TS. vii. 2. 8. 3);
त्रिष्टुप्म० B Be11; त्रिष्टुभमा० Be TD; त्रिष्टुभोमा० U.

५ All exc. M जगत्तृतीयो० ।

६ T Be11 DU om. इति and read 'सवनसंख्या'; on this whole
passage cp. Sây. on Ait. Br. iv. 25. 10.

७ Thus all exc. M, which has: तस्मात्सहस्रं and Be 11 which
reads: तस्मात्सहस्रं । The reading of M might be correct.

अथातः पशुकृत्तरेव मीमांसेन्द्राग्राः पशवः स्युरित्येक
 आह्वरग्रेरथं लोको वायोरन्तरिचमसाविन्द्रस्य^१ यदैन्द्राग्रः
 पशुर्भवति वायव्यो वसाहोम इमानेव^२ तल्लोकान्ग्रीणन्त^३ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो यन्त्यथ^४ ये^५ ऽनैन्द्राग्रान्प्रतिपद्यन्ते^६ यथा
 अयसे ऽनाहृत्य^७ पापीयस आहरन्ति^८ तादृक्तत्तस्मादैन्द्राग्राः^९ ५
 पशवः स्युरित्येतदेकमतिरात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^१
 एकादशिना^{१०} अभितो मध्य ऐन्द्राग्राः^१ सर्वाग्नेथा^{११} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^१ सर्वैन्द्रा^{१२} एव स्युरित्येतदेकः^१ सर्वप्राजापत्या^{१०}
 एव स्युरित्येतदेकः^१ सर्वैकादशिना^{११} एव स्युरित्येतदपरं^१
 तेषां^१ सर्वैकादशिनैर्यतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमानेका- १०

१ Thus M ; इमानेवतैर्लो० B Be ; इमानेवतैर्लो० T Be 11 D ; इमानेव-
 तैर्लो० U. - ग्रीणन्त M, ग्रीणयन्त all the other MSS.

२ यान्त्यथ M.

३ Thus M (without, of course, avagraha) ; येन्येनैन्द्राग्राग्रः U ;
 येन्येनैन्द्राग्राः प्र० B Be ; येन्येनैन्द्राग्रां प्र० T Be 11 D.

४ नान्येनाहृत्य M.

५ आहरन्ति MU Be 11 D ; आहरन्ति B Be.

६ तत् after तादृक् found in Be B only.

७ ऐका० M only, but cp. TS. vi. 6. ५. 1.

८ सर्व अग्ने० Be.

९ Thus MU ; सर्व ऐन्द्रा B Be ; सर्वैन्द्राग्रा T Be 11 D.

१० Thus M ; सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्व ऐका० B Be.

दशिनीमालभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणमुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दश मध्यमान्यहान्यनतिरिच्यमानाः पशवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहन्युत्तमामेकादशिनीमालभन्त^५ आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

५ तदु वा आर्ज्यद्वादश^७ दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्याप्रीतानि^८ पशुमन्ति भव-
न्तीति^९ तिस्र एकादशिन्यो ऽग्नीषोमीयो वैश्वदेवो ऽनूबन्ध्या^{१०}
षट्त्रिंशतमेते^{११} पशवः षट्त्रिंशतमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्याप्रीतानि पशुमन्ति भवन्तीति^{१२} तदु वा आर्ज्य-

१० द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आयत इति^{१३} द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका
द्वादशमावास्या^{१४} एतानि ह^{१५} वै^{१६} संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ भन्त MB Be; भन्त the other MSS. (cp. Āp. xxi. 14. 7); the last time DU also plural.

२ Thus M; वारुणस्य वा वैश्वदेवमुपा० B Be; वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

३ यदु om. all the MSS. exc. M.

४ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

५ Thus all; are we to correct षट्त्रिंशत एते?

६ Thus all, exc. M, which reads : षट्त्रिंशतमेतान्य० ; are we again to correct षट्त्रिंशत एतानि ?

७ Thus B Be; ह om M; नवे TBe 11 DU.

न्यनु संवत्सर आण्यते ^१ 'समाप्तो द्वादशाहः' समाप्तः संवत्सर-
काम ^१ एवं द्वादशाहेन संवत्सर आण्यते ^१ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दीक्षित्यमाणाः समवस्यन्ति ^१ तद्ध स्मैतत्पूर्वं संव-
त्सरं समवसायासते ऽन्योऽन्यस्थानूक्तं ^२ च मानुषं च विजिज्ञास-
माना ^३ उतो ^४ ह्येकः श्रमरथस्य ^५ कर्ता भवति ^६ ते चतुरहे ^७
पुरस्तान्माथै पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^८ तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यते ^९ इति नु यदि समामविज्ञाय ^{१०} दीक्षन्ते ^{११} यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायां समां ^{१२} विजिज्ञासन्ते ^{१३} चतुरहे एव पुरस्ता-
त्पाषण्यै वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^{१४} तेषामपरपक्ष-
स्थाष्टम्यां क्रयः संपद्यते ^{१५} तेनैकाष्टकां न कृन्तुर्वन्ति ^{१६} तेषां ^{१७}
पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते ^{१८} पूर्वपक्षं मासा अभि संपद्यन्ते ^{१९} पूर्व-
पक्षे प्रसवः पूर्वपक्षे वैषुवतं पूर्वपक्ष उत्थानं ^{२०} समानं द्वादशा-
हिकं कर्म ^{२१} तथैव षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिं ^{२२} संनिवपन्ति यद्य-
नग्निचित्यं भवत्यथ यदि साग्निचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिं ^{२३} संनिवपन्ति ^{२४} ॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M; i. s. o. संवत्सरकाम एवं T Be 11 DU : संवत्सरक्रामेक्रम
एवं; acc. to B Be the passage runs thus: एवं द्वादशाहेन संवत्सर
आण्यते समाप्तो द्वादशाहः समाप्तः संवत्सरक्रतुः ।

२ Thus M Be; 'स्थानूक्तं Be 11; 'स्थायुक्तं BUD.

३ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi. 1 (p. 245, 1); उद्गता
the other MSS.

४ The word occurs again xvii. 43 and Drāhy. v. 4. 11.

५ समविज्ञाय M.

६ Thus M; समामविज्ञायासते Be; समामविज्ञासते the other MSS.

- तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसुता ^१ न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके ^१ प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसथाद्यन्ति ^१ तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते ^१ तस्मिन्संस्थिते चतुर्विंश-
 ५ मुख्यमारम्भाणीयमुभयसामानमुपयन्त्याभिष्वङ् षडहमुप-
 यन्ति ^१ 'ज्योतिरग्निष्टोमो गौरुक्थ्य आयुरुक्थ्यो गौरुक्थ्य
 आयुरुक्थ्यो ज्योतिरग्निष्टोमस्तं चतुरूपयन्ति ^१ रथंतरं वृह-
 द्रथंतरं वृहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः ^१ पृष्ठ्यः षडहः ^१ स
 मासस्तेनैव संपन्नेन पञ्च मासान्यन्त्येते षष्ठं मासं संभार्य
 १० संभरन्ति ^१ त्रयो ऽभिष्वङ्वाः षडहास्तान्यष्टादशाहानि ^१ प्राय-
 णीयारम्भाणीयो ^१ तानि विंशतिराहानि ^१ पृष्ठ्यः षडहो ऽभि-
 जिज्ञयः परःसामानः ^१ स मासो ^१ ऽय वैषुवतमथैतं वैषुवते
 ऽह्न्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति वृहत्सामानं ^१ तस्य सौर्यो
 ऽतिग्राह्यः सौर्यः पशुरूपास्तम्भ्यस्तद्वैतदेको दिवैवैतेनाक्रा प्रति-
 १५ पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो ^१ यथैवा-
 न्येषामक्रामेवमुपाकुर्यादिति मौद्गल्यस्तस्य महादिवाकीर्त्यं
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं भासो ऽग्निष्टोमो ^१ ऽथोर्ध्वं वैषु-
 वताक्षीनावृत्तान्स्वरानुपयन्त्यथ विश्वजितमुपयन्त्यावृत्तं पृष्ठ्यं

१ The following acc. to M; the other MSS. are all more or less corrupt.

१ corrected hesitatingly; तदोतैवदेक M; तदोचैतदेके Be; तदोतेतदेके Be 11 D; तदोततदेके B; तदोततदेके U pr. m.; तदोतुः तदेको U sec. m.; cp. infra. xvi. 16 (p. 263. 1) and xvii. 11.

षडहमुपयन्ति^१ चयस्त्रिंशप्रभृत्याग्रयणाग्रमेतदहर्भवत्यथा-
वृत्तमेवाभिज्ञवः षडहमुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुर्वक्ष्यो गौरुक्स्थो आयुर्वक्ष्यो
गौरुक्स्थो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरूपयन्ति^२ बृहद्रथंतरं-
बृहद्रथंतरमिति विपर्यासं^३ पृष्ठे^४ भवतः^५ पृष्ठ्यः षडहः पुरस्तात्^६
मासस्तेनैव^७ संपन्नेन पञ्च मासान्यन्यथैत^८ षष्ठं मास^९
संभार्य^{१०} संभरन्ति^{११} द्वावभिज्ञवौ षडहौ तानि द्वादशाहानि^{१२}
गोआयुषी तानि चतुर्दश^{१३} चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतान्तान्यष्टादश^{१४}
दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्च^{१५} स मासस्तदेतन्मासिपृष्ठं
गवामयनम्^{१६} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

अनुत्सर्गं बृहद्रथंतराभ्यामिवोत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयु-
स्तद्वितीयं गवामयनं^१ दशमासं^२ तृतीयमभिज्ञवाश्चाचीयन्ति^३
च तदङ्गिरसामयनं^४ पृष्ठ्याश्चाचीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमाश्चाचीयन्ति च तत्प्रजापतेरयनं^५ प्रायणीयोदय-
नौयावभितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनम्^६
सर्वाग्निष्टोमा^७ एव स्युरिति तत्तृतीयं प्रजापतेरयनमथातो

१ चयस्त्रिंशप्र० M ; चयस्त्रिंशत्प्र० the other MSS.

२ All MSS. exc. M ins. इति ।

३ Thus M ; षष्ठौ Be UD ; पृष्ठ्यो B ; षष्ठ्यो Be 11.

४ Thus M ; मासान्यन्यत्वं B Be 11 DU (pr. m.) ; मासानुपयत्वं Be

५ Thus M ; दशममासं तृतीयमभि० Be ; दशमासमभिज्ञ० BU (pr. m.) ;

दशममासमभिज्ञ० Be 11 U (sec. m.).

६ सर्वेग्नि० Be.

ग्रहकृतेरेव मीमांसा^१ तद्धेतदेके^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ
 गृह्णन्ति प्रायणीयादेवाये ऽतिरात्रादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानातां
 उदृचं गमिष्याम^२ इति वदन्तस्तदु वा आर्ज्यद्वाचा^३ यज्ञ-
 ५ स्तायते तेन सरस्वत्याप्रा^४ यदु^५ यज्ञस्तेन^५ विष्णु^६न वै^६ नो
 ब्राह्मणं भवति^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ गृह्णीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^७ नाद्रियेतेति^७ स्थितिः^१ ॥ १६ ॥

अथातो ऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणं^१ प्रायणीये ऽदाभ्यं
 गृह्णीयाद^२ ऽश्वं वैषुवते ऽदाभ्यं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैषुवत उभौ महाव्रते^१ यत्र क चैवैनौ^२ गृह्णीयादित्येतद-
 परमथातः परःसाम्नामेव ग्रहणं^१ ते वा एते परःसामानः
 पुरस्तादैषुवतात्तग्रहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 ऽस्यद्वास्त्रौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्त्रौषधीभ्यस्त्वा

१ Thus Be; तद्धेतैतदेके MUD; तद्धेतदेके Be 11; तद्धेतैतदेके B; cp. supra p. 261, 14.

२ ० चामह Be and M, but, if I see right, the ह has been struck out.

३ ० र्यावाचा M.

४ All MSS. exc. M ० प्रा इति ।

५ Thus M; यद्यज्ञस्तेन Be; यज्ञंयज्ञस्तेन the other MSS.

६ वै om. BUD Be (pr. m.).

७ Thus M (cp. supra p. 252, 10), नैतदाद्रियेत आद्रियेतेति the other MSS.

८ Thus M; चैनौ the other MSS.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैषुवते ऽह्नि शुक्राया ग्रहा गृह्णन्ते'^१
 समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं^१ गृहीत्वा चीन्परःसान्नो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि ५
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौर्यर्चा^१ सौर्यमति-
 ग्राह्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरणिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 त्वा भ्राजस्वते जुष्टं गृह्णामीति'^१ परिमृज्य सादयत्येष ते
 योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वत इत्यावृत्तांगृह्णात्युपयाम- १०
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्य-
 स्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति'^१ सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्णन्त
 इति ब्राह्मणमथोर्ध्वं वैषुवतात्तग्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा १५
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं^१ विश्वकर्मन्दविषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यथादित्यमदितिर्न उरुयत्नित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मथादित्यमथोर्ध्वं अहादैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यासमेत्या २०

महाव्रतान्तावुभौ सह महाव्रते गृह्येते ' अथैतं महाव्रतीये
ऽङ्गि प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ' त्वै क्रतुमपिवृज्जन्ति विश्व
इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति '
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेति ' ॥ १८ ॥

- ५ अथातः पशुकृप्रेरेव मीमांसाकैन्द्राग्रानां^१ प्रशूसाति-
रात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^२ एकादग्निना^३ अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः^४ सर्वाग्नेया^५ एव स्युरित्येतदेकः^६ सर्वैन्द्राग्रा^७
एव स्युरित्येतदेकः^८ सर्वप्राजापत्या^९ एव स्युरित्येतदेकः^{१०}
सर्वैकादग्निना^{११} एव स्युरित्येतदपरं^{१२} तेषां^{१३} सर्वैकादग्निर्यथा^{१४}
१० प्रसिद्धमेवोत्तमस्य दशरात्रस्य तृतीये ऽहन्सप्तदश उच्यते एका-
दग्निर्याप्यते^१ तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते^२ तेष्वेताच्चव
ब्राह्मणवतः पशूनालभन्ते वैष्णवं वामनमित्येतां^३ स्तेषामेवं^४
यतां बार्हस्पत्यो वैषुवते सवनीयः संपद्यते^५ तस्य सौर्यमुपा-
लभ्यं कुर्वन्ति^६ यद्यु वा एताच्चव^७ ब्राह्मणवतः पशून्
१५ विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M; मीमांसा उक्तैर्वैन्द्राग्रानां Be; मीमांसा ऐन्द्रा B Be 11 UD.

२ Thus M; एका the other MSS.

३ सर्व आग्ने MSS. exc. M.

४ सर्व ऐ MSS; this passage is missing in M.

५ सर्वेप्रा MSS. exc. M.

६ Thus M; सर्व ऐका Be; सर्व एका the other MSS.

७ Thus M; यतां or यताः the other MSS.

८ मेवं M Be; मेव the other MSS.

९ M; एतन्नव Be 11 BUD; एतानेव Be.

कुर्वन्ति^१ तेषामेवं यतामैन्द्राग्नौ वैषुवते सवनीयः संपद्यते^१
 तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति^१ सावित्रो महाव्रते^१ तस्य
 प्राजापत्यस्वरूपं ऐन्द्रश्चर्षभ उपालम्भौ भवतः^१ ॥ १६ ॥
 पञ्चमः ॥

श्री महाव्रतमित्युपकल्पयते^१ उपरिमितान्नयानपरिमिता-
 न्दुन्दुभीः^२ स्तावत^३ उ^४वेवाजिसूतश्चर्म^५ चेडसंवर्त^६ च भूमि-
 दुन्दुभिमार्षभं चर्म सलाङ्गूलं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्रं^७ च चर्म-
 कर्त^८ श्लेष्म^९ होता कूर्चाविध्युर्दृषीर्होत्रका^{१०} श्रौदुम्बरीमुद्राता-
 सन्दीमुपकल्पयते^१ वाणं च शततन्तुमाघाटीः पिञ्जोलाः^{११}
 कर्करीका इति तदु पत्नयः^१ कटपरिवारं च मिथुनौ चापरि-^{१०}
 मिताश्च दासस्तावत उ^४वेवोदकुम्भानथैत^{१२} महाव्रतीये ऽङ्गि
 पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामान^{१३} समानं कर्मा
 माहेन्द्राद्ब्रह्मन्माहेन्द्रं ग्रहं गृहीत्वाथैतान्संभारानायातयति^१
 जघनेनाग्नीध्रं गर्त^{१४} खानयित्वा र्षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोन्नाभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m. only.

२ तावत एवा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267. 5); चेडासंवर्त M; चेपुसं Be.

४ om. Be.

५ ० ब्रसौ० M Be.

६ पिञ्जोलाः M here and infra.

७ Thus M; एवोद० the other MSS.

८ om. all exc. M Be.

९ कर्त M Be 11 (pr. m.) D.

विघ्नन्ति^१ ' तस्य लाङ्गूलमुखिद्य हन्तानूपतिष्ठते ' ऽचैतान्दु-
न्दुभीननुदिशमासञ्चयति ' तानाहननैरनाघ्नन्त^२ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते ' ऽथैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^३ ' तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुखो भवति ' ॥ २० ॥

- ५ तस्मा अघ्रेणाग्नीध्रमिडसंवर्ते^४ चर्मकर्तं यवायति ' तं काल
एव शस्त्याहण्यथैतौ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चान्तरेण सदोहविधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय ' श्लेष्मः होतासजते ' कूर्चाव-
ध्यर्युपसृणीते वृषीर्होत्रका ' औदुम्बरीमुद्गातासन्दीमारो-
हत्यादत्ते वाणः शततन्तुमाघाटीभिः पिञ्जोलाभिः कर्क-
१० रीकाभिरित्युद्गातारं पन्नयः पर्युपविशन्त्यथ दक्षिणे वेद्यन्त
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^५ ' ऽथैता दास्य उदकुम्भा-
नधिनिधाय मार्जालीयं पर्युपविशन्त्यथार्ध्यः कूर्चयोरासीनो
माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति ' सुवते माहेन्द्राय ' प्रस्तुते साञ्चि
संप्रैषमाहाजिस्तुत आजिं धावत दुन्दुभीश्चमाघ्नताभिषोतारो
१५ ऽभिषुणुताग्नीदाग्निरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातः

१ ऽभिघ्नन्ति M; cp. supra XI. 10 (p. 79. 4) and infra XVII.

39, XVIII. 18.

२ Corrected; तानाहाहननैराहनत M; तानाहननैरनाहत B Be 11
UD; तानाहननैरन्वाहनना Be.

३ Thus M; परीत्यरटंनोत्तरतस्ति. all the other MSS.

४ Thus M; ऽमिषसंवर्ते all the other MSS.

५ Thus M; संप्रवादेतो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.); संभवतो
Be 11 (sec. m.) D (sec. m.); संप्रवादेशतो Be.

सौम्यस्य विद्वीति ^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति ^१ धावन्त्याजिसृत ^१
 आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाच ^१ आघाटीभिः पिच्छोलाभिः
 कर्करीकाभिरित्युद्गातारं पत्रय उपगायन्ति ^१ ॥ २१ ॥

भद्रसु नाम सामास्ति ^१ तद् वाचोपगीयते ^१ ऽथैष ^१
 तिसृधन्वी राजपुत्रश्चर्मावभिनन्ति ^१ तं ब्राह्मणो ऽनूपतिष्ठते ^१
 मापरात्कीर्मातिव्यात्कीरिति ^१ तत्तथैव त्रिभिरन्तर्हितमवभिन-
 त्त्यथैतौ ^१ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चार्द्रं चर्मकर्तुं व्यायच्छेते इमे ऽरात्सु-
 रिमे सुभृतमक्रञ्चिति ब्राह्मण ^१ इम उदासीकारिण इमे
 दुर्भूतमक्रञ्चिति वृषलो ^१ ब्राह्मणः संजयति ^१ नश्यति वृषलः ^१
 संवर्तेते मिथुनावयैता दास्य उदकुम्भानधिनिधाय मार्जालीयं ^१
 परिनृत्यन्त्युपस्थानुपहत्य दक्षिणान्पदो निघ्नन्तीरिदंमधुं ^१ गाय-
 न्यस्तासां सवत्यरीतानां प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो हृतस्य
 मातरस्ता इह सन्तु भूयसीर्हैमहाः इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
 दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति ^१ द्वितीयं परीतानां प्रथमामेव ^१
 वाचयति ननु गावो मङ्गीरस्य गङ्गाया उदकं पयुः । पयुः
 सरस्वत्यै नद्यै ताः ^१ प्राचीरुज्जगाहिरे ^१ हैमहाः इदं मध्वित्यु-

१ Thus M; •पगायंत्येष BUD Be 11; •पगायंत्येष Be.

१ I. s.o. अवभिनन्ति B Be 11 UD: भवति ।

१ Thus M and cp. Āp. XXI. 19. 18; निघ्नन्तीदं the other MSS.

१ Thus M; ताः प्रातरप्राचीनं जगभिरे (or जगभिः) the other MSS.;
 Kes. : ताः प्राचीरुज्जगाहिरे; cp. Āp. XXI. 20. 3.

- पस्थानुपहत्य दक्षिणानेव पदो निग्नन्ति ^१ तृतीयं परीतानां
 प्रथमामेव वाचयति यदा राखन्त्यौ ^२ वदतो ^३ ग्राम्यं ^४ मङ्गीरदा-
 शकौ ^५ । चेमाथ्यवस्यतो ग्रामे ^६ नानङ्गाः स्तथ्यते वहन्महाः
 इदं मध्वित्यैना उत्तरेण मार्जालीयं तिष्ठन्त्यो वाचयतीद-
 ५ मेव मधु सारघमयः सोमः सुतो बृहत् । तमिन्द्र परिता-
 त्वपीर्हमहाः इदं मध्विति ^१ ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव ^२ परिचन्ति ^३ तेषां य एव प्रायणीयो ऽतिरात्रः स
 उदयनीयः ^४ सत्तादुदवसाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन ^५ चतुष्टोमेन
 पृष्ठशमनीयेन सहस्रदक्षिणेनैकैको यजेत ^६ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥
- १० स्वर्गकामो द्विरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदः ^२ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विरात्रस्य मे सतो ऽमावास्याया उपवसथीये ऽहन्पूर्वमहः
 संपत्स्यत उत्तरभिन्नोत्तरमिति ^३ तस्य तथा संपद्यते ^४ ऽभिन्नवः
 पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ^५ ज्योतिष्टोमो ऽग्निष्टोमः पूर्वमह-
 १५ र्भवति ^१ तेजस्तेनावरुद्धे ^२ सर्वस्तोमो ऽतिरात्र उत्तरः ^३ सर्व-
 स्थाष्टौ सर्वस्थावरुद्धौ ^४ गायत्रं पूर्वं हन्साम भवति ^५ त्रैष्टुभ-

१ Uncertain ; राखन्त्यौर्वदतो M ; राखन्त्यौ वदतो Be 11 ; रात्रौखद्यतो
 वदतो Be ; घाराद्यौर्वदतो U ; D indistinct.

२ Thus M ; ग्राम्यमंकी० Be Be 11.

३ ग्रामे M ; ग्रामो the other MSS.

४ •त्येवमेव M.

५ Thus M Be ; ज्योतिष्टोमेन चाग्निष्टोमेन the other MSS.

मुत्तरे ' रथंतरं पूर्वं ऽहन्वाम भवति ' दृहदुत्तरे ' वैखानसं पूर्वं
 ऽहन्वाम भवति ' षोडशुत्तरे ' हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति '
 हविष्मन्निधनमुत्तरं ' नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः^१ संतिष्ठते दिरात्रस्त्रिरात्रेण यक्ष्यमाणो भवति '
 स उपकल्पयते सहस्रं ' तस्मिन्नुन्नतो वेहद्वामन इति भवन्त्य- ५
 थास्यैषा सहस्रतम्यन्यतएनी कण्डूकतोपकृप्ता^२ भवति ' दीचते '
 रोहिण्या पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं क्रीणाति ' द्वादशोप-
 सदः ' ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्मग्निष्टोमस्तस्य चित्प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः^३ ' स दाक्षिणानि १०
 ऊवाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं जुहोति त्वः सहस्रमानय । उन्नत उदल-
 स्थाभिनस्त्वचम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह
 पुनर्माविशताद्रयिरित्युन्नत एतेषां त्रयाणां त्रिःशच्छतानां^४
 प्रथमो नीयते ' ऽहीनसंततिं करोति ' तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्थ्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवन- १५
 मेकविंशं तृतीयसवनः^५ ' स दाक्षिणानि ऊवाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यूर्गस्थाङ्गिरस्पूर्णघदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
 द्विःषीः सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रयिरिति ' वेहदेतेषां त्रयाणां त्रिःशच्छतानां^६
 प्रथमा^७ नीयते ' ऽहीनसंततिं करोति ' तायते तृतीये ऽह- २०

१ Thus M and Karmāntasūtra ; कर्मन्तुतो० the other MSS.

२ Sic MSS. !

३ प्रथमो M Be.

अतिरात्रस्तस्य सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं माध्यंदिनं सवनं
 चिण्व आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
 क्तानि सषोडशिकानि ^१ षोडशं प्रथमं रात्रिसाम पञ्चदशा-
 नीतराणि त्रिविद्वाथंतरः ^२ सन्धिः ^३ स दाक्षिणानि ऊलाग्नीध्रे
 ५ सुवाहुतिं जुहोति त्वं सहस्रस्य प्रतिष्ठासि ^४ वैष्णवो वामन-
 स्त्वम् । सा ^५ मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
 विश्रताद्रयिरिति ^६ वामन एतेषां त्रयाणां चत्वारिंशच्छतानां ^७
 प्रथमो नीयते ^८ नात्राहीनसंततिं करोति ^९ ॥ २५ ॥

अथैताः सहस्रतमीमुत्तरेणाग्नीध्रं ^{१०} पर्याणीयाहवनीयस्थाने

- १० द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्र कलशं मङ्गुलधारा पयस्वत्या त्वा
 विश्रन्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
 प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविश्रताद्रयिरिति ^१ प्रजयैवैनं
 पशुभौ रथ्या समर्धयति प्रजावान्पशुमान्चयिमान्भवति य एवं
 वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तथा सहाग्नीध्रं परेत्य पुरस्ता-
 १५ त्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति ^२ स तथा सहाग्नीध्रं परेत्य
 पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभा जिग्यथुर्न पराजयेथे न
 पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेयां चेधा

१ Thus M; षुहद्राथंतरः Be; षुहद्रथंतरः the other MSS.

२ प्रतिष्ठा असि all, also M.

३ स M.

४ Thus M only (sic!); चत्वारिंशत्तानि all the other MSS.

५ ऋग्वैद्यं MSS.; U sec. m. ऋग्वैद्यं ।

सहस्रं वि तदैरयेथामिति ^१ चेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं ^२
 साहस्रीमेवैनां करोति ^३ सहस्रस्यैवैनां माचां करोतीति
 ब्राह्मणमथास्यै रूपाणि जुहोत्यज्योतायै स्वाहा हृणायै स्वाहा
 श्वेतायै स्वाहेत्यथास्या उपोत्थाय नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीडे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ^४
 ते अग्निये नामानि सुहृतं मा देवेषु ब्रूतादिति ^५ देवेभ्य
 एवैनमावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ^६ ॥ २६ ॥

अथैताः सहस्रतमीमन्तरेण चात्वालोत्करावुदीचीं नीय-
 मानामनुमन्त्रयते सा मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 म्मन्तं लोकं गमय सा मा सर्वान्पुण्यान्लोकान्गमय सा मा १०
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ^१
 प्रजयैवैनं पशुभी रय्यां प्रतिष्ठापयति ^२ प्रजावान्पशुमा-
 न्वयिमान्भवति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्नौधे
 वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै १५
 भवति यस्तामविद्वान्प्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृह्णीयादेकासि न
 सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता-
 विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति स्योनासि सुषदा सुशेवा
 स्योना माविश सुषदा माविश सुशेवा माविशेत्याह ^३ स्योनै- २०
 वैनः सुषदा सुशेवा भूताविशति नैनः हिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३

सहस्रतमीः सहस्राश्मिति ^१ यत्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं सहस्र-
 तम्यन्वितान्तसहस्रमप्रज्ञाच ^२ सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्प्रतीचीमुत्सृजति ^३ ताः सहस्रमनु पर्यावर्तते ^४ सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति ^५ यजमानमभ्युत्सृजतीति ^६ तां पुरस्तात्प्रतीचीं
 यजमानमभ्युत्सृजति ^७ क्षिप्रे सहस्रं प्रजायत उत्तमा नीयते
 प्रथमा देवान्गच्छतीति ब्राह्मणं ^८ तेन हैतेन रौहिणेयः
 क्रोथुनिः ^९ कौलाश्वो ^{१०} यास्क ऋतुमुखेषु विहृतेनेजे ^{११} ऽथो ^{१२}
 हाजमाम ^{१३} मशको गार्ग्य आरुणेरन्तेवासी ^{१४} स ^{१५} ह ^{१६} स ^{१७} स्था-
 मदृष्टोवाच ^{१८} ननु मत ^{१९} एकाहाश् इति ^{२०} नेति हैनं प्रत्यु-
 १० वाच ^{२१} त ^{२२} होपेयाय ^{२३} तस्मा उ हैन ^{२४} स उवाच ^{२५} तेन
 ह स्म ^{२६} समस्तेनैव ^{२७} यजते ^{२८} तमेतं गर्गचिराच्च इत्या-
 चक्षते ^{२९} ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवरुत्समानश्चतुराचाय दीक्षते ^{३०} तस्या-
 परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतु-

१ Thus M ; काथुनि B Be 11 D ; काथनिः Be.

२ कौलाश्वो B.

३ Thus M ; विहृतेनेजेताजमाम B Be 11 DU ; विहृतेनेयजेताशो हाज-
 माम Be.

४ Thus M ; सहस्रं स्था (स्था) दृष्टोवाच B Be 11 UD ; सहस्रं दृष्टोवाच Be.

५ Doubtless corrupt ; thus reads M ; तर Be 11 D ; तर BU ;
 तप Be.

६ Thus M ; स्म (स्म) समस्ते (स्ते) नैव the other MSS.

७ From here unto दीक्षते, p. 274. 5, left out in M.

विष्णाः पवमाना^१ उद्यत्स्तोमाः^२ स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 द्वावुक्थ्यावथातिरात्रश्च^३न्दोगानु^४ सामविकल्पं^५ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमत्रिः^६ अद्वादेवं यजमानं चलारि वीर्याणि नोपानमन्तेज
 इन्द्रिथं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्येतान्कामानवरुत्समानश्चत्तरात्राय^७
 दीक्षते^८ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्नि- ५
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो द्वावु-
 क्थ्यावथातिरात्रश्च^३न्दोगानु^४ सामविकल्पं^५ पृच्छेयुरित्येतदपरं^९
 पुष्टिकामश्चत्तरात्राय दीक्षते^८ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशो-
 पसदो^{१०} ऽथ वै भवति पुरोडाग्निय उपसदो भवन्तीति^{११}
 प्रथमे चत्तरात्र आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपालः^{१२} सायंप्रात- १०
 रन्ववधाय जुहोति^{१३} द्वितीये चत्तरात्रे सौम्य आज्ये सौम्यं
 चतुष्कपालः^{१४} सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^{१५} तृतीये चत्तरात्रे
 वैष्णव आज्ये वैष्णवं त्रिकपालः^{१६} सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^{१७}
 तस्य त्रिवृत्सप्तदशौ विपर्यासः^{१८} स्तोमौ भवतः^{१९} प्राणो वै त्रिवृ-
 दक्षः^{२०} सप्तदशः प्रजापतिः^{२१} प्राणाश्च खलु वा इदमन्नाद्याश्च १५

१ Thus (without visarga)Be ; पवमानस्तोमा B Be 11 UD.

२ I am in doubt whether चन्दोगानु सा० ४० or चन्दोगानु सा० ४० should be put into the text ; Be has each time the last mentioned reading, M presents once the first, once the last mentioned ; the other MSS. चन्दोगानु or ०तु or चन्दोगानु ।

३ स्तोमवि० B Be 11 DU ; सामवि० Be.

४ Thus Be ; ०नवरुत्स (सु) कामश्च० B Be 11 UD.

परिगृह्य प्रजापतिः प्राजायत ^१ प्राणाच्चैवैतदन्नाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्रजायते ^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दाबुक्थ्यावधातिराच-
न्वन्दोगानु ^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरम् ^४ ॥ २८ ॥

प्रजातिकामो ^५ वा व्यावृत्कामो वा पशुकामो वा ^६ वाचो ^७
१० वान्तं ^८ परिजिगाहस्यञ्चराचाय दीचते ^९ तस्यापरिमिता
दीचा दादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदश उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्व-
प्रष्टो ऽतिराचः ^{१०} सारस्वतेनायनेनैष्यन्तो ^{११} द्वयीर्गा उपकल्पयन्त
ऋषभैकादशा ^{१२} अन्या ^{१३} ऋषभैकशता ^{१४} अन्यास्तेषामाश्वत्थी
१० हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं ^{१५} चक्रीवती भवत ^{१६}
उलूखलबुध्न एषां यूपो भवति ^{१७} ते सरस्वत्यै जघन्योदके ^{१८}
दीचन्ते ^{१९} तेषामयमेव त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^{२०} तस्मि-
न्संस्थिते ऽभि यूपं वहन्त्यभि धिष्णिष्यान्हरन्त्यग्निष्ठे ऽनसि

१ Cp. page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS. exc. M.

३ Thus M Be ; वावाचमंत Be 11 वावाचामंत BUD.

४ नैष्यतो (०ते) MSS. exc. M.

५ Thus M ; ऋषभैकादश Be ; ऋषभैका Be 11 BUD.

६ om. M.

७ Thus all, exc. M, which has ऋषभैकादशता ।

८ Thus B Be 11 UD ; जघनेनोदके Be M.

समवशमयन्ते^१ यदेषां समवशमयितव्यं^२ भवति^३ ते^४ नेनेव^५
 पृष्ठ्येन^६ षडङ्गेन प्रतिपद्यन्ते^७ ऽहरहः शम्यान्यासेशम्यान्यासे
 यजमाना आक्रोशन्तो ऽज्यानिमिच्छमाना यदा दश शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^८ यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^९
 यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानं श्लाघे वा^{१०}
 प्रसवणे^{११} ॥ २६ ॥

अथातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ अमणः खारीविवधो^२ सर-
 खत्यै जघन्योदके^३ ऽग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पति^४ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽथैतां सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-^{१०}
 मिति^१ तथा समस्तया वा^{१२} विहृतया वा प्रतिपद्यते^{१३} ऽह-
 रहः शम्यान्यासेशम्यान्यासे यजमान^{१४} आक्रोशन्नज्यानिमिच्छ-
 मानो^{१५} यदैर्न^{१६} प्रतिराप्नुवन्ति यदा वास्यैतं खारीविवधमा-
 ष्चिन्दन्त्यथैकमुत्थानं^{१७} श्लाघे वा प्रसवणे^{१८} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be; समाशम० M; the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; तमेवष्टेज B Be 11 UD; तेमेवष्टेज Be.

३ Thus M; •विवधः Be; शारीवधा the other MSS.

४ Corrected; जघन्योदके M Be 11; जघनेनोदके the other MSS.

५ All exc. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected; •क्रोशमज्या० B Be 11 UD; •क्रोशज्या० Be; •क्रोश-
 मोज्या० M.

८ Thus MU Be 11; यदैर्न BD; यदैर्न Be.

९ Thus M Be; शारीविवधमा० Be 11; शारीविवधमा BUD.

- पशुकामः सप्तरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्त-
 दश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रो ^१ बृहद्रथंतरे
 ५ पूर्वध्वजःसूपेत्य प्रत्यक्षं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति ^१ ब्रह्मवर्च-
 सकामो ऽष्टरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोप-
 सदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
 एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्तयस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ^१ प्रजासु वा
 १० क्षुद्रुक्तासु ज्योगामयावी वा नवरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरि-
 मिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिर्गौरायुरित्येतमेव
 अहं चिरूपयन्ति ^१ तेषामायुरतिरात्र उत्तममहर्भवति ^१
 प्रजातिकामो वा व्यावृत्कामो वाभिचरन्वाभिचर्यमाणो ^१ वा
 दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं ऊत्वा दशरात्राय
 १५ दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृ-
 दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति ^१ पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीषु ^१
 त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु ^१ सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीव्रसोम ^१ एकविंश उक्थ्यः सौरीषु ^१ सप्तदशो ऽग्निष्टोमः
 प्राजापत्यासूपहव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु ^१ त्रयस्त्रिंश
 १० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु ^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ^१ ॥ ३१ ॥

प्रजाकामा एकादशरात्राय दीक्षन्ते^१ तस्यापरिमिता
 दीक्षा द्वादशोपसदस्त्याहानि ज्योतिरतिरात्रः^२ पृष्ठयः षडह-
 स्तयश्चन्द्रोमा^३ अथातिरात्रो^४ ऽथाहौनविधिः पृष्ठयः षडह-
 स्तयश्चन्द्रोमा^३ दशममहरथातिरात्रो^४ ऽथायं पौण्डरीक
 एकादशरात्रो ऽयुतदक्षिणो ऽश्वमहसदक्षिणस्त्यापरिमिता^५
 दीक्षा द्वादशोपसदस्त्याहान्यभ्यासज्ञः षडहस्तयश्चन्द्रोमा^३
 दशममहरथातिरात्रो^४ ऽन्वहः सहस्रसहस्रं ददात्युत्तमे ऽह-
 न्यश्वसहस्रं ददात्यथातो ज्योतिरथनमित्याचक्षते^६ स भरत-
 द्वादशाह इत्येक आहुर्दीक्षते^७ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वाद-
 शोपसदस्त्याहानि ज्योतिरतिरात्रो^२ ज्योतिरग्निष्टोमो^८ ऽष्टौ १०
 ज्योतींश्चुक्ष्या^९ ज्योतिरेवाग्निष्टोमो^८ ज्योतिरेवातिरात्र^८
 उक्तो द्वादशाहो^८ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं व्यव-
 दधाति^८ स उवेव^८ त्रयोदशरात्रः^८ ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्दशरात्रो^८ ऽतिरात्रः^८ पृष्ठयः षडहः^८ प्रत्यङ्
 षडहो^८ ऽथातिरात्रो^८ ऽथोत्तरश्चतुर्दशरात्रो^८ ऽतिरात्रो^८ १५
 ज्योतिर्गौरायुरिति अहः^८ पृष्ठयः षडहः^८ प्रत्यङ् अहो^८
 ऽथातिरात्रो^८ ऽथ पूर्वः पञ्चदशरात्रो^८ ऽतिरात्रो^८ ज्योतिर्गौरायु-
 रिति अहो^८ दशरात्रो^८ ऽथातिरात्रो^८ दशमं चाहरतिरात्रं च

१ ऋष० M.

२ Thus MCD ; ज्योतिरात्रो B Be ; Be 11 def.

३ Thus M (sec. m.) BUD ; चक्ष्यानि M (pr. m.) Be ; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU ; स चेव B ; स एव M.

महाव्रतं^१ व्यवदधाति^२ स उवेवाब्राह्मणः^३ षोडशरात्रो^४ ऽथो-
 त्तरः पञ्चदशरात्रो^५ ऽतिरात्रस्त्रिदशगृह्योमो^६ ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^७ अहः^८ पृथ्वः षडहः^९ प्रत्यङ् अहो^{१०} ऽथाति-
 रात्रो^{११} ऽथ सप्तदशरात्रो^{१२} ऽतिरात्र^{१३} एकः पञ्चाहो^{१४} दश-
 ५ रात्रो^{१५} ऽथातिरात्रो^{१६} दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^{१७} व्यव-
 दधाति^{१८} स उवेवाब्राह्मणो^{१९} ष्टादशरात्रो^{२०} ऽथ विंशतिरात्रो^{२१}
 ऽतिरात्रो^{२२} ज्योतिर्गौरायुरिति त्रयस्त्यहाः^{२३} पृथ्वः षडहः^{२४}
 प्रत्यङ् अहो^{२५} ऽथातिरात्रो^{२६} ऽथैकविंशतिरात्रो^{२७} ऽतिरात्रः^{२८}
 पृथ्वः षडहः^{२९} सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति^{३०} प्रत्यङ् षडहो^{३१} ऽथातिरात्रः^{३२} ॥ ३३ ॥ दशमः ॥

अथ पूर्वश्चतुर्विंशतिरात्रो^{३३} ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशरात्रो ऽथातिरात्रो^{३४} दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं^{३५} व्यवदधाति^{३६} स उवेवाब्राह्मणः^{३७} पञ्चविंशतिरात्रो^{३८}
 ऽथोत्तरश्चतुर्विंशतिरात्रो^{३९} ज्योतिरतिरात्रः^{४०} पृथ्वः षडह-
 १५ स्त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुपयन्त्यथानिरुक्तं पृथ्व्यः षडहमुपयन्ति^{४१}
 त्रिवृत आयतने त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^{४२} रथुंतरसामानं^{४३}
 तस्य चतुर्विंशाः पवमाना भवन्ति^{४४} पञ्चदशस्यायतने त्रिणव-

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ Some of the MSS. उवेवब्राह्मणः ।

३ त्रिदशगृह्यो M.

४ Thus M Be; चतुर्विंशति B Be II DC.

५ अग्निहोमम् iso. उक्थाम् M.

मुक्थ्यमुपयन्ति दृहत्सामानं^१ तस्याष्टाविंशाः पवमाना भवन्ति^१
 सप्तदशस्यायतन एकविंशमुक्थ्यमुपयन्ति वैरूपसामानं^१ तस्य
 द्वात्रिंशाः^१ पवमाना भवन्ति^१ ख एवायतनं^१ एकविंश-
 मुक्थ्यमुपयन्ति वैराजसामानं^१ तस्य षट्त्रिंशाः पवमाना
 भवन्ति^१ ख एवायतनं^१ त्रिणवमुक्थ्यमुपयन्ति शाक्तरसामानं^१ ५
 तस्य चत्वारिंशाः पवमाना भवन्ति^१ ख एवायतने त्रय-
 स्त्रिंशमुक्थ्यमुपयन्ति रैवतसामानं^१ तस्य चतुश्चत्वारिंशाः
 पवमाना भवन्ति^१ त्रयस्त्रिंशास्तयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ तस्या-
 ष्टाचत्वारिंशाः पवमाना भवन्त्यथावृत्तं पृष्ठयः षडहमुप-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ १०

चिदृतो ऽधि चिदृतमुपयन्ति^१ स्तोमानाः संपत्यै प्रभवाय^१
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यथतिरात्रो^१ ऽथ त्रिंशद्रात्रो^१ ज्योति-
 रतिरात्रः^१ पृष्ठयः षडहस्तयस्त्रिंशास्तयस्त्रिंशमुपयन्ति^१
 त्रिणवमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ चिदृतमग्निष्टुतमुपयन्ति^१
 पञ्चदशमिन्द्रस्तोममुपयन्ति^१ सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ १५
 चतुर्विंशमुपयन्ति^१ चतुर्विंशात्पृष्ठान्युपयन्ति^१ त्रयस्त्रिंशा-
 स्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ त्रिणवमुपयन्ति^१ द्वावेकविंशानुपयन्ति^१
 चतुरश्वतुष्टोमानस्तोमानुपयन्त्यथतिरात्रो^१ ऽथ द्वात्रिंश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति नव अथाः^१ प्रत्यङ्
 अहो^१ ऽथातिरात्रो^१ ऽथ त्रयस्त्रिंशद्रात्रो^१ ऽतिराचस्तयः^१ २०

१ Thus M Be 11 ; द्वाविंशाः the other MSS.

१ ख om. M.

पञ्चाहा^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्र^१ एकः पञ्चाहो^१ दशरात्रो^१
 ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^१ व्यवदधाति^१
 स उवेवाब्राह्मणश्चतुस्त्रिंशद्रात्रः^१ ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

अथ षट्त्रिंशद्रात्रो^१ ज्योतिरतिरात्रश्चत्वारो ऽभिप्लवाः
 ५ षडहा^१ दशरात्रो^१ ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं व्यवदधाति^१ स उवेवाब्राह्मणः^१ सप्तत्रिंशद्रात्रो^१
 ऽथैकस्मान्नपञ्चाशद्रात्रो^१ ऽतिरात्रस्त्रयस्त्रिंशद्वतो ऽग्निष्टोमा^१
 अथाचिरात्रो^१ दश पञ्चदशा उकथ्या^१ अथातिरात्रस्तेषां
 षोडशिमदशममहर्भवति^१ द्वादश सप्तदशा उकथ्या^१ अथा-
 १० तिरात्रः^१ पृष्ठ्यः षडहो^१ ऽथातिरात्रो^१ द्वादशैकविंश-
 उकथ्या^१ अथातिरात्रो^१ ऽथ संवत्सरकूप एकस्मान्नपञ्चाश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्र^१ आरम्भणीयमहस्त्रयो ऽभिप्लवाः षडहास्ता-
 न्यष्टादशाहानि^१ प्रायणीयारम्भणीयौ^१ तानि विंशतिर-
 भिजिन्नयः परःसामानो^१ ऽथ वैषुवतं^१ चयो^१ ऽर्वाक्क्षामानो^१
 १५ ऽथ विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्लवः षडहो^१ गोआयुषी^१ दशरात्रो^१
 महाव्रतं चातिरात्रश्चाथैकषष्टिरात्र^१ एतस्मैव सतो ऽभितो
 नवरात्रं पृष्ठ्यौ षडहावुपोहति^१ तयोरावृत्त उत्तरो^१ ऽथ

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ उवेवाब्रा० Be.

३ The passage अथैकषष्टिरात्र up to चातिरात्रश्च (p. 282. 2) is left out in all the MSS. exc. M Be, and the tradition preserved by Be is rather corrupt, cp. Pañc. br. XXIV. 19. 1.

शतरात्रो^१ ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति ब्रह्मसुतर्दशा-
 भिज्ञवाः षडङ्गा दशरात्रो महाघ्नतं चातिरात्रश्चाथ सहस्र-
 रात्रो^१ ऽतिरात्रो नवनवतिस्त्रिवृतो ऽग्निष्टोमाः शतं पञ्च-
 दशा उक्थ्याः शतं सप्तदशा उक्थ्याः शतमेकविंश
 उक्थ्याः शतं त्रिणवा उक्थ्याः शतं चयस्त्रिंश उक्थ्याः ५
 शतं चतुर्विंश उक्थ्याः शतं चतुश्चत्वारिंश उक्थ्याः
 शतमष्टाचत्वारिंश उक्थ्या नवनवतिरेव^१ त्रिवृतो ऽग्नि-
 ष्टोमा अथातिरात्रः^१ ॥ ३६ ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः प्रश्नः ॥

---

१ Thus Be; नवनवतिरेव the other MSS.

- अतिरात्रं करिष्यन्नुपकल्पयते चतुरो ऽतिरात्रपशून्रण-
 पिशङ्गमश्वमौदुम्बरः षोडश्रिपात्रं चतुस्रिक्त्रि व्यायसो ऽम्भृणा-
 ज्ञायस एकधनानदीचते ^१ रोहिण्या पिङ्गस्र्यैकहायन्या सोमं
 क्रीणाति ^२ द्वादशोपसदः ^३ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ ^४
 ५ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विप्रिस्थोपवसन्त्यथातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते ^५ प्रातराव्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^६ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽश्वै-
 त्यद्विरुदैत्यतिरात्रं ^७ क्रतुमुपैति ^८ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^९ प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते ^{१०} समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं ^{११} गृहीत्वा
 १० षोडश्रिपानं गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहत्रयमित्यनुदुत्योपयामगृहीतो
 ऽमीन्द्राय त्वा षोडश्रिने जुष्टं गृह्णामीति ^{१२} परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडश्रिप इत्यथोक्त्यं
 गृह्णाति ^{१३} समानं कर्माग्निनाद्गृहादाग्निं ग्रहं ^{१४} गृहीत्वा
 चतस्रो रश्मना आदाय धूपमभ्यैति ^{१५} सर्वन्तं धूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिरात्रपशून्नुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नेन्द्रः ^{१६} सारस्वतीं

१ Thus U, cp. supra XVI. 3 (p. 247. 6) ; *बौपवसथादेत्याथ M ;
 *बौपवसथादेत्याथ D ; *बौपवसथादेत्याथ Tr ; *बौपवसथादेत्याथ Be ; *नोपवस-
 थादथ B Be 12 ; *बौपवसथादथ H.

२ उदैति M, उदेति the other MSS.

३ ग्रहं ins. B 12 D.

४ om. B Be.

५ दृग्बिः ins. M.

मेषीमिति^१ । तेषां प्रसिद्धं वषाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^२ । तदृजुधा संतिष्ठते^३ । प्रसर्पन्ति माध्यन्दिनाय सव-
 नाय^३ । प्रसिद्धो ऽभिषवः^३ । प्रसिद्धं गृहा गृह्णन्ते^३ । समानं
 कर्माययणाद्गृहादाययणं^३ गृहीत्वा^३ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिद्धरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वा षोड- ५
 शिने जुष्टं गृह्णामीति^३ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा षोडशिन इत्यथोकथं गृह्णात्यृजुधा माध्यन्दिनः सवनः
 संतिष्ठते^३ । प्रसर्पन्ति द्वतीयसवनाय^३ । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण
 चरित्वाययणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णात्यषावि सोम इन्द्र
 त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं १०
 गृह्णामीति^३ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 षोडशिन इत्यथोकथं गृह्णाति^३ ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^१ । तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिर्मर्शना नाना वसाहोमाः समानो वनस्पतिः १५
 समानः स्विष्टकृत्प्रेषवान्समानीडा समान्यो दिशो^३ । नाना
 दिश इत्येके^३ । समानं कर्मा ध्रुववज्रश्चमसेभ्यो^३ । ध्रुववज्र-

१ Instead of इति B Be and U (sec. m.) have the clause: अपि वा
 चारस्रन्ती मेषीमेवोपाकुर्वन् ; Tr. has the same words after इति ; they
 are clearly an interpolation, cp. the Dvaiddha.

२ D ins. ग्रहं and reads गृहीत्वा ।

३ Thus Tr Be 12 HD ; चरति the other MSS.

श्मसैश्चरित्वा त्रिभिर्वक्त्र्यपर्यायैश्चरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
स्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ षोडशिना चरित्यग्राङ्गायन्नाह
होतुश्चमसमनूजयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होदचमस-
मेव प्रथममुन्नेयन्ति ^१ यथोपपादमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्याः
५ सःसादयन्ति ^१ तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्येनमुप-
तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
विश्वा । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रीणि ज्योतीःषि सचते
स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
१० प्र ते महे विदधे शःषिषः हरी । य ऋत्विजः प्र ते ववे ।
वनुषो ह्येतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम दृतं न यः । हरिभिश्चरु
सेचते । श्रुतो गण आत्मा विशन्तु । हरिर्वपसं गिर इत्यथाप
उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा समथा-
विषिते सूर्ये हिरण्येन षोडशिनं स्तोत्रमुपाकरोति ^१ पुरस्ता-
१५ त्रत्यञ्चमरुणपिशङ्गमश्वं धारयन्ति श्यामं वा ^१ हिरण्यः संप्र-
दाय सुवते ^१ ॥ ३ ॥

होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्यु-
रभ्येनमाङ्गयते होता ^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः ^१ शःसति ^१ प्रति-
गृणात्यथ यत्र होतुरभिजानात्यात्मा वहन्तु हरय इति
१० तदुभयतोमोदं ^१ प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदे मदा मोद

इवोमथेत्यथ^१ यत्र होतुरभिजानाति प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिति
 तत्प्रसिद्धमुक्त्यं^२ प्रतिगौर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतः^३ षोडशिनं
 यजमानूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवथास्तु श्रौषडुक्त्यशा
 यज सोमानामिति^४ वषट्कृते^५ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 ऽधिपतिस्त्वं देवानामस्यधिपतिं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^६
 कुर्विति^७ वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^८ तथैव दिर्दिः सर्वाः^९
 श्रमसाञ्जुह्वत्यथ भवैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभच इन्द्रेण षोड-
 शिना पीतस्येति^{१०} तस्य^{११} व्युदितो^{१२} भवो^{१३} यजमानवशो हि^{१४}
 यजमानस्य होदवशो होतुस्तावु चेदध्वर्थवे प्रब्रूयातां वषट्कर्तुर्भच
 इत्येव ब्रूयान्तथात्मानं भवाच्चान्तरेति^{१५} तस्य भचः ॥ ४ ॥ १०

इन्द्रश्च सप्ताङ्गरणश्च राजा तौ ते भचं चक्रतुरय एतम् ।
 तयोरनु भचं भचयामि वाग् जुषाणा सोमस्य दृष्यतु तस्य त
 इन्द्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भचया-
 मोति^१ निर्णिज्य पात्रं प्रयच्छत्यत्रैतमरणपिशङ्गमश्वं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivaraṇa; all the MSS. (exc. only M, which has the first time also मोद इव) and Keś. read मोदैव i.s.o. मोद इव ।

२ तत् only found in MDUBe 12.

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वषट्कृतानुवषट्कृते HB.

४ Thus MDH(= विविधमुक्तः) ; तस्याप्युदितो the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś.; च Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing: भवाना०) ; भवमन्तरेति Be 12; भवान्तरेणेति H Tr; भवान्तरेणेति U; भवान्तरे Be; भवान्तरे B; D om. this passage.

श्यामं वा ' होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथा-
चमसं चमसाह्निन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुयन्ते ' नाप्याय-
यन्ति चमसान्सर्वभक्षा^१ मार्जयन्ते ' ऽथ संप्रैषमाह प्रतिप्रस्थात-
राययणद्वतीयं शुद्धद्वितीयानि जाघनीः पृषदाज्यं गोपायाग्री-
५ दाश्विनं ते द्विकपास्तः शृतमण्यपररात्रे^२ ऽस्त्विति ' यथासंप्रैषं
तौ कुर्वतो ' ऽथ विनिःसृत्य रात्रये प्रसर्पन्ति ' संप्रष्टुप्तान्वि-
दित्वाध्वर्युः प्राङायन्नाह ॥ ५ ॥

होतृचमसमनूत्रयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति ' होतृचमस-
मेव प्रथममुत्रयन्ति यथोपपादमितरान्समुञ्जीयोत्तरवेद्याः
१० सः सादयन्त्यथाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति ' स्तुवते ' होत्र एषोक्तमेति प्राङ्-
होतुः कालात्पराङ्गावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्या-
ङ्गयते ऽध्वर्युः ' अस्मति ' प्रतिस्पृणाति ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्य
प्राङेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनूत्रयच्छन्ते चमसान्थाश्राव-
१५ यत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा यज सोमानामिति ' वषट्कृता-
नुवषट्कृते द्विर्जुहोति ' तथैव द्विर्दिः सर्वाः स्वमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनमच इन्द्रेण पीतस्येति ' होतृचमस-
मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसाह्निन्व म

१ M here and infra •भक्ष्ता ।

२ Thus HB Tr Be and cp. Karmānta ; शृतमणापर० U ; शृतमभ्यपर०
M Be 12 D, Keś.

इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षामार्जयन्ते । इयं प्राडायन्नाह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनूजयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति । मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरान्समुज्जीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्याप उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । स्तुवते । मैत्रावरुणा-येषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराडावर्तते । ध्वर्युरभेनमाकलयते मैत्रावरुणः । प्रत्याकलयते ध्वर्युः । श्रूयति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं मैत्रावरुणचमसमनूजयच्छन्ते चमसान्थात्रावयत्यो आवयास्तु औष- १०
डुक्त्यगा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति । तथैव द्विर्विः सर्वाः स्वमसाञ्जुक्त्यथ भवैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनु-सवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येति । मैत्रावरुणचमसमेवैते त्रयः समुप-ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्हित्व न इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षामार्जयन्ते । इथाह १५
प्रतिप्रस्थातश्चमसगणौ ते प्रचरेति । तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता प्राडायन्नाह ॥ ७ ॥

ब्राह्मणाच्छ्रिसिनश्चमसमनूजयध्वमुजेतः सोमं प्रभावयेति । ब्राह्मणाच्छ्रिसिचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरान्समुज्जीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्याप उपसृश्य बर्हिषी १०
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । स्तुवते । ब्राह्मणाच्छ्रिसिन एषोत्तमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छ्रिसिनः काला-

- त्यराङवर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाङ्गयते ब्राह्मणाच्छ्रुषी ।
 प्रत्याङ्गयते प्रतिप्रस्थाता । श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्ध-
 मुक्त्यं प्रतिगीर्थं प्राङेत्योद्यच्छत एतं ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमस-
 मनुद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयासु औषडुक्यशा यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्ष-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । नापाययन्ति चमसान्पूर्वभक्षा मार्जयन्ते । ५थ
 १० प्राङायन्नाह ॥ ८ ॥

- अच्छावाकस्य चमसमनुन्नयध्वमुत्तेतः सोमं प्रभावयेत्यच्छा-
 वाकचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति । यथोपपादमितरात्समुन्नीयो-
 न्तरवेद्याः सस्मादन्यथाप उपसृष्ट्य बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । स्तुवते । ५च्छावाकायै-
 १५ षोत्तमेति प्राङरच्छावाकस्य काष्ठात्पराङवर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाङ्गयते ५च्छावाकः । प्रत्याङ्गयते प्रतिप्रस्थाता ।
 श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्थं प्राङेत्यो-
 द्यच्छत एतमच्छावाकचमसमनुद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो
 आवयासु औषडुक्यशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवष-
 १० ढ्कृते द्विर्जुहोति । तथैव द्विर्दिः सर्वाश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
 प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येत्यच्छावाकचमस-
 मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विन्व म

दत्त्वात्मानं प्रत्यभिमुग्रन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वमन्वा मार्ज-
यन्ते^१ होत्रे प्रथमः सुवते ऽथ मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
च्छः सिने ऽथाच्छावाकायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्याः^१ सर्व ऐन्द्रा^१ यद्वाश्चमसगणा^१ भव-
न्तीति^१ न्वा^१ अयं^१ प्रथमश्चतुःपर्यायः^१ संतिष्ठत^१ एवमेव ५
द्वितीयः संतिष्ठत^१ एवं तृतीयो^१ मध्यमेन पर्यायेण शिल्पवन्त
इव चरन्त्यथ विनिःसृज्य रायंतराय मध्ये प्रसर्पन्ति^१ ॥ ६ ॥

संप्रसृजान्विदित्वाध्वर्युः प्राङायन्नाह होतुश्चमसमनूज्यध्व-
मुज्जेतः सर्वश एव राजानमुज्जय मातिरीरिच इति^१ होद-
चमसमेव प्रथममुज्जयन्ति^१ यथोपपादमितरान्सर्वश एव १०
राजानः खलुजीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्ति^१ तदेतमाश्विन-
मुपस्तीर्णाभिघारितः^१ ग्रह सः सादयन्त्यथाप^१ उपस्पृश्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१ सुवते^१
होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माह्वयते होता^१ प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^१ ग्रः सति^१ प्रतिगृह्णात्या १५

१ Thus Be 12, M (the last however अपचा०); HTr DU om.
ग्रहा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i. s. o. सर्व ... भवन्तीति न्वा ।

१ भवन्तीतीत्या अयं M; भवन्तीतीत्यायं U; the other MSS. om. इति न्वा
or न्वा alone.

२ चतुष्वर्थः M.

३ Thus Tr; तदेतदाश्विनं all the other MSS.; after आश्विनम् some
of the MSS. have पुरोडाशम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

४ Thus MTr Be DHU; सः om. Be 12 B.

- महाहनाच्छस्ते^१ परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं^१
 प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्थं प्राडायन्नाहाश्विभ्यां तिरोअङ्गियानाः
 सोमानामनुब्रूहीति^१ प्राडेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनूद्य-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसानयाश्रावयत्यो आवयास्तु
 ५ अौषडश्विभ्यां तिरोअङ्गियान्सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ तदेतमाश्विनमुपस्तीर्णाभिघारितः सह जुहति^१
 वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति^१ तथैष द्विर्द्विः सर्वाःश्चमसाङ्कु-
 त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभवो ऽश्विभ्यां पीतयेति^१
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोअङ्गि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१
 होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 सान्द्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसा-
 न्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टरूपसीद ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १५ न्सकृत्सकृत्संमृड्ढीत्याहरन्त्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्तान्प्रेष
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा गुदहतीयैरचैतानि गुद-
 हतीयान्येकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजति^१ समानमत ऊर्ध्वः^१
 संतिष्ठते ऽतिरात्रः^१ ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD; महाहना० Tr; महानहा० M; महानाहा० Be 12 B;
 महानाह्या० U; महानाह्यात् Be; my copy of the vivaraṇa (Burnell
 MSS.) reads: आवाहनाहनात्, the words are explained thus: यावाद्दि-
 स्यष्ट आतपो भवति तावत्।

२ तदेतदा० all the MSS. exc. Tr

एकादशिनीं करिष्यन्प्राङ्गतिः५ ऊत्वाय तां दिशमेति
 यत्र त्रयोदश यूपान्वेत्स्यन्मन्यते१ तानुपशयद्वादशान्प्राङ्नीवत-
 त्रयोदशाञ्जित्वावाहयत्या१ वा हारयत्याञ्च निस्तिष्ठत्यवतच-
 णानामेव स्वरून्कुरुते२ । ऽथास्येषा पूर्वद्युरेव रथाच्चेणैकादशधा
 वेदिर्विमिता भवति१ स यत्राग्निष्ठस्य यूपवटं परिलिखति ५
 तदेतः५ रथाच्चं याचति१ तेन दक्षिणतो३ मिमीत उपरसंमितं
 यूपवटं परिलिखत्यथोदङ् मिमीत उपरसंमितमेव यूपवटं
 परिलिखति१ स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपवटान्परि-
 लिखति१ तद्वैतदेक४ उपवसथीय एवाह्न्येतान्यूपानुच्छ्रयन्ति५
 यजमानो वा अग्निष्ठो ऽङ्गानामितरे६ रूपमिति६ वदन्तः१ स १०

१ °दशाङ्गिः H only. — °जित्वावाहयत्या HU ; जित्वावाहयत्या MB Be Ms Msc (the latter : नाञ्जित्वा मनुष्यैश्चस्य आवाहयति विहारसमीपे प्राप-
 यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आहारयति वा). Probably this is
 the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
 in the note read Ekādaśīni-Sūtra i.s.o. Aptoryāma-Sūtra) should
 be corrected.

२ Thus MU Be ; स्वरून्कु the other MSS.

३ दक्षिणा MU.

४ Thus Be U Msc ; तद्वैतदेक B ; तद्योतेतदेक M ; तद्योतेनदेक H ;
 तद्योतेनदेक Ms ; cp. *supra* p. 261, 14 ; 263, 1.

५ °येतान् om. M.

६ Thus M Be Ms Msc ; the other MSS. (U is def.) seem to
 point to another reading : ऽङ्गानीतरे यूप इति ।

यदेनं तत्रानुच्छयन्तं ब्रूयाद्वाङ्मो^१ न्वा^१ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हैव स्यात्तदु वा आङ्गर्थदिमे^२ यूपा अपश्रवः
शूलीभूतास्तिष्ठेयुर्यज्ञवास्तुरूपमिव स्याद्यज्ञवेगसमिव^३ श्वो भूत
एवाहन्तेतान्यूपानुच्छयेदिति^४ ताङ्मो भूत एवोच्छयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनोरशनाः^५ परिवीय वासयन्ति^५ ॥ ११ ॥

समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्यैति^६ तदेते यूपाः प्रचालिताः प्रपन्नाः
संपन्नचषालाः प्रागवटेभ्य उपशेरते^७ स्वर्वन्तमग्निष्ठमुत्पृज्य
तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छयत्यथोत्तरं^८ स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^९ रशन-
संमितां मनुयलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^{१०} चषाल-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समाश्चषालेषु भवन्ति^{११} सर्वांसमा-
प्रतिष्ठाकामस्येति सर्वांसमाप्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१२} ये चथो
१५ मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति तान्समान्यशुकामस्य करोति^{१३}

१ Thus M; 'द्वागोमान्वा, संगान्वा, शर्वागान्वा the other MSS;
'द्वागोवा Ms.

२ यदिमे M Bhav. ; यदिमि Be ; यदीमे the other MSS.

३ Thus conjecturally ; ऐकादशिनो (or नौ ?) M ; एकादशिनो the
other MSS. ; एकादश Ms and Msc. Cp. Ap. XIV. 5. 12.

४ यूपान M Be ; यूपम the other MSS., also Ms and Msc.

यतिषजेदितरानिति यतिषजति ^१ स एवमेव ^१ दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ यूपान्व्यतिषजति ^१ ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमित्रं
तस्य मिनुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ इक्षीयाऽसमित्युत्तरार्धमत्र
वर्षिष्ठं भिनोति दक्षिणार्धं इक्षीयाऽसमेषा वै गर्तमिदमस्यैवं ५
भिनोति ताजकप्रमौयत इति ब्राह्मणं ^१ दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ इक्षीयाऽसमिति दक्षिणार्धमत्र वर्षिष्ठं
भिनोत्युत्तरार्धं इक्षीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्पे दे रश्मने परिव्ययति तस्मादेको दे जाये विन्दते ^{१०}
यत्रैका रश्मनां दयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्माच्चैका द्वौ पतौ
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्यस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य यतिषजेदित्युपान्ते तस्य यतिषजति ^१ स्येवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ^१ पुमानेवास्य ^{१५}
जायत इति ब्राह्मणमत्रैतमुपश्रयं दक्षिणतो न्यस्यति तूष्णीं ^१
स्वर्नान्यूपानुत्सृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

सारखतीमुत्तरे सौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे मारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ^१ ऽथ वै भवति यदि ^{२०}

- कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्येन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मथ^२ वै^३ भवति^४ यदि कामयेत प्रजा मुञ्चेयुरिति पशून्यति-
 षजेदिति^५ पशूनेवात्र^६ व्यतिषजति^७ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिवाहतो ऽपां वारुणमालभेत
 प्रजा वरुणो गृहीयाद्दक्षिणत उदञ्चमालभते ऽपवाहतो ऽपां
 प्रजानामवरुणग्रहायेति ब्राह्मणमथैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं देष्टु
 तमुपाकरोति^८ यद्यु वै न देश्वारुणस्ते पशुरित्यनुदिशति^९
- १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणार्धान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा द्वावुपातिनीथायेतरै-
 र्व्यतिषजत्यथ पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^{१०} तेषां
 वारुण उत्तरार्धा भवत्याग्नेय उपचारत^{११} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणौभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{१२} तद्गृध्रा संतिष्ठते^{१३} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाथ पाद्वीवतेन
 प्रचरतीति^{१४} स यत्रैकादशिन्या अनुबन्ध्यसेष्टं^{१५} वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः

१ अथ वै भ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ बंधस्ते० MH.

साम्यजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिचजुषा द्वर्णी
 चतुर्थं^२ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^३ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृता-
 दाग्रीभस्त्रिहरति^४ यदाग्रीभस्त्रिहरत्यथायेण^५ गार्हपत्यं पान्नी-
 वतस्य यूपावटं परिलिखति^६ समानं कर्मा सुचाऽऽ सादना-
 त्सादयित्वा सुचो ऽयेण गार्हपत्यं पान्नीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्-
 स्वाङ्गः साण्डमजं पशुमुपाकरोति^७ तं पर्यग्निकृतमुत्सृज्याज्येन
 सःसां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपाऽ-
 श्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याआव्याह तष्टारमित्युपाऽशु यजेत्युच्चै-
 र्विषद्वृते जुहोतीति नु वपायाः प्रतिचरति^८ चतुर एवाज्यस्य
 गृह्णान आह तद् इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैः^९ ॥ १५ ॥ १०

अत्याक्रम्याआव्याह तष्टारमित्युपाऽशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
 जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति^{१०} चतुर एवाज्यस्य
 गृह्णान आह ग्राह्य इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याआव्याह ग्नि-
 मित्युपाऽशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य स्निष्टकृतः प्रतिचरति^{११} १५
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चै-
 रत्याक्रम्याआव्याह तष्टारमित्युपाऽशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
 तीति नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिशो जुहोति^{१२} पृषदाज्येन
 वनस्पतिमाज्यस्य स्निष्टकृतमाज्यस्येडामवधति^{१३} पृषदाज्येनानू-

१ यदाग्निभस्त्रिहरति found in MCH only.

२ पशुश्च om. Ms.

याजान्यजति^१ सो ऽचैव पत्नीः संयाज्याचैव समिष्टयजूंषि^२
जुहोति^३ संतिष्ठते पत्नीवतः^४ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽग्न्याधेयेन नर्ध्नीति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नर्ध्नीति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं
५ चित्वा ज्यानानो द्वादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीश्चतस्रो
लोकंप्रणाः^५ स यत्र^६ होत्तरवेदिर्थाधारितोपन्युप्तसंभारा^७
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^८ गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो
नो अग्निरिति^९ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्घय-
१० स्तपसा सत्तमासतेति^{११} चतस्रो लोकंप्रणा लोकं प्रण द्विद्रं
प्रणेत्यय चित्कृष्याभिमृशति चित्तिमचितिं चिनवद्भि विद्वा-
नित्याग्नेय्या गायत्रियैतां चित्तिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म
आसन्प्राणदा इति^{१२} तायते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१३} स
प्रज्ञातः संतिष्ठते^{१४} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१५ ॥^{१५} जर्वरो गृहपतिर्धृतराष्ट्र ऐरावतो ब्रह्मा दत्तस्तापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^{१६} उद्गाता म्नावश्चाजगावश्च^{१७} प्रस्तोतृप्रति-

१ ०ष्टयजुर् MH.

२ Thus M; तचेदोत्त० D; यथाहोत्त० the other MSS.

३ Thus M Be B U; ०त्तंनग्निं or ०त्तंनग्निं Be 7 D.

४ On the following cp. Baudh. gr̥hs. III, adhy. 10 and Pañc
br. XXV, 15.

५ Found in M only.

६ Thus M; याव० or गाव० the other MSS.

द्वर्तारौ श्रितिपृष्ठो मैत्रावरुणस्तचको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ-
 लुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ सदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽह्यो^३ ऽच्छावाकश्चक्रपिशङ्गावाग्नीध्रावजिरो^४ माहेयः सुब्रह्मण्यो
 ऽर्बुदो ग्रावस्तुत्पाण्ड उन्नेता पशुको^५ ध्रुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यू^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां राजानश्च राज- ५
 पुत्राश्च खाण्डवे प्रस्थे सत्तमासत पुरुषरूपेण विषकामास्तेषां
 दशस्तोमान्यन्यान्वाहान्यासन्दादशस्तोमान्यन्यान्वाचीयन्ति^७ च^८
 स यद्दशदशेति तस्मात्सर्पा दंशुका दंशुवीर्यास्तदेत-
 लौक्यौ^९ पौत्रौचं पश्यत्यं सत्तं^{१०} य एतदुपयन्ति नैतात्सर्पा
 हिंस्यन्ति^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥ १०

तपो षष्ठपतिरिरा पत्नी ब्रह्मैव ब्रह्मा सत्यं होतामृत-
 मुद्गाता भूतं भविष्यच्च प्रस्तोतृप्रतिद्वर्तारावृतं मैत्रावरुणं सतवः
 सदस्या आर्तवा उपगतास्तोजो ब्राह्मणाच्छंसी यशो ऽच्छा-

१ Thus (उपरीतिस्) M; अपरिगिस् Be; अपरिबीस् U; अपगरस् Be 7 D; अपरिबीर्थस् B.

२ Uncertain; •वरुणोच्छा M; •वरुणाक्षौ Be Be 7; वरुणाक्षौ BUD; the Pañc. br. has अवरुणाक्षः ।

३ Thus M; •सक्रपिशं Be 7 D; •सक्रपिशं आग्नीध्रोऽजिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुको Be (thus also the MSS. of the Gṛhya); •पशुकोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव BU; कौताव Be; कौचस्ताव Be 7 D.

६ •वान्यासन्दा ... न्यन्यान् om. M.

७ Thus M; दंशवीया Be; दंशवीया U; दंशवीया B; in Be 7 the whole passage is left out.

वाकस्त्रिषिष्वापचितिश्च नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्सु-
 ब्रह्मण्यो भगो यावसुदूर्गचेता बलं^१ ध्रुवगोपो^२ मनो ऽध्वर्यु-
 श्चुः प्रतिप्रस्थाता वेदिश्चाग्रनया^३ चेन्नवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^४
 मृत्युः श्रुतै^५ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासां चक्रिरे ।
 ५ तेषां शतं समा दौचा आसञ्कृतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
 स्तद्देवाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासत सहस्रसमं
 प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संबभूव ततो ह जज्ञे
 भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैर्वा^६ ते^७ तदीयुस्तदेतद्दृढमयनं^८
 प्रजननं^९ यदग्निष्टोमाः^१ ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१० कुण्डपायिनामयनेनैयन्तो दौचन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
 स्तेषामियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदौचा^२ समानं कर्मारम्भणीया-
 दारम्भणीयेनेद्वैन्द्रं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाथ वसतीवरौः परिहृत्याविशिष्य^३ पयांस्युपवसन्त्य^४ शो
 भूत आमावास्यां हविषा यजन्ते^५ तेन यन्त्यष्टाविष्प्रति-

१ Thus M; वनंभ्रु० U; वनभ्रु० Be B; चतद्भु० Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; वेदौक्षाग्रनया Be; वेदिश्चाग्रनया B.

३ चित्तिर् i.s.o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18. 4.

४ Thus M (reading only तदिपु० i.s.o. तदीयु०); •मैर्वावहेतविदिष्टदे० Be; •मैर्वावहेतविदिष्टदे० BU. •मैर्वावहेतेभिरियुष्टदे० D; •मैर्वावहेतेभिरियुष्टदे० Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M; प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra III. 25; पर्याहृत्य पयांसि विशिष्य M, but all the other MSS. पर्याहृत्य विशिष्य पयांस्यु० ।

रहानि^१ प्रायणीयारम्भणीयौ^१ स मासः^१ पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं^१ वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^२ मासं^१ वरुणप्रघास-
 हविभिर्यन्ति मासः^३ साकमेधहविभिर्यन्ति मासः^३
 शुनासीरीयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजित्तयः^४ परः-
 सामानः^५ स मासो^५ वैषुवतं^५ त्रयो ऽर्वाक्षामानो^५ ऽथ ५
 विश्वजित्तयस्त्रिंशेन^६ यन्ति मासं^६ त्रिणवेन यन्ति मासमेक-
 विंशेन यन्ति मासः^६ सप्तदशेन यन्ति मासं^६ पञ्चदशेन
 यन्ति मासं^६ त्रिवृता यन्ति द्वादशाहानि^६ गोश्रायुषी^६
 तानि चतुर्दश^६ चत्वार्युर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^६ दशरात्रो
 महाव्रतं चातिरात्रश्च^६ स मासः^६ ॥ २० ॥ १०

अथेषां कुण्डानि^१ ते यत्सर्व एव त्रिवेदसो^१ भवन्ति
 तदेषां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिसर्प^२ याजयन्ति तदेषां
 कुण्डमथ यदत्सरुक्मैश्चमसैर्भक्षयन्ति^३ तदेषां कुण्डं^३ तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^४ ब्राह्मणाच्छसी स पोताथ यो होता स
 एव भैत्रावरुणः सो ऽच्छावाको^५ ऽथ य उद्गाता स एव १५

१ Thus MB Be; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.s.o. यन्ति ।

३ षड्विंशतिः i.s.o. षड्विंशतिः M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M; वेदसौ the other MSS.

६ Thus M; परि om. all the other MSS.

७ यत्सरुक्मैः M.

८ एव om. all exc. M.

प्रस्तोता स प्रतिहर्ता^१थ यो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाय
 य आग्नीध्रः स एव ग्रावस्तुत्स^२ सुवद्वाण्यः स उन्नेता^३थोपनिषदो^४ ।
 ऽग्निश्चतुर्हता^५ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्भूता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतै^६ता वै देवता एतेनायनेनाय^७स्ततो
 ५ वै ता आर्ध्रुवन्सुवर्ग^८ लोकमायन्य^९ एवं विद्वा^{१०}स एतेनायनेन
 यन्य^{११}ध्रुवन्त्येव सुवर्ग^{१२} लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैथ्यन्तो दीक्षन्ते^१ तेषामियमेव प्रज्ञाता
 संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मा पृथ्यात्पडहात्पृथ्येन षडहेनेद्वैन्द्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाय वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^३ पया^४सुपवसन्त्यथ प्रातरहरुत्सृज्य^५ ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमास्रभन्ते^६ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपालो^७ माथ्यंदिन
 इन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्त्यैन्द्र^८
 सांनाय्य^९ सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१०} ऽत्रैतदैन्द्र^{११} सांनाय्य^{१२}
 १५ समुपहृत्य भक्षयन्त्यापराह्णे वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{१३} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रमृतीभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc. M ins. एव ।

२ Thus M Be 7 ; •निषदग्नि० Be B U ; •निषदोग्नि० D.

३ स्वर्ग all.

४ सुवर्ग M ; स्वर्ग the other MSS.

५ परिहृत्यवि० MSS., cp. *supra* p. 299, n. 6.

६ अहर om. Be 7 D.

मथ^१ पशुना चरति मनोताप्रमृतिनेडान्तेनोथानूधायैश्चरिला
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
 माप्याय्य वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽग्निं विशिष्योपवसन्त्यथ
 श्वो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमास्यु-
 त्मृजन्तः पञ्च ज्योतीः^५स्मृत्मृजन्त्यथामुत आवृत्ताः^६स्तुरश्च^७ त्रय-
 स्त्रिंशस्त्रोमानुत्मृजन्त्येकं^८ च ज्योतिरथ श्वो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^९ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैथ्यन्तो^{१०} दीक्षन्ते^{११} तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदीक्षा^{१२} समानं कर्मा संनिवापात्रसिद्धः संनिवापो^{१३} ऽथ
 प्रायणीयेन चरति^{१४} प्रायणीयेन चरिला पदेन चरति^{१५} पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथैतां
 पञ्चहविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं वार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं चिकपालमिति^{१६}
 तथा स्रष्टुदेवेष्टा नाद्रियेरन्नित्येक आहुरेतथैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरन्नित्येके^{१७} प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^{१८} षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^{१९} प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुस्तदु

१ ० प्रष्टनीत्या० MD Be 7; ० प्रष्टतिभ्या० Be BU.

२ Thus M; एवनेषोद्यन्तो Be BU; एवतोत्यन्तो Be 7 D.

३ च om. M.

४ Thus M; त्रयस्त्रिंशस्त्रो the other MSS.

५ ताप० all exc. M.

६ हन्यासर्वै० M.

वा आह^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^१ स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
 स्थितः^१ स यथा वत्सो जात स्तनं प्रेषत्येवं वा एष एतर्हि
 भागधेयं प्रेषति^१ संवत्सर उवेवास्यातो भागधेयं^१ नैतस्याग्नां
 चनेयादित्युत्तमे^१ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^१ ॥ २३ ॥

- ५ अथातो ऽहरहश्चयनस्यैव मीमांसा^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठ-
 न्यथ लोकंपृणा इष्टका उपदधन्मासमेति^१ मासि तथादेवतं
 कुरुते^१ द्वितीये मासे पुरीषचितिः^१ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्त्यथ
 सुष्टिनो ऽनु प्रकारं^२ मासमेति^१ मासि तथादेवतं कुरुते^१ तृतीये
 मासे वण्डचितिस्तुर्थे^३ मासे पुरीषचितिः^१ पञ्चमे मासे
 १० मध्यमा चितिः^१ षष्ठे मासे पुरीषचितिः^१ सप्तमे मासे वण्ड-
 चितिरष्टमे^४ मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त स्कन्धा उप-
 दधात्या नचचेष्टकाभ्यो^१ दशमे मासे^५ पुरीषचितिरेकादशे
 मासे^६ संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्थ^७

१ आह all exc. M.

२ My conjecture; between •शां and नेया• M has a blank of one akṣara; all the other MSS. •शांअनेया• ।

३ Thus Be BU ; सुष्टिनानुप्र० M Be 7 D.

४ Thus M ; (मासे) ऽन्यर्द्धद्विचितिः Be ; न्यर्द्धद्विचितिः the other MSS. I am not sure about the meaning of वण्ड ; it occurs repeatedly *infra* and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड “without the tail (of the Agni).”

५ Thus M ; द्विद्व० the other MSS.

६ मासि all exc. M.

७ Thus M D U ; विकर्णैर्द्वाद० B Be 7 . विकर्णैर्द्वाद० Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकान्नत्रिंशे शतरुद्रीयः^१
 श्वो भूते वसोर्धारा^१ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचक्षते^१ मासस्य प्रथमे ऽहन्वस्य-
 क्षितिं निक्षिपन्ति सतयादेवतः^२ समूददोहसं^३ मासं प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां यन्ति^४ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^५ सद्यक्षितिं निक्षिपन्ति सतयादेवतः समूददोहसं^६
 द्वितीयं^७ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^८ तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्वण्डचितिश्चतुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^९ पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^{१०} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{११} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्वण्ड-
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्कन्धा उपदधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^{१२} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकान्नत्रिंशे शतरुद्रीयः^{१३} श्वो भूते^{१४}
 वसोर्धारा^१ ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचक्षते^१ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^२

१ Thus all, not °देवताः ; also *infra*.

२ Be 7 BU ins. द्वितीयं ।

३ om. B.

४ The whole passage from ऽहन्वण्ड° up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4)
 left out by all exc. M.

मासस्योत्तमे ऽहन्वद्यश्चि॒तिं नि॒स्तिष्ठ॑न्ति स॒तथा॑दे॒वतः॑ स॒सूद॒-
 दो॒हसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्ग्यापसद्भां यन्ति^१ द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽह॒न्पुरीष॑चितिः^१ सद्यश्चि॒तिं नि॒स्तिष्ठ॑न्ति स॒तथा॑-
 दे॒वतः॑ स॒सूद॒दो॒हसं^१ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽह॒न्वण्ड॑चिति-
 ५ स॒तुर्थस्य^१ मासस्योत्तमे ऽह॒न्पुरीष॑चितिः^१ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽह॒न्मध्य॑मा चितिः^१ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽह॒न्पुरीष॑-
 चितिः^१ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽह॒न्वण्ड॑चितिरष्टमस्य^१
 मासस्योत्तमे ऽह॒न्पुरीष॑चितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽह॒न्सप्त॑
 स्कन्धा उपदधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^१ दशमस्य मासस्योत्तमे
 १० ऽह॒न्पुरीष॑चितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽह॒न्संय॑च्च प्रचेता-
 स्येत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्य^१ मासस्याष्टाविंशे
 ऽह॒न्पुरीष॑मेकात्रिंशे^१ शतसद्वीथः^१ श्वो भूते वसोधारा^१ ॥
 २६ ॥

अथात उत्थानानामेव भौमाः साभिजितेष्टोत्तिष्ठेयुरित्येत-
 १५ द्वाघ्नाणसंपन्नमपि वाभिजितेष्टाथैताः^५ सवनेष्टिं^५ निर्वपन्त्या-
 ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7; ण्वद० B; ण्वद० Be.

१ Thus M Be 7; ण्वददचि० B; ण्वददचि० Be.

३ Thus M; the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ ०विंशे Be 7 D.

५ Thus MU; ०द्वाथैताः B Be; ०द्वाथैतां D; ०द्वेतां Be 7.

६ Thus M Be BU; निर्वपत्या० Be 7, D

मिति^१ तथा समस्तया वा विद्धतया वा प्रतिपद्यन्ते^२ वसती-
 वरीषु मृत्पिण्डमन्वधायाहरहर्वसतीवरीः^३ परिहरमाण
 यन्त्यथ संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^४ऽयनमित्याचक्षते^५ चतुरो मासो
 दौचाभिर्यन्ति चतुर उपसद्भिश्चतुरो मासः प्रसुतास्तदाहुः क
 एतावत्तपस्तप्त्यान्यसाधारणं कुर्वीतान्नेवासिषु वोपहवमिच्छते^६ ५
 दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^७ सो ऽन्नेवासिषु^८ वैवोपहव-
 मिच्छते^९ दक्षिणावता वैनं याजयन्ति^{१०} ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति कन्दश्चितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
 कन्दश्चिद्यत्र क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तत्राथ^३ यदन्य-
 दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मनयोर्यजु- १०
 रश्मगर्दभयोर्यजुस्त्रयै प्रवृज्जने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना^६
 दीक्षते^७ विमाथाग्निं परिखायापस्यायतने यजुरेव^८ तत्र^९
 जपति यजुः सर्वामिष्टकानामुपधाने^{१०} जुहोति शतरुद्रीयं^{११}
 कुरुते वसोधारा^{१२} श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्ययमे-

१ •मन्वधाया• MB Be U ; •मन्वाधाया• Be 7 D.

२ Thus M ; ब्राह्मणायन • the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छते Be 7 D.

४ Thus M Be ; •षुवोपहव• Be 7 D ; •षूपहव• BU.— इच्छते i. s. o.

इच्छते all exc. M.

५ चाहुतीरागच्छति M.

६ Thus M Be BU ; नद् Be 7 D.

७ प्रवृज्जनेयजते M ; प्रवृज्जनेयजते B Be ; प्रवृज्जनेव DU.

८ •रेवच B Be U.

- वैष^१ श्वेनचित्क^१ङ्कचितं^१ चिन्वीत यः कामयेत श्रीर्षणानमुग्नि-
 न्लोके स्थामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक् शिर इव
 निरूहति^१ स तथा विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः
 स्यादलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पचायावणीयाऽसौ भवतस्तावन्मात्रेणापिपक्षौ
 वरीयाऽसौ^१ तौ मनागपनतौ परोऽणीयाऽसौ^१ भवत^१
 एकैकामृचा^२ सीतां कृषति^१ प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृक्षौ^३ प्रागायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः स्यादुभयतः प्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनित्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृक्षौ^३ ओणी प्रत्यगायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न बहिर्वेदि यूपः स्यात्^१ ॥ २८ ॥
 रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवानिति विज्ञायत^१
 आहतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^४ सारन्निप्रादेशस्तावती^१
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^५ ऽथान्तरत^१ एवमेवा^६ स्वयमाहृषाया^१ अथा-

१ Thus M only ; इत्युपमावैष (or इत्युपायमेवैष) श्वेनचितिः the other MSS.

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामृच M ; ऋचा om. Be.

४ Thus M Be BU ; समुद्रृक्षौ ओणी Be 7 D.

५ Thus MBU ; शब्दसंयो Be ; चाषाः संयो Be 7 D.

६ Thus MD Be 7 ; अन्तरतो Be U ; B. om.

७ Thus M ; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमादृशां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^२ तस्या^३ अगु-
 दिग्मवान्तरदिग्मरानिव^४ नेमिमिवेष्टका^५ आयातयति^६ स
 एष रथचक्रचिद्वाद्यवतः परिहृत्यो^७ द्रोणचितं चिन्वीताम-
 काम इत्येतस्यैव सतो ऽरत्निमात्रेण प्रागोष्ठमिव निरुह्यत्य^८
 मध्ये निमिमिव^९ करोति^{१०} स एष द्रोणचिदन्नकामस्य परि- ५
 हृत्यः^{११} समूहं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^{१२} पुष्कर-
 पर्णः^{१३} रुक्माः^{१४} हिरण्यं^{१५} पुरुषः^{१६} सुचावित्येतन्नचक्षमित्या-
 चचते^{१७} कुरुत एव तदथो पुरौषस्यैवेष्टका^{१८} आयातयति^{१९}
 स एष समूहः पशुकामस्य परिहृत्यः^{२०} परिचाय्यं चिन्वीत
 ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोत्यथा- १०
 न्ततो^{२१} ऽथान्तरत^{२२} एवमेवा^{२३} स्वयमादृशाया^{२४} अथाभितः
 स्वयमादृशामिष्टकाः परिचिनोति^{२५} स एष परिचाय्यो ग्राम-
 कामस्य परिहृत्यः^{२६} ॥ २६ ॥

१ °मवांतरदिग्म° M Be; °मवांतरदेश° B Be 7 UD.

२ °मराग्रनेमिमिति वेष्टका MSS. exc. M, which has °मरानिवनेमिवेष्टका;
 perhaps an allusion to R.V. I. 32. 15, TBr. II. 8. 4. 3.

३ अर्थ i. s. o. अथ all exc. M.

४ Thus M Be; अमिमिव the other MSS.

५ °तल्लक्षण° M.

६ पुरुष° M.

७ Thus M; °थांतनोथांतन B Be; °द्योतद्योथांतर Be 7 D; °थांतनो-
 द्योतथांतन U.

८ Thus M; एवमेव the other MSS.

अग्नानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं च ध्रुवा-
मिति ^१ षट् प्राञ्चः पुरुषास्त्रयः पुरस्तान्तिर्यञ्चौ ^२ दौ पश्चा-
न्तिर्यञ्चौ स आत्मा ^३ तस्य मात्रा ^४ यदि ग्रीवदघ्नं पुरस्ता-
न्नाभिदघ्नं पश्चाद्यदि नाभिदघ्नं पुरस्ताज्जानुदघ्नं पश्चाद्यदि
५ जानुदघ्नं पुरस्ताहुष्फदघ्नं पश्चाद्यदि गुष्फदघ्नं पुरस्तात्ममं भ्रमेः
पश्चात्स एष अग्नानचित्पितृलोककामस्थाय हैष कूर्मचिद-
ब्राह्मणो ^५ मध्य उत्पृष्ठः ^६ परिक्रुष्य ^७ एतस्यैव सतो ऽरति-
मात्रेण प्राक् शिर इव निरुहति ^८ तस्यावाम्तरदिशं पादा-
निवेष्टका आयातयति ^९ स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
१० परिक्रुष्यः ^{१०} ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौचामण्या यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते रोहितं
चर्मानडुहः ^२ सौमं च क्लीवं च ग्रथ्याणि च तोक्काणि ^३ च
ब्रीहोन्नग्रजं ^४ चूर्णकृतं ^५ त्रीणि नानावृक्ष्याणि पात्राणि त्रया-
न्सकूः ^६ स्त्रयाणि लोमानि धूपं च श्येनपत्रं च गर्भिणीं वडवा-
१५ मासन्दीमिण्डुं कुम्भं कारोतरं विशाख्यौ दीर्घवः ^७ शिखः ^८
श्रतादृशाः ^९ श्रतमानः ^{१०} हिरण्यः ^{११} सतं च वालं च ब्राह्मण-
माहुत्या उच्छेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ = तिर्यञ्चो all, but cp. J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU; उत्पृष्ठः Be 7; उत्पृष्ठः D.

३ तोक्काणि M and thus also all the MSS. of the gṛhyasūtra
I. 8; तोक्कानि the other MSS.

४ नग्रजं M.

५ = सतं all exc. MT.

वल्मीकवपामथामावास्त्रेन वा हविषेष्वा नक्षत्रे वाग्नेः शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सन्नः^१ श्रेते^१ तं दक्षिणतः क्लीब
 उपास्ते^१ सीसेन क्लीबाच्छप्याणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^१
 क्रीतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयत्यथैतेषां ब्रीहीणामर्धानवन्नन्थे-^५
 तराङ्गार्हपत्यं^२ एककपालमधिश्रित्य^२ भर्जन्ति^३ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^४ भवन्त्यथ य^५ उ^५ न फलन्ति तास्तर्यो^१
 गार्हपत्ये नवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदनं^६ अपयन्त्ये-
 थैनं विस्त्राय कठिने^७ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाम्भृगणान-
 वन्नन्ति^८ तेषां यानि च चुद्राणि यास्य तर्हस्ता उत्सेके^{१०}
 संप्रकिरन्ति^१ तं मासर इत्याचक्षते^१ ऽथ मानमादाय
 विमिमीत^९ एकः शप्याणां द्वे तोक्मानां^{१०} त्रीणि लाजानां

१ Thus (संसन्नः or संसनः) MT Be U (pr. m.); संपनः Be Tr U (sec. m.); समनः H; Bhav. periphr. सादितः ।

२ Thus Be Tr; पत्येककपालं U; पत्य एकपालं T; MHB om. एकं; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

३ Thus M, as *supra* l. c.; भर्जयन्ति the other MSS.

४ ते लाजा MT Tr.

५ Thus MT Tr; ये (omitting उ) the other MSS.

६ मिवौदनं MH Be; मिवोदनं Tr TBU.

७ Thus T Tr H; कठिने MB Be; U corrupt.

८ Thus M: सुग्णान् Tr; सुग्गान् or सुग्गान् the other MSS; Bhav. once, सुग्गान्, once सुग्गान् ।

९ वि om. M Tr T.

१० Thus Be; तोक्मानां the other MSS.

चत्वारि नग्नहोर^१यैतमोदनं चूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोक्ष्मसंपा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खाद्वीं त्वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामामन्दीमगेणाहवनीयं पर्याद्वत्य दक्षिणतो
५ निदधात्यासन्ध्यामिण्ड्वमिण्ड्वे कुम्भं कुम्भे कारोतरमवदधात्यथै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमृशति
सोमो ऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व मरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे
पच्यस्वेति^१ तिस्रः सःसृष्टा वसति^१ तिस्रो हि रात्रौः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते त्रिपशुर्वा
१० चतुष्पशुर्वा पशुवन्धो^१ ऽथास्येषा पूर्वद्युरेव सौचामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्भयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तुष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादग्नीध्र-
१५ स्त्रिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यथ चात्वालखावृता चात्वालं
परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्वाद्य
युपावटं^१ खात्वाग्नेरावृता^१ द्वावग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्युरन्वाहार्यपचनात्यतिप्रस्थाताग्नित्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्णा
योयुपित्वा तिर्यञ्च^१ स्फ्य^१ स्तन्ध्वा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादथे-

१ ०नुप्रकारं i s.o. ०नुप्रकिरन् M T ; संपादयति M (pr. m.), संपादयति
M (sec. m.).

२ यूपा० चात्वा om. M Tr.

आवर्हिषपादय सुवः सधितिः सुवश्च संमृद्धिं तृणीं
 पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनद्याज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विद्वीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं पाशुवन्धिकं
 कर्म चेष्ट्यथ प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवथ्य^१ सशस्त्रामादाय
 पूर्वया द्वारोपनिर्हत्यान्तर्वेद्यामादयति ^१ ॥ ३३ ॥ ५

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदौ-
 चोऽनदग्नेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तमेति ^१ वायुः पूतः पवि-
 ज्ञेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पात्रं
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य- १०
 श्विभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ बर्हिषी अन्तर्धाय कलसक्रु-
 मिश्व^२ सिःहलोममिश्व श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्वेनपक्षेण
 परिसृज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां लेत्यथादत्ते नैयग्रोधं
 पात्रं ^१ तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ बर्हिषी अन्तर्धाय १५
 बदरसक्रुमिश्व व्याघ्रलोममिश्व श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्वेन-
 पक्षेण परिसृज्य सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै लेत्यथादत्त
 आश्वत्यं पात्रं ^१ तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽमौन्द्राय त्वा सुत्राग्ने जुष्टं गृह्णामीति ^१

१ सुरासोमस्यपवथ्य M.

२ च om. here and every time *infra* B Be H.

बर्हिषी अन्तर्धाय कर्कन्धुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणात्यपो-
द्धृत्य बर्हिषी श्वेनपक्षेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुत्राम्ण इति ^१ ॥ ३४ ॥

ताञ्जघनेन सुग्दण्डान्प्राचो वोदीचो वायातयत्यथैताः
५ सुराः सप्रैकामादाय दक्षिणमग्निमुपसर्पति ^१ तमभितो ^२
गतौ ^३ खानयति ^४ तदुपसादयति विशाख्यौ ^५ दीर्घवः ^६
शिक्षः ^७ शतावृषाः ^८ शतमानः ^९ हिरण्यः ^{१०} सतं च वालं चाथ
दक्षिणमग्निमयेण पुराणभस्मनः ^{११} खरं करोति ^{१२} तदुपसाद-
यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं ^{१३} यदि ब्राह्मणं
१० न विन्दति वल्मीकवपामथाप उपसृज्य धूपस्थावृता धूपमु-
च्छयति ^{१४} सर्वान् धूपमुत्सृज्याथैतान्यशूनुपाकरोत्याश्विनं धूमः ^{१५}
सारस्वतं मेघमैन्द्रमृषभं ^{१६} बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
तिपवितो भवति ^{१७} तेषां प्रसिद्धं वपामिश्चरित्वाश्विनसारस्व-
तावध्वर्युरादत्त ^{१८} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता ^{१९} गृहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
१५ हाश्विभ्याः ^{२०} सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुराम्णा ^{२१} सोमा-
नामनुब्रूहीति ^{२२} युवः ^{२३} सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याः

१ Thus M Tr TBH : सर्पति Be U.

२ Thus (with ऋ) B Be (pr. m.) H ; °भितः क० MT Tr ; °भिनो

क० Be (sec. m.).

३ विशाख्ये M.

४ Thus MT Tr ; भस्मना B Be UH.

५ Thus M Tr. ; उपतिष्ठन् i.s.o. उपोत्तिष्ठन् the other MSS.

६ Thus (cp. Āp. XIX. 2. 18) M Tr : सुराम्ण BH Be U ; T def.

व्याहाश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राग्ने सुराग्नेः सोमाग्र-
स्थिताग्नेयेति ^१ मैत्रावरुणो होता यजदश्विना सरस्वतीमिन्द्र-
सुत्रामाणमिति ^२ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्येहाव्यग्ने
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति ^३ ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उच्चण इत्यनुवषट्कृते ऊत्ताश्विनस्य ^४
सः स्वावः सारस्वते ऽवनयति ^५ सारस्वतस्य सः स्वावमैत्रे ^६
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदन्नेति दाभ्यां ^७
^८ 'यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्कीकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णाथैतानि पात्राणि वल्कशस्य ^९ पूरयित्वा पर्णमये श्येनपत्र-
मवगूहति ^{१०} तदिशाख्याबुद्धित्य दक्षिणां वः शं प्रोहति ^{११}
वः शं शिष्यः सजति ^{१२} शिष्ये शतादृषाः शतादृषायां वालं
वाले शतमानः हिरण्यमथैताः सुराः सप्ररेकामादाय
शतादृषायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुतेति ^{१३}
क्षरति ^{१४} शतादृषेत्युपतिष्ठन्ते ^{१५} पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्च-
नाथ यदि सोमातिपवितो भवति पिदृणां याज्यानुवाक्या- ^{१६}
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पिदृन्सुविद-

१ ऋष्य ins. MT Tr.

२ Thus H ; वल्कशस्य MTB Be U ; विलशस्य Tr.

३ Thus M Tr ; सजयति T ; सजति B Be U ; सक्षयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.) ; क्षसि (sic) B ; क्षरति U (pr. m.) ;
क्षरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.) ; sing. the other MSS.

चाः अविस्मीदं पितृभ्यो नमो अस्वद्येत्यध्वर्युर्होता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते^१ यत्रैव शतादृशां धारयति तस्मिदधाति प्रति-
ष्ठित्या इति ब्राह्मणं^१ तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यथैतानि पात्राणि पुराणभस्मनः खरे सादयति ॥ ३६ ॥

- ५ पितृभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः
इत्यत्र गर्भिणीं वड्वां ददात्यथाप उपस्पृश्य बार्हस्पत्यस्य
पशुपुरोडाशं याचति^१ तेन प्रचरति^१ देवताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूथाजै-
नाथ पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूथान्पुरोडा-
१० शान्याचत्यैन्द्रमेकादशकपालं सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति^१ तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूथाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मुद्रित्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
भुवामायाय्य त्रीणि पाशुवन्धिकानि समिष्टयजूषि जुहोति
यज्ञ यज्ञं गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद इत्यत्रैत-
१५ मवभृथः स सादयन्ति^१ यत्किञ्चित्सुरालिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण^१ चात्वालोत्करावुद-
ङ्मुपनिष्क्रामन्ति ॥ ३७ ॥

द्वे सुती अष्टएवं पितृणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनं समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति^१

१ चरति M Tr.

१ Thus M Tr Be ; सादयति HBU ; संप्रकिरन्ति T.

१ भवन्त्ये HU ; भवन्तीत्ये M ; भवन्तीत्ये T ; भवत्ये B Be.

प्रसिद्धो हृदयशूलैश्चरित्वायेतानि पाचाणुदकान्ते पराश्वि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्रच्छन्दाः पाशो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्णमयं ' यस्ते देव वरुण चिष्टुप्-
 कन्दाः पाशः क्षत्रे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 ग्रोधं ' यस्ते देव वरुण जगतीकन्दाः पाशो विक्षु प्रतिष्ठितः । ५
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्यं ' यस्ते देव वरुणानुष्टुप्कन्दाः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति श्रुतादृष्टा '
 त्वष्णीः सतं वासं च ' प्रसिद्धो ऽवमृथः ' साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भं इति चाथाप्रतीचमायन्ति वरुण-
 स्यान्तर्हित्यै ' प्रपथे समिधः कुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्यै- १०
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन सम-
 सृज्महि । पयस्ताः अग्न आगमं तं मा सः सृज वर्चसेत्यथ
 कुसीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते सौचामणी ' ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥ १५

वेदमधीत्या स्वास्त्रनुपकल्पयत एरकां चोपवर्हणं च

१ सौचामणिः all exc. M; at the close of this adhyāya T adds इति चरकच्छत्रम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), op. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Gr̥hyasūtra: Ma(drās), on the whole a very good copy in grantha; E(gmore), nāgarī copy of grantha original; T(anjore), grantha, breaking of after the words अपाशो सौत्सुक्ताह्ण in kh. 41; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दाहूणि चोपस्तरणं च वृकलाऽस्य दन्तधाव-
 नमुष्णाश्वापः शीतास्य सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाञ्जनं च खजं
 चादर्शं चाहतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं बादरं मणिः
 सुवर्णोपधानः सूत्रं च^४ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^५
 ५ कृत्तमानडुहं चर्म सर्वरोहितमित्येते ऽस्य संभारा उपकृता
 भवन्ति । स्नानस्य मीमांसा^६ रोहिण्याः स्नायादित्येकं^७
 प्राजापत्यं वा एतन्नचत्रं^८ । तदस्य प्राजापत्य एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो सर्वाचोहाचोहाणीति^९ । तिस्ये स्नायादित्येकं^{१०}
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नचत्रं^८ । तदस्य बार्हस्पत्य एव नचत्रे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽसानौत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं^७ भाग्यं वा एतन्नचत्रं^८ । तदस्य भाग्यं^९ एव

also use of G (gr̥hyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Gr̥hya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pś (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārīkā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūḍāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No. 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smāntasūtra, designed by me as "Ed."

१ सर्वं EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG ; प्रावारं MT, प्रवारं Ma. प्रवारं Ed.

४ om. HBM (sec. m.).

५ om. THB Ma.

६ Thus B ; रोहनीति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

७ भाग्यं TM Ma.

नचत्रे स्नातं भवत्यथो भाग्यो ऽसानीति ^१ हस्ते स्नायादि-
 त्येकः ^२ सावित्रं वा एतच्चचत्रं ^३ तदस्य सावित्र एव नचत्रे
 स्नातं भवत्यथो सविहप्रसूतो ऽसानीति ^४ चित्रायाः स्नाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतच्चचत्रं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो चित्रो ऽसानीति ^६ विशाखयोः स्नायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतच्चचत्रं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचत्रे स्नातं भवत्यथो
 विशाखो ऽसानीति ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्यमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्व्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहं स्नातानामु ^{११} ह ^{१२} वा ^{१३} एष एतत्तेजसा यज्ञसा
 तपत्यन्तर्लोन्ना चर्मणा व्रजमभिविघ्नन्ति ^{१४} ^{१५} पूर्वार्धमध्ये व्रजस्या- १०
 ग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याहरन्त्येतान्संभारान्सकृदेव सर्वा-
 न्यत्सह ^{१६} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्राक्षणादक्षिणतो ^{१७} ब्राह्मणं
 उपविशत्युत्तरतः ^{१८} उदपात्रं पालाशौ च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB; सानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; •त्येषामेकस्मिन्न• H; •त्येषामेतस्मिन्न• Ma TE. and Ed.

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदहस्य i.s.o. तदह and E: तपेन्नर्धदिनकदहस्य स्नाताः; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS. (= तदहः-स्नातानामु as a compositum ?).

४ •सु ह वा only MT; •सुखा वा Ma; •सुखं the other MSS.; सुखं वा Ed.

५ •भिविघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc E, which om. the second prae-
 pos.; cp. *supra* XI. 10 (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वाणि HB; संभरन्ति i.s.o. सर्वान् E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. दर्भेषु ।

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणमुपवेशयत्युः E; ब्राह्मणमुपविशत्युः T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणामेरकाः५ साधीवासामाक्षीर्य^१
 तस्यां प्राङ्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^२ उत्तरत उपवर्ह-
 णमाम्भ्यंदिनं भिक्षां दद्यादपौह^३ गां पचेदग्ना चेदस्य^४ स्याद-
 चैतां^५ पालाशौः समिधमाज्येनाक्ता मध्यंदिने ऽभ्याद-
 ५ धाति ॥ ३६ ॥

इमः स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनौ-
 षथा । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य सः सद्यग्ने सख्ये मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यैरकायामुदीचीनशिरा निपद्यते आयुषं^६
 जमदग्नेः कश्यपस्य आयुषमगस्त्यस्य^७ आयुषमृषीणां^८ आयुषं^९
 १० यद्देवानां आयुषं^{१०} तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^{११}
 शिवा मे भवथ सः सृष्ट इति^{१२} चुरमभिमन्त्रयते चुरो
 नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः सौरि-
 त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्चुरेण वर्चयसि^{१३} वज्रा वपसि केशश्मश्रु
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषौरिति^{१४} श्मश्रून्वेवाग्ने
 १५ वपते ऽयोपपचावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्धोषा^{१५}
 जरसा^{१६} पूर्वं आयुषि प्रयान्ति पूर्वं आयुष्यन्नादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed.; °मुपसृष्यते M; HB om. this passage.

२ °दपि च Ed.

३ Thus E Ma; चेतस्य स्याद° TH; चेतस्य स्याद° B; चेस्याद° M;
 चेदभ्यस्याद° Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed.; त्रियायुष° THB Prm.

५ Thus all exc. E: वधैयसि and T: वर्चसि ।

६ Or should we write °षाजरसा? What may be the sense of
 these words?

य एवं विद्वांसो लोमानि वापयन्ते ^१ स यदि लोमानि
 वापयिष्यमाणः स्थात्केगभ्रश्रु वापयित्वा लोमानि संहृत्य
 नखानि निहन्तथीताथैतानि समुच्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
 हेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ^१
 तानि स तत्र निदधत्यपरेणग्निं प्राङ्मुख उपविश्य मेखलां ^५
 विस्त्रंसयत इमां विव्यामि वरुणपाशमिति ^१ यो ऽस्य तत्र ^१
 रातेः ^१ पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमा-
 हत्वा न्यग्रोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ^१ तामु ^२ स
 तत्र निदधातीदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहा-
 म्युत्तरस्य ^३ द्विषद्वा इति ^१ वृकलैः प्रधाव्य दन्तान्विधावयते ^{१०}
 ऽन्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे मुखं
 प्रसर्पतु वर्चसे च भगाय चेत्युभयोरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु ग्रीता
 आनयति दैवमानुषस्य ^५ व्यावृत्त्या इति ^१ तामामञ्जलिनोपह-
 त्याभिषिञ्चत्यापो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरेण्यवर्णाः
 शुचयः पावका इति तिसृभिः ^१ षोढाविहितो वै पुरुष ^{१५}
 इत्येतस्माद्वाङ्मणादथैतस्य ^१ सर्वसुरभिपिष्टः समुदायुत्य त्रिः
 प्रसिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तत्कारातेः T Ma.

२ Thus TM Ma : ताम् EHB, Ed.

३ Thus (अवगूहामि) MHB Prm Psm ; अपमू. T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prm ; ०धापयते all the other MSS. and G, Ed.

५ दैव० ET and Bhāradvāja ; देव० the other MSS., Ed. and the Prayogas.

०थैतस्य Ma E, Ed. ; ०रेनस्य MHB ; T indistinct.

नमः शाकजङ्गभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो या अभि-
 ग्राहिणीरित्यनुलिप्यते^१ ऽप्सरासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यज्ञः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाविशत्वित्हेत्यथा-
 हतं परिधत्ते स्वा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 ५ मेवोत्तरासङ्गमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं वादरं मणिः सुवर्णोप-
 धानः सूत्रे प्रोत्य दर्बामाधाय दर्विदण्डे^५ सूत्रेण पर्यस्य
 जुहोतीयमोषधे चायमाणा सहमाना सहस्रती । सा मा
 करोतु सोमवर्चसः सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^६ करोतु
 स्वाहेत्यथैनमुदपात्रे^७ ऽनुपरिश्रावयति^८ विश्वा उत त्वया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाहेमहि द्विष इत्यपाशो ऽसौत्यु-
 क्ताक्षण्या परिहरति वध्यः हि प्रत्यञ्चं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाङ्मणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रोत्य दर्बामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूत्रेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चसः सुवीर्यः राय-
 स्पोषमौद्भिद्यम्^{१०} । इदः हिरण्यं वर्चसे जैत्र्यायाविशतादिमः^{११}

१ Thus Ma, Ed.: •नृलिंपेत्यश्• E: •नृलिंपेत्यश्• T: •नृलिंपेत्यश्• M: •नृलिंपेत्यश्• HB.

२ MTE and Ed. om.

३ Thus (उत्तरासङ्गम्) ET, Ed.: •मेवासङ्गम्• M Ma; HB corr.

४ Thus M Ma: दर्वी• ET Prm., and Ed.: HB om.

५ •स्विनम• HM Ma B; •स्विनम• T, Ed.; E indistinct.

६ Thus M; •पात्रेषु परि• T Ma E Prm, Ed.: पात्रेषानुपरि• HB Ps.

७ Thus M Ma HB: दर्वी• EG and Ed.

८ •मौद्भिद्यम् M Ma G and Ed.; •मौद्भिद्यम् EHB Prm Ps.

९ Thus MG, Ed.: जैत्र्याया the other MSS. and Prm Ps.

१० इमः M Ma EG and Ed.: इमाः H: इमा B.

रयिः स्वाहेति^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः^२ हिरण्यस्य
 पितुरिव नामाग्रभैषम्^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 र्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^४ करोतु स्वाहेति^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजि^६ वृत्तनासहः^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः समु-
 द्घीर्ध्वयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति^८ चतुर्थीं^९
 जुहोति विराजं च खराजं चाभिष्टिर्या^{१०} च नो गृहे । लक्ष्मी
 राद्रस्य या मुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति^{११} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु शूद्रेष्वहमस्मि यशस्तव^{१२} स्वाहेत्यैनावुदपात्रे^{१३}
 अनुपरिष्ठावयति^{१४} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया^{१५} तयोरन्य- १०
 तरमादाय दक्षिणे कर्णं आबध्नोत^{१६} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिम्) M Ma Prm P^s and Ed. : शुनौम् EG : शुनिम्
 HB ; शुनम् only Ks.

२ Thus P^s ; नामाग्रभैषम् Prm ; नामाग्रहौत्तमयाहं E ; नामग्रहं M
 Ma BHG ; नामाग्रहं, Ed.

३ *स्विनम* M Ma HB ; *स्विनम* EG and Ed.

४ *वर्वाजि* all exc. G, which has rightly *वर्वादि* ।

५ Thus the MSS. ; वृत्तनाजि the Prayogas.

६ Thus Prm ; चाभिष्टीया G ; चाभिष्टीया P^s ; चाभिष्टीया P^c. चाभि-
 ष्टीया M Ma and Ed. ; चाभिष्टीया E ; चाभिष्टीया BH.

७ Thus M Prm P^c G ; यशस्तव Ma E, Ed. ; यशस्तव P^s ; यशस्त HB.

८ Thus M ; *पात्रेषुपरि* Ma E Prm, Ed. ; *पात्रेषुपरि* B ;
 पात्रेषुपरि H.

९ Thus HB ; आबध्नोति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिर^१थैनमनुपरिवर्तयत^१ ऋतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
सा^२ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमाबध्नौते^३ । ऽथ
स्वजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखः
५ हि मम शोभय भूयाः^५ च भगं कुरु ॥ यां ता जहार
जमदग्निः अद्वायै कामायान्यै^६ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^७ ऽहं^८
वर्चसे च भगाय चेति^९ । चैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
चैककुदं जातः^{१०} हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
वर्चसमस्त्वित्यादर्शं परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्शं परि-
१० पश्यतः । इदं तन्मयि पश्याम्यायुष्यं वर्चस्यं मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे^{११}
ऽथ दण्डमादत्ते सखा मा गोपायेति^{१२} । कृत्तमादत्ते दिव्यो
ऽसि सुपर्णो ऽन्तरिक्षान्मा पाहीति^{१३} । सो ऽत्रैवास्त आ नक्ष-
त्राणामुदयादथोदितेषु नक्षत्रेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
१५ देवैः षडुर्वीरुह नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्व-
मिति^{१४} । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिरिति नक्ष-
त्राणि^{१५} । मा राधाम द्विषते सोम राजन्निति चन्द्रमसः^{१६}

१ Thus M ; ०वर्तयति Ma, Ed. ; ०वर्तन्ति H.

२ धायसा MBH, Ed. ; धायसा Ma ; यायसा E (from grantha ori-
ginal!).

३ Thus M Ma E ; ०मुचते B ; ०मुचते H ; ०मुञ्चति Ed.

४ Thus M Prm Ks Ps ; कामायान्यै Ma, Ed. ; राकाचान्यै HB

५ Thus Prm G ; ०मुंचतु Ma E ; ०मुंच M ; ०मुञ्चामि Ed.

ममुपस्था^१ यत्रयत्र^२ कामयते तदेतौत्येतत्समावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरतूष्णीमेव^४ तौर्थं स्नातोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमसीति दक्षिणं चक्रमभिमृशति दृष्टदसीत्युत्तरं वामदे-
व्यमसीति मध्यमं रथं प्रवर्तमानमनुमन्त्रयते ऽयं वामश्विना ५
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि श्मरथं करि-
ष्यन्भवत्यप उपसृश्येमामभिमृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्निरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^५ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्ताद्देनं
प्रत्यक्षमुपोहते राष्ट्रभृदस्याचार्यासन्दी मा तद्योषमित्यथास्मा १०
उदकमाहारयति^६ तेनास्य पादौ प्रक्षालयत्यवनेक्तुः^७ पाणी
ममृशति मयि महो मयि भगो मयि भर्गो मयि यश
इत्यप उपसृश्य मयीन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^८ ऽथास्मा अन्यदाहारयति^९ तत्प्रतिगृह्णात्या^{१०} म^{११}
अगादर्चसा^{१२} यशसा सः सृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं १५
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१३} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपसृश्य प्राक् सेक्तवा^{१४} इत्याह^{१५}

१ Thus E: स उपस्था M; Ma HB, Ed. om. the first prepos.

२ Thus Ma E, Ed.; •स्नायैव यत्र MBH.

३ अथेतरतूष्णी० E; अथेतरतूष्णी० M.

४ My conjecture; •त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ •त्या मा आत्मानं or आत्मानं MSS.

My conjecture; सक्तवा E P. सेक्तवा M.

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

- आ^१ म अगादर्वसा यशसा सःसृज पयसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^१ प्रियं
५ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तस्मिंश्चेत्किंचिदापति-
तः^२ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानाम्न्या चोपसंगृह्णेमां दिशं निरस्यति
नेष्टाविद्धं हन्तामि या ते घोरा तनूस्तया तमाविश यो
ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं दिश इत्यथाप उपसृश्व समुदायुत्य त्रिः
प्रात्राति प्राण^३ इदं^४ ते बलिः हरामि श्रेष्ठं माधिपतिं
१० कुर्विति^५ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यन्नादं
मा कुर्विति तृतीयं^६ त्रिः पीत्वोच्छिष्टं ददाति^७ यमात्मनः
श्रेयाः समिच्छेत्तस्मै श्रेष्ठं दद्यादुपनीतां^८ गामनुमन्त्रयते^९ जहि
मे पाप्मानमुपनेतुश्चेति^{१०} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{११} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याहाय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभव्या माता रुद्राणां दहिता वसूनाः स्वसादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS.

२ तस्मिंश्चेत्किंचिदं MSS.

३ प्राण MSS; probably read प्राणेदं ।

४ om. M.

५ Thus E; •उपनीतां गोमाम• M.

६ •उपवेतुश्चेति MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिबत्वदकं दृणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा श्रोदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽर्घ्या दधि मधु दृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु दृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिक्लेन ^५
विस्वता पथि समाजगाम ^६ तः होवाच कथा ^७ विद्यां
भगवन्तमिति ^८ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^९ तं
मा कदध्वर्युरनैक्षयनविदभ्यसौषीद्यो ^{१०} मा कदध्वर्युरनैक्षयन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^{११} तत्र विस्ववाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैक्षय-
नानि वेद ^{१२} तं गमिष्यामि ^{१३} स म ^{१४} इमान्वाण्यन्सरोपयि- ^{१५}
ष्यतीति ^{१६} ते यत्रावभ्यमवयन्ति ^{१७} तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमित्रेण नैक्षयनैर्हजौषमभिजुहति ^{१८} यत्ते यावन्ना चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्धत्तो न ऊनमित्येतथा

१ मूर्धभिक्लेन M Be ; मूर्धभिषिक्लेन the other MSS.

२ Thus M. कथा the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads: कदध्व, but a horizontal stroke has been put above the द, cancelling this aksara कदध्व Be 7; कदध्व the other MSS.—अभ्यसौषीद् my conjecture ; अभ्यसौषीद् M, अभ्यसौषीद् the other MSS.

४ कदध्व M ; कदध्व Be 7 ; कदध्व or कदध्व the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M ; रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभ्यम M.

च चतुर्दशभिर्हजौषमभिर्जुहति ^१ ते यत्रावभृथः सः सिध्ये-
स्ताम्ब्रूयाद्यै ^२ नु राजस्वचं भित्वा क्रूरं कलेहं ग्रावभिः । ॥ ४५ ॥

अशमयित्वा नैश्चयनैर्यन्त्रैर्वै ^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्याप्यापः सः साद्य सोमिनः ^४ । सः स्थितो न इत्यायन्यमुचैना-
५ न्निनस्ति सः ॥ अमिश्रलैरुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽशमयित्वा नैश्चयनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः शमयित्वा नैश्चयनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्यजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः ^५ । ब्रह्मणो
होतुरुद्गात् राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषस्यतुर्दश ॥ ये
१० चतुर्दश जुहति दध्र ^६ एताः सुवाज्जतीः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत ^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं
ग्रावभिः क्रूरमृत्विजः । पथसा शमयन्तो ऽस्य जुह्वतैव चतुर्द-
शेति ^८ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^९ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाप्यो

१ यो i. s. o. वे M.

२ My conjecture : नैर्यन्त्रैर्वै M : नैस्त्रान्वैव, जान्वैव, जः त्वैव the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7; नैस्त्रातुरग्रीधः D Be; thus also but नभ्रः Be;
आतेनिताग्रीधः M.

५ दध्र Be 7, दध्रा the other MSS.

६ नोन M : नोह the other MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिबत्वदकं दृणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नात् ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽर्थो दधि मधु घृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु घृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^५
विस्रवता पथि समाजगाम ^६ त^७ होवाच कथा^८ विद्यां
भगवन्तमिति ^९ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^{१०} तं
मा कदध्वर्युरनैक्ष्यनविदभ्यसौषीद्यचो^{११} मा कदध्वर्युरनैक्ष्यन-
विदभिषुणोतीत्यमहं^{१२} तत्र विस्रवाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैक्ष्य-
नानि वेद ^{१३} तं गमिष्यामि ^{१४} स म^{१५} इमात्वर्यान्सुरोपयि-
ष्यतीति^{१६} ते यत्रावभृथमवयन्ति^{१७} तदौदुम्बर्यां ग्राखया
पलाशग्राखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पथसा वा
मधुमिश्रेण नैक्ष्यनैर्हज्जीषमभिजुहति ^{१८} यत्ते ग्राणा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतथा

१ मूर्धभिन्नेन M Be : मूर्धाभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M, कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व^० is my conjecture. M reads : दृडध्व^०, but a horizontal stroke has been put above the दृ, cancelling this akṣara दृडध्व^० Be 7 : क्रुडध्व^० the other MSS.—अभ्यसौषीद्य my conjecture ; अभ्यसौषीद्य M, अभ्यासौषीद्य the other MSS.

४ दृडध्व^० M : क्रुडध्व^० Be 7 ; क्रुडध्व^० or क्रुडध्व^० the other MSS.

५ om. M

६ ब्राह्मणः न् i. s. o. वर्णान् M ; ०रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ M.

च चतुर्दशभिर्हज्जीषमभिजुहति ^१ ते यत्रावमृथः सः संधेयु-
स्तान्ब्रूयाद्ये^२ नु राज्ञस्त्वचं भित्वा क्रूरं हृत्वेह यावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमयित्वा नैक्ष्यनैर्यन्थैवै^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्थाप्यापः सः साद्य सोमिनः^४ । सः स्थितो न इत्यायन्त्यमुचैना-
५ न्हिनस्ति सः ॥ असिशूलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः ग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्धजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्नौधः^५ । ब्रह्मणो
होतुरुद्रात् राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश ॥ ये
१० चतुर्दश जुहति दध्न^६ एताः सुवाहुतः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत^७ वाजिनम् ॥ आषाययन्तो राजानं
यावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा ग्रमयन्तो ऽस्य जुहूतैव चतुर्द-
शेति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^१ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाप्यो

१ यो i. s. o. वे M.

२ My conjecture : नैर्यन्थैवै M : नैस्तान्थैव, जान्थैव, जालेव the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; स्यातुराग्नौधः D Be ; thus also but अग्रः Be ;
स्वातेनेताग्नौधः M.

५ दध्न Be 7, दध्ना the other MSS

६ नोन M : नोह the other MSS.

भवति ^१ तेन पूर्णमासः सेन्द्र ^१ ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां ^१ तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति ^१ केनो खिदनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाग्नेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे
 ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ^१ ते देवा एतामिष्टिमपश्यन्नाग्ना-
 वैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं ^४ तां
 पौर्णमासं स॥स्थाप्यानुनिरवपन्ततो देवा अभवन्परासुरा ^१ यो
 भ्रातृववान्स्यात्स पौर्णमासं स॥स्थाप्यैतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्रावैष्णवेन देवतासु यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृक्क इति ब्राह्मणं ^१ स एष भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो ^१ मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां ^१ यावदेवास्यास्ति तत्सर्वं ^{१०}
 वृक्क इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृववान्नामावास्यामिति ^१ स
 पौर्णमासी पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृववान्नामवास्यां ^१
 क्त्वा भ्रातृव्यं नाप्याययतीति ब्राह्मणं ^१ तदेतन्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं ^१ वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थाधीयेन यजेत ^{१५}
 पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्पात्रं प्रभृतमाव्यमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ^{१५}
 प्रतिपदं क्त्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रं

१ यथाकामंप्र० M.

२ om. M.

३ परोध्यावगधं M, omitting वा ; वापरोध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

सांनाय्यं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन चरित्वायेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजौ भवति^२ महता पूर्णं^३ होतव्यमित्यत्याक-
 म्याश्राव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजौ
 ५ भवति^४ वषट्कृते सहैव पात्रेण जुहोति^५ तप्त एवैनमिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तरपयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दारुपात्रेण
 जुहोति^६ न हि मृन्मयमाहुतिमानश^७ श्रौदुम्बरं भवत्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्क् पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्ज पशूनवरुद्ध इति
 ब्राह्मणं^८ तदेतल्लभ्यावगधं^९ वा निर्वेदावगधं^{१०} वेत्यथ वै
 १० भवति ॥ ४८ ॥

नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
 राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ ऽन्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमियच्छेत्^६ स संवत्सरमिन्द्रमिद्वाग्नेये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ ऽथ
 १५ यामावास्यागच्छति तस्यां महेन्द्रं यजेत^९ सो ऽत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरं
 हि व्रतं नाति^{११} खैवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीया-
 न्भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नेये व्रतपतये

१ Thus M ; *लभ्यावगतौ Be : *लक्षावगतौ Be 7 UD : *लक्षौवगतौ B.

२ Thus M Be U ; *गधं B Be 7 D.

३ M समपान्य i. s. o. स यो ऽन्य .

४ Thus, *च्छेत्, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृचं जग्निवाऽसमग्रि-
व्रतपतिव्रतमालम्भयति ^१ ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नासोमयाजी संनयेदनागतं वा एतस्य पथो यो ऽसो-
मयाजी ^१ यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सो ऽनृतं करो- ५
त्यथो परैव सिच्यते ^१ सोमयाज्येव संनयेत्यथो वै सोमः पथः
सांनाय्यं ^१ पथसैव पथ आत्मन्भक्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भातयं यस्य
हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति ^१ त्रेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मध्यमाः स्युस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्यविष्टास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधःश्चरं ^१ ये ऽणिष्टास्तान्विष्णवे
शिपिविष्टाय श्रुते चरमिति ^१ तस्या एता भवन्त्यग्ने दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्ने प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्री
प्र तत्ते अद्य किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं ^१ भूदितीन्वीजान-
स्याथानीजानस्य ^१ व्यापन्नयैव ^२ पूर्वया यजेते ^३ व्यापन्नयोत्त- १५
रया ^३ न द्वे यजेत ^१ यत्पूर्वया संप्रति यजेतोत्तरया क्त्वत्
कुर्याद्यदुत्तरया संप्रति यजेत पूर्वया क्त्वत् कुर्याच्चेष्टिर्भवति
न यज्ञस्तदनु द्वीतमुख्यपगल्भो जायत ^१ एकामेव यजेत

१ भूदितीन्वीजान० all.

२ Thus MDU Be 7 : नस्याया० Be.

३ Thus M : यजेतव्यापन्नयैवोत्तरया BU : यजेताव्यापन्नयोत्तरया Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते । ऽनादृत्य तद्दे एव यजेत । यज्ञमुखमेव
 पूर्वयालभते । यजत उत्तरया । देवता एव पूर्वयावरुद्ध
 इन्द्रियमुत्तरया । देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया । भूयसो यज्ञकतनुपैतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्येषा
 ५ वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवासौ
 लोके ऽर्धकं भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ५० ॥

दाद्याण्यज्ञेन सुवर्गकामो यजेत । पूर्णमासे संनयेन्मैत्रा-
 वरुणामिचयामावास्यायां यजेतेत्येतयेक्षा यक्ष्यमाण उप-
 कल्पयते ऽहतं वासो । ऽथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पथो दोहयि-
 त्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रः सांनाय्यः । सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपह्वय भक्षयन्त्यथाहतं वासः परि-
 १५ धाद्यापरपक्षं व्रतं चरति । तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदति न मा-
 समश्नाति न स्त्रियमुपैति नास्य पत्न्यूलनेन वासः पत्न्यूलयन्त्यथ
 यामावास्यागच्छति । तस्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथास्यै-
 तदहर्मिचावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति । मैत्रावरुणं पथो
 २० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैत्रावरुणीमामिचाः^१ सा दिहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^२ वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^३ निधत्ते वासो^४
 विसृजते व्रतं^५ विसृष्टव्रत एतं^६ पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्धैवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^७
 तदेतत्संवत्सरावगधः^८ सोमसः^९ स्थम्^{१०} ॥ ५१ ॥

अथेडादध इत्याचचते^१ समानं वाससश्च व्रतपतेश्च^२
 तथैन्द्रं पथो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता द्वर्णी^३ वाथ
 प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्रीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः^४
 सांनाय्यः^५ सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^६ ऽचैतदैन्द्रः^७ सांनाय्यः^८
 समुपह्वय भक्षयन्ति^९ तथाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं^{१०}
 चरत्यागच्छत्यमावास्या^{११} तस्या उपवसथे यजते^{१२} तथा
 मैत्रावरुणं पथो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता द्वर्णी^{१३}
 वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं मैत्रा-
 वरुणीमामिचाः^{१४} सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१५} वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^{१६} निधत्ते वासो^{१७} विसृजते व्रतं^{१८}
 विसृष्टव्रत एतं^{१९} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति^{२०}

१ एवं M.

२ Thus M ; ०रावगंधं Be ; ०राववायं Be 7 BDU.

३ ०सः०स्या M.

४...५ Thus M only : the other MSS. are partly defective, partly corrupt

५ एवं M.

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ^१ तदेतत्संवत्सरावगधः^२
सोमसंस्थम्^३ ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ^४ समानं वाससश्चैव
व्रतपतेश्च ^५ तथैवैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य
५ वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपांशुयाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं^६ सांनाय्यं^७ सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ^८ जैतदैन्द्रं^९ सांनाय्यं^{१०} ममुपह्वय
भक्षयन्ति ^{११} तथैवाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या ^{१२} नैवोपवसथे यजते ^{१३} तथैव मैत्रावरुणं पयो
१० दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपांशुयाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिचां^{१४} सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ^{१५}
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति ^{१६} निधत्ते वासो ^{१७} विसृजते
व्रतं ^{१८} विसृष्टव्रत एतं^{१९} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ^{२०} तदेतत्सं-
वत्सरावगधः^{२१} सोमसंस्थम्^{२२} ॥ ५३ ॥

स एष चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ^{२३} स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवघ्नानमेत्येव^{२४} ह वा एष एतेन यज्ञक्रतु-

१ Thus M : •संवत्सरावगधं Be : •संवत्सरावराध्य the other MSS.

२ •संस्थं M.

३ एवं M.

४ Thus M : व्यवघ्नानं एत्ये Be BU : व्यवघ्नान एत्ये Be 7 D.

नेष्ट्वा पाशानं भ्रातृव्यं व्यवघ्नान एति ^१ स एष वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो ^२ वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिच-
 चारैवः ^३ हैनानभिचचार ^४ केशी ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैवः ^५ हैनमभिचचार ^६ सार्वसेनिर्ह यत्र भ्रातृव्यानभिचचारैवः
 हैनानभिचचार ^७ ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति ^१ स इयान्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकाः ^२ वैश्वदेवसंभाराः ^३ स ^४ पुरस्ता-
 त्फालगुन्यै ^५ वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्याेन हविषेष्ट्वा
 दीचते ^६ तस्यापरिमिता ^७ दीक्षास्ति उपसदः ^८ स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ^९ ऽहन्सुत्या ^{१०}
 संपत्स्यत इति ^{११} तस्य तथा संपद्यते ^{१२} प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाहता भवन्ति ^{१३}
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाच
 वमतीवरौः परिहृत्य पयाः ^{१४} सि विप्रिथ्योपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धिस्तदेकवदेव ^{१५} स्तृणात्यथाग्नेयं पशुमुपाकरोति ^{१६} तस्य ^{१७}
 वैश्वदेव उपास्यभ्यो भवति ^{१८} तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवीः ^{१९} पि ^{२०} प्रैषवन्तः सवनीया ^{२१} अनुब्रूहि यजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7; वैश्वदेविकसंभा Be BU.

२ Thus M: स om. B Be; पुरस्तात् om. B Be 7 DC.

३ Thus M Be 7: तस्या अपरि Be BUD.

४ Thus MDU: यज्ञिये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after वहिंस।

षा॥ हविषामृजुधा चिदृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^१ पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति ^१ समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो
 ऽवभृथ ^१ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^१
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भ्या भवति ^१ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति ^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदथातश्चतुर्षु
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्या॥ सोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति ^१ दौचते ^१
 तस्यापरिमिता दौचा द्वादशोपसदः ^१ स तथा राजान
 १० क्रौणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजिये ^१ ऽहन्दितीयमहः
 संपत्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 यादेत्यथाम्यैतदहर्मरुद्धो वत्सा अपाकृता भवन्ति ^१ मारुतं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पया॥सि विग्नियोपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति ^१ तस्य मारुत उपालम्भ्यो भवति ^१ तस्य प्रातःसवनी-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवी॥षि ^१ स यत्र प्रातःसवने
 धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१ समासक्षेपु
 हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतौतरेषा॥
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते ^१ ऽहीनसंततिं करो-

त्यथास्यैतदहर्वरुणाय वत्सा अपाकृता भवन्ति^१ वारुणं पयो
 दोहयति सान्नाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः परि-
 हृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति^२ तस्य वारुण उपालम्भो भवति^३ तस्य प्रातःसव-
 नीयाननुवर्तेते वारुणौ च कायश्च^१ प्रैषवन्तः सवनीया^४ *
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोऽञ्जुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते^५
 पुरस्ताद्धानासोमानां वाजिनाभ्यां चरति^६ समानं कर्माव-
 मृथादैतस्मिन्नवमृथ उपाददते वारुण्यै निष्कासं तुषानिति^७
 वारुणस्य वारुण्यामिच्छाथवदानीया भवत्यृजीषेण सह तुषांस्-
 प्रकिरन्ति^८ प्रसिद्धो ऽवमृथ^९ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावारुणौ^{१०}
 वशामुपाकरोति^{११} तस्यै कायोपालम्भ्या^{१२} भवति^{१३} तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^{१४} संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमे-
 तदथातश्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकर्मेधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति^१ दीबते^२ तस्यापरिमिता^३ १५
 दीक्षा द्वादशोपसदः^४ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयमहः संपत्स्यत इति^५ तस्य तथा
 संपद्यते^६ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य
 पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति^७

१ काया च M.

२ Thus M Be 7 : काय उपालम्भो or कायोपालम्भो the other MSS.

- तस्थानीकवत उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माध्यन्दिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्यर्जुधैकविंश उक्थ्यः
५ संतिष्ठते । ऽह्नीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णदर्बेण^१ चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्यर्जुधा
१० त्रिणव उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽह्नीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भ्यो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिष्यान्वि-
हरति तदजसं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविःषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धानाशोमानां
२० त्रैयम्बकैश्चरति । समानं कर्मावमृथात्प्रसिद्धो ऽवमृथ । उदय-

नीययेच्छेद्वा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति ^१ तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
 स्रम्भा ^२ भवति ^३ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
 डाशौ निर्वपति ^४ तावनुवर्तत आदित्यः ^५ प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
 डाशावनुब्रूहि यजेत्यादित्यस्य ^६ संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुवन्धस्यार्थं पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदधातस्यतुर्धु ^७
 मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनासीरीयेण सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ दीक्षते ^२
 तस्यापरिमिता दीक्षास्तिस्र उपषदः ^३ स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 त्यत इति ^४ तस्य तथा संपद्यते ^५ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादे- ^६ १०
 त्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्ययास्यैतां
 रात्रिं वायवे वत्सा अपाकृता भवन्ति ^७ प्रातर्वायव्यं पयो
 दोहयति सांनान्यस्य वावृता तूष्णीं वाचाग्रेयं पशुमुपा-
 करोति ^८ तस्यैन्द्र ऋषभ उपास्रम्भो भवति ^९ तस्य प्रातः-
 सवनीयाननुवर्तन्ते शुनासीरीयहवींषि ^{१०} प्रैषवन्तः सवनीया ^{११} १५
 अनुब्रूहि यजेतीतरेषां इविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
 संतिष्ठते ^{१२} समानं कर्मावस्थयात्प्रसिद्धो ऽवमृष ^{१३} उदयनीय-
 येच्छेद्वा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति ^{१४} तस्यै सौर्युपास्रम्भा ^{१५}
 भवति ^{१६} तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ

१ Thus Be 7 ; °कर्मण्योपा° Be ; °कर्मण उपस्रम्भो M.

२ तस्यै MU Be ; तस्याः Be 7 D ; B om.

३ Thus Be 7 ; सौर्वोपास्रम्भा M ; सौर्य उपस्रम्भो Be U.

निर्वपति ' संतिष्ठते यथा दिपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमास-
वैश्वधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतत् ' ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥

- अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ' वैश्वदेवेन सोमेन
यक्ष्यमाणो भवतीति समानी प्रतिपदेतावदेव नाना ' चिद्व-
५ दमुत्राग्निष्टोमो ' ज्योतिरिहायातश्चतुर्षु मासेषु वरुणप्रघासेन
सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ' दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षाः
षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति ' तस्य तथा संप-
द्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यास्यैतदहर्हया वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणयेति ' दयं पयो दोहयति
सानाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाच वसतीवरीः परिहृत्य
पयाऽऽषि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति '
तस्य मारुतो वारुण इत्युपासन्मभ्यौ भवतस्तस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीऽषि ' स यत्र प्रातःसवने
१५ धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' समासक्षेषु
हविःषु गार्हपत्ये कर्मभपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
प्रचरति ' प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषा ' माध्यन्दिनीयाननुवर्तते ' वारुणी च कायश्च ' प्रैषवन्तः
सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्हजुधा ज्योतिरुक्थ्यः
२० संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तथायातश्चतुर्षु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ' दीक्षते ' तस्या-
परिमिता दीक्षाः षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति
यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्त्यत इति '
तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
वरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु- ५
मुपाकरोति ' तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्त्रपर इत्युपा-
लम्भ्या भवन्ति ' तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तत आनीकवतः '
प्रेषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेत्यानीकवतस्य ' माध्यन्दि-
नीयाननुवर्तते सांतपनः ' प्रेषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि
यजेति सांतपनस्य ' तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते^१ गृहमेधीय- १०
प्रमृतीनि महाहवींषि ' स यत्र तृतीयसवने धिष्णिषा-
न्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' महाहविर्भिश्चरित्वा
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति^२ ' प्रेषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हवि-
षामृजुधा ज्योतिरुक्थ्यः संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा १५
त्रिरात्रे तथा ' स उवेव^३ शुनासीरीयः ' ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अथातो महायज्ञं^४ इत्याचक्षते ' ज्योतिरतिरात्र इत्येक
आहुर्दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ' स तथा

१ Thus MD; •वर्तते the other MSS.

२ •रति Be Be 7 DU.

३ Thus M; उवेव Be 7; उक्थ्येन Be BDU.

४ Thus M Be BU Keś.; महापितृयज्ञ Be 7 D.

- राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णयास्ये मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या
संपत्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
देत्यास्यैतदहस्वया वत्सा अपाकृता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
मरुद्भ्यो वरुणायेति ' त्रयं पथो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता
५ त्वष्णीं वाथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽपि विग्निस्थोप-
वसन्त्य ' प्रातस्त्रिवृद्धिर्होदेकवदेव ' स्तृणात्यग्नेयं पशुमुपा-
करोति ' तस्य वैश्वदेवो मारुतो वारुण आनीकवतः क्रैडिनः
प्राजापत्यस्तूपर ऐन्द्र ऋषभ इत्युपास्यभ्या भवन्ति ' तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽपि ' प्रैषवन्तः सवनीया '
१० अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां ' माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते
सर्वाणि वरुणप्रघासहवीऽपि ' ॥ ६१ ॥

- स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णियान्विहरति तदजसं
मार्जालीयं करोति ' समासन्नेषु हविःषु गार्हपत्ये करम्भ-
पात्राण्यभिपर्यग्नित्वा तैर्मार्जालीये प्रचरति ' प्रैषवन्तः सव-
१५ नीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां ' तृतीयसवनीया-
ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतीनि महाहवीऽपि ' स यत्र तृतीय-
सवने धिष्णियान्विहरति तदजसं मार्जालीयं करोति '

१ Between प्रातस् and त्रिवृद् Be 7 has the following words : (प्रातः)-
राग्नेयं पशुमुपाकरोति तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्तूपर इत्युपास्यभ्या भवन्ति
तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
(स्त्रिवृद्) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 ; एकधैव Be U ; एकवैव B ; D om.

महाहविर्भिश्चरित्वा गार्हपत्ये महापिष्टयज्ञहवींषि अपयित्वा
 तैर्माजालीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषां हविषामृजुधा ज्योतिरतिरात्रः संतिष्ठते ^१ पुरस्ता-
 द्धानासोमानां वाजिनैश्चरित्वा त्रैयम्बकैश्चरति ^१ समानं कर्मा-
 वभृथाद्यैतस्मिन्नवभृथ उपाददते वारुण्ये निष्कासं तुषा- ५
 निति ^१ वारुणस्य वारुण्यामिच्छाध्वदानीया भवत्यृजौषेण सह
 तुषात्संप्रकिरन्ति ^१ प्रसिद्धो ज्वभृथ ^१ उदयनीययेद्येष्टा मैत्रा-
 वरुणौ वशामुपाकरोति ^१ तस्यै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणी
 सौरीत्युपासम्भ्या भवन्ति ^१ तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशान्निर्वपति ^१ ताननुवर्तन् आदित्यप्रभृतीनि १०
 शुनासीरीयहवींषि ^१ प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा ^१ अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषां हविषां ^१ संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्धस्त-
 थाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टा यजमानायतन उपविश्य चेष्टा
 ब्रह्मत्या लोहितायसस्य च क्षुरेण ग्रीर्षन्नि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाये ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो १५
 ऽथोपरिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः ^१ ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः ^१ ॥

१ चंववै MSS.

२ •किरति M.

३ चय (r. इति) बौधायन उत्तरतन्निष्ठान्ने प्रथमः प्रश्नः U.

- वृहस्पतिसवेन यच्छ्रमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते ऽथ-
 चतुस्त्रिंशा दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च इक्ष्वा
 पर्णमयं पात्रमाज्यमभिषेचनायाथ वै ब्राह्मणं भवति परिस्त्रजौ
 होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक इत्येष ह वै परिस्त्रजौ यः
 ५ खलतिः परिकेश्यो ^१ ऽथ ^२ हैष मिर्मिरो यः शुक्लो विक्रिध-
 स्त्रिलकवान्पिङ्गाक्षो ^२ ऽथ हैष त्रिशुको यस्त्रिवेदो ^३ दीक्षते
 तस्यैकरात्रीणस्य सोमं क्रीणन्ति ^४ तिस्र उपसदस्तायते
 त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा प्रवर्ग्यवाङ्गायत्रीध्वेक स्तोमः ^५
 प्रज्ञातं देवमुवाः हविषां करणं ^५ तस्य बार्हस्पत्यो ^५ ऽतिघाह्यो ^५
 १० बार्हस्पत्यः पशुरुपालभ्यः ^५ समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनशीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति ^५ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः इक्ष्वाभ्यां
 पर्युपास्य पर्णमये पात्रे आज्यमानौयाभिषिञ्चति वृहस्पतिः
 प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्त्रसु-
 १५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः षि ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण वृहस्पतिसवेनाभिषिञ्चामीति ^५ समुन्मृष्टे समुत्क्रो-
 शन्तीति ^५ समानमा मुखस्य विमार्जनात् ^५ ॥ १ ॥

१ Thus MB Be; परिकेश्य the other MSS.

२ Thus D; तिलकावा० M Be 7 U; तौलकावा० Be; तौलकावा० B.

३ Thus M; त्रिवेदो the other MSS.

४ Thus M Be 7 D; ०पत्यश्चानिषा० Be BU.

५ M reads : समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेचतासमसौ + वृहस्पतिसवेनेति ।

तस्य प्रातःसवने सन्नेषु नाराग्रसेव्येकादश दक्षिणा
 नीयन्त^१ एकादश माध्यंदिने सवने सन्नेषु नाराग्रसेव्यश्च-
 द्वादशास्तृतीयसवने सन्नेषु नाराग्रसेषु^२ माध्यंदिन एव
 सवने ऽयं दद्यादिति ह स्माह भौद्रह्यः^३ 'स वा एष' नैमार्जनो^४
 यज्ञः^५ 'स यथा ह वा इयं गैरेयी^६ नदी^७ निमृजत्येव^८ ह
 वा एष एतेन यज्ञकतुनेष्टा पाप्मानं भ्रातृव्यं निमृजन्नेति^९ ' स
 एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्यै^{१०}
 राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिसवनेनाभिषिच्येयेति^{११}
 तदु वा आर्जन वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्येन यज्ञकतुनाभिषि-
 च्येत^{१२} प्रत्यवरोही ह^{१३} भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचर्याभ्यामभिषिच्या^{१४} १०
 इत्यभिषिच्येतेवेति^{१५} ' दीचते ' तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
 उपसदः^{१६} ' समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले माध्यंदि-
 नीया एवैनं चमसा निमृजन्तो यन्ति^{१७} ' चतुर्विंश एष भवति^{१८}

१ Thus M Be 7 D ; एषसवनैमार्जनो BU ; एष सवोषनिमार्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयी the other MSS. (U गैरेयीर्) ।

३ नदी निमृजत्येव^८ M ; नदीनिमृजत्येव^८ B ; नदीनिमृजत्येनेवेव^८ Be 7 D ;
 नदीनिमृजत्येवं U ; नदीं तीला पांस्त्रिंशजत्येव^८ Be. Read perhaps :
 नदी निमृजत्येव^८ i.e. निमृजन्ती एति, cp. *infra* निमृजन्नेति ।

४ निमृजन्नेति Be 7.

५ Thus MD Be 7 ; *भिषिच्येति Be U : *भिषिच्येति B.

६ om. M.

७ Thus M only ; *भिषिच्यात इत्यभिषिच्येतेवेति U Be 7 D : *भिषिच्यात
 इत्यभिषिच्येति B ; *भिषिच्याभिषिच्येतेवेति Be.

राजा राजसूयेन यक्ष्यमाण आध्यायति^१ त्रिषु वर्णेष्वभिषिक्ते-
 स्वध्वभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्थपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दीचते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले शुक्रामन्थिनोः सः स्रावेणाभिषिञ्चति^६

॥ चतुष्टोम एष भवति^७ ॥ २ ॥

स्थपति^८ स्थपतिसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पात्रं दध्यभिषेच-
 नाय^९ दीचते^{१०} तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^{११} आग्नेयस्य
 मारुतौ वृश्चिः पष्ठौ ह्युपासम्भ्या भवति^{१२} सप्त हवींषि
 १० प्रातःसवनोयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्भृद्विरित्ये-
 तानि^{१३} समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले यजमाना-
 यतन आर्षभं चर्म प्राचीनघीवमुत्तरलोमोपसृणाति^{१४} तद्यज-
 मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्दुपास्यौदुम्बरे
 पात्रे दधानीयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 १५ बाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
 स्थपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१६} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१७} एष स्थपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१८} एष
 एव स्थपतिसव^{१९} एष वैश्वसव^{२०} एष माससवो^{२१} मासा
 हैनेनातः^{२२} पूर्वमौजिरे^{२३} ॥ ३ ॥

१ ० आधायतीति M.

२ Thus MD Be 7; ० बिच्ये Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्वस्य सव Be 7.

५ i. s. o. अतः Be 7 अच, D अच ।

सूतः^१ सूतसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च इक्षौ पर्णमयं पात्रं हिरण्यं
 द्युतमभिषेचनाय^२ दीक्षते^३ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उप-
 सदो^४ ऽष्टौ हवीः^५षि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^६ समानमाभिषेकस्य^७
 काष्ठादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 ग्रीवमुत्तरलोमोपसृणाति^८ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्यां इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे द्युतमानीय
 हिरण्येनोत्पूयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 बाङ्गभ्यां पूष्णो इस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण सूतस-^{१०}
 वेनाभिषिञ्चामीति^९ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१०} एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{११} एष
 एव सूतसव^{१२} एष ग्रामणीसवः^{१३} एष चतुसव^{१४} चतवो
 जैनेनातः पूर्वमीजिरे^{१५} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१६}
 सूतवशां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च इक्षौ पर्णमयं पात्रं
 पयो ऽभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयमृते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^{१७} स आमावाख्येन हविषेद्वाष्टावहान्यानु-
 मतप्रमृतिभिरिति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रमृतिभिरथ
 रक्षिनाः हविर्भिर्यजते^{१८} ऽथ देवसुवाः हविर्भिर्यजते^{१९} ॥ १०

- ऽथैताः सौम्यैः सूतवशामालभते^१ । तस्या असमुदिते
यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनयीवमुत्तरलोमोपसृणाति^२ ।
तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य
पर्णमये पात्रे पय आनीयाभिषिञ्चत्यषाढं^३ युत्सु घृतनासु
५ प्रप्रिः सुवर्षामश्वानां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुक्षितिः
सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुयन्तेण
सोमसवेनाभिषिञ्चामीति^४ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमा सुखस्य विमार्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते^५ । ऽथ
१० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते^६ । ऽथ दिपशूना पशुवन्नेन
यजते^७ । ऽथ सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते^८ । ऽथ पूर्वैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^९ । ऽथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिदोत्तरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^{१०} । ऽथ देविकाहविर्भिर्यजते^{११} । ऽथ त्रैधातवीयया
यजते^{१२} । ऽथ सौत्रामण्या यजते^{१३} । संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
१५ चतुर्दशैर्मासैः^{१४} ॥ ५ ॥

पृथिसवेन^{१५} यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मनिषुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं द्रोणं चतुःसक्ति
चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः संभृता^{१६} । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ •भवे MD Be UB ; •भेत Be 7.

२ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ इक्षि० M, इक्षि० Be every time in this kh.

४ Thus M Be ; समाहृता the other MSS.

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति ^१ स आमा-
 वाखेन हविषेद्वाष्टावहान्यानुमतप्रभृतिभिरेति सप्तेन्द्रतुरीय-
 प्रभृतिभिरथ रत्विनाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ देवसुवाः हवि-
 र्भिर्यजते ^१ ऽथैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-
 मैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चर- ५
 मिति ^१ तस्या^१ असमुदिते^१ यजमानायतने रोहितं चर्मानडुहं
 प्राचीनपीवमुत्तरलोमोपसृणाति ^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
 समवनौयाभिषिञ्चति^१ ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानाः सध-
 स्तुतिः । शुमदग्ने महि अत्रो वृहत्काधि मघोनां नृवदमृत १०
 नृणाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूष्णो
 हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-
 र्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ पञ्चहविषा दिशा-
 मवेष्ट्या यजते ^१ ऽथोपातीत्य द्विपशं पशुबन्धः सात्यदूतानाः ११
 हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ
 पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते ^१ ऽथ त्रैधातवीयया यजते ^१ ऽथ सौत्रा-
 मण्या यजते ^१ संतिष्ठते पृथिसवो ऽध्यर्धेन^२ मासेन^२ ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्यासमु० Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौय M Be B, but cp. XII. 8 (p. 98, 5).

३ Thus M : अर्धं र्धं, मासेन the other MSS.

- गोसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीक्षते । तस्य षड् दीक्षाः षडुपसदः । समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमात्रं वेदे-
 ५ रनुद्धतं भवति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे प्रतिधुगानीय^२ दहत स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्चातः सहसा वृद्धः चत्राणां चत्रभृत्तमो
 वयोधाः । महान्महिले तस्तभानः चचे रात्रे च जागृद्दि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वाराज्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात् । एष गोसवः षट्त्रिंशः
 सर्व उक्थ्य उभयसामायुतदक्षिणः^३ । यवमाने कण्वरथंतरं
 कुर्वन्ति^४ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥
- १५ अग्निद्वेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मनङ्कुहं सुवर्णरजतौ च रुक्मौ ग्रतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाङ्गाद्याणं राजन्यं वैश्यं शूद्रं चतुरो रसान्धु सुरां

१ Thus M Be 7 D; प्रतिधुग = the other MSS.

२ Thus M; प्रतिधुगमानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II. 2. 7, where the word is also used as a neuter (sc. पथः).

३ Thus Be 7 D; •सामायुतदक्षिणाः M; •सामायुतदक्षिणः the other MSS.

४ Thus M; भवन्ति the other MSS.

पथ अपश्यत्वारि^१ पात्राणि सौवर्णं राजतं काष्ठं मृत्नयं
 चतस्रो दक्षिणाः शतमानं हिरण्यं तिसृधन्वमद्वा माघैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयीः शलाकाः पर्णमय्यौ नैयग्रोधावाश्वत्थौ
 फाल्गुनपाच्यौ^२ चत्वारि नानावृक्ष्याणि पात्राणि सक्तूस्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीलान्यौदुम्बरं द्रोणं चतुःसक्ति चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः ५
 संभृताः शतं^३ च^४ रथं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतीमुपर-
 मत्यथ^५ रोहिणेति पूर्वामिमन्ववस्त्युत्तपनीयं^६ शालीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथाध्वरुपरराच आद्रुत्य सःशाख्ये-
 कौदनं^७ अपयतेति^८ तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 खोदवाष्कृतो^९ भवत्युद्यता सूर्येण कार्यं इति ब्राह्मणमथैत- १०
 मोदनं अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदासयत्यथैतां पात्रौ निर्णि-
 ज्योपस्तीर्य तस्यामेनमसंप्रचिवोद्धरति^१ सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभूतमाव्यमानौघाथैतां सतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेशयत्यथान्वारभ्य यजमाने जुहोति सिंहे व्याघ्र उत वा

१ चाप० all.

२ Thus M ; फाल्गुनपाच्यौ Be B ; फाल्गुनपाच्यौ DU ; फाल्गुन्यौ पाच्यौ Be.

३ Uncertain ; शतं च M ; शतं च Be 7 D ; शतं च BU ; सितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps चय i.s.o. चय, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 10) and XVIII. 16.

५ 'न्यवस्त्यु' M Be 7 ; 'न्यवस्त्यु' Be BUD.

६ Thus Be BU ; एकोदनं M ; एकोदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D ; पुरादादित्य० Be BU.

पृदाकाविति चतस्रः सुवाङ्मती^{१५}त्वाङ्मत्वेव स॒स्त्रावैः प्रवर्तम-
भिघारयति राडसि विराडसि सम्राडसि खराडसीत्यथैतं^{१६}
प्रवर्तमग्रेणाहवनीयं^{१७} पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधाति ^१ ॥ ८ ॥

अथैतत्सौवर्णं पात्रं याचति । तस्मिंस्तिरः पवित्रं

५. मध्वानीय सत्तूनोप्य पर्णमयीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽसीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्य-
यजमानो मुखं विमृष्टे तेजस्वदस्तु मे मुखं तेजस्वच्छिरो
अस्तु मे । तेजस्वान्विश्रुतः प्रत्यङ् तेजसा रुंपिष्टृग्धि मेति ।

१० चिराचम्य प्रशङ्कति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति शतमानं
 च हिरण्यमथेतद्राजतं पात्रं वाचति । तस्मिन्स्तिरः पवित्रः
 सुरामानीय सकूनोऽय नैयधोधीभ्याः शस्त्राकाभ्यामुपमन्यतौ-
 द्राय त्वौजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामीत्यौजो ऽमीति राज-
 न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्यय
 १५ यजमानो मुखं विमृष्ट ओजस्वदस्तु मे मुखमोजस्वच्छिरो
 अस्तु मे । ओजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ्गोजसा संपिपृग्धि मेति ।

चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति तिसृधनं
 चाथैतत्काशं पात्रं याचति । तस्मिंस्तिरः पवित्रं पय

अनीय सकूनोप्याप्त्यौभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्थतौद्राय त्वा
१० पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणमीति ' पयो ऽमीति वैश्याय

१ • येनं all exc. M.

२ • प्रेषाणि M.

प्रयच्छति ^१ तत्ते प्रयच्छामीति वैश्वः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विमृष्टे पथस्रदसु मे मुखं पथस्रच्छिरो अस्तु मे ।
 पथस्रान्विश्वतः प्रत्यङ् पथसा संपिष्टग्नि मेति ^१ चिराचम्य
 प्रग्र॑सति ^१ तस्मा एतच्चैव पात्रं ददात्यङ्गं चाथैतन्मृन्मयं
 पात्रं याचति ^१ तस्मि॑स्त्रिरः पवित्रमप आनीय सकू- ५
 नोप फाल्गुनपाचीभ्या॑ः ^१ गृह्णाकाभ्यामुपमन्यतौन्द्राय त्वायुश्नत
 आयुश्नन्तः श्रीणामीत्यायुरसीति शूद्राय प्रयच्छति ^१ तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विमृष्ट
 आयुश्नदसु मे मुखमायुश्नच्छिरो अस्तु मे । आयुश्नान्विश्वतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्नि मेति ^१ चिराचम्य प्रग्र॑सति ^१ तस्मा १०
 एतच्चैव पात्रं ददाति माषैश्च पूर्णं कमण्डलुमथैतमोदनमभ्यु-
 त्मृष्य प्राश्नाति ^१ तस्य यच्च सहते तदसु प्रवेग्यत्यथ हिरण्या-
 दृतं निष्पिबति ^१ निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्र आयुषे
 वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदृष्टिर्वथासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मद्भिः प्रचात्य दक्षिणे कर्ष आबध्नीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत ^१ आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरसीत्यथैनं त्रिभिर्दभपुञ्जीलैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः चरन्ति सिन्धवः । तासां त्वा सर्वासाः

१ फाल्गुनपाचिभ्यां M; फाल्गुनपाचीभ्याः Be 7 BUD; फल्गुनीभ्याः Be.

२ Thus M; एतं i.s.o. एनं the other MSS.

रुचाभिषिञ्चामि वर्चसेत्यास्य दक्षिणमचिकटं^१ न्यचति^१
 समुद्र इवासि गङ्गाना सोम इवास्वदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव ज्योतिषा विभूरिति^१ ॥ ६ ॥

- थावदेवावाध्वर्युं स्पृष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातौ दुम्बरे द्रोणे
 ५ चतुष्टयोरपः समवनीय चतुरो ग्रहान् गृह्णात्यर्पा यो द्रवणे
 रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
 पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायौ जसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुष्यायणाय पुष्पौ प्रजननाय गृह्णामीत्याश्वत्येनापां यो
 १० यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय युषे दीर्घायुताय
 गृह्णामीत्यादुम्बरेणैतद्रोहितं चर्मानडुहं^१ प्राचीनग्रीवमु-
 त्तरक्षोभोपस्तृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्याभिषिञ्चत्यर्पां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^१ ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामीति
 १५ पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
 वीर्यायाभिषिञ्चामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुष्यायणं पुष्पौ प्रजननायाभिषिञ्चामीत्याश्वत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमचिकटं न्यचति M; दक्षिणे अचिकटे न्यचति BU.
 दक्षिणे अचिकटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins. जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, औजसे, वीर्याय
 etc.) are changed into Instrumentals. M has everywhere Ins-
 trum.

यज्ञियो रसस्तेनाहमिममामुखायणमायुषे दीर्घायुत्वायाभि-
 षिञ्चामीत्यौदुम्बरेण^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 सुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्भूपायितः शतं^२ तिष्ठति रथश्च^३
 तदभिप्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयश्चेत्ता सपत्न्या । आतिष्ठ मित्र-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा अधिब्रवन्तित्यथ रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्गौ^४
 न्यङ्गावभितो रथं याविति^५ रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्निति
 प्रतिपद्याथं पृणक्तु रजसी उपस्थमित्यातो^६ ऽथैतच्छतं^७ त्रिः
 प्रदक्षिणं परियाय^८ पुरस्तात्यायाति^९ तदध्वर्यवे ददाति^{१०} स
 एष ओदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः^{११} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥ १०

पञ्चशारदीयेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सतरानेकहायनान्स्य^२ पुरस्तान्मार्गशीर्षे^३ पौर्णमास्या
 आमावास्याेन हविषेष्टा सप्तदश मारुतीः पृश्नीर्वत्सतरौराल-
 भते^४ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्त्येतराभिः
 सः^५ कुर्वन्ति^६ संवत्सरे पर्यवेते महद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त-^७
 दश पृषतीर्वत्सतरौरालभते^८ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थाप-
 यित्वोत्सृजन्त्येतराभिरेव सः^९ कुर्वन्ति^{१०} द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, cp. p. 350, 6.; सतं ति० रथं च M; सतं ति० रथं
 च Be 7 D; सतं ति० रथस् (omitting च) UB; षितस्त्रि० रथस् Be.

२ Thus M sec. m., •नंक्षितं pr. m.; •नक्षत्रं Be 7 BDU; •तदक्षं Be.

३ पक्ष्मी M; परियाय B; परीयाय the other MSS.

४ Thus M Be; •श्रीर्षाः Be 7; •श्रीर्षः DU; •श्रीर्षः B.

- पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कल्माषीर्वत्सतरौरा-
लभते ^१ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्त्यथेतराभिरेव
संख्यां कुर्वन्ति ^२ तृतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः कौडिभ्यः
सप्तदशावलिप्ता वत्सतरौरालभते ^३ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरा-
५ न्स्थापयित्वोत्सृजन्त्यथेतराभिरेव संख्यां कुर्वन्ति ^४ चतुर्थे
संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः खतवद्भ्यः सप्तदश राजीवा^१ वत्स-
तरौरालभते ^५ ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्त्यथे-
तराभिरेव संख्यां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीक्षते ^६ संवत्सरमुख्यं
विभर्ति ^७ द्वादशोपसदस्तस्याहानि चिदृदग्निष्टोमः पञ्चदश
१० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
स्तस्य मारुत स्तोमो भवत्यथैतेषां पशूनां त्रयः प्रथमे ऽहञ्जैन्द्रा-
मारुता उच्चाणः सवनौया आलभ्यन्ते ^८ एवं द्वितीय एवं तृतीय
एवं चतुर्थे ^९ पञ्चोत्तमे ऽहञ्जालभ्यन्ते ^{१०} वर्षिष्ठमिव ह्येतदह-
र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
१५ यदि नश्यति धियते वा याश्चमेधे प्रायश्चित्तिस्तां कृत्वाधान्यं
तद्वैवत्यं^{११} तद्वर्णं तद्वयसं तद्रूपं^{१२} तज्जातीयं^{१३} पशुमालभन्ते ^{१४}
स एष पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा ^{१५} यः कामयेत

१ Thus Be 7; राजीवां D; राजीर्व U; राजीर्वत्स० Be; राजीवत्स० B;
उक्थ्यो राजीर्वत्स० M.

२ संख्यां M.

३ तद्वैवत्यं MSS.

४ om. M

बहोर्भूयान्स्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ^१ बहोरेव
भूयान्भवति ^१ ॥ ११ ॥

अग्निष्टुता यक्ष्यमाणो भवति ^१ तस्य सर्वमेव समानं ^१
पुरोरुच एवान्या ^१ अस्याजरासो ऽग्न आयूषि पवस इत्येन्द्र-
वायवस्य ^१ यजा नो मित्रावरुणेति मैत्रावरुणस्याश्विना पिवतः ^५
सुतमित्याश्विनस्य ^१ द्वे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
थैताविति शुक्रामन्थिनोस्त्रीणि शता त्री षट्साण्यग्निमित्या-
ययणस्य ^१ नियुनक्तुम्यस्य ^१ नित्या भ्रुवस्याग्निनाग्निः समिधत
इत्येन्द्राग्न्याग्निर्देवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निश्चितो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववसमिति तिस्रो मरुत्वतीथानाः ^१ शुधि १०
श्रुत्कर्णं वक्त्रिभिरिति माहेन्द्रस्य ^१ विश्वषामदितिर्यज्ञिथानां
त्वे अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य ^१ गृहस्य ^१ नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य ^१ नित्या पात्रीवतस्य ^१ नियु-
नक्ति हारियोजनस्य ^१ स एष चित्रदग्निष्टुत्यवित्रं ^१ यथा ह वा
इदं ^१ दावादभिदूना ^१ अभिवृष्टाः ^१ पुनर्णवा ^१ ओषधयो समु- १५
त्तिष्ठन्त्येव ^१ ह वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा शुचिः पूतो मेधो
भवति ^१ स यदि मुखेन पापकृन्मन्येत चित्रतं कुर्वीत ^१ ष ह वै

१ आदित्यगृहस्य M.

२ My conjecture; इयं दवादभिदूनादभिवृष्टां M; इदमभिदूनादभिवृष्टाः
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be (pr. m.); इयं दावादभिदुग्धीदं Be
7 D in margin; इदं देवा अभिदूनादभिवृष्टाः Be (sec. m.).

३ Thus Be 7 BDU: पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति^१ यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीतैष ह वै बाहुभ्यां
पापं करोति यो ब्राह्मणाद्योद्यच्छते^२ यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
तैष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनास्थान्नस्यान्नमश्राति^३

५ यदि पद्भ्यामेकविंशं कुर्वीतैष ह वै पद्भ्यां पापं करोति ॥ १२ ॥

य^४ आरुहान्वा^५ गाम्भारान्वा^६ सौवीरान्वा करस्करान्वा^७
कञ्जिङ्गान्वा गच्छति^८ स यदि सर्वश एव पापकृन्मन्येत चतु-
ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^९ तेन हैतेनर्तुपर्णा भाङ्गाश्विन^{१०} ईजे^{११}
शफालानां^{१२} राजा^{१३} तेन हेद्वा गृगयामभिप्रययौ^{१४} तः
१० हेन्द्रो ऽनुख्यायैवेचां^{१५} चक्रे ऽहमु त्वा तद्यातये^{१६} यन्मा^{१७} यज्ञ-
क्रतोरन्तराय^{१८} इति^{१९} स ह स्त्रिंश उदकमभ्यवेयाय^{२०} तः
ह तच्चैव स्त्रियं चकार^{२१} सा सुदेवत्ता नामास^{२२} सा हैतदेव
राष्ट्रमभ्याहरोह^{२३} सा स्त्री सती पुत्रान्जनयां चकार^{२४} तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ^{२५} ते हता विदूढाः शिशिरे^{२६} तानुभया-

१ Thus Be 7 D; योराहान्वा M Be; योराहान्वा B; योरा-न्वा U.

२ यन्मा० M.

३ Thus M Be 7 D; कार० Be BU.

४ •माश्विनं रंजनीयानां M.

५ •चां M Be 7 U; •षां Be B.

६ तद्यज्यातयेय M.

७ i.s.o. यन्मा यज्ञ० Be D: यः संश्रयात्मा यज्ञ० ।

८ Thus M Be 7 D; •मभ्यवेयाय Be B.

९ Corrected: शि (or शि ?) शिरे M; शिशिरे the other MSS

नन्तरेण हृदन्त्यासां चक्रे^१ ऽथो हेन्द्र आजगाम^१ तामु^१
 ह्याभ्युपेयाय^१ ताऽ होवाच सुदेवला^१ इति^१ भगव इति^१
 प्रियं तवैतदिति^१ किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञक्रतोरन्तरायो वृणीष्व नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति^१ यानेव भगव स्त्री सत्यध्यगममिति^५
 होवाच^१ तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेयाऽसौ भवन्तीति^१
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 भेषाच्छात्यै^१ ॥ १३ ॥

इन्द्रस्तुता यज्यमाणो भवति^१ तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 हच एवान्यास्ति^१ षा ऋषी कस्य वृषा सुते सचेत्यैन्द्रवायव्येन्द्रं^{१०}
 वयं महाधन इति मैत्रावरुणस्य^१ द्विता यो वृत्रहन्तम इत्या-
 श्विनस्य^१ स सूर आजनयज्योतिरिन्द्रमुत त्यादाश्वश्वियमिति
 शुक्रामन्यिनोर्भरेष्विन्द्रमित्याययणस्य^१ नित्योक्थस्य^१ नित्य-
 नक्ति^१ ध्रुवस्य^१ महि चेत्तं पुरु अन्द्रमित्यैन्द्राग्रस्योहं नो लोक-
 मनुनेषि विद्वानिति वैश्वदेवस्य^१ नित्या मरुततीयानां^१ नित्या^{१५}

१ My conjecture; तामथोभ्युपेयाय B Be; तानभ्युपेयाय M; तामभ्युपेयाय Be 7 D; तामभ्युपेयाय U.

१ सुदेवला इति (this is the way in which Nandināgari expresses the pluti) M; सुदेवला इति Be Be 7 D; सुदेवलाति BU. Properly speaking we expect सुदेवला१३ इति, pluti from सुदेवलो ।

१ तवैतदिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादयदिति; is pluti contained again in तवैतात् ?

४ नित्या M only.

माहेन्द्रस्या नो विश्वाभिरुतिभिः कदाचन स्तरौरसौन्द्राय
गाव आशिरमिति तिस्र आदित्यस्य^१ ग्रहस्येमां^२ ते धिय-
मिति सावित्रस्य^३ नियुनक्ति पानीवतस्य^४ नित्या हारियो-
जनस्य^५ स एष पञ्चदश इन्द्रमुदिन्द्रियकामस्य^६ यो वा^७
५ ज्येष्ठबन्धुरपभृतः स्यात्स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताश्रुते हैव
ज्येष्ठताम्^८ ॥ १४ ॥

अग्नोर्यामेण यज्यमाणो भवति^१ दीचते^२ तस्यापरिमिता
दीचा द्वादशोपसदस्ति^३ वृद्धहिष्यवमानः पञ्चदश^४ होतुराज्य^५
सप्तदश^६ मैत्रावरुणस्यैकविंशं^७ ब्राह्मणाच्छ^८ सिनस्त्रिणवमच्छा-
१० वाकस्य^९ त्रयस्त्रिंशो माध्यंदिनः पवमानस्तुर्विंश^{१०} होतुः
पृष्ठ^{११} रथंतरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
ष्टुवन्ति^{१२} चतुश्चत्वारिंशं^{१३} मैत्रावरुणस्य वामदेवं च शाक्तरं
च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं^{१४} ब्राह्मणा-
च्छ^{१५} सिनो नौधसं च वैरूपं^{१६} च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
१५ त्परिष्टुवन्त्यैकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्ति^{१७} तमेतमष्टापृष्ठ इति कन्दोगा
आचक्षते^{१८} त्रिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
सामैकविंशान्युक्थानि^{१९} सषोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यपञ्च० M Be.

२ om. Be 7 DU.

३ Thus (and cp. Sāṅkh. XV. 7. 4) M Tr U Be Keś.; वैराजं
वैराज्यं or वैसत्यं the other MSS.

४ अन्युक्थानि M Tr. अन्युक्थानि all the other MSS.

चिद्वद्राथंतरः सन्निस्तुद्राः पशवो ऽतिसेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^२ ते^३ देवा^४ अब्रुवन्नप्नोर्वा अयम-
 त्यरेचि तस्य को याम इति^५ तदप्नोर्यामस्याप्नोर्यामत्वं^६
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्वोचाष्टवकल्पयां चकुस्तिवृद्धोतुर्जराबो-
 धीयं पञ्चदशं मैत्रावदणस्य शौहविष^७ सप्तदशं^८ ब्राह्मणा-
 च्छ्मिन् उद^९श्रीयमेकविंशमच्छावाकस्य वारवन्तीयं^{१०} तदु-
 वा आङ्ग्यदच्छावाकचमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतानां यज्ञं गमये-
 दथो हान्तं यजमानो गामुकः^{११} स्याद्धोत्र एव सुवीरन्धो-
 तानुश^{१२}स्यात्तथा मध्यतो यज्ञः समाधीयत^{१३} इति^{१४} तदु-
 वा आङ्गः सर्वाष्टेवाश्विनानि स्तुतशस्त्राणि स्युर्ध्व^{१५} किंच^{१६}
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमिति^{१७} न्वेकमथापरं चिद्व-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: °तिसेदु Tr ;
 तिसेतुः M (if I see right!) ; तिसेतुः all the other MSS. ; चतिसेदुरति-
 क्रामतीत्यर्थः Bhav. (read °क्रामन्ती°).

२ Thus M; इयायतेतदेवा BUD; इयायतदेवा Be; इयाचतेतदेवा H;
 इयावतेतं Tr.

३ शौहविषं सप्त० MH; शौभरन्विहविषं सप्त० UD; शौ (शौ) भरन्विहविंश-
 सप्त० Be Be 7; शौभरन्विहविंशिसप्त० B; शौषधं सप्त० Tr.

४ Thus M only; गामुकः all the other MSS.

५ Thus MHTr Keś.; समापयत the other MSS.

६ Thus all the MSS.: तच्च (i. s. o. यच्च) Karmānta (one MS.
 यच्च) Keś. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.

७ किंचन M.

८ Some of the MSS. again इनी; read perhaps °मिनीइवेकः ।

त्यञ्चदश^१ सप्तदशमेकविंशमथैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विश्वे
देवा विष्णुरिति ^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैद्याघ्रावुपानहौ^२ शर्मपक्ष्यावुपानहौ
५ वृष्णिवाससं च क्षौमं च तिसृधन्वमासन्दी^३ साधीवाशं
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति चतुष्टयौरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^४ च^५ रथं^६ चैतेनोपकृप्तेन चित्रामायती-
मुपरमत्य^७ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्तुत्तपनीय^८ शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथान्वारम्भे यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाङ्मतौरथ यजमानाय-
तने शार्दूलचर्म प्राचीनधीवमुत्तरलोमोपसृणाति यत्ते शिल्पं
कश्यप रोचनावदिन्द्रियावत्पुष्कलं चित्रभानु । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्वाजानमधिविश्रयेममित्यथ वैद्याघ्रा-
वुपानहावुपमुञ्चते^९ द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे ^१

१ °दश and the following, neutra HTr; पञ्चदशः सप्तदश एकविंशम०
M; nominatives masc. the other MSS.; cp. also Rudr. on
Āp. l. c.

२ वैद्याघ्रायावु० M.

३ Uncertain again, cp. supra p. 354. 3: शतं च रथं चै० M. सतं
च रथं चै० Be 7 D; हचं च रथं चै० BU; सितं च रथमेतेजो०) Be.

४ Probably M reads अद्य, perhaps rightly, i.s.o. अथ, cp. supra
p. 350. 7.

५ वैद्याघ्रायावु० Be U, वैद्याघ्रायावु० M Be 7, वैद्याघ्रायावु० D, वैद्याघ्रायावु० B

ऽथ दक्षिणं जान्वाच्याभिसर्पति व्याघ्रो वैघात्रे ऽधि विश्रयस्व
दिशो महीः । विश्रस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा तद्वाङ्ममधि
भ्रष्टदित्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा ^१ तद्यज-
मानं प्राञ्चमुपवेष्ट्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपाख्यौदुम्बरे
द्रोणे चतुष्टयीरपः समवनीयाभिषिञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभृवुर्या अन्तरिक्षं उत पार्थि-
वीर्याः । तासां त्वा सर्वासां रुचाभिषिञ्चामि वर्चसा ॥ अभि
त्वा वर्चसायिचं दिव्येन पयसा सह । यथासा राद्वर्धनस्तथा
त्वा सविता करत् ॥ इन्द्रं विश्वा अवौष्टधनसमुद्रयचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्यतिं पतिम् ॥ वसवस्त्वा पुर- १०
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य रुद्रास्त्वा दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु चैष्टुमेन कन्दसेति
दक्षिणत ^१ एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्त्वा पश्चादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन कन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे त्वा देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुमेन कन्दसेत्युत्तरत ^{१५}
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य रुद्रस्यतिस्त्रोपरिष्ठादभिषिञ्चतु
पाङ्क्तेन कन्दसेत्युपरिष्ठादथाख्योर ऊर्ध्वमुन्मृज्यते ऽरुणं त्वा
वृकमुपं खजंकरमित्यथास्य बाह्व अनुमार्ष्टि प्र बाहवा
सिष्टतं जीवसे न इत्यथैनावुपावहरतीन्द्रस्य ^१ ते वीर्यं हतो बाह्व
उपावहरामीत्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादग्रत्तं २०
भवति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-

जनादुत्तरत एतद्वूपायितः५ अतं॑ तिष्ठति रथस्य॑॑ तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयस्येत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ वृचहन्म-
 स्तुम्यं देवा अधिब्रवन्नित्यथ रथस्य पक्ष्मणी संमृशत्यङ्कौ न्यङ्का-
 वभितो रथं यौ ध्वान्तं वातायमनु संचरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 ५ न्द्रियावान्यतची ते नो ऽग्रथः पप्रथः पारथन्वित्यथ रथमुप-
 तिष्ठते॑ नमस्त ऋषे गदेत्यथ रश्मीनादत्त एवा ब्रह्मन्तवेदस्तु
 तिष्ठा रथे अधि यदङ्गहस्तः । आ रश्मीन्देव युवसे स्तस्य इति॑
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृचहन्मथमातिष्ठन्नं पर्यनु त्वेन्द्रो मदत्विन्द्रं
 विश्वा अवीवृधन्नित्यातो॑॑॑ ५३० धनुरधिष्यं॑ कुरुते परि मा
 १० सेन्या घोषास्तन्ये ऽनुमतिरनुमन्यतामिति दाभ्यामधैतच्छतं॑
 चिः प्रदक्षिणं परियाय० पुरस्कृत्यायात्य॑चास्मै प्रत्यवरोहणतं॑

१ Uncertain again; सतं ति० रथस्य M; अतं ति० रथस्य Be 7 BUD;
 (०पायितः) सितस्त्रि० रथस्य (omitting च) Be.

२ Thus M Be BU; रथमुचं i.s.o. रथं Be 7 D.

३ Thus Be U; ०दृषन्नित्यानिन्यातो B; ०दृषन्नित्यस्य सतो Be 7 D; M
 om. आतो ।

४ Thus M Be 7 D; च Be UB.

५ अधिष्यं M, प्रष्यं the other MSS.

६ ०तच्छतं M; ०तच्छतं Be 7 BUD; ०तद्वचं Be.

७ Thus D; पर्याय M; परीयाय Be 7; परीयाय Be; परियायाय BU.

८ Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior; the other MSS.
 all प्रत्यवरोहणत; it seems we have in प्रत्यवरोहणतः an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षणतः X. 10. s. f.; cp. also अभिप्रोक्षणत
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 51. 2).

आसन्दौ निदधाति ^१ तां तथा प्रत्यवरोहति यथा राजसूये
तथा ^१ ॥ १७ ॥

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
श्रुतेनोपरमति ^१ वारुणस्य ^१ वारुण्यो भवतः स्विष्टकृतः स्विष्ट-
१ वत्यावचास्मा ^१ एतच्छतं ^१ ददात्यथैनं विमितेनाभिविघ्नन्ति ^१
तस्योत्तरार्धं दुन्दुभिमासञ्जयति ^१ तमस्तंयात्यादित्य आन्नन्यथैनं
संश्राप्ति यजमान वाचं यच्छ रात्रे च ^१ जागृहीति ^१ सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचंयमो भवति ^१ स यत्किंच ^१ व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतयामस्यः ^१ चत्त-
१० संप्रहीतारः कारुविश्रा इति ^१ तेभ्यः पष्ठौही वेहतं ददाति ^१
तां ते पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते ^१ ऽवाध्वर्युरपर-
रात्र आद्रुत्य चतुष्टयीनामपां प्ररेके मन्थमुपमथ्यावघ्राय
वानवघ्राय वा प्रयच्छति ^१ तं ^१ स ^१ भक्षयति तूष्णीमथैनं
नवमीतेनाभ्यनक्त्येना व्याघ्रं परिषस्वजाना इत्यादित्यमुद्यन्त-

१ वर० all MSS. exc M.

१ स्विष्टकृत्या० all exc. M.

१ Uncertain again ; एतच्छतं Be 7 BUD ; एतच्छितं Be ; M has a blank of two akṣaras.

१ Thus M ; •भिविघ्नन्ति the other MSS.

१ Thus M ; चराजगृ० Be BU ; चमांश० Be 7 D.

१ •विचिदु M.

१ •यामस्यः M.

१ उपमन्थ्य i.s.o. उपमन्थ all MSS.

१ Thus M Be ; वर the other MSS.

मुपतिष्ठत उदशावेतु सूर्यं उदिदं मामकं वषः । उदिहि
देव सूर्यं सह वयुना मम । अहं वाचो विवाचनं मयि
वागस्तु धर्षाधिरिति ^१ राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते यन्तु
नदयो वर्षन्तु पर्जन्याः सुपिप्पला ओषधयो भवन्तु । अश्ववता-
मोदनवतामामिचवतामेषाः राजा भूयासमिति ^२ ॥ १८ ॥ ५

अचैतद्वादशाहं ^३ व्रतं चरति ^४ स यदि प्राङ् वोदङ् वोच्चरति
चार्मपक्षीभ्यां क्षौमं वसानो ^५ ऽथ यदि दक्षिणतः पश्चादा
वैयाघ्रीभ्यां वृष्णिवाससं वसानो ^६ ऽथ द्वादशसु व्युष्टासु दे
सुवाङ्गतौ जुहोति ये केशिनो नर्त इति द्वाभ्यामथ प्रोष्ठमा-
रोहत्यारोह प्रोष्ठं विषहस्व शत्रून्तिथ्यास्य शिरः प्रमन्दयति ^७ १०
यत्क्षीमन्नं कङ्कतस्ते क्षिलेखेत्यथास्य केशान्वपति येनावपत्सविता
क्षुरेक्षेति ^८ प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केशाननुगादश्च
एतदित्यथैनाम्समुच्चित्य दर्भक्षम्बे निदधाति तेभ्यो निधानं
वज्रधा व्यैष्कचित्यथैनमुष्णोदकेनाग्रावयति वस्त्रं ते बाहुवोः
सविता दधात्विति ^९ तेन हैतेन मृत्युरीजे प्रजानामैश्वर्य- ^{१५}
माधिपत्यः राज्यं परीयामिति ^{१०} ततो वै स प्रजानामैश्वर्य-
माधिपत्यः राज्यं पर्येद्यः कामयेत समानानामैश्वर्यमाधिपत्यः
राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ^{११} समाना-
नामैश्वर्यमाधिपत्यः राज्यं पर्येत्यथ हैतेन सुरथः प्रैव्य ^{१२} ईज

१ अचैतद्वा० M.

२ प्रमदयति M

३ क्षैद्यं M.

आतिष्ठं परमतामियामिति ^१ ततो वै स आतिष्ठं परम-
तामैद्यः कामयेतातिष्ठं परमतामियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतातिष्ठः ^२ हैव ^३ परमतामेति ^४ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

सद्यस्क्रिया यज्यमाणो भवति ^५ स यूपं च वृचं हृदयति
५ लाङ्गल्यं चेष्वां यूपस्य कारयति लाङ्गलं लाङ्गल्यस्य ^६ तौ
सहृत्य भुञ्जते वा नि ^७ वा ^८ दधत्यथास्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे
देवयजने वेदिसंमितं विमितं ^९ कारितं भवति ^{१०} तदेतेन
लाङ्गलेन ^{११} परिहार्यं ^{१२} कर्षयति ^{१३} तस्मिञ्जघन्यवाप्यान्वाप-
यित्वा ^{१४} परिघातयत्यथास्यैते रथा उपकुप्ता भवन्ति चतुर्थकु-
१० प्रष्टिवाही दियोग ^{१५} सूरिरिति ^{१६} तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्चयन्ति ^{१७} स यौगस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेष्ट्वृत्विजः पदेनाङ्गापयतीत्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामीति ^{१८} तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एनमेत चत्विजो ^{१९} ऽथैनानाह सद्यस्क्रिया
१५ मा याजयतेति ^{२०} तं तथेतीतरे प्रत्याहुस्तस्मै तदानीमेव

१ एव om. M.

२ Thus M only; न वा दधत्य• Be; न वा दधात्य• BU; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus MUDB Be 7; •सेनापरि• Be U (bis).

५ Thus M; तस्मिन्निहीनं यवान्वापयित्वा Be 7 DU; तस्मिन् जघन्यवा-
पान्यवान्वापयित्वा Be; तस्मिन्निहीन्यवान्वापयित्वा B.

६ Thus M; दियुगस्यरि• the other MSS.

७ Thus M; करिष्यामीति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ शालां कुर्वन्ति^२ तं^३ तदानीमेव तीर्थादानीय
 पययित्वा दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति^४ तस्याः सःस्थितायां
 सुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छति^५ निदधत्यस्मा^६
 एतद्विविच्छिष्टं व्रतभाजनमथ^७ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^८
 हविष्कृता वाचं विस्जते^९ ऽत्रास्मा एतद्विविच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^{१०}
 व्रतभाजनमेतद्विसृता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{११} योजनं
 प्राक् चतुर्थ्यै^{१२} पदं दक्षिणां प्रष्टिवाही^{१३} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१४}
 क्रोशमुदक् स्थूरिरिति^{१५} ते येनयेन संगच्छन्ते तस्मा आवेदयन्ते
 यजते ऽयमसावामुध्यायणो ऽमुख्य पुत्रो ऽमुख्य पौत्रो ऽमुख्य
 नप्ता सद्यस्क्रियेत्यायन्ति रथा^{१६} आगतेषु रथेषु यदिनालेषु^{१७}
 नवनीतमुत्सीदति तद्विलाप्योत्पूयाज्यकुम्भे^{१८} प्रत्यस्यति सद्य-
 स्ताया^{१९} इति^{२०} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्क्रियां BDU; सद्यस्क्रिया Be 7.

२ तं only given by M.

३ Thus M Be U (bis), निदधत्यः B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); भोजनः B Be 7 DU.

५ यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्थ्यै^{१२} पदं Be U (bis); चतुर्थ्यैः^{१२} पदं MBUD;
 चतुर्थ्यैः^{१२} पदं Be 7.

७ पश्चाद्वियोगः MDUB; पश्चाद्विक्रोशः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

८ Thus MU (bis); योजनं the other MSS.

९ सद्यस्ताया Be U (bis), cp. Lāt. VIII. ५. ७, सद्यस्तायास्कार्या M;
 सद्यस्क्रिया Be 7 BDU

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा त्रिवत्सेन साण्डेन वत्सतरेण राजानं
 क्रीत्वोद्धातिस्थं निर्वपत्यातिस्थेन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^१
^१मथमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवाक्षीं^२ मापयत्यथा-
^५ नडुहः संयुज्य यवान्प्रकृत्य^३ मृणन्ति^३ यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 भवत्यथ मध्ये नडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रगृह्णन्तो^४ यन्ति^४
 यवबर्हिरेवैषा महावेदिर्भवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^५ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरौर्गृह्णाति^५ तास्तदानौ-
 १० मेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^५ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽञ्जैत्यङ्गिरदैत्यङ्गिष्टोमं क्रतुमुपैति^५ प्रसिद्धो ऽभिषवः^५
 प्रसिद्धं गृहा गृह्णन्ते^५ समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं
 गृहीत्वा तिस्रो रश्मना आदाय लाङ्गल्यामभ्येति^५ तस्यै कटे
 परमिव सषालभाजनं भवति^५ शकलानां^५ लाङ्गल्यामुत्सृज्याथै-

१ All the MSS. exc. M have तन् before मथमयो ।

२ M reads कक्षां i.s.o. खलेवाक्षीं; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 कक्षां मापयति ? But then somewhere the words खलेवाक्षी यूपो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

३ Thus M; प्रकृत्यमृणन्ति B; प्रगृत्यमृणन्ति Be; प्रगृत्यमृणन्ति U; ग्रहन्ति
 U (bis); Be 7 D om. this passage.

४ प्रगृह्णन्तो M; प्रगृह्णन्तो all the other MSS; read perhaps
 प्रगृह्णन्तो ?

५ Uncertain reading; शकलानां M Be U (bis), सषषालानां Be 7
 DU, सषषालानां B

तान्यश्रूतपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेयमनूबन्ध्यमिति ' तेषामनू-
चीनं' वपाभिराद्भवन्ति ' ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^१ । नूची इतरे
आहरन्ति^२ परिहितासु स्तोकीयासु श्रुतासु वपाखग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति^३ परीतरे प्राययन्ति^४ प्रातःसवनीया-
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति^५ स्तुते माध्यन्दिने
पवमाने ऽग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हित^६ आग्नेयस्य^७ वपया
चरति^८ स्वे धामन्माग्नेयेन^९ चरत्यनन्तर्हित^{१०} एवानूबन्ध्यस्य^{११}
वपया चरति^{१२} द्वतीयसवनीयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यसमुदिते ऽनूबन्ध्येन चरति^{१३} संतिष्ठते सद्यस्की^{१४} ।
तस्य यदसद्यस्क्रियते व्यृद्धमेवास्व तत्पुनर्यज्ञ^{१५} एवास्व^{१६} तदथा-
दित्यास्व^{१७} ह वा अङ्गिरसस्य सुवर्गे लोके पशूधिरे^{१८} ते

१ नूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; °र्हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; °ग्नेयस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्य० M Be 7 BD ; चरत्य० Be U U(bis).

६ च ins. Be 7 BD.

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्यज्ञ एवास्व स तथादित्यास्व MI⁺ (bis) ,
तदु व्यृद्धमेवास्व तत्पुनर्यज्ञ एवास्व स तथादित्यास्व Be . तत्पुनर्यज्ञस्य सद्यस्क्रियते
B ; तत्पुनर्यज्ञस्य एवास्व तदथादित्यास्व Be 7 DU.

ऽद्विरस आदित्यानभिप्रजग्मुरग्निना^१ दूतेन श्वःसुत्या न
इत्यथास्माकमश्वसुत्येति ॥ २२ ॥

- आदित्याः प्रोचुर्लोषां नखः^२ होतेति^३ ते ऽमुमादित्यमश्वः^४
श्वेतं भूतं दक्षिणां निन्विरे^५ हिरण्याभिभूतरश्नो^६ तस्मात्स-
१ स्त्रिक्रयै श्वेताश्वो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्नो^७ यच्छेताश्व
आदित्यस्य तद्रूपमश्व यद्विरण्याभिभूतरश्नो रश्नीनां तत्तस्य
चिदृतः सतस्यतुर्विंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^८
होतुः पृष्ठं^९ चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^{१०} चिद्वदन्यत्सर्वः^{११} श्वेतमश्वं
ददात्यनुक्रिया यच्छमाणा^{१२} ग्रीहिषु दीचते^{१३} स ब्रह्मेन
१० संतिष्ठत औपवसथादेकमहः^{१४} सुत्यनेकमहस्तस्य चिदृत एव
सतश्चत्वारिंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^{१५} होतुः
पृष्ठं^{१६} चतुश्चत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^{१७} चिद्वदेवान्यत्सर्वः^{१८} श्वेतां
वशवां ददाति^{१९} परिक्रिया यच्छमाणा माघेषु दीचते^{२०} स
अह्नेन संतिष्ठत आ क्रयादेकमहरौपवसथादेकमहः^{२१}
२१ सुत्यनेकमहस्तस्य चिदृत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंशौ माध्यं-
दिनार्भवौ भवतो^{२२} ऽष्टाचत्वारिंशः^{२३} होतुः पृष्ठमष्टाचत्वारिं-

१ • प्र० found in M only.

२ Thus M ; all the other MSS. more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS. ; are we to read अभिहित०
i.e. अभिहित० ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसथाद्० or औपवसथाद्० MSS.

६ Thus M ; औपवसथाद्० the other MSS.

शमग्निष्टोमसाम^१ चिद्वदेवान्यत्सर्वं^२ यथाश्रद्धं ददात्यतिक्रिया
यच्छ्यमाणस्तिलेषु दीचते^३ स चतुरहेण संतिष्ठत आ क्रया-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरोपवसथादेकमहः^४ सुत्यमेकमहश्च-
तुष्टोम एष भवति^५ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

प्रात्यस्तोमेन यच्छ्यमाणो भवति^१ ते राजनि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिग्रहमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा^२ ते यमभिसंजानते
तत् स्थपतिं कुर्वन्ति^३ स एषां व्रतानि चरति^४ सो ऽधः-
श्वेश्यमाऽसाश्वस्त्युपायी भवति^५ तद्धि दीक्षितव्रतमथ यत्क्षणां
वासः कृष्णाद्वषं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^६ तद्रूपमथ यत्क्षणा-
वसच्छ्यावजिने धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमथ यत्सुवर्णरजतौ
वस्त्रौ विभर्ति परिधर्म्योस्तद्रूपमथ यत्क्षणाभुषणीषं धारयति^७
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमथ यच्चर्ममयैर्वाण्वद्विस्त्रिद्वध्वं धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमथ यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमथ यत्सुर्यावुपानहौ^८ धारयति नेदीक्षितः
सन्नमेधमधितिष्ठानीति^९ तत्तस्य इ वा एतद्रूपस्य यज्ञस्य
प्रतोददण्ड एव यूपः^{१०} प्रतोदपरिषेवणं^{११} चषाज्ज^{१२} रथमुखमा-^{१३}

१ Thus M ; •रूपवसथाद• the other MSS.

२ Thus M ; •वसनीषस्य D ; •वसनीषस्य Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुवर्णावुपानहौ Be 7 D ; यत्सुवर्णावुपानहौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; •तिष्ठानीति M.

५ •परिषेवणं M.

हवनीय^१ ईषे^२ वेदिर्^३गमुत्तरवेदिर्^४त्तरयुगमुत्तरनाभिर्धनुर्धौ^५
 हविर्धानि^६ पचसौ आग्नीध्रीयमार्जालीयौ^७ कूवरः^८ सदः^९
 किंकरावताना^{१०} धिणिथा^{११} बन्धुरं^{१२} पत्नीशालः^{१३} रथोपस्थो
 गार्हपत्यो^{१४} ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते यमजं प्रमाथं^{१५} पचन्ते
 ५ स एषां पशुर्थमपूपः^{१६} स्थालीपाकः^{१७} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१८}
 यां परिष्कन्दः^{१९} ऋयति सा पुरोनुवाक्या^{२०} यदाहरति सा
 याज्या^{२१} यदश्रन्ति स वषट्कारो^{२२} यां कुम्भां^{२३} विमते सा
 पुरोनुवाक्या^{२४} यामधीवाक्या^{२५} सा याज्या^{२६} यां विगणः^{२७}
 ऋयति स शस्त्रस्य^{२८} प्रतिगरो^{२९} यदभिक्रोशन्ति स उद्गीयस्ते
 १० य एवमेतं यज्ञकृतं परोक्षमुपेत्य^{३०} प्रत्यक्षं नोपेयुः ॥ २४ ॥

यथा दीक्षितावक्रीर्णां विष्टिन्नसोमपीथा अनाश्याका
 एवः सुस्तस्माद्वात्यावस्थितस्य^{३१} वात्यस्तोमेनानीजानस्य नाशं^{३२}

१ Thus corrected; ईषो M; ईषा the other MSS.

२ Thus M; धनुर्धौ the other MSS.

३ Thus M; किं (or कुं) रावताना the other MSS.

४ बन्धुरं M; बधुरं Be.

५ Thus M; प्रमाथं Be; प्रमाथ Be 7 BUD.

६ प्रस्कन्दं MSS. exc. M.

७ कुम्भां MSS. exc. M.

८ सधिवक्त्रां MSS. exc. M.

९ वषट्कं MSS. exc. M.

१० वक्षप्रतिगरो MSS. exc. M.

११ परोक्षमुपेत्य Be BU; परोक्षादुपेत्य Be 7; परोक्षाउपेत्य M.

१२ सत्याय i.s.o. सत्याय M.

विच्छिन्नसोमपीथ इव ह्येषो ऽनाश्नान्नस्तेषां ये ऽनाहिताग्रयस्ते
यथागृहं विपरेत्याग्नीनाधाय त्रयस्त्रिंशतात्रयस्त्रिंशता
दक्षिणाभि स्थपतिमुपसमायन्ति ^१ तेषां ब्रह्मबन्धुरमागधो
मागधवाक्यो ब्रह्मबन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या जरत्कद्रथो
जरत्प्रयोग्याभ्यां ^२ युक्तो ^३ बृद्धो वा एष यो ब्रह्मबन्धुरमागधो ^४
मागधवाक्यो ^५ बृद्धा ब्रह्मबन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या ^६ बृद्धो
जरत्कद्रथो जरत्प्रयोग्याभ्यां ^७ युक्तो ^८ बृद्धेनैव बृद्धं निरवदयते
तदेतद्वात्यधनं समवशान्तं दण्डोपानहं ग्रामूलाजिनं ^९ रथे
तिष्ठन्सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाकथयति ^{१०} दक्षिणानां काल एतदेवास्त
भवत्यृत्विजो दक्षिणा विभजन्ते ^{११} तस्य प्रातःसवननीयाननुवर्तन्ते ^{१२}
संज्ञान्यै हवींश्चसंज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति ^{१३}
समेवैनाग्न्यापयन्ति ^{१४} माध्यंदिनीयाननुवर्तन्ते ^{१५} ऐन्द्रामारुतं ^{१६}
एकादशकपालं ^{१७} ऐन्द्रो वै ब्राह्म्यो मारुतो यामो ^{१८} यामेणै-
वैनाग्न्यमीचो दधाति ^{१९} तृतीयसवननीयाननुवर्तन्त आदित्येभ्यो
भुवद्वह्न्यश्चरुभूता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति ^{२०}
भूतिमेवैनाग्नमयन्त्यनूवन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्त आदित्य-

१ •प्रयोग्याभ्यां MSS. exc. M.

२ शास्त्रकारितं M ; शादूलाजिनं the other MSS, but cp. Karmānta.

३ •वर्तते all.

४ •मारुता all.

५ •कपाल M ; •कपाला the other MSS. ; this passage is missing
in Be 7 D.

सुरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्तीं वा
अदितिरिष्टामेव प्रतितिष्ठन्ति ॥ २५ ॥

स एष व्येष्ठानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि द्वौ
पवमानाबुभे एवाच्छावाकस्य स्तोत्रे १ एष एव १ सम्कनीयसा-
५ मुक्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवमानाः सर्वाश्छावाकस्य
स्तोत्राणि १ तेन हैतेन मरुत ईजिरे १ तेषां विष्णु स्तपति-
रासाथो १ हैतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे १ तेषां बुधः सौम्य
स्तपतिरासाथो हैतेन कुरुब्रह्मणा पुत्रा ईजिरे १ तेषामौपो-
दितिर्गौपास्त्रायनो वैद्याप्रपद्य स्तपतिरास १ तेन हेद्वा पञ्चा-
१० लान्ब्राह्म्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मा पुत्रकाः पञ्चालान्या-
सिष्टोपवादिनो वै पञ्चाला उप वो वदित्यन्तीति १ तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्ते ह केगिनो दास्यस्थोपवसथमाजग्मुस्तान् सो
भूते बहिष्यवमानः सर्पतो १ ऽन्वालेभिरे पवित्रं वै बहिष्यव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो १ ऽयं ह पञ्चालेषु
१५ गन्धर्वायणो वालेय आग्निवेश्यो ऽनूचान आस १ तान् ह सह १
सर्पतः पप्रच्छ के सर्पन्तीति १ वयं मरुत इति १ तेषां वः क
स्तपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपास्त्रायनो वैद्याप्रपद्यः
प्रत्युवाच १ यत्किं चकार्यं कस्तच्चारेतीति ह परोचाव्रतमनु-

१ om. M.

२ स्तपतिरास तेनो Be.

३ संसर्पतो MSS. exc. M.

४ तान्हासह सह M; तान्सह UB Be; न्हसह Be 7 D.

५ Thus M; प्रसर्पन्तीति the other MSS. Read perhaps संसर्पेति ?

निर्दिदेशेति^१ । तान्दोवाचाविदुषो व उपावादिशाप वो ऋमह
इति^१ पिता वै^२ तत्पुत्रानुपावादीदिति हैनमूचुः पापीयसौ ते
प्रजा भविष्यतीति^१ तथा^१ हैवास^१ । ततो^१ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा वालेया आग्निवेश्याः पापायिता इव^१ महाकुक्षं^१
ह^१ तत्पुरा^१ बभूव^१ स यो ब्राह्मणमुपवदेदेवमेवैनमुपवदेदथ यो
ब्राह्मणो ऽलं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^१ ॥ २६ ॥

अथातो भास्त्रविस्त्रोमा इत्याचचते^१ त्रिवृदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति त्रयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रयस्त्रिंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानाः^१ एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^१ सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ पञ्चदशमभ्यावर्ति त्रिवृदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally ; परोक्षाव्रतमनुदिदिदेशेति M ; परोक्षादव्रतमनुनिर्दिशेति
Be 7 DU ; परोक्षादव्रतमनुदिदिशेतिने B ; परोक्षाद् व्रतमनुदिदिशेति Be.

२ All MSS. exc. M ins. the akṣara आ ।

३ तथा हैवस्यात्ततो MSS.

४ Thus M. तेनपरा the other MSS.

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्व-
 तेति^१ स हेचां चक्रे प्रजापतिः कथं^२ न्वहमसुरैर्देवान्यावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञकृतमनिरुक्तमुपह्वयमपश्यत्तस्मिन्नेनानुपा-
 ङ्गयतेति^४ स यचाह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यः
 १ प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तचाहाय यचाह सोमः पवत
 इतीन्द्रः पवत इति तचाहाय यचाहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय^५ पुरोडाशानामिति तचाहाय यचाह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुत्वते शक्रनियुज्यामिति तचाहाय यचाह
 मित्रावरुणाभ्यामित्युतायुभ्यामिति तचाहाय यचाहाग्निभ्या-
 १० मिति नाशत्याभ्यामिति तचाहाय यचाहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्दूनिति तचाहाय यचाहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तचाहाय यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तचाहाय यचाहेन्द्राय मरुत्वत इति
 शक्राय गणवत इति तचाहाय यचाह महेन्द्रायेति महते
 १५ शक्रायेति तचाहाय यचाहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तचाहाय यचाह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^६ तचाहाय
 यचाह देवाय सवित्र इति महते^७ देवाय सवित्र इति
 तचाहाय यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथन्वहमसु० M ; कथमन्वहमसु० Be 7 D ; कथयन्कथमसु० Be BU.

२ Conjecturally ; वनेर्नृपायेति M ; वनेनव्ययेति Be 7 D ; वनेनव्ययेति
 B U ; वनेनर्नृपायेति Be.

३ Thus M ; सपहते Be 7 Be D , ममहते BU.

इति तत्राहाय यत्राह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पत्नीभ्य इति तत्राहाय यत्राहेन्द्राय हरिवत इति
ग्रकाय मघवत इति तत्राह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतद्वर्गिव यज्ञायज्ञियस्य^४ स्तोचाद्यज्ञायज्ञियस्य वाव^५ ५
स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः सासुरा उपेक्षामेव चक्रिरे किं
वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोयोरौशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
पूर्णा विवश्वासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१२} तदुदा^{१३}
भिद्वध्वमुप वा पृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव ओहत इति^{१४} साध्येभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामंकाममूहते^{१५} सप्तदश स्तोमो^{१६} भवति^{१७} सप्तदशः
प्रजापतिः^{१८} प्रजापतेराप्या^{१९} अश्वो ऽसितजुर्दक्षिणा^{२०} प्राजा-

१ Thus M Be; दुंदुभ्य the other MSS.

२ ० यज्ञौयस्य M Be.

३ om. all exc. M.

४ करोतौ (sic!) M; indication of pluti?

५ व्युदचत्य० B Be U; ह्युदचत्य० Be 7; व्युदचत्य० D; व्युदचत्य० M.—
असिच० BUD; आसिच० M; आसिच० Be 7 (pr. m.) Be; आसिचच०
Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading. सूहन् M. सूहन् the other MSS.

७ स्तोमा भवन्ति M; स्तोमो भवति the other MSS.

८ दिनयुर्दक्षि० i so. सितजुर्दक्षि० all the MSS exc. M.

पत्यो वा^१ अश्वः^१ ' प्रजापतेरनुरूपत्याय ' यः पापना
 भ्रातृव्येण व्याविवृत्तेत^१ स एतेन यज्ञकतुना यजेत^१
 येव पापना भ्रातृव्येणावर्तत^१ इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवा यज्ञेनाविषुक्ते^१
 * प्रतमाग्रि^१ दुहं^१ चक्रिरे^१ भूयो भागधेयं भूयशीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्तन्तीति^१ वदन्तः^१ ' स ह प्रातःसवने नाजगाम ' ते^१
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भक्ष्यां^१ चक्रुः^१ ' को ह्यपेन्द्रस्य^१ सोमस्य
 भक्षयिष्यतीति^१ त^१ संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽच्छावाकस्य
 ग्रस्तं प्रति^१ जजुस्ते^१ ' सर्व एव समसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M ; वाचः the other MSS.

१ Thus corrected (cp. Sat. Br. XII. 4. 4. 2) ; व्याविवृत्तेति all exc. M, which has व्याविवर्त्तन् ।

१ चक्षुस्ते M ; चक्षुस्ते the other MSS.

१ चाग्रिं दुहं चक्रिरे Be 7 Be D ; चाग्रिं दुहरे चक्रिरे B ; चासीर्दुहं चक्रिरे M ; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12.

१ * पावर्त्तन्तीति M.

१ I.s.o. वे (thus M Be B), ततः Be 7 D.

१ Thus M ; भागधेयां चक्रुः or भागधेयां चक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

१ अपेन्द्रस्य M.

१ प्रतिप्रति M.

१ Thus my conjecture ; चक्षुस्ते M ; चक्षुस्ते or चक्षुस्ते the other MSS. ; cp. Āp. śra. XXII. 10. 13.

ऽष्वावाकस्य शस्त्रं प्रत्यागर्तुं^१ दध्निरे^२ । सेन्द्रा इव ह्यमन्यन्त^३ ।
तस्मात्तौत्रसोमे सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो ऽष्वावाकस्य
शस्त्रं प्रत्यागृणन्ति^४ । सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ । तर्हि वाव
तदासीत्तदु वा आहुः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^६ । तः
ह्यभिषुषुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेहीहेहीहेहीति^१ । वा एनं तदूचुर्दृष्ट-
दृष्टदृष्टदृष्टदीदं^२ । ते दृष्टदन्नाद्यं तदभ्युपावर्तस्वेति । वा एनं
तदूचुस्तदेतन्माध्यंदिनस्य सवनस्यान्यत्रापि निदानः^३ । स^४
श्रुतकलशमेकधनानां^५ प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि माध्यंदिने
सवने^६ विमथितं द्वतीयसवने^७ सास्य तौत्रता^८ सप्तदश सोमो^९
भवति^{१०} । सप्तदशः प्रजापतिः^{११} । प्रजापतेराष्टौ^{१२} गर्भिणी वडवा
ललामी दक्षिणैन्द्रियं वै गर्भं^{१३} । दक्षिणं ललामः^{१४} । सेन्द्रियलाय^{१५} ।
यो ज्यान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्वात्स एतेन यज्ञकतुना
यजेताश्रुते इव तौत्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाप्मानः^{१६} हनीय

१ Thus M only ; प्रत्यागर्तुं or ०३१ the other MSS.

२ M ins. न before दध्निरे ।

३ प्रतिश्रुतं MSS. exc. M.

४ Thus M ; इ वा अभि० U ; इवाभि० Be B ; सवाभि० Be 7 D.

५ Thus M Be B ; इहे तीहे इहे इहेहीति U ; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेहिहेहिहेहीति ।

६ Before इदं M has once more दृष्टदृष्ट ।

७ Uncertain ; M reads as above given ; संश्रितकलशं Be 7 UDB ; संश्रितकलशं Be.

८ Thus M Be BU ; सेन्द्रलाय Be 7 ; सेन्द्रलाय D.

अष्ट्यं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत अष्ट्यं देवानामगच्छद्यः
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय अष्ट्यं समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३ येव पाप्मानं हते अष्ट्यं समा-
 ५ नानां गच्छति^४ तस्यातिगाह्यो वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
 यच्छं पृतन्यतः । अधस्पदं तमीं रुधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयाममृहीतो ऽधीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^५
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^६ तस्य
 चितृत्पञ्चदशौ विपर्यासं स्तोमौ भवतस्ताः षड् गायत्र्यो^७
 १० गायत्री^८ वै^९ इन्द्रसां^{१०} वि पाप्मानमहत^{११} गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते^{१२} ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौ द्विद्यं^१ अष्ट्यं देवानां गच्छेयमिति^२
 स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^३ ततो वै स औ द्विद्यं^४
 अष्ट्यं देवानामगच्छद्यः कामयेतौ द्विद्यं अष्ट्यं समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतौ द्विद्यं^५ हैव^६ अष्ट्यं
 समानानां गच्छति^७ तस्यातिगाह्यो ऽयं रुद्रमृभीतो^८
 विश्वजिदुद्विदिस्तोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येनोपयाममृहीतो
 ऽधीन्द्राय तौ द्विदे जुष्टं गृह्णामीति^९ परिमृज्य सादयत्येष

१ Thus M only ; गायत्र्यैव वै इन्द्रांश्च all the other MSS.

२ All MSS. ins. ह वै exc. M.

३ ह वै MB.

४ M ins. (against Taitt Br.) बयोधाः ।

ते योनिरिन्द्राय लोद्धिद इति । तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्त्वाः षड् बृहत्यो बृहती वै
 कृन्दसासुदभिनदृहत्यैव तद्यजमान उद्भिन्नन्तीन्द्रो ऽकामयेत
 वलं भित्वा पशून्सृजेयेति । ६॥ एतं यज्ञकृतमुपश्यत्तमाहर-
 न्तेनायजत ततो वै स वलं भित्वा पशून्सृजत यः कामयेत
 वलं भित्वा पशून्सृजेयेति स ए तेन यज्ञकृतुना यजेत वलमेव
 भित्वा पशून्सृजते तस्यातिराज्ञा इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्पतीरसनोदन्तरिचम् । विभेद वलं नुनुदे विवाचो ऽथा-
 भवद्भिताभिकृतानामुपयामर ऽहीतो ऽषीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति परिसृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 वलभिद इति तस्य सप्तदशैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्त्वाः षड्वायत्र्यो गाथत्रै वै कृन्दसां वलमभिनद्वायत्र्यैव
 तद्यजमानो वलं भित्वा पशून्सृजते ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

अतपेयेन यक्ष्यमाणो भवति स यदशनानां कामयेत
 तस्याशितो भूत्वा दीचति यदा लभते तस्य स एकाहं
 नाश्रात्यथाश्राति इह नाश्रात्यथाश्राति अहं नाश्रात्यथा-
 श्राति सो ऽत्रैव विराजमाप्नोति राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं

१ बृहतीत्येव M.

२ वलं most of the MSS.

३ Thus M; गाथत्रै वै कृन्दसां वलमभिनद्वायत्र्यैव the other MSS.

४ यद्वलंगते M.

५ Thus my conjecture; विराजमाप्नोति M; विराजा यक्ष्येति the other MSS.

निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरङ्गं नाश्रात्यथाश्राति^२
 पञ्चाङ्गं नाश्रात्यथाश्राति^३ षडङ्गं नाश्रात्यथाश्राति^४ तिस्र
 उपसदस्त्रिंशत्संपद्यन्ते^५ दिंशदक्षरा विराडङ्गं विराड्वि-
 राजैवाञ्चाद्यमवरुद्धे^६ ऽथ य एकादश स्तन एवास्यै स^७ दुह
 ५ एवैनां तेनाथ य एकत्रिंश स्तन एवास्यै स^८ दुह एवैनां
 तेन^९ स उपसत्स्वाज्यव्रतो भवति^{१०} श्रौतस्य^{११} सर्पिषस्त्रिभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकया^{१२} श्रौतस्य^{१३} वैव^{१४} सर्पिष-
 स्त्रिभिः पर्वभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकेन^{१५} विल्लीने वा सर्पिषि
 चीणि परुष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं त्रिस्तनद्विस्तनैकस्तनव्रतस्य
 १० रूपाणि कुर्वन्स^{१६} नादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्निरधि नक्तमौ-
 दुम्बरः सोमचमसद्यतुःसक्तिर्ब्रह्मा^{१७} चिवेदाः^{१८} सगोचः^{१९} ॥ ३२ ॥
 सप्तदश स्तोमो भवति^{२०} सप्तदशः प्रजापतिः^{२१} प्रजापति-
 मन्नाद्यं नोपानमनं देवा ऋतसत्याभ्यामन्वैषुः^{२२} स यदश्राति
 यदेवाग्नेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यज्ञाश्राति
 १५ यदेवानग्नेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्स्वाज्यव्रतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाज्यं^{२३} देवानामेव प्रियं
 धामावरुद्ध इति तदथ यज्ञादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्निरधि

१ ० पद्यते Be 7 BD ; ० पद्यते M Be U.

२ Thus M ; विल्लीनस्य the other MSS.

३ Thus M ; विल्लीनस्य वैव Be U ; विल्लीनस्यैव Be 7 D ; विल्लीनस्य वै B.

४ तस्य M.

५ Thus M B U ; चिवेदः Be Be 7 D.

६ ० मन्वैषुः all the MSS. exc. Be which has ० मन्वैषुः ।

नक्तमेते वै देवानामृतसत्ये^१ नेद्देवानामृतसत्ये पृष्ठतः करवा-
णीति तदथ यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा अन्नाद्यमुदुम्बर^१ ऊर्ज
एवाच्चाद्यस्वावरुद्धा इति तदथ यत्सोमचमसो भवत्येतद्वै देवानां
परममन्नं यत्सोमः^१ परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुद्ध
इति तदथ यच्चतुःस्रक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽन्नाद्यं प्राविश- ५
त्तस्यावरुद्धा इति तदथ यच्चिवेदा^१ भवति न ह्येतामेकवेदा
दक्षिणामुद्यन्तमर्हतीति तदथ यत्सगोचो भवत्यात्मा वै सगोच
आत्मन्नेव यज्ञस्य यशो ऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयानीति तत्^१ ॥ ३३ ॥

तं माध्यन्दिनीयैश्चमसैः सहोक्षीय जुह्वति^१ तमृत्विजो ऊतं
दक्षिणानां काले ब्रह्मण उपातिदिशन्ति^१ तं ब्रह्मणः सन्तं^१ १०
पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन^१ यदृतेन भक्षयन्ति
तदृतपेयस्यर्तपेयत्वं^१ दिशो ऽकामयन्तान्नाद्यः स्यामान्नाद्यमव-
रुन्धीमह्वन्नाद्यमस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^१ ता एतं यज्ञक्रतुमप-
श्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^१ ततो वै ता अन्नाद्यो ऽभवन्नन्नाद्यमवा-
रुन्धतान्नाद्यमासु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्याद्- १५
न्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा भवत्यन्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रति-
तिष्ठति^१ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो^१ ऽष्टास्त्रष्टास्त्राव्यानि^१

१ चिवेदो M.

१ Thus corrected according to the Karmānta; समन्तं all the MSS.

१ •मानोष्टाष्टाव्यानि M; •मानोष्टाष्टाव्यानि Be, •मानमष्टाष्टाव्यानि B
Be 7 UD; cp. supra XV. 18 (p. 222. 12).

द्वादशो माध्यंदिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविंश^१
 आर्भवः पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचचते^२ " इन्द्रांस्त्र्यकामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरुन्वीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^१ तान्येतं यज्ञक्रतु-
 ५ मपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^१ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवारुन्वत यश एषु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेत यशो ऽश्रुवीय यशो
 ऽवरुन्वीय यशो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^१ यश एवाश्रुते यशो ऽवरुद्धे यशो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^१
 तस्य स्तोमा अश्रुवतैकस्यामथ तिसृष्वेकस्यामथ तिसृषु^१ तमेतं
 १० इन्द्रसामेकत्रिक इत्याचचते^२ स्तोमा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्तस्य^१ स्तोमास्त्रिवृदथ त्रयः पञ्चदशास्त्रिवृदथ त्रयः
 सप्तदशास्त्रिवृदथ त्रय एकविंशास्त्रमेतत् स्तोमानामेकत्रिक^१
 इत्याचचते^२ ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेतां समानलोकौ स्याव समानं
 १५ लोकमियावेति^१ तावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां^१ तमाहरतां^१ तेना-
 यजेतां^१ ततो वै तौ समानलोकावभवतां समानं लोकमैतां
 समानलोकावयथ^२ यौ कामयेतां राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविंश D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परीवाद० M.

१ Thus MD Be 7, एकत्रिक BU: एकविंश Be

२ Thus M; *लोकानप्यज Be 7 BUD; -लोकावयथ Be.

समानलोकौ स्याव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञक्रतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो^१
 ऽश्वरथो यज्ञायुधः प्रासङ्ग्यमसः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाश्व-
 तरोरथः सर्वायुधो ऽप्रासङ्ग्यः काः^२स्यस्त्वणीबन्धः^१ सा राजन्यस्य
 * दक्षिणा^१ तस्य त्रिवृत्पञ्चदशौ विपर्यासः^२ स्तोमौ भवतस्त्रिवृ-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशौ राजन्यस्य^१ तमेतमिन्द्राग्नियोः कुलाय
 इत्याचक्षत^१ एष एव सन्नितापुत्रीय एष सत्योर्ध्वञ्च एष
 भाचोः^१ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यक्ष्यमाणो भवति^१ स दद्यानि
 १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च तैज्जकानि च श्रवानसो^२
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्त्रस्य^३ वृषणौ^१ स यत्राध्वर्युरपाः^२शं
 यक्षीत्यनाजानमभिषुणोति तस्य यो ऽः^३शुः परापतति तमे-
 तस्मिन्पात्र आधायोपसंगृह्णायाहामुं जह्यथ त्वा होयामीत्या-
 तमितोरास्ते^१ ऽथैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ मुध्यायणं परिप्लुना^२ भङ्गेन^३ विध्यामीत्यत्र यं यजमानो देष्टि

१ यजेतां all exc. M.

२ *तूष्णीबन्धः Be ; *तूष्निबन्धः U ; तूष्णीबन्धः M ; *तूष्निबन्धः B ; जैषिबन्धः
 Be 7 D.

३ Thus M Be ; श्रवनभ्ये Be 7 D (cp. Āp. XXII. 4. 17, S'āṅkh.
 XIV. 22. 18. Ṣadv. br. III. 8) ; श्रवाननभ्ये U ; श्रवाननभोग्यो B ; cp.
 the Dvaidhasūtra.

४ Thus M ; all the other MSS. corrupt.

५ Thus M ; परिप्लुनासंगेन Be U B ; परिपानाभंगेन Be 7 D

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे यथायतनं सादयत्यमुष्य त्वा
 प्राणे सादयामीति । स यं कं च ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति ।
 यदु किं च पात्रं सादयत्येवमेवैनत्सादयति । स एष
 त्रिवृदग्निहोम एकस्तोमं एकहविर्धानस्तं श्वेन इत्याचक्षते ।
 ऽथेषुः^१ समानमभिचरणीयं शिल्पं तिसृषु तिसृषु^४ क्षुवते ।
 रथो हविर्धानमथ संदंशः^५ समानमभिचरणीयं शिल्पं
 द्वौ चयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ भवतो द्वे^६ हविर्धाने
 अथेन्द्रवज्रः^७ समानमभिचरणीयं शिल्पं पञ्चदश एष
 भवति ॥ ३६ ॥

दुराग्नेन^८ यक्ष्यमाणो भवति । स उपकल्पयते षष्टिं^{१०}
 शतमानानि हिरण्यानि त्रिंशत् सुवर्णानि त्रिंशत्
 रजतानि^९ वङ्गन्यद्विरण्यं । स आमावाख्येन हविषेष्टा सौर्यं
 चरुं निर्वपति । तस्मिन्सुवर्णं शतमानं ददात्यथ सायं ऊते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रमसं चरुं निर्वपति । तस्मिन् रजतं^९ शतमानं
 ददाति । स एवमेवैताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्ह्यजमानो मासमेत्यथ^{१५}
 दीक्षते । दीक्षणीयायां द्वादशमानं हिरण्यं ददाति ।

१ यत्किंच M.

२ This word twice in Be 7 B U D.

३ Thus M only ; येषु all the other MSS.

४ तिसृषु once in M, which adds also च after क्षुवते ।

५ द्वे M.

६ Thus M U B Be ; दुराग्नेन D, दुराग्नेन Be 7.

७ राजतं M.

प्राथणीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यतिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 विंशतिमाने^२ ददाति^३ प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति^४
 द्वितीयस्यामुपसद्यष्टौ ददाति^५ तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति^६ चतुर्थ्यामुपसदि द्वात्रिंशतं^७ ददाति^८ पञ्चम्यामुपसदि
 ५ चतुःषष्टिं ददाति^९ षष्ठ्यामुपसद्यष्टाविंशं^{१०} शतं चतुर्विंश-
 तिमनानां^{११} ददात्यथातः शतसंख्यैवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां द्वे शते ददात्यग्नेयस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति^{१२} प्रातःसवनीयेष्वष्टौ^{१३} ददाति^{१४} माध्यादिनीयेषु षोडश
 ददाति^{१५} दक्षिणानां काले द्वात्रिंशतं ददाति^{१६} तृतीय-
 १० सवनीयेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूबन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंशं^{१७} शतानां^{१८} ददाति^{१९} स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरर्ह्यजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तस्मायुज्यं सलोकतामाप्नोति^{२०} ॥ ३७ ॥

१ अथ यद्विरण्यदक्षिणो^१ भवति हिरण्मयमेव तच्चजमान

१ Thus M ; चिंशतिमानं ददात्य Be B ; in the other MSS. this passage is missing.

२ Thus M U ; चिंशतं Be ; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M ; शतिमानं the other MSS.

४ सवनीयेष्टौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7 ; शतमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāsna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M : यद्विरण्यं दक्षिणा the other MSS.

आत्मानं स॒स्कृते^१ तस्य यदूर्ध्वं नाभेस्तत्सुवर्णमवाङ्^२
 रजतं^३ यदा ह वै हिरण्मयो भवत्यथामृतो भवति^४
 हिरण्मया ह वै देवास्तस्मान्ने ऽमृताः^५ सप्तदशस्तोमो भवति^६
 सप्तदशः प्रजापतिः^७ प्रजापतेराप्या^८ उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मयावेतत्पचौ^९ यजमान आत्मानं स॒स्कृतं^{१०} एतस्य लोकस्य^{११}
 जित्यै^{१२} स यदेतेन^{१३} यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचन्द्रमसोरेव
 तत्सायुज्यं सलोकतां जयति^{१४} तेन दुरगो^{१५} दुरग इव ह्येतयो-
 र्देवतयोर्लोको^{१६} ऽय दुर्गाग्नेन^{१७} यज्यमाणो भवति^{१८} स उप-
 कल्पयते ऽनडुष्कृतं च चयस्त्रिंशत्^{१९} च निष्कास्तेन^{२०} हैते-
 नानडुहो लोकं जयति^{२१} तेन हैतेन ज्योतिष्मन् लोकं जयति^{२२} १०
 तेन हैतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति^{२३} सप्तदशस्तोमो
 भवति^{२४} सप्तदशः प्रजापतिः^{२५} प्रजापतेराप्या^{२६} उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमयावेतत्पचौ^{२७} यजमान आत्मानं स॒स्कृतं^{२८}
 एतस्य लोकस्य जित्यै^{२९} स यदेतेन यज्ञक्रतुनेद्वा न नश्यति तेन

१ Instead of अवाङ् (thus M Be B U) Be 7 D : चधो; चार्वा L.

२ Thus Be B; *मयावेतत्पचौ M; *मयावेतत्पचौ L; the other MSS. deficient.— Here and infra (l. 13) Be after *पचो ins. द्वनीवे पचो ।

३ यद् only given by M.

४ दुर्गं or दुर्वं all MSS. exc. M L which have here and infra each time दुर्वं ।

५ चयस्त्रिंशं M.

६ Thus Be; *मयावेतत्पचौ M L; *मयावेतत्पचौ the other MSS.

दुर्णाश्रस्तदुर्णाश्रस्य^१ दुर्णाश्रत्वं^२ " केशी ह दाहभ्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^३ नामानि^३ परिहरन्ता^४ इति^५ ततो
ह वा एतत्पञ्चालराजानां^६ नामानि परिहरन्ते^६ ॥ ३८ ॥

श्रीर्षण्या इति केशानाचचते^७ कुशा इति दर्भान्वा-
५ विति^८ गैरेयकविमत्यौ^८ ततो वै सो ऽपचितिमानभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^९ भवति^९ तस्य चतुर्विंशो बहिष्पवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याज्यानि^{१०} तास्त्रिंशो गायत्र्यश्चतुर्विंशो माध्यन्दिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^{१०} पृष्ठानि^{१०} ते द्वे त्रिष्टुभौ^{१०} त्रिणव
१० आर्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^{१०} सैका जगत्येतानि
वै कन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदासा-
वादित्यो ऽकामयत त्विषिमानस्यामिति^{१०} स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्नश० Be, दुर्णाश० M L ; the other MSS. om.

२ Most of the MSS. दुर्नश० or दुर्णाश० (both times).

३ Thus M ; L om. नो ; तंननामानि Be ; तन्नोनामानौ Be 7 U D ;
तंनोनामानौ B.

४ Thus M Be 7 D ; •हरंत Be B U L.

५ Thus M ; •षांचाल० the other MSS.

६ Thus M Be L ; •हरत्या Be 7 D U ; •हरत्या B.

७ Uncertain ; दर्भान्वाविति M ; दर्भान्वाविति L ; दर्भान्वाविति
Be B.

८ Uncertain reading ; गैरेयकविमंषौ (or मेषौ?) M ; गैरेयकविमत्यौ
Be 7 ; गैरेयकविमत्यौ Be B ; गैरेय० D ; गैरेयकचितिमत्यौ L.

९ Thus M L ; एषु instead of एव all the other MSS.

१० Thus M Be U ; पंचदशःसप्त० B L : Be 7 om. पंचदश ।

मपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स त्विषिमानभवद्यः^२
 कामयेत त्विषिमान्स्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३
 त्विषिमानेव भवति^४ तस्य^५ सौर्यो ऽतिग्राह्यः^६ सौर्यः^७ पशु-
 रूपास्तभ्य^८ एकविंश एष भवति^९ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो ऽकामयतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं
 देवानां परीयामिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेना-
 यजत^२ ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^३ राज्यं
 देवानां पर्येद्यः^४ कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं
 समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतर्षभ इव
 पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^६ राज्यं समानानां पर्येति^७ तस्याति- १०
 ग्राह्यो वृषा सो अंशुः पवते हविस्मान्सोम इन्द्रस्य भाग
 ऋतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
 सर्ववीरं^८ सुवीरमुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वर्षभाय जुष्टं
 गृह्णामीति^९ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वर्षभा-
 येति^{१०} तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंशं^{११} होतुः षष्ठं ककुदो^{१२} १५
 रूपमिन्द्रेण ह सा वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठुसवेन
 यजन्ते^{१३} तप्तो^{१४} न^{१५} इन्द्र^{१६} आविर्भविष्यति तस्मै^{१७} कामान्वच्छ्याम

१ तस्याः Be 7 D.

२ om. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth adhyāya M breaks off.

३ ककुदो L.

४ Thus Be L ; यजंतेसुपैतमिन्द्र Be 7 ; यजंत उपतानिद्र B ; यजंत उपैता-
 निद्र U ; यजंतेसुपैतान इन्द्र D.

५ तस्यात् MSS. exc. L which has तस्मिन् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठुसवेन यच्छ्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 शतमुच्चवेहतः^२ शतं दार्वाचितानि शतः सर्पिष्यात्राञ्कृतं पयः-
 पात्राञ्कृतं दधिपात्राञ्कृतं वसापात्रानौदुम्बरीं नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^३ परिगृहीतामथ प्रणेतृर्नतेनोपकृतेन चित्रामा-
 यतीमुपरमत्यथ चित्रयेति पूर्वोग्निसन्वस्यत्युत्तपनीयः
 ग्रास्त्रीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निर्येतानि दार्वाचितानि प्रदोष
 एवाग्नावादधाति^४ तेषु^५ प्रच्योतिषूच्चवेहतो^५ निघ्नन्मेदाः
 धान्वनिघ्नन्मेदाः^६ सीति^६ अपयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरीं^७ नावमुभयतोऽभिपतनां^८ परिगृहीतां प्रणेतृभि-
 १० स्तस्यामुपसृणीते पञ्चाशता सर्पिष्याचैः पञ्चाशता पयःपात्रैः
 पञ्चाशता दधिपात्रैः पञ्चाशता वसापात्रैस्तस्यां वनिघ्नन्मेदाः
 सीति संप्रकौर्यायाभिघारयति पञ्चाशता वसापात्रैः पञ्चाशता
 दधिपात्रैः पञ्चाशता पयःपात्रैः पञ्चाशता सर्पिष्याचैरथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L ; वच्छ्यामीति Be 7 B U D.

२ Thus L ; ०मुच्चवेहतः Be 7 D ; ०मुच्चवेनिहतान् Be B U.

३ Uncertain reading ; उभयतोपतनां Be 7 B ; उभयतोभिपतनां Be U ;
 उभयतोवतानां (or ०वतारां) D ; उभयतोभिपवमानं L.

४ ०दधति L.

५ तेन प्रच्योतिषू एवहतोनिघ्नन्ति L ; तेषु प्रत्योत्तिष्ठं (or छ) चवेहतो घ्नन्त्य० Be 7
 D ; तेन प्रच्योतिषूच्चवेहतानिघ्नन्त्य Be B U. अभ्यर्धाद् i. s. o. अभ्यर्धान् L.

६ Uncertain r. ; आयातयत्य० U B ; आयापयत्य० D ; आधापयत्य० Be 7 ;
 आयाभीतयत्य० B ; आधातयति L.

७ ०पतनां B. ०वतानां Be 7 ; ०भिपतनां Be U. ०सुभयतस्वभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा ग्रमस्य च ष्टङ्गिनी
 वज्रबाहुः । सेदु राजा चेति^१ चर्षणीनामराज्ञ नेमिः परि
 ता बभूवेति^१ यजतौन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि चमि
 विषुरूपं यदस्ति । ततो ददातु दाशुषे वसूनि चोदद्वाध
 उपसृतस्त्रिर्दाक् स्वाहेति^१ तप्त एवास्मा इन्द्र आविर्भवति^१ *
 तस्मै^१ कामान्ब्रुवते^१ कानान्भू^१ ह^१ वाअश्वं वृहस्पतिराङ्गिरसो
 याजयां चकार^१ तस्य होपवसथीये ऽहन्क्रुद्धा^१ वीथाय^१ स
 होवाचाध्वर्यो^१ वि^१ वै^१ मे अद्वागात्वं मे यज्ञं^१ स्थापयेति^१
 तं^१ होवाचान्यद्वे तदुपवसथः^१ श्वस्ते यज्ञः स^१ स्थातेति^१ स
 होवाच समेव मे स्थापयेति^१ तस्य^१ ह तावदिदिलागेण^१ हविर्धाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U ; चयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

१ तस्मिन् Be L.

१ Corrected ; कामानाह B U Be (pr. m.) ; कामानाह Be 7 ; कामा-
 नाह D ; कानीयवाह Be (sec. m.) ; कनीयवान् L.

१ My conjecture ; इन्श्रुदाविधाय B U L ; इन्श्रुदाविधाय Be ; इन्-
 पंचादपिधाय Be 7 D.

१ Thus Be ; all the other MSS. corrupt.

१ Uncertain r. ; होवाचान्यद्वैतदु० Be 7 D ; होवाचाध्वर्यवेतदु० Be B U ;
 होवाच कर्ष्यवेत उप० L.

१ स्वावेति Be B U ; स्वाहेति Be 7 D ; स्वायेति L.

१ तस्या MSS. exc. L.

१ तावद् only in Be (sec. m.) ; भवद् L ; instead of विदिला (thus
 L Be) विदिना the other MSS.

चर्मणुलूखलमुसले निधायाः शुक्लमवचुदां^१ चकार^२ यच्चिद्धि
 तं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह द्युमन्तमं वद जयतामिव
 दुन्दुभिरित्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो^३ निःषिच्य
 समुदायुत्य जुह्वां चकार यथा जना स॒स्तथे व्रतानि^४ को-
 ५ व्रतिनां^५ व्रतमालोभयाति^५ । कानाम्बस्य^६ प्रस्वितं^७ वाध्वश्वस्य^८
 तीव्रसुत^९ अवदिन्द्र^९ जुषस्य स्वाहेति^१ स एष उन्नतस्य वा
 वीतश्वस्य वा^{१०} नीतस्य^{१०} वा यज्ञः^१ सा^{११} यदागता^{१२} स्यादथ
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा शेषाच्छान्ये^{१३} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैखतो ऽकामयत प्रजाः सृजेय प्रजामवहन्वीय
 १० प्रजां विन्देया^{१२} मा^{१२} प्रजया चक्षीरन्निति^{१३} स एतं

१ *समवचुदाचकार L.

२ चपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L : व्रतानि ।—जनासक्तये L.

४ व्रतिनां Be ; व्रतीन्पं L ; व्रतीनां the other MSS.

५ व्रतमालोभयाति Be, *यति L ; व्रतमामालोपयति the other MSS.

६ Thus Be L ; the other MSS. corrupt.

७ प्रस्वितं all exc. Be which has प्रस्वितं ।

८ वाध्वश्वस्योवसुतं Be B ; वाध्वश्वस्योवसुतं U ; वाध्वश्वस्योवसुत Be 7 ; वाध्व-
 श्वस्योवसुत D, वाध्वश्वस्योवसुतं L.

९ अवदिन्द्रां Be 7 D ; मिद्रवदिन्द्रा Be ; निवपतीन्द्रा B ; निवपतीन्द्रा U ;
 निवदिन्द्रो L.

१० Thus Be L ; वतितस्य BUD ; वतितस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागता Be L ; यदामन्ता B Be 7 DU.

१३ Conjecturally ; विन्देय मा प्रजयाचक्षीरन्निति BU : विन्देय माप्रजमाच-
 Be ; विन्देय माप्रजयाचक्षरन्तीति Be 7 D . विन्देयप्रजयाचक्षी० L.

यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवाङ्मू प्रजामविन्दतैनं प्रजयाचचत^१ यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवङ्मू प्रजां विन्देया^२ मा प्रजया
 चचौरन्निति^३ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^४ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवङ्मू प्रजां विन्दत^२ ऐनं^२ प्रजया चचते^१ तस्य^४ प्राचीन- ५
 स्तोमास्त्वयस्त्रिवृतस्त्वयः पञ्चदशास्त्वयः सप्तदशास्त्वय एकविंशः^{११}
 सो ऽकामयताञ्नादौ मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवङ्मूताञ्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो
 वै तस्याञ्नादौ प्रजाभवदन्नाद्यमवाङ्मूताञ्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठद्यः
 कामयेताञ्नादौ मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवङ्मूताञ्नाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताञ्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवङ्मूताञ्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^१ तस्य दश स्तोमा^१
 दशसुदशसु सुवते विराजो रूपं^{११} वागाम्मृष्टकामयतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीयेति^१ सैतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^१ यः कामयेतापरिमितं यशो १५
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१ • चचते all exc. Be L.

२ विन्देय मा प्रजामाचचरन्निति Be D ; विन्देय प्रजयाचचरन्तीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजामाचचौरन्निति L.

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L ; विन्देतैनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽश्रुते^१ तस्य दशसु बहिष्पवमानः श्रुते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
 ऽर्बुदे न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयत पितृणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं
 परीयामिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^४ ततो
 ५ वै स पितृणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्यैद्यः कामयेत
 समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं परीयामिति स एतेन
 यज्ञक्रतुना यजेत^५ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्यैति^६
 तस्य श्रुते बहिष्पवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽर्बुदे
 न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे पत्ने^७ नित्यमुक्त्वा मनसैव
 १० स्तुवानो मन्यत एतावति^८ मे^९ स्तुतमित्यथ^{१०} सक्तप्रवर्ग्यं^{११}
 आतिथ्येन प्रचर्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१२} तेनाहवनीये
 प्रचरति^{१३} तं काल उदासयति^{१४} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
 तिथ्यं^{१५} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{१६} ग्रीष्मेव यज्ञस्य यशो दधातीति नु
 सक्तप्रवर्ग्यो^{१७} ऽथ सुते प्रवर्ग्यः^{१८} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{१९} प्रवर्ग्यं
 १५ प्रवृणक्ति^{२०} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२१} तं तदानीमेवोदासयति^{२२}
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२३} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२४} ग्रीष्मेव
 यज्ञस्य यशो दधातीति नु सुत्याप्रवर्ग्यो^{२५} ऽथ सक्तप्रवर्ग्यो^{२६} ऽथ
 सुते प्रवर्ग्यो^{२७} ऽथ सुत्याप्रवर्ग्यः^{२८} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r.; एतावतोमेस्तुतमित्यथ Be; एतावन्ति मे स्तुत. L;
 एतावतो (ति) मेत्यथ the other MSS.

२ MSS exc. L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

‘पुरुषा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण आस’ तः
 होर्वश्यपराभिदध्यौ’ तः संवत्सरं कामयमानानुचचारै’वः ह
 स्र वै’ पूर्वे ऽभिग्राम्यन्ति’ तद्भातिचिरं मेने’ तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तुं दर्शयामास’ तः ह दृष्ट्वा राजावतस्यौ’ तः
 हावस्थाय न ददर्शाथो ह पुनरावतस्यौ’ तः हावस्थायैव ददर्श’
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति’ त्वां भगव इति
 होवाच रथमश्नान्यन्यानमिति’ स हेत्वा चक्रे दृष्यामि वै
 किलेति’ तः ह वाग्भुवाच न वै दृष्यस्यं वै त्वामेतं
 कर्तमदीदृशमित्यथ कस्त्वमित्यहमुर्वश्यपरेति होवाच’ सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानानुचचारिषं’ तां मा जायां विन्दस्विति’
 दुष्टपचारा ह वै भवति’ देवा इति’ होवाच’ का तं उप- १०
 चर्येति’ शतं ममोपसदः स्युः’ शतशतं मा सर्पिष्कुशा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

२ Thus L only; सैव or द्वैव the other MSS.

३ लयितं or लयितम्. MSS.

४ L Be sec. m. विन्दस्विति ।

५ Thus L U Be 7; भवति देवा इति B Be (pr.m.); भगवतो देवीति Be (sec. m.).

६ Thus L Be (sec. m.); तवाचर्येति the other MSS.

७ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives स instead of स्र), the other MSS.: तं जानीम-सदस्य or तं जानीम इति सदस्य ।

अहरहरागच्छेयुस्तदाग्रना स्थां^१ न त्वा नग्नं पश्येयमिति^१
 सर्वमेवैतद्भगवति सुकरमिति होवाच^१ कथा त्वपि^१ जाया
 पतिं नग्नं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वसीथा^२ इति होवाचानग्नो
 भवेति^३ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^४ सा ह स्म जाता-
 ५. ज्ञातानेव पुचानपविध्यति^५ ताः ह राजोवाच पुचकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताज्ञातानु त्वमपविध्यसीति^५
 सा होवाच पर्यवेतराचथो भवन्ति क्षीणायुषो ऽन्ये^६ भूयः
 प्रियं करवावहा इति^७ सार्धं^८ दामावसुं च जनयां चकार^७
 सा होवाचेमौ विभ्यतेमौ^८ सर्वमायुरेक्ष्यत इति^९ प्राङ्मायुः
 १०. प्रवव्राज^९ तस्यैते कुरुपञ्चालाः^९ काशिविदेहा इत्येतदाथवं
 प्रव्राजं^९ प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारय^९ स्यर्गवो ऽराट्वा
 इत्येतदामावसवम्^९ ॥ ४४ ॥

अथो हास्या एषा पूर्वचित्तिरप्सरा स्वसा बभूव^१ सा
 हेचां चक्रे व्योग् वै मे स्वसा मनुष्येष्ववात्सीद्वन्तैनामक्षाया-

१ त्वपि L, त्वपि the other MSS.

२ वसीथा L Be (sec. m.) वासीत्यास्य the other MSS.

३ भवति MSS. exc. L, which has वेन ह वामनो भवतीति ।

४ सार्धं Be (sec. m.).

५ निष्टवे० Be L ; the other MSS. om. these words.

६ पांचालाः L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.); the other MSS.

गान्धारा (or री) पयस्यर्गवोदारा (or त्य) डा (or डा) ।

८ इत्येतदामावसुम् or इत्येतदामावसुम् or इत्येतदामावसुम् MSS.

नीति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽथो हास्या
 अवियूथमुपस्थापदासै^३व^४ ह स्म वै पूर्वासां महिषीणां रूपं
 भवति^५ तद्वक्त्ररूपं कृत्वा प्रमाथं^६ चिकायाथो^७ हास्या उरणः
 चीरप आसन्दोपादे बद्ध आस^८ तः सा प्रममाथ^९ तस्मिन्नि-
 यमाणे रुखे^{१०} ऽयमवीरज^{११} इति^{१२} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१३} ५
 तामभ्यानश्च^{१४} तामभ्युपेयाय^{१५} तः^{१६} सा^{१७} नकुली^{१८} भूत्वा
 प्रत्युपेयाय^{१९} तस्य हान्तर्वासमवलुलोपाय^{२०} ह सा विद्युतं
 जनयां चकार^{२१} १० तः सा विद्युति नग्नमनुचस्त्रावथो ह
 राजाजगामास्त्राहं वा अहमजीत उरणमत्यसाहं हि
 नूनमिति^{२२} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२३} किं व्यभूदिति^{२४} नग्नं १०
 त्वादर्शमिति^{२५} होवाच^{२६} तस्यां प्रव्रजितायामप्रियविद्वः

१ Thus (only अपि० or चवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); प्रथं the other MSS.

४ विष्वायाथो Be (sec. m.); धिक्वायाथो or चिवयायाथो or विष्वायाथो
 the other MSS.

५ रुवेने Be (sec. m.); रुवेने L; रुवे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ अभ्यानश्च MSS.

८ Conj.; तं कुली Be (sec. m.); तसं कुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनयामास the other MSS.

१० Be 7 ins. साङ्गे चकार, B Be (orig.) ins. सां होवकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ चाददर्शमिति MSS.

शोच॑श्चचार^१ । त॒ह्र होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो हन्त त्वा
 शदेन^२ याजयिष्याम्यापयि त्वा पुनर्जिन्विष्यामीति^३ । त॒ह्र
 शदेन^४ बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^५ । ता॒ह्र हावभृथा-
 देवोदेत्य प्रतिदर्श^६ । ता॒ह्र ह पुचौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यत्र ते गतिर्बलिनौ^७ वां^८ पितरमशूशुच^९ इति^{१०} सा^{११} होवाच
 सं वां^{१२} पुचकौ जनेय साहमिह तिस्र एव रात्रीर्वत्स्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघममदिति^{१३} । तथा सह तिस्र^{१४} एव^{१५}
 रात्रीरुवासान्तर्वासं वसानस्तस्या॒ह्र रेतः सिषिचे^{१६} । सा होवाच^{१७}
 कथमिद॒ह्र स्यादिति^{१८} । कथ॒ह्र हि नूनामिति^{१९} राजा प्रत्युवाच^{२०} ।
 १० सा होवाच नवां कुम्भीमाहरेति^{२१} । तस्यामेनन्निःषिषेचाथ^{२२} ह
 कुम्बेन विषवत्यो^{२३} नाम पुष्करिण्यस्तासामुत्तरार्था सुवर्ण-

१ Conj.; शोभं चकार or चकार MSS.

२ दर्शने MSS.

३ •जिन्विष्या• MSS.

४ शदेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only •शूशुच); •बलिचैनाभितरं शूशुच or
 •बलिचैनाभितपित• the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399. 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ cp. p. 399, n. 6.

१० नूनामिति L, नूनामिति the other MSS.

११ Thus L; तस्यामेनं Be (sec. m.); तस्यामेनं the other MSS.

१२ विषवत्यो Be (sec. m.); विषवत्योः the other MSS.

सवनी^१ तस्यामेनन्निचखान^१ तदश्वत्यो जज्ञे ग्रम्या परिवृतो
 रेतसो ऽश्वत्य आश्रयाच्छर्म्येषैव ग्रमीगर्भस्य सृष्टिरेतन्निदान-
 मथ^२ वै भवति सर्वण^२ वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्निति^३
 स यच्च हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्यान्प्रत्यवरुरोहाम्बत्यः^४
 हैव तत्प्रत्यवरुरोह^५ तस्यारणी चक्रिरे^६ ऽयं वाव स यज्ञ ॥
 इत्यथो खलु य एव कस्याश्वत्यः^७ स ग्रमीगर्भः^८ स यदा-
 होर्वश्रस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^९ तस्यां प्रव्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्धः^{१०} गोचः^{११} चकार^{१२} तः होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त त्रौपशदेन^{१३} याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैष्यतीति^{१४} ॥
 तमौपशदेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^{१५} ततो वै
 तस्याप्रियं^{१६} विनिनाय^{१७} तौ ह वा एतौ पौरुरवसौ नाम
 श्रदौपशदौ^{१८} स यो वित्तः^{१९} सिषाधयिषेत्तः^{२०} श्रदेन याजयेत्तस्य

१ •निषानमथ MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ •वरोहाम्बत्यं or •व MSS.

४ बहिरं L Be (sec. m.); चक्रिरे the other MSS.

५ Thus L; खलु य एवाश्वत्यः Be (sec. m.); खल्वेवकस(स)ाश्वत्यः the other MSS.

६ Thus L; सामान्यमेवैतदूहेते Be (sec. m.); •मेवैश्व ऊहेते the other MSS.

७-९ only in L Be (sec. m.).

८ ला om. MSS.

दशसु बहिष्यवमान^१ एकैकोपश्रीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 हैवाय^४ यो ऽग्रियं विनिनीषेत्तमौपशदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां बहिष्यवमान^१ एकैकावश्रीयत आ दशभ्यो^६ ऽथ
 प्राजापत्यौ नाम शदौपशदौ^७ तस्य तिसृषु बहिष्यवमानस्तिस्त्र-
 ४ स्तिस्त्र उपश्रीयन्त आ षट्त्रिंशतः^८ षट्त्रिंशत्सु बहिष्यव-
 मानस्तिस्त्रस्तिस्त्रो ऽवश्रीयन्त आ तिसृभ्यो^९ ऽथ नैध्रुवस्य^{१०}
 कश्यपस्य शदौपशदौ^७ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानश्चतस्र-
 श्चतस्र उपश्रीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^{११} ऽष्टाचत्वारिंशत्सु
 बहिष्यवमानश्चतस्रश्चतस्रो ऽवश्रीयन्त आ चतसृभ्यः^{१२} ॥ ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा ह यत्र महामंथाम^{१३} संयेतिरे^{१४} तद्धेमानि^{१५}
 भूतानि देधैव^{१६} व्यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्यसुरानेवान्वन्यानि^{१७} ।

१ Thus L; एकैक उप० Be (sec. m.); एकैकोप० the other MSS.

२ Corrected; एकविंशत्यौ L; एकविंशत्यै Be (sec. m.); एकविंशते (or नेत्य) the other MSS.

३ सुनोति इहैवाय L; सुनोतीहैवाय Be (sec. m.); सुनोति एषाय the other MSS.

४ Thus L; विनीर्निषे० Be (sec. m.); विनीर्निषे० or विनिनिषे० the other MSS.

५ ०ध्रुव L Be.

६ मन्त्रा० only in L and Be (sec. m.).

७ सं only in Be (sec. m.); श० L.

८ तथेमानि L and Be (sec. m.); तं धृमानि the other MSS.

९ Thus L; देधै Be; देदेधै the other MSS.

१० व्यपच० L Be; व्यवच० the other MSS.

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीदुग्रना^१ काव्यो ऽसुराणां^१
 ब्रह्मणन्तो देवा आसन्नब्रह्मणन्तो ऽसुरास्ते बह्वन्ध्यामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^१ तेषां न कतरे चन भविष्यदा-
 जज्ञु^१गन्धर्वो^१ हैव सूर्यवर्चा भविष्यदाजज्ञे^१ तस्यो हेन्द्रो
 जायाया^१ उपहास्य^१ आस^१ ताः होवाचामुदिताङ्गि^१ तमिदं^१
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^१ तं तथेति
 होवाच तमपि श्व आगच्छतादिति^१ स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^१ नावया सहजानि कुमारयां^१ चक्रे^१ ऽथो हेन्द्र
 आजगाम^१ स ह सौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^१ उपशिक्षे^१
 तः हागतमेव विदित्वा^१ पप्रच्छामुदिताङ्ग^१ तमिदं ब्रूहि^१ १०
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^१ मोक्षैरिति होवाच
 कर्णिनी वै नौराप^१ इति^१ ब्रह्मणन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मणन्तो ऽसुरा इति^१ तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकहृपं^१ कृत्वोत्पपात^१

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, °वासायाच ;
 याजयद्वाप उपहास्य आस the other MSS

३ °मुदिताङ्गि or °ताङ्गि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain ; सहजानिकुमारयां L ; r. सहजानि ? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमण्ड L ; नौमण्डप Be (sec. m.) ; नौमण्ड the other MSS.

७ °शिक्षे MSS. exc. Be which has : °शिक्षे ।

८ विना L.

९ °मुदिताङ्ग L Be (rightly ?) ; °मुदिताङ्गि the other MSS.

१० Thus L ; नौरूप Be (sec. m.) ; नौराप the other MSS.

११ Emended ; हरिः शुकहृप L ; हरिः शुकहृपं the other MSS.

तः ह दृष्ट्वैवाह^१ मघवन्मो^२ इति यतरेषां^३ हरिस्ते जेय-
 न्नीति^४ ' स ह गलैवोशनसं^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याश्च^६
 दुहित्रा चतसृभिश्च कामदुघाभिः^७ ' स हाज्ञप्तो ऽसुरेभ्यो
 ऽधि देवानुपममियाय^८ ' ततो ह वा एतद्देवा असुरान्महा-
 ५ संयामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गीर्वा वज्र वित्तमसुराणां
 प्रतिगृह्य^१ ' स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गीर्वा वज्र
 वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य हन्त मा याजयेति^२ ' तं दादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^३ ' तेन
 १० हेहोर्ध्वः^४ हिरण्यमुज्जगार^५ ' तद्ध^६ दृष्ट्वा^७ चक्रे हन्ताह-
 मिदमसुरेभ्यो निर्हराणीति^८ ' तद्धेन्द्र^९ आज्ञायैव शिलां^{१०}
 चकार^{११} ' ते ह वा एत^{१२} अौशनसा नाम कुरुक्षेत्रे पर्वतगाः^{१३} ॥

१ Uncertain ; दृष्ट्वैवाहो L ; दृष्ट्वैवाहो Be ; दृष्ट्वैवयज्ञ the other MSS.

२ Thus Be ; मघवर्यमघवन्निति L ; मघवाभूमघववा the other MSS.

३ Thus L ; यतर रणां Be ; यदतरेषां the other MSS.

४ Thus MSS. exc. Be which has स चात्र० and L : स चागत्यो० ।

५ My conjecture ; जयंतस्य Be ; जयन्त्रच L ; जायत्याच or यत्याच the other MSS.

६ Thus L ; •समीयाच Be ; •समीपय or •समीयाप the other MSS.

७ तंहृष्टो० Be ; तहहृष्टो० L ; तहतेहृष्टो० the other MSS.

८ Thus L ; तथेन्द्र Be ; तथेन्द्रे or तद्धेन्द्रे the other MSS.

९ शिलीम् L.

१० Only in L and Be.

११ पर्वतेज्जाः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ ' स होवाच लघुरिव वा
 अस्यप्रतिष्ठितो^२ ' हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ ' ततो वै
 स प्रतितस्यावथो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवरुधे^७ ' तः ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^८ प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^९ ' स एवमेव संवत्सरं नेनीयामास^{१०} ' स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{११} ' मा सायमात्य सायमेतादिति^{१२} ' मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१३} ' यमेनमेतं^{१४} मघवन् ब्रवीषीति^{१५}
 होक्त्वा प्रवव्राजाथो हेन्द्र उक्थानि कामदुघास्यकार^{१६} ' ताः ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१७} मम^{१८} चेदमसुख्यं^{१९} च नौ^{२०}
 सहेति^{२१} ' दृहस्यतय आङ्गिरसायेदं नावाख्यास्ता विधारया-
 नावहस्येदमज्यसौति^{२२} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येषैवोक्थानाः

१ 'वाचरद' only in L and Be.

२ 'वास्मिन्प्रति' Be ; वा 'स्मिन्प्रति' L ; 'वलाप्रति' the other MSS.

३ Emended ; प्रत्यतस्थानथो L ; प्रत्यवस्थापयदथो the other MSS.

४ हेन्द्रं MSS.

५ अभिचरुधे L ; अभिचरोधे Be ; आवचरोधे the other MSS.

६ यमेनमेतं (or 'तत्') L Be ; यमेवमेतरन् or पयमेवमेतरन् the other MSS.

७ Thus L ; ब्रवीषि इति Be ; ब्रवीति the other MSS.

८ तवचमस इदमसुख्य Be ; तवचमसेवेदमसुख्य L ; तौव (तवि) मम चेदमसुख्य the other MSS.

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be ; नावाख्यास्त-
 धारयाद्यावदहस्येदमज्यसौति L ; नावाख्याना (or ज्ञा) पिधारयाया (or द्या)
 पदस्येदमज्यसौति the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
 खास^१ तस्मै चतुर्थो^२ प्रददौ^३ ताः सो ऽस्यां न्यदधात्स्ये^४
 कृष्टिरेवै^५ कृष्टेः^६ सृष्टिरेतन्निदानं^७ तौ ह वा एतावौशनसौ
 नाम पुनस्तोमौ भवतः^८ स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
 ५ गीर्वाणायन् वा याजयित्वाप्रतिग्राह्यस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामंथ यो लघुरिव
 चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
 तिष्ठति^९ ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः^१ समानमभिचरणीयः^२ शिल्पं^३ प्रातःसव-
 १० नीयाननुवर्तते अग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेव
 भवत्यथ विबाधः^४ समानमभिचरणीयः^५ शिल्पं^६ माध्यन्दि-
 नीयाननुवर्तते अग्नये विबाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
 वृदेवैष भवत्यथ प्रतिनोदः^७ समानमभिचरणीयः^८ शिल्पं^९
 तृतीयसवनीयाननुवर्तते अग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
 १५ कपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथ अग्नेरतिव्याधः^{१०} समानमभिचर-
 णीयः^{११} शिल्पमनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते अग्नये वसुमते
 पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथेन्द्रवज्रः^{१२} समान-
 मभिचरणीयः^{१३} शिल्पं^{१४} पञ्चदश एष भवति^{१५} शुनस्कर्णा ह

१ Thus L Be ; सन्स (or ऋ) हास the other MSS.

२ स्यं कृष्टिरेवैष कृष्टे L ; सोयं कृष्टिरेवैष कृष्टे Be ; सेषेकृष्टिरेष्वैवतुष्टे the other MSS.

३ प्रतीनोदः L.

वै श्रैयो राजा पुण्यदृढयाज्यास^१ स ह पापीयाञ्जनतां^१
 प्रतिहितां^१ प्रतिस्थायर्त्विजः^१ पप्रच्छासि स्विस् यज्ञकर्तुर्ये-
 नाहमिद्वैव प्रथायामित्यस्ति^२ हीति^२ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्तस्मा
 अध्वर्युर्योनौनपुरोरुक्मान्^३ ग्रहान्जयाह^३ खराण्डुद्गाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^४ पराङ्गेवर्गिभ्यः^५ होतानूवाच^५
 स हावभृथादेवोदेत्य ममार^६ यं द्विष्यान्तस्यैवं यज्ञं^६ कुर्यादुप-
 सृतं^७ वा याजयेत्क्षिप्रः^७ हैवास्मात्लोकात्रैत्य^८ राग्निमराया-
 वित्याचचते^८ चतुष्टोमे राग्निर्कृतं^८ धान्यं ददाति^८ स राग्नि-
 स्तुष्टोम एव मरायकृतः^९ स मरायो^९ ऽथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचचत^९ आक्ताचा^९ अलंकृता^९ ऋत्विजः प्रचरन्ति^९ स १०

१ पापी (पापा) जनतां etc. as above Be L; पापीयांजनता प्रतिहितां
 प्रतिवा (or वा) वर्त्विजः the other MSS.

२ प्रथयामौ (नि)त्यस्ति हाह (हा) इति Be L; प्रायश्चित्त्यास्ति हीह इति the
 other MSS.

३ Conjecture; अधोनौनपुरोरुक्मान् Be; अयेनागुरोरुक्मान् L; अधोनपुरो-
 रक्मान् the other MSS.

४ सामान्यनैतन्निध० Be; मान्यनैतन्निध० L; सामान्यनैलास्य०
 (लास्य०) the other MSS.

५ पराङ्गेवर्ग्ये Be; पराङ्कवर्ग्ये L; परां (or परा) इति (or इव) दु (or ड)
 वस्य the other MSS.

६ यज्ञे MSS.

७ ऽदुपासृतं L.

८ राग्नी० Be; राग्नि० the other MSS.

९ आक्ताचालंकृता Be; आङ्क्ताकालंकृता L; आक्ताचालंकृता the
 other MSS.

आञ्जनो " अभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवाससः^२ ' सो अभ्यञ्जनो " ऽथ
 विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ' स तथा देवयजनं जोष-
 यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
 पत्यादिति ' तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^३ ' प्रचरन्ति
 ५ प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत
 आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशः स्तोमौ स्यातामित्येत-
 देकमेकविंशौ^४ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव
 कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

५ देवासुरा ह यत्र महासंगामः^५ संयेतिरे तद्धृग्निबिरौ-
 १० ग्नीनरो देवानां वर्गादसुराग्निगाय^६ ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
 ददौ ' स होवाच ग्निविर्नैष्ठ्यं^७ भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
 ष्ठीयप्रस्थे^८ सर्वतोमुखेन याजयां चकार ' ततो ह वा एत-
 ष्क्विं नैष्ठ्यं^७ भयं न गच्छति ' यं कामयेतानपजय्यं जये
 दिति तं वर्षिष्ठीयप्रस्थे^८ सर्वतोमुखेन याजयेदनपजय्यमेव

१ अभ्यक्तोऽग्रामूलवासः L Be ; अभ्यक्ताः ग्रामूलवासः the other MSS.

२ ०यन्ति Be ; ०यति the other MSS.

३ ०मेकविंशौ L Be ; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 87 (designed by me as E).

५ महा० om. all exc. E L.

६ Thus (०सुराग्नि०) Be L only ; ०सुरावाजिगाय० or ०सुरावाजि० the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be ; नैष्ठ्यं or नैष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be ; ०प्रस्थेन the other MSS.

जयति ' तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति ' प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति '
 मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्ष-
 न्संवहन्त्यनुदिशः स्तोमाः स्युरित्येतदेकमेकविंशः शालाः स्युरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति " पार्थः ' पार्थीह ५
 स्थपतिर्देवानैषात् १ ह १ सुतसोमान्सहस्रदक्षिणांसहस्रमसुनोत्स
 ह २ देवानाप ३ स २ एतान्सोमानाहरिष्यन्नुपकल्पयते ३ शालाः ४
 सहस्रः सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः स्तदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति हे च ग्रते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः ' प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा १०
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति '
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्संवहन्त्यनुदिशः स्तोमाः
 स्युरित्येतदेकमेकविंशः शालाः स्युरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति " ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः स्तोमाभ्यां यज्यमाणो भवति ' स तथा देवय- १५
 जनं जोषयते यथान्तरेण चालालोत्करावुदकुसंचारी स्यादिति '
 तदेते प्रवाङ्क् शाले मापयन्ति ' स दक्षिणाध्याः ॥ शालामध्यव-

१ Thus Be; पार्थ and पार्थे the other MSS.

२ Instead of सह Be सन, L सन्न; सवन the other MSS.

३ Thus my conjecture; सहति एतान्सोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सहतिमहान्सोमा० ।

४ शाला Be; शालाहं L; शालापि the other MSS.

५ Thus L Be; दक्षिणां the other MSS.

- साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपत्य^१ चोत्तरार्धाः
 शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य^१ दीक्षणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह दीक्षाऊतीर्जुहोत्यथा-
 मुत्रेह प्रायणीयामिष्टिं निर्वपत्य^१ थामुत्र^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र
 ५ प्रचरतीह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां
 प्रचरत्यथामुत्रेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्यथामुत्रेह
 महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिगृह्णात्यथामुत्रेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 सङ्गां प्रचरत्यथामुत्रेहाहवनीयं प्रणयत्यथामुत्रेह सदोहविधाने
 १० संमिनोत्यथामुत्रेहाग्नीषोमी प्रणयत्यथामुत्रेह^१ यूपस्यावृता यूप-
 मुच्छयति स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुत्र^१ तथेह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्गृह्णात्यथामुत्रेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्यथामुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीहा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्यथामुत्रेह^१ वसतीवरीः परिहृत्य पथाः^१ सि
 १५ विशिष्योपवसन्त्यथामुत्रेह त्वेव संविशन्तीह राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्यथामुत्रेहानुपूर्वः^१ सवनानि^१ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्याः^१ शालायाः^१ सवनानि^१ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावष्टतेन प्रचरत्यथामुत्रेहोदयनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by ° in Be, are given only by L.

१ प्रचर्यत्य° L Be ; प्रचर्यत्य° the other MSS.

२ चरत्य° MSS.

४ Thus L Be ; सवनानि the other MSS.

निर्वपत्यथामुच^१ तथेह प्रचर्याथामुच प्रचरती^२ हैव मैत्रावरुणौ
 वशामुपाकरोत्यथामुच^३ तथेह प्रचर्याथामुच प्रचरति^४ समा-
 न्दुदवसनीयेष्टिर^५ यत्नाक्^६ सवनेभ्यो^७ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तरुदरे व्यतिषक्तौ सह^८ श्रयाते^९
 अथ यदनुपूर्व^{१०} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वौ जायेते^{११}
 अथ यदूर्ध्व^{१२} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सह्यग्रयन्ति सह पाययन्ति सह चरती^{१३} ऽथ यत्समा-
 न्यरणिस्तस्मात्समानौ^{१४} योनिरग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोकं^{१५} जिगीषमाणवेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{१६} ततो वै तौ समानलोकावभवतां समानं^{१७}
 लोकमैतां^{१८} यः कामयेताग्रेष्वआदित्यस्य च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताग्निश्चैवादित्यस्य च
 समानं लोकमेति^{१९} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजयाजौ ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेययाज्येष ह वै
 वाजयाजौ यः पेयैरनिद्वाय वाजेन यजत एष उ वाजपेय- १५
 याजौ यः पेयैरिद्वाय वाजेन यजते^१ तस्मादु पेयैरेवेद्वाय

१ Thus L Be; सामान्योदव• the other MSS.

२ यत् only in L; प्रातः instead of प्राक् L; सवनौवेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्व MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणी the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावपश्यत्; the other MSS. read
 समानलोकावपश्यत् or •कावपश्यत् ।

- वाजेन यजेत ^१ पेथैर्यज्यमाणो भवति ^१ सो ऽनिष्टैव पौर्ण-
मासीं दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ^१ स
तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै ^१ मे यज्ञिये
ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन
* कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशि-
ष्योपवसन्त्यैतां सवनेष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेका-
दशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं ^१ तथा द्वादशाहानि यजते ^१
ऽथ त्रयोदशे ऽह्नि पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
भवत्यथ चतुर्दशे ऽह्न्यामावास्याेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
१० भवत्यथैतेषां यज्ञक्रतूनामेकेन यजते ^१ ऽथ पुनर्दीक्षते ^१ स
एवमेव संवत्सरं यजते ^१ तस्याहानि चितृत्पञ्चदशो ^१ ऽथ
चितृत्सप्तदशो ^१ ऽथ चितृदेकविंशो ^१ ऽथ चितृत्रिणवो ^१ ऽथ
चितृचतुस्त्रिंशो ^१ ऽथ चितृचतुष्टोमो ^१ मासानामेव रूपं
पेयाः ^१ संवत्सरस्य रूपं वाज ^१ एवमस्यैष संवत्सरः परीष्ट
१५ एवमाप्तो भवत्यथाहीनविधिस्तस्याहानि ^१ चितृत्पञ्चदशः ^१ सप्त-
दशश्चतुष्टोमस्त्रितृदेवायैकविंशो ^१ ऽथ त्रिणवो ^१ ऽथ चतुष्टोम-

१ आमावास्या Be, मावास्या L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be ; *पंचदशः सप्तदशः the other MSS.

२-४ Thus L Be ; the other MSS. have only चितृत्चतुष्टोमो ।

५ Thus L Be ; रूपमपेयान् or *पेयान् the other MSS.

६ Thus L Be ; स एष the other MSS.

७ *विधिवत् Be.

८ Thus L Be ; *पंचदशः चतुष्टोमो the other MSS.

स्त्रिवृदेवाथ चयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ^१ चतुश्च-
त्वारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^१ द्वादश^१ मासाः सप्त-
दश क्रतवो^१ नवसु मासेषु नव क्रतुनुपैत्यथातिश्रियन्ते चयश्च
मासा अष्टौ च क्रतवः^१ स द्वौ चिरात्रौ कुरुत एकं च
द्विरात्रं^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^१ ५
मासानामेव रूपः सुतश्चत्वारि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^१
वाज^१ एवमस्यैव^१ संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवत्यथातो
ऽयुजस्यैव^१ युग्मास्यैकस्यां सुवते ऽथ तिसृष्विति न्वयुजो^१
ऽथ युग्मास्यतसृषु सुवते ऽथाष्टास्रिति युग्मा^१ अयुजां चैव^१
युग्मानां चैव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^१ ॥ ५१ ॥

अथातो दिशामेव^१ चिद्वत्प्राच्यै^१ पञ्चदशो दक्षिणायै^१
सप्तदशः प्रतीच्या^१ एकविंश उदीच्यै^१ त्रिणव इत^१

१-१ Wholly uncertain; चतुष्टोमैर्विंशो च चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ चतु-
श्चत्वारिंशोयाष्टाचत्वारिंशोच चतुष्टोमोयातिरात्रोद्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिवृदे-
वाथ चतुश्चत्वारिंशोच चतुष्टोमोयातिरात्रोच द्वादश the other MSS., partly
incomplete.

२ Thus MSS. exc. Be, which reads 'ष्टोमस्यैव and L, which
omits वाज ।

३-५ Thus, on the whole, L; युजस्यैकस्यां सुवते च तिसृष्विति न्वयुजो
य युग्मास्यतसृषु सुवते याष्टास्रिति युग्मा अयुजांस्यैव Be; युजस्यैव युग्मां (orया-)
स्यैवतस्यां सुवते (ति) च तिसृष्विति न्वयुजो च युग्मास्यतसृषु सुवते याष्टास्रित्यथ
युग्मा अयुजस्यैव the other MSS.

६ Only in Be.

जध्वायै^१ त्रयस्त्रिंशोऽमुतोऽर्वायै^१ सर्वासमेव चतुष्टोमो^१
 दिशामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^२थात ऋतूनामेव^३ त्रिवृदमनस्य^४ पञ्च-
 दशो घौघस्य^५ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिणवो
 ५ हेमनस्य^६ त्रयस्त्रिंशः शिशिरस्य^७ सर्वषामेव चतुष्टोम^८
 ऋतूनामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^२थात ऋषीणामेव^९ त्रिवृदमिष्टस्य^{१०}
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^{११} सप्तदशो विश्वामित्रैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिणवः कश्यपस्य^{१२} त्रयस्त्रिंशो गौतमस्य^{१३}गह्यस्य^{१४} चतुष्टोम^{१५}
 १० सर्वषामेव चतुष्टोम^{१६} ऋषीणामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^२थातो देवताना-
 मेव^{१७} त्रिवृदग्नेः^{१८} पञ्चदश इन्द्रस्य^{१९} सप्तदशः प्रजापतेरेकविंशो
 ऽमुष्य^{२०} तपस्त्रिणवश्चन्द्रमस्तयस्त्रिंशो विश्वेषां देवानां^{२१}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{२२} देवतानामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नु-
 १५ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{२३} ॥ ५२ ॥

अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनमित्याचक्षते^{२४} सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^{२५} पौर्णमासेन^{२६} सोमेन यज्यमाणो भवति^{२७}
 दौक्षते^{२८} तस्यापरिमिता दौक्षाः षडुपसदः^{२९} स तथा राजानं

१ कश्च० Be, काश्च० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS. om. अम० ।

३ Instead of मुष्य Be: उप, L सु ।

४ Thus L Be; the other MSS. have एवं after देवानां ।

५ पूर्ण० MSS. exc. L.

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 त्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्याग्नीषोमीय उपालम्भो
 भवति ' तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवींषि ' ५
 प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा
 ज्योतिरुच्यः संतिष्ठत " आमावास्याेन सोमेन यक्ष्यमाणो
 भवति ' दीचते ' तस्यापरिमिता दीचा द्वादशोपसदः ' स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्सुत्या संपत्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति ' तस्यैन्द्र षष्ठम उपालम्भो भवति ' तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवींषि ' प्रैषवन्तः १५
 सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषामृजुधा ज्योति-
 रतिरात्रः संतिष्ठते ' सूर्याचन्द्रमसयोरेव तत्सायुज्यं सलो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्ध
 उ चैनदेवं विदुः " ॥ ५३ ॥ षोडशः ' ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

- सावित्रः स्वर्गकामश्चिन्वीत^१ पशुबन्धे चेच्चीयते षडुतारः
 ऊत्वा यूपोद्धतिः ऊत्वा यूपः सयजुषं कृत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वतौये यजेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नाना^४ सौमिकात्प्रक्रमान्तृतीयो ऽःशः प्रक्रमः
 ५ स्यात्तेन वेदिं विमिममीते^५ ऽपि वा पदाक्षण्या^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्यः कर्णसंमितः प्रक्रमः स इय्यते^७
 पदाद्वा नवमस्तदक्षण्या^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेया सौमिकी वेदिर्ग्रीनन्वादध्याद्रुतमुपेयादिष्ठा-
 बर्हिः संनद्धा^{१०} स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
 १० त्रिर्यजुषा दृष्ट्वा^{११} चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^{१२} यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यङ्गं यूपपावटीयाच्छङ्कोर्विमिममीते^{१३} पञ्चसंमितश्चेतय इति
 रथचक्रमात्र एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदाहरन्ति झुरन्निः^{१४} प्रथमं
 चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं त्रिभागोनास्तय उत्तममिति^{१५} तेषा-
 १५ मन्यतममात्रीः रज्जुमुभयतःपाशां कृत्वोत्तरवेदिदेशस्य मध्ये
 शङ्कुं निहत्य तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शङ्कुं

१ Thus MHB; यद् Be Ben.

२ Thus M Ben.; नवमस्तदक्षण्या U; नवमस्तदक्षण्या H; नवमस्तद-
 क्षण्या Be; B om. the whole phrase.

३ Thus MHU; सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB; संनद्धा Be Ben.

५ रत्निं M.

प्रास्य तेनैनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्युपोदृत्य सन्धां
 कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याज्यस्थालौः ससुवाः स्फां दर्भस्तम्बमुदपात्र-
 मौत्तरवेदिकाः^३ संभारान्दधि मधुमिश्रः हिरण्यं च
 शर्कराः^४ सिकताश्च^५ दर्भानित्येतत्समादायोत्तरार्धं सःसादय-
 न्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^६ गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्सुवा सौदेत्यथ शङ्कु-
 सुहृद्भ्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्त्रा समुद्र^{१०}
 उपदधात्विति वा तूष्णीं वायैनः सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति
 सजूरब्धो ऽयावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोति^१ ॥ १ ॥

अथ चालालस्यावृता चालालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य यूपावटं^१ खालां^२ प्रोक्ष्य^{१५}
 व्याघार्यालङ्कृत्य सिकता निवपत्यग्रे तव अत्रो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानयत्य० M.

३ च om. M.

४ सिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB; *तानग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben.; M om. also प्रोक्ष्य ।

षड्विरनुच्छन्दसमर्थोर्ध्वचित उपदधाति चित स्त्र परिचित
 ऊर्ध्वचितः अथर्ध्वं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवाः सीदतेत्यथानु-
 व्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पथासीति
 त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्ठु यथाशर्करमनुव्यूहति^२ तस्यां^३
 ५ नव^४ परिमण्डला^५ लेखा लिखत्यथ^६ दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समञ्च साधमग्निहोत्रं ऊवाग्नीन्परिस्तीर्योपवसत्यथ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे याचत्युदपात्रं भस्म पुरीषमूषान्सिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपथ्या संमितं तावन्माचोः^७ पश्चा-
 ग्रीतिशतं^८ हिरण्येष्टकाः शर्करा वा घृताक्तास्तावत्यो^९ लोकं-
 १० पृष्ठा अपरिमिता वा चतस्रः स्वयमादृष्टाः सहस्रं^{१०} हिरण्य-
 शस्त्रानूर्ध्वं त्रिभ्यो^{११} ऽपरिमितानित्येक आहुते^{१२} यदि सहस्रं
 भवन्ति द्वे शते पञ्चमाहोव्योते^{१३} भवतो^{१४} ऽथोदित आदित्ये
 दाभ्यामात्मन्यग्निं^{१५} गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति^{१६} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 १५ धामेति^{१७} श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथापरार्धं उदपात्रमुपदधाति वाक्त्रा

१ Thus Ben. UH (the last तस्या); तस्यां नव संजला Be; तस्मिन्नेव परिमं MB.

२ लिखिमा MB.

३ •माचं M.

४ घृतमन्त्रा M.

५ Thus MHU; •माहोव्ये B; •माहोव्ये Be Ben.

६ Thus MBHU; •तस्मिन् Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिं रायस्योषवनिं मह्यं यजमाना-
 येति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ संभारास्त्रिवप-
 त्यग्नेर्भस्माभीति भस्माग्नेः पुरीषमभीति पुरीषं संज्ञानमभि
 कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति सिकता ^१
 अथैनान्मंप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि ^५
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्येनांकल्प-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्ता-
 मग्रयः पृथग्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इति ^१ तांस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते ^१ सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काले ^१ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

१०

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपक्षस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा भीद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्सहुवा भीदेति पञ्चदश ^१ तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति चित्रस्तया देवतयाङ्गिरस्स-
 हुवा भीद केतुस्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा भीदेति पञ्चदश ^{१५}
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथामन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पक्षस्य चपेष्टका उपदधाति दर्शा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 भीद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा भीदेति पञ्चदश ^१
 तासामन्तरालेष्वेतासामेव ^१ चपाणां मुहूर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा भीद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि- २०

१ रुशोषयन्ते Be Ben.

१ Thus MU ; एतेषामेव the other MSS.

- रखड्गुवा सीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचस्य दिनेष्टका उपदधाति
प्रस्तुतं तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीद विष्टुतं तथा देवतया-
ङ्गिरखड्गुवा सीदेति पञ्चदश^१ तासामन्तरालेष्टेषामेव
५ दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरख-
ड्गुवा सीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीदेति पञ्च-
दश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
मपरपचस्य चपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरख-
ड्गुवा सीद सुन्वती तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीदेति पञ्च-
१० दश^१ तासामन्तरालेष्टेतासामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
दधात्यभिशास्ता तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीदानुमन्ता तथा
देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददो-
हसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपचेष्टका उपदधाति
पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीद पवयिष्यस्तथा देवत-
१५ याङ्गिरखड्गुवा सीदेति द्वादश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचेष्टका उपदधाति सह-
स्त्रास्तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीद सहीयास्तथा देवत-
याङ्गिरखड्गुवा सीदेति द्वादश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरणस्तथा
२० देवतयाङ्गिरखड्गुवा सीदारुणरजास्तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा
सीदेति त्रयोदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथात्रैके^१

१ Thus Be HUB; °यात्रैके Ben.; चत्रैके M.

लेखान्तरालेषु^१ शिकता निवपन्त्येजत्का ओवत्का इत्येवाभ्य-
न्तरायां लेखायां मुहूर्तानां मुहूर्तैश्चका उपदधातीदानीं तथा
देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
सीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्येवाभ्यन्त-
रायां लेखायां कलिष्टकाश्चर्निष्टकाश्चोपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५
देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदोक्थस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
सीदेति षड्भिर्ऋतुस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद सूर्य ऋतु-
स्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति तिस्रः^१ सर्वासां पारे
सूददोहसः करोत्यथ मध्ये^१ नाभाः संवत्सरेष्टका उपदधाति
प्रजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद संवत्सरस्तथा देव- १०
तयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति चतस्रः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
करोति^१ ॥ ३ ॥

तदेतासुतस्रः स्वयमादृषा याचति^१ ता दिषूपदधाति
भूरग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताहुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वसन्नमर्षं च १५
दिग्भ्येत्युत्तरतः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ लोक-
पृष्ठा उपदधाति लोकं पृष्ठं द्विद्वं पृष्ठाषो सीद शिवा तम् ।
इन्द्राग्नी त्वा दृहस्यतिरग्निव्योगावसीषदक्षिति^१ तथादेवं
करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben. ; लेखाभ्यन्तरेषु M ; लेखाभ्यन्तरेषु HU ; लेखायां B.

१ मध्यमे M.

- ता अस्व सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नचः । अन्मन्देवानां
विश्रस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकं पृणया प्रसौ-
त्यग्निं प्राचौभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
परिकर्षति लोकं पृण किद्रं पृणेत्यथानभिष्टुष्टं चितिकुप्या
५ भवत्यथाग्निमभिष्टुष्टति ^३ यत्ते ऽचितं यदु चित्तं ते अग्न इति
दाभ्यामच चितिकुप्याभिष्टुष्टति चित्तिमचित्तिं चिन्नवदि
विद्वानित्यग्ने देवाः इहावहेत्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चित्तिमभि-
ष्टुष्ट दे ^४ अवद्रवणे ^५ अपति ^६ वाक्म आसन्प्राणदा इत्यथ ^७
कृष्णमश्वमभिष्टुष्ट तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवीति ^८
- १० तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ पात्र्यामप आनीय
द्विरथग्रस्त्रात्संप्रकीर्ष दाभ्यांदाभ्याः ^९ शताभ्यां प्रोक्षति सह-
स्रस्य प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योन्मा असीत्युत्त-
रतो ^{१०} ऽथ मध्यं ^{११} दाभ्याः शताभ्यां प्रोक्षति साहस्रो ऽधि
- १५ सहस्राय त्वेत्थोत्तरार्धे तिष्ठन्नष्टका धेनूः कुर्वत इमा मे
अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्यचित्ते ऽर्कपर्णेना-
अक्षीरेण ^{१२} चरमायामिष्टकायां जुहति ^{१३} ४० यद्यहै ^{१४}

१ परि instead of चभि M.

२ Thus HUB ; द्वे चधिद्रवणे ज० Be Ben ; दाभ्यामधिद्रवति M.

३ चच instead of चच M Ben. U.

४ दाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ कं० om. B Be H.—वाक्माचौ० Be Ben.

७ Thus M ; सद्यदुहेनं B ; द्युहेनं Ben ; सद्युहेनं Be ; सद्युहेनं HU.

करिष्यन्नवत्यथैतस्यार्कपर्णस्य^१ पुटमन्तरवस्त्राविणं कृत्वोदङ्-
 तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाराहरानयेति^२ स यत्र धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्ने रुद्र इत्यान्तादनुवाकस्याद्वैतदर्क-
 पर्णं यं द्वेष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ यद्यु वै न देव्या-
 स्त्रवटे न्यस्यत्येनमुपतिष्ठते त्वमेव त्वां वेत्य यो ऽसि सो ५
 ऽसीत्येतेनानुवाकेनाथ सः हारविहाराभ्यामुपतिष्ठते संवत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽसीत्येतेनानुवाकेनाथाह होतरग्नेरुक्थेनाग्नि-
 मनुग्रसेति^५ यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं तृणानि सः स्तीर्य तेषूपविश्याग्नेरुक्थेनाग्निमनुग्रसेति^६
 भूर्भुवः स्वरित्येताभ्यामृग्भ्यां^७ त्रिस्तरेकैकामन्वाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्यचाण्डगुपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमेव^८ ये
 ब्राह्मणा बज्रविदस्तेभ्यो यद्वचिणा न नयेदुरिष्टं स्यादग्निमस्य
 वृद्धीरन्तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्स्विष्टमेवैतत्क्रियते^९ नास्याग्निं
 वृद्धत इति ब्राह्मणम्^{१०} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रभृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते^१ सिद्ध- १५
 माग्निप्रणयनात्कृत्वाग्निं प्रणीयोपसमाधायाध्वराज्जतिभिरभि-
 ह्वय^२ नानाचतुर्गृहीतैरेता^३ आहुतीर्जुहोति^४ त्वमग्ने रुद्र

१ •त्यथैतदर्कं• Be Ben.

२ •रेष्टकाग्निं M.

३ Before यदि Be HU ins. स ।

४ इत्यां instead of त्वमग्नां M.

५ प्रणवेनैवाभिसंधाने M.

६ Thus HU (only •हुतीभिः•); •ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानां चतुः M;
 •ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानानां चतुः Be Ben; •ध्वराहुतिभिर्हुत्वा नानाचतुः H.

- इति शतरुद्रीयस्य रूपमग्नाविष्णु इति वसोर्धाराया ^१ अन्नपत
इत्यन्नहोमः ^२ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति विश्व-
ग्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतीर्जुहोत्यसवे स्वाहा
वसवे स्वाहेति ^३ ऊत्वाहुतैव सः स्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
५ वपति ^४ तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्ञीत्येतानु-
वाकेनोत्तरपरिग्राहप्रभृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते ^५ सिद्धमा
मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि संमृ-
श्यादुम्बरे ^६ पात्रे ^७ यूष्णे मृत्युग्रहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
मानाय गायतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं
१० गृह्णामीति ^८ दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्याः सः सादयत्येष ^९ ते
योनिर्मृत्यवे त्वेत्यथ पशुना चरत्यथ वनस्थतिना चरत्यथ
पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽयैतं गच्छ होव्यन्नप उपस्पृशति ^{१०} विद्यु-
दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप मृत्युमप बुधमपेतः
शपथं जहि । अधा नो अग्न आवह रायस्योषः सहस्रिणम् ॥
१५ ये ते सहस्रमयुतं पाप्मा मृत्यो मर्त्याय इन्तवे । तान्यज्ञस्य
मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊलोपस्पृशेदृष्टिरसि वृश्च
मे पाप्मानमित्यथ स्विष्टकृता चरत्युपह्वयमानाथामिडायामुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sec. m.); आनयति HU (pr. m.).

२ Thus all exc. B, which has 'वरेण पात्रेण ।

३ सं om. HU.

४ Thus M Be Ben, 'स्पृशेद् BHU.

मृहन्ति^१ ग्रहमुपहृतं^२ ग्रहं यजमानो भक्षयति भक्षो ऽस्यमृत-
 भक्षस्तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः खगाद्यतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भक्षयामीति^३ । भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिमृशते
 मन्द्राभिभूतिः । केतुर्यज्ञानामित्यान्तादनुवाकस्यानूयाजप्रभृति
 पाशुबन्धिकं कर्म तायते । सिद्धमा दक्षिणानां कालादक्षि- ५
 णानां काले धेनुमृषभमनङ्गाहं दत्त्वैकविंशतिर्दक्षिणा^४
 ददाति । शतं ददाति । सप्तसं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति । यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनान्मा ।
 पष्ठौहीं लन्तर्वतीं दद्याद्विरसं ददाति । वासो ददाति ।
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं । तं चेत्सौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत १०
 प्रथमायामुपसदि चेचकरणं । मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं । काले ऽग्निप्रणयनं । दक्षिणानां काले दक्षिणाः । सव-
 नीयस्य यूष्णो मृत्युग्रहः । चेदहीने सत्ते वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि यूष्णो मृत्युग्रहो । न सत्ते
 दक्षिणा नीयन्ते । नाचिकेत एव मृत्युग्रहः स्वादित्येतदपर- १५
 मग्निं चित्वा सौख्यमप्या यजेत नैवावदृष्टामिच्छा वेति ।
 तस्यै सायमग्निहोत्रे जुते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे जुते
 प्रातर्दोहः । पशुपुरोडाशेन सह अपणमंसमुदिते चर्या ।
 संतिष्ठते साविचः । ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपप्रमृहन्ति M.

२ ग्रहमिडोपहृतं M.

३ ददाति instead of दद्या M.

अथ नाचिकेतस्य^१ प्रसिद्धं चित्रकरणं यथा सावित्रस्यैता-
 वदेव नाना^२ नाच लेखा भवन्त्यथ याजुषीरुपदधाति लोको
 ऽसि स्वर्गो ऽसीत्यञ्जलिनेकविंशतिं यथा निपतन्ति^३ तास्तत्र-
 तत्रोपदधाति^४ तदेतदन्यत्रापि^५ प्रकीर्णानामुपधानस्य^६
 निदानं^७ यदि^८ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^९ ऽथ यदि चित्रत्सप्त पुरस्ता-
 त्सि लो दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^{१०} ऽथ
 यदूर्ध्वाः^{११} पश्चात्कोट्याः^{१२} प्रभृत्यूर्ध्वाः^{१३} स्वयमादृष्टावकाशादयं
 यदि प्राचीः स्वयमादृष्टावकाशात्प्रभृति^{१४} प्राचीः^{१५} स्वयमादृ-
 १० ष्ठाभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^{१६} स यदौच्छेत्तेजस्वी यशस्वी
 ब्रह्मवर्चसी स्यामिति प्राडा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
 सकाशाद्येवं प्रागाद्यशस्वती सा मा प्रोर्णेतु तेजसा यशसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति^{१७} तेजस्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसी भवतीत्यथ
 यदौच्छेद्भूयिष्ठं मे अद्धीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB ; निपतति Be ; निवपन्ति M ; निवपति Ben.

३ तैरेतद् M.

४ Thus H Be ; प्रकीर्णानामुपदधा० U ; प्रकीर्णानुपधा० Ben ; प्रकीर्णा-
 नुपधा० B ; प्रकीर्णानामुपधा० M.

५ स यदि M.

६ Thus MB ; यदूर्ध्वं H ; या ऊर्ध्वाः Be Ben ; यदूर्ध्वं U.

७ Thus BH : कोट्याः U ; कोट्या H Ben ; कोटरा Ben ; कोट्यः M.

८ ०र्ध्वा वा ।

९ ०काग्रं M.

दक्षिणासु नीयमानासु प्राचेहि प्राचेहीति प्राची जुषाणा
वेत्वाज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहृत्याहवनीये जुहुयाद्भूयिष्ठ-
मेवासौ अद्धते^१ भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मण^२
संतिष्ठते नाचिकेतः^३ ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचितः^१ प्रसिद्धं चेत्तत्करणं यथा सावित्रस्यैताव- ५
देव नाना^२ नाच लेखा भवन्त्यथ पुरस्तादुदौचीर्दशहोत्रेष्टका
उपदधाति चित्तिः सुक्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद चित्त-
माज्यं तथा देतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति दशाय इदयेष्टका-
मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
मानसीन आत्मा जनानामित्यातो^३ ऽथ यजुरिष्टके उपदधा- १०
त्यग्निर्यजुर्भिस्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद सविता स्तोमै-
स्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति
सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद धेना वृहस्पतेस्तया
देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति^४ सर्वासां पारे सूददोऽसः करो-
त्यथ दक्षिणतः प्राचीस्यतुर्होत्रेष्टका उपदधाति पृथिवी होता १५
तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद द्यौरध्वर्युस्तया देवतयाङ्गिर-
स्सहुवा सौदेति चतस्रो^५ ऽथ इदयेष्टकामुपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होत्राणामात्मानं कवयो निचि-
कुरित्यातो^६ ऽथ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्थामदैस्तया
देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद मित्रावरुणावाग्निषा तथा देवत- २०

- याङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूष्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सौदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 ५ सौदाश्विनाध्वर्यू तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति चतस्रो
 ऽपि वाश्विनाध्वर्यू इत्येतेनैव मन्त्रेण द्वे इष्टके समानतयादेवते
 उपदधाति ^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौदतमिति ^१ मन्त्रः ^५
 संनमयत्यथ ^१ हृदयेष्टकामुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुखं तेन कृप्तो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो ^१ ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिघैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौद मरुतः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दीचा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद पृथिव्यग्नेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्भोत्रेष्टका उपदधाति वाग्धोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौद दीचा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति
 षडथ हृदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः ^५ रजसा परीवृत-
 मित्यनुद्रुत्येन्द्रस्यात्मानः ^५ शतधा चरन्तमित्यातो ^१ ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 २० सौदौषधयो बर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ

१ इत्यत्र संनमयत्य० M; इति मन्त्रं संनमयत्य० H Be Ben. U (pr. m.);
 संनमत्य० BU (sec. m.).

पत्नीष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद रुद्राणां त्रिष्टुक्ता^१ देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्माचीः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद सत्यहविरध्वर्युस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति षडपि ५
 वानाधृष्यश्वाप्रतिधृष्यश्च यज्ञस्याभिगरावित्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सीद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ इदयेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वेशा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद सोमो दीक्षया १०
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति त्रयोदशाय पत्नीष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद
 विष्णोरनुष्टुक्ता^२ देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यष्टादश^१ सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं ग्रहेष्टका उपदधाति
 वाचस्यते विधे नामञ्चिति दशहोतुर्वाचस्यते वाचो वीर्ये- १५
 नेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 र्भुवः सुवरिति षड्होतुर्वाचस्यते इद्विधे नामञ्चिति सप्तहोतुः^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतिग्रहे-
 ष्टका उपदधाति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुद्गत्यैषा ते

१ त्रिष्टुप्ता M.

१ Thus MH ; संनमत्य० the other MSS.

२ अनुष्टुप्ता

काम दक्षिणोत्तानत्वाङ्गिरसः प्रतिगृह्णात्वित्येकान्नविष्णमपि
 वा गन्धर्वाप्सराभ्यः स्रगलङ्करणे इत्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्रहुवे सौद-
 तमिति मन्त्रः संनमयति^१ खयमादृशाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
 ५ मत ऊर्ध्वः^१ संतिष्ठते ब्रह्मचित् ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^१ प्रसिद्धं चेत्तत्करणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
 नाना^१ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्तिर्लोकं पृष्णा^२ द्वितीया^१
 नाचिकेतस्तृतीया^१ लोकं पृष्णा^२ चतुर्थी^१ ब्रह्मचित्पञ्चमी^१
 सर्वासु चितिषु खयमादृशा^२ पुरीषान्ताश्चितयो^१ ऽग्ने देवाः
 १० इहावहेत्येताभिः पञ्च^३ चित्तोरभिष्टुति^४ तं चेत्यौम्ये ऽध्वर
 उत्तम^५ एव चक्रे चिन्वीत प्राग्दीक्षणीयायै दिवः श्येनौभि-
 ५ र्यजेतोदवसानीयाया^६ अपाचाभिः^७ सक्तप्रयुज्य^८ समस्त्यति^९
 संतिष्ठते समस्तः^१ ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

१ *इहाभिर् (•भिर्) M Be UH, but cp. Ap. xix. 15. 11.

२ *दृशाः M.

३ Thus H; पंचभिः पंच चित्तोर° U; पंच चित्तयो भिष्टुति Be Ben; पंच चित्तयोभिष्टुति M; पंचभिश्चित्तोरभिष्टुति B.

४ उत्तमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरवेद्यां ।

५ Thus HU (sec. m.); *सानौयायापा° M Ben Be U (pr. m.); *सावायापा° B; cp. Sāyana on T Br., vol. iii, p. 815; अपाचाभिः MU Be; the other MSS. indistinctly (ष or द).

६ प्रयुज्येन UH; प्रयुज्य न M.

अथ वैश्वसृजस्य ^१ प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना ^१ तिस्रो लेखा भवन्त्यथान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चाष्टमं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश ^१ सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथाम्यन्तरायां ^१ लेखायामुपदधाति सर्वा दिशो
 दिक्ष्विति पञ्चदश ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाम्य- ५
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः सर्वान्देवान्दिवीति
 नव ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोति ^१ स्वयमावृक्षाभ्यः
 प्रमृति सिद्धमत ऊर्ध्वं ^१ तं चेद्यहीने ^१ सत्ते ^१ वा चिन्वीत
 शतरात्रे ^१ विश्वजिति सर्वशृष्टे दक्षिणानां काले ब्रह्मा सद-
 स्थासीनो वैश्वसृजान्याचष्ट ^१ च्छचां प्राची महती दिगुच्यत १०
 इति ^१ पञ्चो ऽर्धर्चशो ब्राह्मणे ^१ वाक्यशस्त्रा अध्वर्युः
 प्रतिगृणात्यो वृहदृतं ^१ वृहत्सत्यं वृहदरात्स वृहदिति ^१
 तस्योत्तमे पर्याये ऽरात्स ^१ वृहत्संपद्यते ^१ संतिष्ठते
 वैश्वसृजः ^१ ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ ० यांतमायां M.

१ चेदुदौचौसाविचे Be Ben.

२ सद्यसरात्रे ins. M.

३ वैश्वसृजान् Be Ben ; विश्वसृजान् UHB ; वैश्वसृजं M.

४ इत्युक्तं M.

५ ब्राह्मणं B.

६ Thus BUH ; Be Ben have each time नदु after वृहत् and M reads everywhere ब्रह्मन् instead of वृहत् ।

७ पराब्रह्मसंप० M.

एतेनारुणकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^२ लोकं-
 पृणाञ्च स्वयमावृणाञ्चाप एव^३ पुष्करपर्णः^४ रुक्माः^५ हिरण्मयः^६
 पुरुषं कूर्ममित्यातपति वर्था इति यथासमान्नातं^७ पल्वल्या
 इत्यविशोष्या^८ इत्यर्थ^९ उत्तरवेद्यावपनकाले तां तृष्णीं जानु-
 ५ दघ्नीं^{१०} खालान्यत्र मृदं निवपति^{११} विदेरग्निरित्यादि लुप्यते^{१२}
 ध्रुवासीति प्रतिपद्यते^{१३} हस्तग्राहमवीष्टका उपदध्याद्भृङ्गं कर्णे-
 भिरिति द्वाभ्याः^{१४} शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदधात्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानास्त्रीभिरुष्णोदकः^{१५} शिवा न शन्तमेति
 सौषधो^{१६} ऽपो^{१७} ऽध्वर्यवे ददाति^{१८} स ताः प्रतिगृह्णा शिवा न
 १० इत्युपदधाति^{१९} सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदध्यादेताः पुरस्ता-
 त्स्थितिः प्रत्यक्षमित्यष्टौ मध्ये शुक्रं ते अन्यदिति च^{२०} साकं-
 ३ जानामित्येकादश पुरस्ताद्दक्षिणतो ऽचिदुःखोत्थितस्त्रैवेति
 षडिहेह वः स्वतपस इति चातितास्राणीति चतस्रो मदनती-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वाच्च इति चोत्थृतु-
 १५ मण्डलान्यव द्रष्टु इति चारोग इत्यष्टौ^{२१} सूर्यनामभिः^{२२} पदशो

१ यावन्मात्रम० MU.

२ om. MB Be Ben.

३ ०ज्ञाना M.

४ इत्यविशोष्या MU BH.

५ ०दघ्नीं MU (sec. m.).

६ त्र्योषधोपो B; सौषध्या आपो UH; सौषध्य आपो M; त्र्योषध्या आपो Be;
 सौषध्या आपो Ben.

७ Thus B Ben; इति सप्त सूर्य० Be; इत्यष्टौ सप्त सूर्य० HU; M om.
 सूर्यनामभिः ।

यत्ते श्रित्यमिति च^१ व्याहृतीर्जपितापो व इति यजमान
उपतिष्ठत^१ एवमुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतीर्जपिता^१ सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावश्चिचं देवानामिति चतस्रः
सौरैः पुरस्तात्कोदमभ्रमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्कासा
अप्सु निविशन्त इति^१ दक्षिणतः^१ किं स्विदचेति पञ्च
वैष्णवीः^१ पृष्कामि त्वा परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः^१
पृष्कामि त्वा पापहत इति चतस्रो निरयवतीरः^१ यस्मिन्मग्ने
नयेति द्वे^१ अग्निश्च जातवेदाश्चेत्यष्टौ दिश्या दिशो व इति
यजमानः^१ प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः^१ प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः पदशो मध्ये^१ रूपाणि व इति यज- १०
मानः^१ स्नानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पञ्चाङ्गिरौ
मिमायेत्येका^१ वराहवः स्वतपस इति सप्त वाताः पदशः^१
समानमेतदिति दृष्टिमती^१ यदचरमिति लोको^१ जम-
दग्निरित्यायायितस्तृच्योरिति शंयुः^१ महस्रदित्यष्टौ
संयानीः^१ स संग्राम इति द्वे स^१ पवित्रवन्तः पवित्रं ते ११
ब्रह्मा देवानामसतः सद्यः इति चतस्रः पवित्रवत्य उत्तरतो^१
ऽमी य च्छ्वा इति सप्त मध्ये^१ ऽन्धो मणिमिति पञ्च

१ द्वे ins. M.

१ Thus BHU ; वैष्णवीः M Be Ben.

१ निरयवती० B ; पञ्चमतीर० Ben ; यमवतीर० Be.

१ यकां H Be Ben U.

१ ०मीं HU ; दृष्टिमिर् M ; Be Ben om. the word.

१ om. B.

- वैश्वदेवीरुत्तरत ' आ तमग्ने रथमिति तिस्र ' आतनुष्वति
 चतस्र ' आ मन्त्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिश्चेति द्वे '
 सुब्रह्मण्योमित्येकामरुणाश्वा इति चतस्रो रेवतीर्ब्रह्मण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना ' अष्टयोनीमित्यष्टौ दिश्या '
 ५ मित्रश्च वरुणश्चेत्यष्टौ दिश्याः ' पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव ' तान्युपधाय हः सः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोरुणे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति द्वे मध्ये '
 वसुनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो ' रश्मयो व इति यजमान '
 आरोगस्तेत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः ' प्रभ्राज-
 १० मानानामित्येकादश प्रभ्राजमानोनामिति चैकादश मध्ये '
 रूपाणि व इति यजमानो ' अग्नेः पूर्वदिश्येत्यष्टौ दिश्या '
 दिशो व इति यजमानो ' दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकवतीर्यथालिङ्गमा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतक्रतविति द्वे
 दक्षिणत ' इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिश्या ' आदित्य
 १५ सर्व इति पञ्च दिश्या ' एवा ह्येवेति षड् दिश्या ' आप-
 मापामिति नवोपरिष्ठादपाः रसमित्येकां ' कामस्तदय इति
 संकल्पवतीमापो हि यदित्योघवती ' विधाय लोकानिति
 स्तम्भनवती ' केतव इत्येकामिमा नु कमिति तिस्र ' आस्रव-
 स्वेति सप्तदश क्षपण्यो ' विशीर्ष्णीमिति द्वे ' पर्जन्यायेति

१ Thus H Be; ०वदैव B; M Ben U om. एव, but M has एतानि
 instead of the following तानि ।

तिस्रः^१ पुनर्माभैत्विति च तिस्रः^१ स्वयमादृष्टादि समान-
 मुत्तरः सावित्रेण^१ स्वयमादृष्टा लोकंष्टण्यैता आपः पञ्च
 चितयो भवन्ति^१ प्रतिदिशं चित्तीः^१ पुष्करपर्णादिभिः
 प्रच्छादनं^१ लोकं ष्टण्यैव द्वितीयामन्याः प्रथमचितिवन्न
 पुष्करपर्णादय^१ उत्तरतो^२ लोकंष्टण्यापवर्गा^१ दीर्घदारुभि-
 र्मञ्ज^३ कृत्वा ष्ट्यो द्विवीति पुरीषव्यूहनमन्येष्टके^४ शतरुद्रीय-
 होमो^१ ऽनुग्रहसनान्ते ऽग्निप्रणयनः^५ ह्यमानायां^६ वैश्रवण-
 यज्ञो ब्राह्मणेन^७ व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^८ वा
 पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^१ सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
 यथाब्राह्मणं^९ तस्यैतद्व्रतमिति यथाब्राह्मणं संमिताश्च^{१०} व्रत-
 समुच्चया^{१०} आपो न बीभत्स्या यथाब्राह्मणमेककामः^{११}

१ चतस्रः M ; चतिस्रः the other MSS.

२ चितिं H चितिः U.

३ उत्तर Be Ben.

४ मञ्ज M.

५ मन्त्येष्टकोर्ध्वं MUH.

६ Uncertain reading ; ह्यमानायां U Be BU ; द्विविभाषायां M ;
 द्वितीयभाषायां Ben.

७ Thus Sāyana (comm. on Taitt. Ār.) ; ब्राह्मण MUH ; ब्राह्मणे
 Be Ben ; B om. the word.

८ सर्व M.

९ चेतव्यसु ins. M.

१० Uncertain reading ; HU read as given in the text ; संमितं व्रत-
 समुच्चय B ; सममितश्च व्रतसमुच्चय Be Ben ; संमितव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben ; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामो वा ^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वत्ते ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^८
चितुत इति ^१ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
३ केतुकः ^१ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^९

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा आपो Be.

२ om. M.

३ Thus MU (pr. m.); इदं all the other MSS.

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ins. चिला ।

६ Adhyāya numbers for this prāśna are found only in M.; the MSS. agree all in designing this prāśna as काठकसूत्रम् or काठकम् ।

CORRIGENDA.

Page	20.	1. 8,	<i>read तन्नः</i>	<i>instead of तन्न</i>	
„	70,	1. 12	„	०धारयत्य०	„ ०धारयत्य०
„	96,	1. 10	„	बोडयतय्य	„ ०तय्य
„	187,	1. 4	„	अवी०	„ अवी०
„	200,	1. 1	„	उवेवेष ^१	„ उ ^१ वेवेष ^१
„	226.	1. 5	„	सुवर्णमये०	
„	336,	note ६	„	०अरि०	

INDEX.

Agnicayanam	..	...	...	Praśna X.	
Vājapeyaḥ	...	...	...	..	XI.
Rājasūyaḥ	...	...	...	..	XII.
Iṣṭikalpaḥ	...	..	..	..	XIII.
Āpānuvākyam	...	...	...	..	XIV.
Aśvamedhaḥ	...	...	..	..	XV.
Dvādaśāhaḥ	...	...	...	..	XVI. 1-12 (adhy. 1-3).
Gavām ayanam	...	..	...	..	13-23 (" 4-6).
Ahināḥ	...	...	...	..	24-fin.
dvirātraḥ, trirātraḥ	...	...	...	..	24-27 (" 7).
catūrātraḥ	...	...	...	..	28
pañcarātraḥ, sārasvatam aya-	...	...	...	..	29
nam	...	...	...	..	30
muniyayanam	...	...	...	..	31
saptarātraḥ-daśarātraḥ	...	...	...	..	32
ekādaśarātraḥ-trayodaśarā-	...	...	...	..	33
traḥ	...	...	...	..	34-35 (" 11).
caturdaśarātraḥ-viṃsatirātraḥ	...	...	...	..	36 (" 12).
caturviṃsatirātraḥ-catustriṃ-	...	...	...	..	
śadrātraḥ	...	...	...	..	
ṣaṭtriṃśadrātraḥ-sahasrarā-	...	...	...	..	
traḥ	...	...	...	..	
Uttarā tatih	...	...	...	Praśnas XVII and XVIII.	
atirātraḥ	...	...	...	Praśna XVII.	1-10 (adhy. 1).
ekādaśinī	...	...	...	..	11-16 (" 2-3).
punaścitiḥ	..	..	..	..	17 (" 4).
sarpasatttram	...	...	...	..	18 (" 5).
viśvasṛjāṃ satttram	...	...	...	..	19 (" 6).
kuṇḍapāyinām ayanam	...	...	...	..	20, 21 (" 7).
utsargiṇām ayanam	...	...	...	..	22 (" 8).
tapāścītām ayanam	...	...	...	..	23
aharahaścayanam	...	...	...	..	24
upariṣṭānmāsam	...	...	...	..	25
purastānmāsam	...	...	...	..	26
brahmaṇo 'yanam	...	...	...	..	27
kāmyāś citayaḥ	...	...	...	..	28-30 (" 10).
sautrāmaṇi	...	...	...	..	31-38 (" 11).
samāvartanam	...	...	...	..	39-44 (" 12, 13).
naiṣṭvayanāni	...	...	...	..	45-46 (" 14).
kāmyā darsapūrnamāsāḥ	...	...	...	..	47-54 (" 15).
cāturmāsyaḥ somāḥ	...	...	...	..	55-58 (" 16).
jyotirayanam	...	...	...	..	59-60 (" 17).
mahāyajñāḥ	...	...	...	..	61-62 (" 18).
Ekāhāḥ	...	...	...	XVIII.	
brhaspatisavaḥ	...	...	...	..	1-2
sthapatissavaḥ	...	...	...	..	3
sūtasavaḥ	...	...	...	..	4

somasavah	...	...	...	Praśna XVII, 5	}	(adhy. 2).
prthisavah	...	...	...	" "		
gosavah	...	...	...	" "		
odanasavah	...	...	...	" "	8-10	(" 3).
pañcaśāradyah	...	...	...	" "	11	}
agniṣṭut	...	...	...	" "	12-13	
indrastut	...	...	...	" "	14	
aptoryāmah	...	...	...	" "	15	(" 4).
mṛtyusavah	...	...	...	" "	16-19	(" 5).
sadyaskri, anukri, parikri,						
atikri	...	...	...	" "	20-23	(" 6).
vrātyastomāh	...	...	...	" "	24-26	}
bhāllavistomāh	...	...	...	" "	27	
upahavyah	...	...	...	" "	28	
tivrasomah	}	...	...	" "	29-30	(" 8).
vighanah		...	...	" "		
udbhid, valabhid	...	...	...	" "	31	
rtapeyah, diśām catuṣṭomah,						
chaudasām ekatrikah, sto-						
mānām ekatrikah, indra-						
gnyo stomah	...	...	...	" "	32-35	(" 9).
śyenah, iṣṇh, indravajrah	...	...	...	" "	36	}
duraśah, durpāśah, apacitiḥ,						
tyiṣiḥ	...	...	...	" "	37-39	
ṛṣaśbah, vaniṣṭhusavah, kā-						
nāndhayañjah	...	...	...	" "	40-41	}
manṇayañjah, vāca stomah	...	...	...	" "	42	
yamastomah	...	...	...	" "	43	
śadopāśadan						
paurūravasau, prājāpatyan,						
naidhrvasya kaśyapasya	...	...	...	" "	44	(" 12).
punastoman	...	...	...	" "	45-47	(" 13).
pranodah, vibādhah, pratino-						
dah, agner ativyādah, in-						
dravajrah, śunaskarnaya-						
ñah, rāśimarāyan, āñjanā-						
bhyañjanau, viśūcināśalah,						
sarvatomukbah, sahasraśalah	...	...	...	" "	48-49	(" 14).
yamau stoman, agnyādityayo						
stomah (?)	...	...	...	" "	50	(" 15).
peyāni, diśām stomah, rtūṇam						
st., mṇām st., devatānām						
st., darsapūrṇamasayor						
nam	...	...	...	" "	51-53	(" 16).
Kāṭhakam	...	...	...	" "	1-5	(adhy. 1-3).
sāvitraḥ	...	...	...	" "	6	(" 4).
nāciketah	...	...	...	" "	7	(" 5).
brahmait	...	...	...	" "	8	(" 6).
samastah	...	...	...	" "	9	(" 7).
vaiśvasṛjah	...	...	...	" "	10	(" 8).
ārunaketukah	...	...	...	" "		

SA
N.C.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.